

వైద్య మాసము

జూలై 1925 జూన్

భారతి

శ్రీకృష్ణయ్య .

భారతి 1925 జూన్

కవితా ప్రశంస—కవికొండల వేంకటరావుగారు	౧-2
ప్రసవవేదన—త్రిపురాన వేంకటసూర్యప్రసాదరావు దొరగారు	౪
ఆంధ్రారణ్యపర్వశేషప్రశంస—కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు	౯-౧౭
మహాసతీసేత—కలువలపల్లి రంగనాథశాస్త్రిగారు	౧౮-౨౦
భీష్మప్రతిజ్ఞ—ఆంధ్ర శేషగిరిరావుగారు	౨౧-౨౭
ప్రౌలరాజు—విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు	౨౭-౨౯
వానరులు—పంగోలు వేంకటరంగయ్యగారు	3౦-3౨
హేమంతము - కోయిల—ఈశ్వర	33
కంఠ బాహుళ్యము—కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు	3౪-3౬
కవితారచన—కావ్యతీర్థ మద్దులపల్లి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	3౬-3౭
బమ్మెరపోతరాజు—నిడమర్రీ సత్యనారాయణమూర్తిగారు	3౮-౪౦
నేనుధన్యుడ—శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులు	౪౧
గానము—కాశీనాథుని భైరవమూర్తిగారు	౪౨-౪౪
విద్వాంసుని నిర్వేదము—సాహిత్యవర్ధనుడు	౪౫
శాకుల సత్యాగ్రహము—గన్నవరపు సుబ్బరామయ్యగారు	౫౦-౫౬
విరహోత్కంఠిత—పండిత ఈ. భాష్యకాచార్యులుగారు	౫౬
సావిత్రి—కాశీసోమయాజుల సుందరరామమూర్తిగారు	౫౭-౬౭
అభివందనము—రాచర్ల తిప్పయ్యగారు	౬౭
కోకిల—జి. జాషువాగారు	౬౮
పార్వతీయనుతాపము—రాయసము వేంకటశివుడుగారు	౬౯-౭౬
నోకులము - ప్రణయోన్మాదము—కాశీ వ్యాసాచార్యులుగారు	౭౭-౭౯
జైనులమతకథలు—పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారు	౮౦-౮౫
‘పేరిశాస్త్రేణ ధీమతా’—పండిత పురాణం సూర్యనారాయణతీర్థులుగారు	౮౫

కర్ణాటసీమ—దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు	౪౬-౮౭
పద్మిని—దూపాటి కొండమాచార్య కవిగారు	౪౭
తంజావూరు—అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	౪౮
కన్యాచౌర్యము—సంఘసంస్కారి	౪౯-౫౦
ప్రతాపభానుచరిత్రము—భాగవతుల నృసింహశర్మగారు	౫౦-౫౧
సార్వాదుస్తాపములు—కే. నరసింహాచారిగారు	౫౧-౫౨
ఋతులక్ష్మి—మిత్తింటి నరసింహమూర్తిగారు	౫౨-౫౩
ఆమని—మోచర్ల రామకృష్ణయ్యగారు	౫౩
తుక్కాపంచకము—మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు	౫౩-౫౪
శతపత్రము—సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు	౫౪-౫౫
సపోటా—కృషీవలుడు	౫౫-౫౬
ధన్యుడు—వేమూరి సీతారామయ్యగారు	౫౬
వృక్షజాతి వైచిత్ర్యములు—'అంబిక'	౫౬-౫౭
కవీంద్రగానము - కాలయానము—బి. టి. నరసింహాచార్యులుగారు	౫౭
మంగళసూత్రము - వ్యాఖ్య—కొమాండురు వేంకటాచార్యులుగారు	౫౭-౫౮
సుభాషిత సుధాలహరి—	౫౮
ప్రాచీనాంధ్రులెవ్వరు? ఆర్యులు కారా?—చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు	౫౮-౫౯
ఎచటి కేగితిరి?—కే. అన్నంరాజశర్మగారు	౫౯
పరపతిసంఘములు లేక బ్యాంకులు—రంగనాయకులుగారు	౫౯-౬౦
సాభిప్రాయవిశేషములు	౬౦-౬౧

చిత్రముల వివరము

వర్ణచిత్రములు:—శ్రీబాలకృష్ణుడు; వరహూరు గోపాలస్వామిగారు, నారాయణ తీర్థులవారు, జైనచిత్రరచన-౧౫ వ శతాబ్దము నాటిది. *

సాధారణ చిత్రములు:—మావిహారము; శారీశంకర శిఖరము, గంగావతరణము, బుద్ధుడు-శాక్యకన్యకలు-అంతిమోపదేశము, పార్వతి తపస్సు, రతివిలాసము, కుమారస్వామి, తారకాసురవధ, గంగోత్రి, దివాను బహద్దూర్ సర్ రఘుపతి వెంకటరత్నము నాయుడు గారు, డాక్టరు జయంతి చినకామేశం పంతులుగారు *.

చెన్న పట్టణము జూన్ ౧౯౨౫

1925

సంపుటము ౨. ౨

క్రొదన సంవత్సరము శ్రేష్ఠమాసము

సంఖ్య ౬. 6

క వి తా ప్ర శం స

కవికొండల వేంకటరావు గారు; బి. ఎ., బి. యల్.

జైన సామాన్యముయొక్క దృష్టి నేడు కవి త వైపునకు దిరుగుచున్న ట్లిదివఱ కెప్పు డును దిరిగియుండులేదు. ఈనాడు మహము ప్రతిదైనికపత్రికయందు నొక సారస్వతాను బంధము నరయుచున్నాము. ప్రతివారపత్రిక నొకపుట పద్యప్రచురణములకై వినియోగ పడుచున్నది. మాసపత్రికలు ప్రత్యేకముగ సారస్వతాభివృద్ధికై నెలకొలుపుబడుచున్నవి. విద్వాంసులు రసజ్ఞులు కూడ “కవిత్వమనున దెట్లుద్భవించుచున్నది? దానివిభాస మెట్టిది? దాని యుపయోగ మేమి?” అనుచర్చలకుం

దొడంగి వాదోపవాదములు నల్పుచుండుట కనుచున్నాము. అన్నిసంప్రశ్నంబుల కాకర మగు కవితయొక్క స్వరూపమును గూర్చి మనముకూడ కొంతోక తడవు యోజించుట కాత్యయావసము కాదనుకొందును.

కవితయనఁ గవిత్వపుశైలి నుదితమైన కవి త్యపుటాహ. రసాయన శాస్త్రమననేమి? రసాయనశాస్త్రము పారిభాషను రసాయన శాస్త్రభాషములను వెలిబుచ్చుటయ. నీళ్లు అ నుటకు మాటగ ‘H₂O’ అనిపలుకుచు దాని నిర్మాణమును బోధించునప్పుడు మనము రసా యనశాస్త్రవేదిక నధివసించుచున్నారము.

అట్లే కవితావేదిక నధివసించుటకును మన మొకానొక పరిభాష నుదితమగుచున్న అనగా గవిత్వపుకైలి నుదితమగుచున్న ఒకానొక ప్రబోధము ననగా గవిత్వపు టూహను మది గొనవలెను.

కవిత్వపుకైలి, కవిత్వపుటూహ అననేమి?

రేగుపండు చెట్టునుండి పడునంత న్యూటన్ అను మహానుభావుని నెమ్మనమ్మున భూమియొక్క ఆకర్షణశక్తి నిలిచెను. అది ఆతడు వెలికి నుబ్బినప్పుడు ప్రకృతిశాస్త్రాఖండము ప్రభవించెను. వాల్మీకియను మహర్షి కౌంచద్వితయమ్మున నొక్కపక్షి నిషాదభాధితమ్ముగుడు దదాక్రోశనంబు విని రామాయణ ప్రసన్నుడయ్యె. ఈయిరువురియొక్క అనుభవవిభేదము నెఱుంగుటలో కవిత్వమిట్టిదని నిర్వచింపనగు.

న్యూటన్ కనిపెట్టుటకుముందును వెనుకను రేగుపండ్లట్లు పడుచునేయుండెడివి. ఆభూపతనభావము భూమితోబుట్టినదియ. తన్నిత్య పతనమును ప్రత్యక్షతాత్కాలిక ప్రదర్శనమున నిర్వచించినాడు న్యూటన్. అట్లుగాక వాల్మీకి విన్న పక్షిపరిదేవన మంతకుముం దెన్నడు విననిది: ఇతరులెఱుంగనిది. అది ఆపక్షి వ్యక్తికరించిన తాత్కాలిక కరుణారసము. ఆరసము రామాయణగేయమున నిత్యసంస్కరణముగ నిలుపబడె. కావున కవిత్వమనునది ఒకానొక వ్యక్తియొక్క తాత్కాలిక రసప్రదర్శనమును నిత్యసత్యప్రతిష్ఠితముగ నిలుపు. ఇతరశాస్త్రములో నిత్యసత్య ప్రతిష్ఠితంబులై పరగువానిని తాత్కాలిక ప్రదర్శనముల నిర్వచించు.

ఆదిని ఈతాత్కాలిక రసప్రదర్శన మనునది ఒకానొక అవతారపురుషుని యొక్క అనివార్యపరాక్రమమందు, ఒకానొక వంశపీరునియొక్క యుద్ధాతిరేకమున, ఒకానొక నాయకుని గుణలక్షణముల కనుగొనబడుచువచ్చి రామాయణము, భారతము, ఇలియడు, ఒడిస్సే మున్నగు మహాపురాణము లుద్గమించుటకు వలనుసూపినది. తరువాత వా రొక్క నాయకునియందు, ఒక్క మహాపీరునియందు తమదృష్టిని కేంద్రీకరింపక ఒకానొక రసమునందు తన్మయులై ఆ రసపోషణమును పెక్కుపాత్రములచే చేయించుచువచ్చి నారు. వేణీసంహారమునబీభత్సరసము, ఉత్తర రామచరిత్రమున కరుణారసము, ఆంధ్రప్రబంధముల శృంగారరసము ఇట్లే స్తంభీకృతములయ్యె. అందుచే నేమైనది? తొలుత పెక్కురసము లొక్కనాయకుని పట్ల చూపించు తెఱుంగునుండి ఒక్కరసము పెక్కు మందికి తావలమగునట్లు చిత్రింపబడు తెఱుంగునకు సారస్వతము మాఱినది. దానినుండి విశాల దృష్టిని వీక్షించుచో మనకు గోచరించునదేమి? ఒక్కొక్కనియెడ నొక్కొక్కరసంబు ప్రదర్శింపబడుట. ఎంతమందిమానవులు, ఎన్ని జీవరాసులు లోకములో కలవో అన్నిటికి నొక్కొకవిచిత్ర రస ప్రదీపన మున్నదని.

ఈనైక సంస్కరణములు నిత్యప్రతిష్ఠితములుగ సూపుటలో చిన్నచిన్న గీతకలు, చిన్నఊహలు, చాటుపద్యములు, వ్యక్తి సంకీర్తనములు వెలువడుచున్నవి. “ఏల వెలువడరాదు? ఒక్కమహాపీరుడే అపారమైన సుప్ర

ణయము సూపువాడా? సామాన్యునిట నంత పాటి సుప్రణమ మొకనాడైన కనమా? కందుము. కనుచో ఆనాటి ఆప్రణయము చిత్రించిన అది కయితకాదా" అను ఈ దృశంపు టుత్సుకతతో నవయుగము తొంగి చూచుచున్నది. దాన లోకమెల్లలలితకళామయమ్ము గజూపబడుచున్నది. నికృష్టనియొక్కయు, నిడుముదుసలియొక్కయు చర్యలనుండి సంస్తవ నీయమగు భావములు నేకరింపబడుచున్నవి. అయ్యవి సారస్వతశాఖ నలంకరించుచున్నవి. ఆ అలంకరించుటలో పూర్వపుటంశములు గాక క్రొత్తలంశములు, పూర్వపు టితివృత్తములుగాక క్రొత్తయితివృత్తములు, పూర్వపు శైలిగాక క్రొత్తశైలి, పూర్వపు పోకడలుగాక క్రొత్తపోకడలు తప్పక బయలుపెడలుచున్నవి. దరిలేని మహాసముద్రముగ ఈఆధునిక సారస్వతము తోచుచున్నది. విమర్శనప్రియుడు 'దీనికిమూలమేమి? ఇందలిమట్టు, లయ ఎందున్నది? ఇది శాశ్వతసుఖము నిచ్చునా? నీతిని బోధించునా?' అని తన పూర్వపుపంథ యోజించి వికలుడగుచున్నాడు. మన మాపూర్వ పంథవిడిచి నిష్పక్షపాతబుద్ధిని కొండొకపరి యోజితము.

కవిత్వము నెన్ని తారుమారులు చేసి చూచినను ప్రధానవిభాగములు రెండు గని పించు- భావము: భావ; ఊహ: ఉక్తి; అర్థము: వాక్కు. వాక్కునల్ల అర్థమా? అర్థమునల్ల వాక్కా అనుమిమాంస కెందును ఎడము లేకుండ వాక్కుతో అర్థమును, అర్థముతో వాక్కును ప్రతి మానవవ్యక్తికిని స్ఫురించు

చుండును. అందులకే కాళిదాసు పార్వతీ పర మేశ్వరుల కలయిక కుహమానముగ "వాగ్ధా వివ సంపృక్తా" అని సూచించినాడు. శబ్దార్థములు రెండును పరస్పర సంజనితములు కాక పోయినను రెంటికి నుత్పత్తిస్థాన మెయ్యది యైన నున్నదా? ఏది యీశబ్దార్థ ప్రచరణ మునకు మూలము? అని విచారితము.

మనుజుడు సహజసంగీత ప్రియుండు. ఒక్కరుం డూఱకకూరుచుని 'లేలేలే' అనియో 'రేరేరే' అనియో దీర్ఘము తీసికొనుచు ఆత్మ కానందమున లీనముగాఁగలవాఁడు. ఆసహజ సంగీతశక్తిసామర్థ్యములను వెలికిఁ గోయిల ప్పట్టవోలె కీర్తించునప్పుడ వాగర్థము లుట్టి పడుచున్నవి. లోలోనున్నంతపర్యంత మది యెంతసుభాషితమయ్యు భావమున జీర్ణమగు చున్నది. వ్రాత, అచ్చు, పరిషత్తు, ప్రచారము- ఇవియెల్ల వాగర్థములకు మూలాధారములు కావు. కవియన పక్షి. పక్షియొక్క పాట మనము తెలిసికొనవలయునన్న దానిని "కువకువ" అని పొత్తములో తెలిసికొను నంత సరిపడునా? ఆధ్వని ఆ కోయిలపిట్ట ముఖతః వినునప్పుడ, ఆకొండలోయ మాటుమ్రోత నను గమించునప్పుడ, ఆ మామిడిచెట్టు కొట్టకొనఁ జూపులమరల్చునప్పుడ సువ్యక్తమగు. అట్లే మనము వ్రాత ప్రతులయందు, అచ్చుపొత్తము లందు, పత్రికలందు అచ్చుకట్టంబడువానింగను నంత కవిత్వముం గనుగొంటి మని విమర్శింప గడంగరాదు. శబ్దార్థములయొక్క నిజస్థానము కవితాసంకీర్తనము. అది సీనపద్యమేకానిండు, తేటగీత కానిండు, వచనము కానిండు, గీతిక

కానిండు, ఏదియైతను ఒకానొక గానకళ మితి ననుసరించి నుచ్చయిండుగాని నీనముగ తేట గీతగ వెలువడియుండునవికావు. నీనచిహ్నమే కనుక బాసకు ప్రధానమగున దేని

“మందార మకరంద మధుర్యమునఁజేలుచు మధుపంబు వోవునే మదనములకు” అనునదియు

“ఓహోరి బండోడ! ఓహోరి బండోడ! నీవిద నామోజు నిల్పబండి”

అనునదియు నొకేతరున ఏలనదువము? మొదటిది చదువునప్పుడు ఆచిత్యము, రెండవది చదువునప్పుడు సాచిసాచియు చదువుట ఎట్లు? అందు గమనిక సూచించునది నీనము కాదు, గణములుకావు. ఆంతర్గంగాంశము యొక్క గానకళారహస్యము. రెండింటి యొక్క శబ్దార్థములకు జన్మస్థానములువేరు. ఆగానకళ ఆవ్యక్తిప్రదర్శనము నాశ్రయించి యుండును. ‘ఆదిత్యము—శంకరాధరణము’ అని సూచించునంత ‘మత్తకోకిల’ అనివ్రాయు నంత తేటతెల్లముకాదు. అవి యొక్కొన్ని నిరంతర సామాన్యలోకానుభవమునకు సంజ్ఞలుగ పూర్వ లేర్పడినవి అంతియ. అవికాక వేరు గానము లోకములో లేదే? వేరు వృత్తమునకు ఆస్కారము కానమే? కవి క్రొత్త యూహల నల్లకొలంది క్రొత్తరాగము విలసిల్ల జేయును. ఈనిశ్శబ్ద భిగోళమునం దెన్ని విధములగు శబ్దములు లయమొందుట లేదు? ఎన్ని క్రొంగ్రొత్తగ వినిపించుటలేదు?

అట్లంటినని మన మెద్దియేని పాడుకొనవలెనన్న, చదువుకొనవలెనన్న ఉండండి ఆ

కవియొద్దకు పలుగెత్తవలయునని తలపోయకుడు. కవియొక్క గొంతుకతో కాని, కవి యొక్కజీవనముతోగాని, కవియొక్క వేషభాషలతోగాని, వానియొక్క ఆచారవ్యవహారములతోగాని మనకు బలలేదు. మనము సామెత్తురించుకొనవలసినది ఆవ్యక్తి ప్రదర్శనము: అనగా ఆప్రత్యేకపు టంశముతో మనకు సానుభూతి; ఆ యంశమునందే తన్మయత్వము మనకు గలుగవలెను. కవి విరచించునప్పుడట్ల తన్మయుడై రచనకుం దొడంగు. ఆవ్యక్తముగ నొక్కొక్కప్పుడు అమిత దీర్ఘముగ ఆతని కావశ్యము గానంతటినము త్సుకతతో గాన మతనికి తదంశ ప్రదర్శనా భిలాషను వెల్లివిరియు. పాడుకొనునప్పుడు పూర్తిగ న్వేచ్ఛగ తనకుగల నిస్వర్గ రాగము యొక్క కురుచ పొడవులతో నతడు పాడుకొనుచున్నాడు.

“ఓ! చతురాస్యవంశకలగోదధిపూర్ణ శశాంక”

అని ఎత్తుగడ ఎత్తునప్పుడు “ఓ! చతురాస్య” అనిమాత్రమే ఊరుకొనడు “ఓ” అని, ‘ఓ’ కు పెద్దదీర్ఘ మిచ్చి సంబోధనము సూచించును.

“కమ్యూరి సిన్నోడు సిరిసిరిమున్వ కాసులకంటెలు సిరిసిరిమున్వ”

అనునప్పుడు ఉన్నదిఉన్నట్లే అన్న కవిత్వము కానేరదు.

“కమ్యూరి సిన్నోమా సిరిసిరిమున్వ! కాసులకంటెలు సిరిసిరి మున్వా!”

అని అదియొకవిధమగు దీర్ఘ మిచ్చి ఆలపించునప్పుడ అందలి నిజమైనకవిత్వము గోచరించును.

అచ్చునగాని, వ్రాతనుగాని మనము చూచు సరి కేమగుచున్నవి? ఈదీర్ఘములు కనపడవు. ఈప్రాస్థములు చూపట్టవు. అంతయు చిత్రిక పట్టినట్టుగ, సాపుగనుండు. కళయొక్క హాయిలు, సొగసు, చక్కందనము, మురుపు అందు నుండవు. అవియెల్ల మన సంకీర్తనము నందు మనకున్న అంశ తన్మయప్రసస్తిని- అంశ ప్రదర్శనమును, తత్సంకీర్తనమును మెరుపు ఉరుములవంటివి. అంశ ప్రదర్శనము మెరుపు. సంకీర్తన మురుము. కవి మునుము దంశ ప్రదర్శనమును గాంచి సంకీర్తనము చేయుచున్నాడు. సాశకుడు సంకీర్తనము జేసికొనుచు అంశ ప్రదర్శనము గనుచున్నాడు. అంతియ భేదము. కావున ఎప్పుడేని ఎద్దియైన నూతన గ్రంథము మనచేత బడునప్పుడు ఇది నడువదు అనుట సమంజసము కాదు. మనభావ మాభావముతో, మనవాక్కు ఆవాక్కుతో లీనము గాగలదేని మనకు బ్రతిరచనమునందును సాబగు లగడడు.

“కశ్చిత్కాంతా విరహాదురుణాస్వాధికారాత్ప్రమత్తః”
 “అభిప్రజానా మధిపః ప్రభాతే”.

అని ఎల్లప్పుడు చదువునట్టియు, నేర్పునట్టియు నెందఱు కళాభిజ్ఞులు

“కలలోననైన నవ్వులకైన నామాట
 జవదాట వెఱచు- నోచంద్రవదన
 ఏపదార్థంబు నాయెదుటఁ బెట్టక మున్న
 ఎవ్వారికొనగఁ దోయిగురుబోడి
 చెలులునాతో నేమి చెప్పుదురో యని
 లందంబులొచ్చు నోచంచలాక్షి
 తోడిచేడియలు నాతోడివంటిలకు రా
 పెరింపజాల దొసస్సు తాంగి

అరమరలు లేనిహరిమి ననఁగి పెనఁగి
 కొదలుతీరని కోర్కెలఁ గూడియాడి
 కపటమెఱుగని మమతల గలసి మెలసి
 యున్నవిభుఁ డిట్లునేయునే యో లతాంగి”

అనునది చదువునప్పుడు నందలి రసమును గ్రహింపనేరక తెలుగును గిరసించుట లేదు? ఎందఱు

Under the green wood tree
 Who loves to lie with me
 అనునది చదువునప్పుడు పరవశు లగుచు
 “మల్లెపండి రదిగో! మందరి!
 మాధవుఁ డల్లడుగో!

అనునప్పుడు తూష్టింభావమును జూపుచున్నారు కారు? ఎందుచేత? తదంశమునందభిరుచి లేమికాదే? Green wood. Primrose. అన్నస్ఫురించుటయు, మల్లెపండిరి అన్న తట్టమియు ఈఁడాహకు అలవాటుపడమి. కాదే? కావున మునుముందు మనకాయంశమునందు అభిరుచి కుదరవలెను. అదిలేనిచోవారుదానిని విమర్శించుట కర్హులుకారని నా తాత్పర్యము. అభిరుచి అలవటచుకొనవలెను. ఒకదాని నలవటచుకొనుటకుముందది మంచిదా చెడ్డదా అను వితర్కము తోచకమానదు. అంశము మంచిదోచెడ్డదో అను విచక్షణజ్ఞానము సారస్వతప్రియునియొక్క ప్రధానలక్షణము.

ఇచ్చో అతనికి నుండవలసిన కొల కళ. లోకమునందుఁగల అందము, ఒయ్యారము, రసప్రదీపనము, భావవికాసము, నొక విరాగి వోలె నొకానొకయోగివోలె నాతడు కనుగొనుట కలవాటుపడవలెను. అంతియ కాని

ఆపద్దేము మనకు భుక్తిపెట్టునా? దాన ముక్తి కల్గునా? అది యేదేని నైతికసూత్రమును ప్రతిపాదించినా లేక వేదాంతతత్త్వము బోధించునా? అని చూడరాదు. అయ్యవియెల్ల ఇతరశాస్త్రముల నెమకనగు. కవితను గాదు: కవిత నుండకూడదని, నుండవని నా యుద్దేశ్య మెంతమాత్రమును గాదు. ఉండు. ఉండవచ్చు. కాని అవి కవితకు జీవగణ్ఠులు కావు. కవితకు జీవగణ్ఠు కళ. ఆకళ లోకమం దెచ్చో కానంబడిన నయ్యది కవిత కాస్థానము.

ఎందున్న దీకళ? ఎట్టిదీకళ అన్న ఇద మిథమని చెప్పవలను గానిది. కొబ్బరిచెట్టు యొక్క చిట్టచివర రెండ్రాకు లల్లాడుచు నేయు నట్టి యుల్లంపు టురిపుకంటె నిశ్శబ్దముతో విన వచ్చునది. అంతకంటె సున్నితపు చూపు చూపించునది.

“చూచి ఝళం ఝళత్కటక
సూచితవేగ పదారవిందయై
లేచి కుచంబులున్ దుఱుము
లేనడు మల్లలనాడ నయ్యెడం
బూచినయొక్కపోకనును
బోదియఁ జేరి విలోకనప్రభా
వీచికలం దదీయపద

వీకలశాంబుధి వెల్లిఁగొల్పుచున్.

అన్నపద్యమునందు పెద్దనార్యు డావరూఢిని అనుచిన్నదానిని పోక చెట్టుకింద చిత్రించుటలో నీతిగాని, వృక్షశాస్త్ర ప్రబోధనంబుగాని సూచించెనా? సూచించినది సున్నితపు కళ. జువ్వవలె వెటిగిన మోకక్రింద మవ్వంపు టచ్చెలుపాటు. అపారమగు సౌంద

ర్యము: అతిపేశలమగు భావానందము. పూచిన యొక్కపోకనును బోదియ వర్తకునకు మార్గస్థునకు మఱియొండువిధముగ నుపకరించు. కవికి ఆవిధము పనికిరాదు. అయ్యది శోధన దేవత కాశ్రయము కావలెను. అప్పుడతనికి సంతృప్తి కలుగవలెను. ఎందులకన్న ఏమో? కావున అట్టి నిర్మోహపు మోహనంపుదృష్టితో మనము చూడగల్గునప్పుడు మనకు నిజమైనకళ గోచరించు.

అట్లు చూడగల్గుట కనువానంగు కళాకలికలు, సంధ్యారాగము, కన్నీరు అవ్యక్త సుప్రణయమ్ము, నీటితెమ్మెరలు మున్నగు వానియందు పొడసూపు. అవి మనుజుడు నేకరించుచు తన కళాకలితదృక్పథమును పోషించుకొనఁజెల్లు. ఈ చిన్న చిన్న యంశముల వైపునకు ఎప్పుడు మనదృష్టి మనము మఱి లుచ్చి కొందుమో అప్పుడు మనఊహ లంతికంతుకు సున్నితంబులగు; మన ఆశయములు మోహబద్ధములు గాక సుకుమార మోహనంబులగుచు భౌతిక రాష్ట్రవర్ణనంబునందుకంటె కోమలహృదయాంతర్గత భావసువాసనలపై దేలియాడు.

అంశ మొండు సభ్యమైనది. దానియందు మన కభిరుచి కుదిరినది. ఇక జదువ మొదలిడుదము. అప్పు డాహింసతగ్గది యేమి? ఆ అంశమునందలి భాష చక్కగ భాషించుచున్నదా లేదాయనియే. ఏమన భావమును విడిచి, ఊహ నరయక, అంశమును పోద్రోచి, ఈత డుపయోగించినభాష గ్రాంథికమా, గ్రామ్యమా? దేశ్యమా, సంస్కృతమా అని

విమర్శించుటకుం గడంగుట నేలవిడిచి సాము నేయుట. ఏపొత్తమునుగాని మీరిది అంతయు ఈగ్రాంధికభాష, నిదియంతయు ఈగ్రామ్యభాషను వ్రాయుడని నిర్దేశించుట కెవ్వరికిని హక్కులేదు: సబబుకాదు. గులాబిపువ్వు ముళ్లపొదతో బుట్టిన “ఓసీ! నీవు ముళ్లపొద లో పుట్టరాదు. తులసిచెట్టుపై నున్న బాగుం డియుందువే” అని అనుకొన్నట్లుండు. ముళ్లు లేక పరిమళసలలితమ్ములగు దళసముదయ మ్మున నుండుతులసికి గులాబి పువ్వునంటి పువ్వు లేదేయని వితర్కించినట్లుండు. ప్రతి పువ్వునకు ఎట్లు దానియొక్క స్వతస్సిద్ధమగు ఆకులజంఘము, తోడిమనిడుపు, గాలికదుపు లుండునో ప్రతిమూహకును దానియొక్క సొంతములగు ఏస, కత్తు, వన్నె, వాసి, చదు వునట్టితీరు, గ్రహించునట్టి పొందిక లుండును. ఆఏస, కత్తు మున్నగువానినెల్ల మఱచి అన్ని ఊహలను నన్నయభట్టియము ననుసరించి, అప్పకవీయమును బురస్కరించుకొని, ఆదికా లపుషంధ ననుగమించి వ్రాయుడన్న అంతకంటె నిరంకుశసూత్రము వేరొండు కనబోము.

అట్లే అంతయు గ్రామ్యమున వ్రాయుడన్న అర్థములేదు. కవులగువారు దానిని పాటించరు. ఇదివఱకు పాటించియుండలేదు. ఉత్తమవిమర్శకులు దానిని ప్రతిపాదించరు. ఆమోదింపరు.

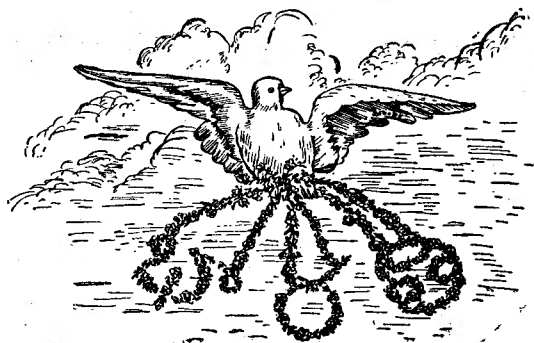
కావున ఊహ, ఆఊహకు తగ్గ పస, వన్నె, కత్తు, వాసి మున్నగునవి యున్నవా లేవాయని విమర్శించుట కర్జము.

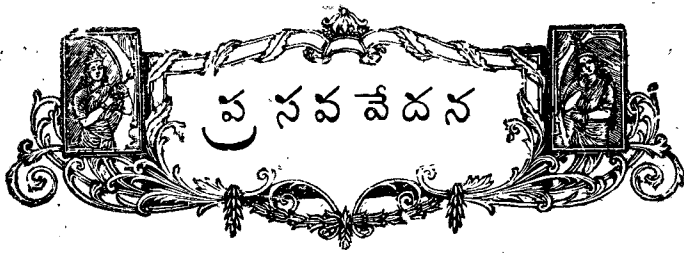
“కాంక్షితక్షీడ కంగము పంపునేయమి
నొడ్డుగా నిట్టూర్పు లాలయబోగులు”

మున్నగు మోహంధకారబంధుర వా క్యములను జదువుటకు మనము సిగ్గుపడము కాని,

“ఓరండగాడ! బంగరుమామ! చంద్రగిరిచీరలంపరా!”

అను అమాయక ప్రేమరుతము నెత్తుటకు నీ యందుమా! ఇయ్యది కేవలము భావ ముయొక్క సభ్యాసభ్యము లరయక భాష యొక్క ప్రబంధప్రేక్షిమకు దోసిలొగ్గుటచే వచ్చినదోసముకాదా? ఊహింపుడు.

త్రిపురాన వేంకటస్వామ్యప్రసాదరావు దొరగారు

ఎంతకష్టము తల్లి యెంతకష్టమ్ము
నాయమ్మ నీకు నెంతటికష్ట మొదవె.

పుట్టఁబట్టినయట్టి దిట్టమున్ నుడువు
పుట్టతేనియతీపు లుట్టుకబృహ్మ
గడుభక్తి నీకీచ్చి గణుతిఁ గన్నట్టి
కవులఁ గన్నపు డింత కష్టమ్ములేదు. ఎంత.

దీవిఁబట్టినమేటి తీపారఁబల్కు
నైదవప్రాఁబల్కు టందంపుఁ గృతిని
నీకు నర్పణచేసి నిన్నుఁ గై నేయు
ముమ్మూర్తులంబోలు ముగురు విడ్డలను
గన్నప్పడును నింత కష్టమ్ములేదు. ఎంత.

శ్రీకృష్ణలీలలం జెలఁగు పొత్తమ్ముఁ
జిత్తమ్ములో బత్తి చిగురొత్తఁ జెప్పి
నిను ధన్యఁజేయు నా నిఱువేదకొడుకుఁ
గన్నయప్పడు నింతకష్టమ్ములేదు. ఎంత.

నద్యావకవితారన ప్రవాహినులఁ
బఱపి లోకమ్ముఁ దెప్పలఁదేల్చినట్టి

వివిధప్రబంధసత్కవులైన సుతులఁ
గన్ననాడును నింతకష్టమ్ము లేదు. ఎంత
వంగభాషాకోమలాంగి గన్నట్టి
జగదేక విఖ్యాతుఁడగు పట్టిజూచి
యట్టినంతటిఁ గాంతునని నీవునేడు
పడుచున్న కడలేని ప్రసవవేదనను
దలఁచినంగడుపుచుమ్ములు వాఱునకట. ఎంత
భావార్థశూన్యమ్ములై వీనులకును
పెగ్గలైన మూల్గులే వినవచ్చుఁగాని
కాను పేనాఁటికిం గానరా దయయొ
గర్భసంపద లేక కలుగునే కాన్పు
ఇంతకష్టమ్ము నీకేల మాయమ్మ
మునునీవు గన్నయాతనుజాతు లనదె. ఎంత
ఋషిశ్రీమదుని కృపాగరిమమ్ము కలిమి
నట్టినంతటియు నీకబ్బెడుంగాక
యూరకే యిటు బల్మి నుబలాటపడిన
నెంకిఁ బోలినకానుపే కల్గుజూపె. ఎంత

ఆంధ్రారణ్యపర్వశేష ప్రశంస

కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి గారు

“వినదగు నెవ్వరు నెప్పిన, వినినంతనె వేగపడక వివరింపఁదగన్,
గనికల్ల నెజము తెలిసిన, మనుజుఁడె పో నీతిపరుఁడు మమిలో నుమతీ.”

వాగనుశాసనం దగు నన్నయభట్టోపాధ్యాయ సార్యశౌముఁ డారణ్యపర్వ మొనరించుచు మృతినొందెననియును, మిగిలినభాగమును బ్రబంధ పర మేశ్వరుఁడగు నెఱ్ఱనార్యుండు పూరించెననియు ననాది సిద్ధమును ప్రసిద్ధి కలవస్తునంగతి లోకవిదితము. దీనినిక్కా-లపువారు కొందఱు శంకించి నూత్నమార్గములఁ ద్రొక్కుచున్నారు. నన్నయభట్టారకుఁ డాదినభారణ్య పర్వముల మూడింటిని బూర్తిగ విరచించెననియు, వానిలోఁ దుది దగు నారణ్యపర్వములోఁ గొన్ని భాగములు శిశిలుములు కాఁగా నాశిశిలభాగపూరణమునుమాత్రమే యెఱ్ఱాప్రగ డ కావించెను గాని శేష భాగసంపూర్ణ రచనము చేయ లేదనియు మహారాజశ్రీ, శ్రీనడకుదిటి పీఠరాజుపంతులు గారొక యపూర్వవాదమును దెచ్చిపెట్టిరి. శ్రీపంతుల వారు తామచెప్పనదే సిద్ధాంతమును పట్టుతోఁ దమ వ్యాసమును వ్రాసియుండలేదు. “ఆంధ్రవాఙ్మయ పరి శోధకులు సత్యవిషయనిశ్చయము లగుదు రను లెలంపున నారణ్యపర్వమునకును, నెఱ్ఱాప్రగడ మహాకవికిని గలసం బంధమునుగూర్చి నాకుఁగలిగిన యభిప్రాయమును, అయ్య భిప్రాయ మొదవుటకుఁ గల కారణములను గ్రమముగ నిందుఁ బ్రవర్తించుచున్నాను.” అని సరసముగ వ్రాసియు న్నారు. ఈయది విమర్శనార్థమై ప్రకటింపఁబడిన వ్యాసమే కావునను సర్వవిధముల విమర్శనీయుమై యున్నది గావునను దీని నందు విమర్శించుచున్నాఁడను. చదువ రులు దత్తవాధానులై చిత్తగింతుయగాక!

శ్రీపంతులవారు వి శేషపరిశ్రమచేసి బహుగ్రంథ ములఁ బరిశీలించి నేర్చుమీఱ నీవిషయమై విపులముగ

వ్యాసరాజమును వ్రాసియుండిరి. శ్రీ పంతులవారి నూ త్నవాద మాపాతవధురముగాఁ గానిపించుచున్నది గాని, పరిశీలించి చూచిన నిలుచునదిగాఁ గానుపించుటలేదు.

ప్రథమవాదప్రాచుర్యము

నన్నయ చెప్పఁగా మిగిలిన యారణ్యపర్వ శేష ము నెఱ్ఱాప్రగడ పూరించిన ట్లాదినుండి నేటివఱకును, గవిపంకిత లోకములో దృఢప్రసిద్ధియున్నట్లు పీఠరాజు పంతులవా రీక్రిందివాక్యములలో నంగీకరించి యుండిరి. “శ్రీమదాంధ్రమహాభారతములోని యారణ్యపర్వోత్తర భాగము నెఱ్ఱాప్రగడ మహాకవి రచియించె ననువాడుక చిరకాలమునుండి యాంధ్రదేశమునం దెల్లయెడల నలవి కొనియున్నది. దీనికి ఆంధ్రప్రబంధములలోని కవిస్తుతి పద్యములు, ఆంధ్రలక్షణగ్రంథములు, పెద్దల వచనములు మున్నగునవి యాధారములై యున్నవి. ఇంత ప్రసిద్ధిగల యీపండితాభిప్రాయమును ద్రోసిరా జనుటకు” నిప్పటి మనవారికి విరాటపర్వ వీతికలో తిక్కమఱివాసిన ఈ క్రిందిపద్యము ముఖ్యాధారమై యున్నది.

ఉ. ఆపరణీయసారవివి

ధార్థగతిస్సగంబు గల్గి య
ష్టాదశపర్వనిర్వహణ
సంభృతమై పెనుపొందియుండె నం
దాది దొడంగి మూఁడు కృతు
లాంధ్రకవిత్వవిశారదుండు వి
ద్యాదయిసుం డొనర్చెనుమీ
తాత్పుడు నన్నయభట్టు దక్షతన్.

ఈపద్యమునందు గవిబ్రహ్మ నన్నయభట్టు మూడు కృతులూ నరించినట్లు చెప్పియున్నాడు. ఇదియే నవీన వాదములకు మూలాధారము. ఇప్పుడు మనము విచారించు కొనవలసినదినన్నయారణ్యపర్వములో 'శారదరాత్రి' లను పద్యాంతమునకు త్రాసియున్న యెడల సోమగూజి మూడు కృతులు నన్నయ వ్రాసెనని యెట్లు చెప్పెనను సంశయమున్నది. కాని యీయంతమును దేల్చుటకు బూర్వము పలువిషయములు పరిశీలించవలసి యున్నవి. కానవానిని ముందుగాఁబరిశీలించి సిమ్మట తిక్కనవ్రాసిన దానింగూర్చి చర్చించుకొందము. తిక్కన వ్రాసినరీతిగా నన్నయ యాదిపర్వత్రయమును బూర్తిగ వ్రాసియున్న యెడల నందునెట్లాప్రగడకుఁ దావే లేకపోవును. కాని గ్రంథముఁబరిశీలించి చూచిన శంభుదాసుఁడు వనపర్వములోఁ గొంత వ్రాసెనని యందఱును గూడఁ జెప్పుకొనవలసి యున్నది. నేటివఱకుఁ బ్రబంధ పరమేశ్వరునకు నారణ్య పర్వముతో సంబంధములేదని చెప్పవారు బయలుపడెదల లేదు. నేడు క్రొత్తనాదమును దెచ్చిన శ్రీవీరరాజు పంతులవారుగూడ నెట్లాప్రగడ ఆరణ్యపర్వములో కొంత చెప్పగానో గొప్పగానో కొంత వ్రాసినట్లంగీకరించి తీరి నారు. కావున నన్నయచేఁ బూర్తిగ వ్రాయఁబడిన యాదిపర్వములోనికి నెట్లాప్రగడ కవిత్వమెట్లు వచ్చినదను శంక యనివార్యమైనది. దానికి సమాధానము చెప్పఁ బోయి మన శ్రీపంతులవారపూర్వపార్వముల యభేదముగఁ ద్రొక్కిరి. అయ్యది పూర్వవాదముకంటె దుర్బలములును, సత్యదూరములును, పరస్పరవిరుద్ధములునై యున్నట్లు గాన్పించుచున్నవి.

నూత్న వాదవైఖరి

పంతులవారు నన్నయ కృతారణ్యపర్వములో మూత్ర మచ్చటచ్చట శైశిల్యములు పొడమినట్లును మొదటి పర్వద్వయమును శైశిల్యములపాలు గానియట్లును సాహసించి వ్రాసియుండిరి. నన్నయకృతాదిసభాపర్వములు లోకములోఁ బ్రసిద్ధిగాంచినట్లు ! విశేషమైన వాడుక సంఘటనలు! ఆరణ్యపర్వము మాత్రము ముట్టరానిదై యప్రసిద్ధమై యొకమూలంబడి యుండి శైశిల్యము నకు లోనయ్యెనట్లు! మొదటి రెండు పర్వములును ప్రసిద్ధి కలిగి యున్నట్లును, మూడవది ప్రసిద్ధి లేక మూలంబడి శిశిలమై

నట్లును వీరు వ్రాసిరిగాని యాప్రసిద్ధికిఁగల కారణము మాత్రము తృప్తికరముగఁ దెలుపలేక పోయిరి.

ఆరణ్యపర్వ ప్రాశస్త్యము

నన్నయభట్టారకుని పరణాకథనే తీసికొనకుండిన వనపర్వము విప్పుకారి యని తలచుట కేముపకాశము లేదు. భారతములో సమస్తవిషయాల ఘనప్రసిద్ధి నంది యున్నవి వన శాంత్వముశాసనికపర్వములై యున్నవి. ఇవియే మిక్కిలిపెద్దవి. వీనిలో నారణ్యపర్వము మణియు ముఖ్యము. ఇది మూలకథతో సంబంధించినది. శాంత్వము శాసనికములు తీసివేసినను భారతకథ కాలంకమురాదు. ఆరణ్యపర్వ మట్టిదికాదు. ఇది ప్రధాన కథాంశమును దెల్పుముఖ్యపర్వము. ఇదిలేకున్న భారతకథ యంతయుఁ జెడిపోవును. మణియు మనోహరములైన యుపాఖ్యానములు, మోక్ష ప్రదములైన సభ్యములు, పవిత్రములైన యితీహాసములు కలిగి భారత కథకంతకును మూలకీలకమై యున్నది. ఈపర్వమును మనకవులు బాగుగఁదచువుకొని యిందున్న యుపాఖ్యానములను దీసికొని వేఱువేఱు ప్రబంధముల విరచించి యున్నారు. కిరాతాష్టనీయము, నైషధము, సావిత్రి పాఖ్యానము మున్నగునవి యిందుండియే తీసికొనఁబడినవి. భాసుఁడు మధ్యమప్రహసన మనురూపకమును నీయారణ్య పర్వములోని కథను తీసికొనియే రచించె. సావిత్రిచరిత్రముచే వనపర్వము పవిత్రమైనదని రామేశ్వరద్రవత్తు గారు వ్రాసియున్నారు. పవిత్ర తమముగ శ్రీరామచరిత్ర మిందేకలదు. ఈపవిత్రఘనపర్వము కవిపండితలోకముచే నస్పృశ్యముగా నెంచఁబడినదని వీరరాజు పంతులవారు వ్రాసినవ్రాత వింతను గొలుపుచున్నది. ఆరణ్యపర్వము విప్పుకారి యను భీతి సంస్కృత భారతవిషయమునఁ గూడఁ గలవని పంతులవారు వ్రాసిరి. ఈవాడుక బహుకాలమునుండి కలదని వీరి తలంపు. అదియే సత్యమై తన నాటికే యది యుండినయెడల భట్టారకుఁ డా ప్రతీతి నెఱిగియే యుండునుగదా! పండితలోకములో నిట్టిభీతి యున్నప్పు డామహాశయుఁడు తానాదిసభాపర్వములను బూర్తిచేసినసిమ్మట వనపర్వాంధ్రీకరణమునకై పూనక లోకమునందలి వాడుకనుబట్టి శాంతిపర్వమునే యాంధ్రీకరించి యుండును. అట్లుచేయక సభాపర్వాంధ్రీకరణ

మైన వెంటనే యారణ్యపర్వాంధ్రీకరణమునకు నాలోక
జ్ఞుఁ డావయోవృద్ధుఁ డాపూర్వాచార పరాయణుండు
పూనునా! పూనఁడు. భంగశాంతి కై శాంతి నాంధ్రీకరించి
పిమ్మట నారణ్యపర్వ పరివర్తనమునకై ప్రయత్నించి
యుండును. అట్లు చేయలేదుగావున నన్నయనాటికి
నారణ్యపర్వముంగూర్చిన భీతి లేదని తేలుచున్నది. ఆది
నాంధ్రమహాభారతము వనపర్వమునఱకే యుండి విషా
దాంతమైన కతనకదా లోకమునకు భీతిపుట్టినదని పంతుల
వారనిరి! సంస్కృతభారతము వనపర్వములో నంతమొం
దక మొదటనుండియుఁ బదునెనిమిది పర్వములను కలిగి
సజ్జనులగు ధర్మరాజుదులు వనవాసశ్లక్షణమునుండి దాటి
యీవలనువచ్చి సౌఖ్యమునందినట్లు తెలుపుచున్నది. కా
వున సంస్కృత భారతవిషయములోఁ గూడ నీభీతియుం
డుట యాంధ్రభారతము మూలముగా పుట్టినదై యుండ
వలయును గాని మఱియొకవిధముగా పుట్టియున్నదనుట
కనకాశమే కాన్పించుటలేదు. భట్టారకుండు వనపర్వము
సభారంజకమనియే వర్ణించినాఁడు. ఈపర్వముంగూర్చి
యాతఁడే యిట్లు స్తుతించియున్నాఁడు :

క. ఆరణ్యపర్వ మనగా
నారణ్య ప్రముఖుడౌడశాంతః పర్వా
ధారమయి సకలనూరి స
భారమ్యంబగు తృతీయపర్వము నెలయున్.

ఇట్లు సకలనూరి సభారమ్యంబగు నీ యారణ్య
పర్వమును ముట్టరాదనువాడుక యెట్లు వచ్చినది? నన్నయ
భట్టారకుని హతాస్మరణముతోడ సంబంధమును తీసి
వేయుదుమేని, ననపర్వముంగూర్చి మనవారు భీతిపెట్టుకొన
నవసరములేదు. ఈభీతికి మనపంతులవారు జేరొక యద్భుత
కారణమును నీక్రిందిరీతిని గల్పించిరి. “మనభాషయందుఁ
బూర్వము విషాదాంతకథలులేవు. ఎన్నికష్టములు వచ్చి
ననుదుదకు సుఖముతోఁ గథ ముగియవలయునని మనవారి
యాశయును. అరణ్యపర్వమునఁ బడిన సజ్జనులగు ధర్మరా
జుదులు వెలుపఱికివచ్చి సౌఖ్యము నందినట్లు దెలిపిడికథ
యప్పటికిఁ దెలుగున వ్రాయఁబడియుండలేదు. కావునఁ
దెలుగువనపర్వము నక్కాగ్రమునఁజదువువారు లేకపోయి
రనియు, దానంజేసియే తత్త్వపుర బ్రతులు వలసినన్ని
దేశమున నప్పుడు వ్యాప్తి గాంచియుండలేదనియు నూ

హింప నగుచున్నది.” ఇది వింతవాదము. గ్రంథము విషా
దాంతమో, సంతోషాంతమో తెల్పుటకు గ్రంథకథ సంతను
తీసికొని తుదిభాగమునుబట్టి తేల్చవలయునుగాని గ్రంథ
మధ్యమందుగాదు. భారతము సంతోషాంతముగాని విషా
దాంతముకాదు. అరణ్యపర్వము గ్రంథమధ్యగతముగాని,
గ్రంథాంతము గాదు. కావున దానినిబట్టి విషాదాంతత్వ
సంతోషాంతత్వ నిర్ణయముచేయరాదు ఆంధ్ర భారత
మప్పటికి వనపర్వముతో ముగిసెను గావునను, సజ్జనులగు
ధర్మరాజుదులు వెలుపఱికివచ్చి సౌఖ్యమునందినట్లు నన్న
యయారణ్యపర్వము తెలుపుటలేదుగావునను విషాదాంత
మని చెప్పదుంటిమందురా! అట్లయిన సభాపర్వమును
విషాదాంతమే. ఏమన సజ్జనులగు పాండవుల రణ్యములకు
బోయినట్లు తెలుపుచోట నాపర్వము ముగిసినది. ఆ
పర్వాంతమున వీరడవికిపోయిన మార్గమిట్లు తెలుపఁబడి
యున్నది.

సీ. వదనసహజంబు వస్త్రాంతమునఁ గప్పి
కొనియేగె ధర్మనందనుండు మఱియు
భీమ బాహులు రెండుఁ బెద్దలుగాఁ బాంచి
ఘన సత్త్వవిడగు మరుత్తనయుడెరిగె
నిసుము సల్లుచు నహరేంద్రపుత్రుఁడు! వోయె
భూరేణుని ప్రశరీరుఁ డగుచు
నకులుండు సనియె మానక లజ్జఁ జేసి య
ధోవక్త్రుండై సహదేవుడెరిగె
వివృతకేశభరము వ్రేలంగ ద్రౌపది
సనియె రౌద్రయామ్యసామగాన
ముఖిరాత్యుండగుచు మ్రోల ఘోమ్యుం డేగె
సకల జనులు శోకజలధిఁ దేల.

ఇట్లు విషాదకర శేషములను దాల్చినసజ్జను లగు
పాండవులు నడవులలో నిడువల గడుదుటకుఁ జనినట్లు
దెలుపు నీక్రిందిపద్యముతో పర్వము ముగిసినది.

క. వీరులగు పాండుసుతులు మ
హారణ్యనివాసనిరతు లయి ధరణీబృం
దారక సహస్రములతో
సారమతుతో సనిరి నిత్యసత్యవ్రతులై .
విషాదాంతమును కారణమున నారణ్యపర్వము
చదువరానిదాయె నను నెడల సభాపర్వమును నట్టిదియే

యెప్పుడునది, ఇంక బంతులవారు సభాపర్వతము వలకు లోకులు చదివెడివారని యెట్లు దెప్పిం? పంతుల వారివాద మిట్లు నిస్సారమగుచున్నది.

పూర్వము లోకు లారణ్యపర్వముఁ జదివెడి వారా? లేదా?

అప్పుడు లోకు లారణ్యపర్వమును జదివెడివారు కారనునదియును నిర్మూలమే. భారతమునది యొక్క పురాణమాత్రము గాదు. నన్నయ భట్టారకుఁడు తెచ్చిన రీతిగా ధర్మశాస్త్రము, వేదాంతశాస్త్రము, కావ్యలక్షణ శాస్త్రము మున్నగులక్షణము లనేకములు కలదై యున్నది. అందులో నాంధ్రమహాభారత మాంధ్రపండిత లోకమునకు మూలభూమి. అందులో నాదిపర్వత్రయ మాదినుండియు సమస్తకవులకు నాధారము. పురాణ పారాయణమునకై పర్వత్రయమును బఠింపకున్నను లక్ష్యలక్షణ సిద్ధికై మొదటనుండియు పర్వత్రయమే మూలాధారమగుటచే నాపర్వత్రయమును నమూల్యరత్న భూమిగా భావించుకొని మనవారు కాపాడుకొనుచు వచ్చిరి. ఇట్లు తెల్పుట కనేకాధారములు కలవు.

ఆదిపర్వత్రయ ప్రసిద్ధి

ప్రాచీనకవులు లాక్షణికులు నన్నయకృత పర్వత్రయమును లక్ష్యముగాఁదీసికొనెడివారని కవిరాక్షసాభిప్రాయమువలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఈ ప్రాచీనకవి నన్నయకృతపర్వత్రయములోని తెలుఁగులనే కాని యన్యమును వాడరాదని నీమము చేసెనట. ఈయంశము సీక్రింది యప్పకవీయపద్యములవలనఁ దేలుచున్నది.

ఉ. ఆదిని శబ్దశాసనవహకవిచెప్పిన భారతంబులో నేదివిచింపఁగాఁబడియె నెందును దాని నెకానిసూత్రసంపాదన లేమిచేఁ దెలుఁగుఁబుట్టునఁ తొక్కటెక్కికూర్చిచెప్పఁగ రాదనిదాక్షవాటికవిరాక్షసుఁడీనియమంబుచేసెనన్.

“క. ఆమాఁడు పర్వములలో..... తెలుగుకపింద్రుల్”

ఇట్లునియమించిన కవిరాక్షసుఁడు తిక్కనకంటెఁ బూర్వఁడని కవులచరిత్ర చెప్పుచున్నది.

ఇట్లు కవిరాక్షసాదులు మాఁడు పర్వములను నాంధ్రకవి పండితలోకముచేఁ బ్రమాణముగాఁ దీసికొనం

బడుచున్నట్లు చెప్పిరిని వీరేశలింగం పంతులవారు గూడ వ్రాసియున్నారు. వారును వీరును జెప్పటయేల? మనలో ననేకములగు లక్షణగ్రంథములు కలవు. అవి యన్నియును నన్నయకృత పర్వత్రయమునుండియు లక్ష్యముల నిచ్చుచున్నవి గాని యాదిసభాపర్వములనుండి మాత్రమే యుదాహరణముల నిచ్చుటలేదు. ఆనాఁటిలక్ష్యకారులును పర్వత్రయ ప్రశంస గావించుచున్నారు.

“ఉ. సారకథానుధారసము..... భారత సంహితన్ మను ద్రిపర్వము లెవ్వఁడొనర్చె నట్టి..... నన్నయభట్టు గొల్చెదన్.” (మార్కండేయ పురాణము)

శ్రీపంతులవారు తమ వాదమునకు బలము కలుగుటకై “మొదట, దేశమునం దంతట నసంఖ్యాకముగ వ్యాపించిన తొలిపర్వములు రెండ్రపతులు నిద్దష్టకవితా లక్షణమును దెల్పుటకు సమర్థులులై యే యున్నవి.” అని యొకవింతవ్రాతను వ్రాసిరి. నిగ్గున్మంద్ర కవితా లక్షణము తెలిసికొనుటకు నాది సభాపర్వములు రెండే చాలు ననివ్రాయుట మహాసాహసముకాదా! మనవారు నన్నయ పర్వత్రయమునే కాక తిక్కన పదునేను పర్వములను జూచినను జాలక లక్షణమునకై యితర ప్రాచీనకవుల మహాగ్రంథములనుగూడ లక్ష్యముగఁ దీసికొనుచున్నారు కదా! అట్టిసితిలో నాది సభాపర్వములే లక్ష్యముకొఱకు జాలుననుట న్యాయమా?

పూర్వకాలమందు లక్షణగ్రంథములు లేకపోవుటచే లక్ష్యగ్రంథము నీపర్వత్రయమండే యొక్కడగు భక్తిశ్రద్ధలు సారస్వతాభిమానులు కలిగియుండి వారని ప్రాచీనులగు కవిరాక్షసాదుల నియమాదులు తెల్పుచునే యున్నవి. ఇట్టి పర్వత్రయములో సర్వపర్వమునకు లోకమున ననాదరణము గలుగుటకు హేతువేమియును లేదు. వాదము నిమిత్తము శ్రీపంతులవారు చెప్పిన విషాదాంతత్వదోషము నంగీకరించినను లాభము రానించుట లేదు. ఏమన తిక్కన మిగిలిన పదునేను పర్వములను దెనిగించిన తరువాత గ్రంథము పూర్తియై యావిషాదాంతత్వదోషము తొలగినదని మనపంతులవారు వ్రాసిరి కదా! కావున విషాదాంతత్వ దోషము పర్వత్రయమునకును తగులుటయనునది తిక్కనతరువాత లేదని

పంతులుగారు వ్రాసినదానినిబట్టియే తెలుచున్నది. ఇంక నీయార్యాపర్వమునకు దోషము తగులుటయు, ననాదర భావముండుటయు, ననునవి తిక్కనకుఁ బూర్వమునందై యుండవలయును.

తిక్కనకాలమువఱకు నన్నయకృతపర్వత్రయము సంపూర్ణమై లోపములు లేకయున్నట్లు తిక్కనమారనాదుల వాక్యములే తెల్పుచున్నవికదా! తిక్కన తరువాత వాని కనాదర భావమే లేదని పంతులవారే వ్రాసిరి కదా! తిక్కన నాఁటి కే యారణ్యపర్వమువిశ్లేష స్థితిలోనున్నదందురా? అట్టి దురవస్థలోనున్న యాభాగమును ముందుగాసరించి (యెఱ్ఱనవలేనే) పిమ్మట మిగిలిన పదునైదుపర్వములను వ్రాయును గాని, లోప భూయిష్టమైన యారణ్యపర్వమును దిక్కనలోపముల తోనే విడిచియుండునా? ఒక చిత్రకారుడు సర్వాంగ సుందరమైన చిత్రప్రతిను నొకదానిని వ్రాయఁదలపెట్టి దానిచుట్టు రేఖల నేర్పరుమకొని శీర్షమును నిండుగ లిఖించి కంఠమునఁ గొంతభాగమును వ్రాసి వృత్తినొంద, నాప్రతి మనే పూర్తినియఁదలంచువేటొక చిత్రకారుడు తా నెంత రవ్యముగఁ జిత్రించునేర్పరియైనను తాను లిఖించు తక్కిన విగ్రహమును బూర్వపు కంఠభాగముతోఁ గల్పు నప్పుడందు కాలవశమునకై క్లిష్టమునొందిన ముక్కు, చెవి, కన్ను, మున్నగు నవయవముల సరిచేసి పూర్వపుసుందరా కృతిని నిల్పి పిమ్మట గంఠభాగముతోఁ దనవై పూర్వము మిఱి మిగిలిన భాగమునుఁ గలుపఁడేని నాచిత్రైకపు చాపవఱకు సంతోషము నిండార జేయునని భావించఁ జాలఁడుగదా! కావున తిక్కననాటి కారణ్యపర్వము లోపము లేకయేయున్నదని చెప్పవలసివచ్చును. అట్లు చెప్పిన మనవారు విశాదాంతమును భీతిచే నారణ్యపర్వము మూలపవవేసిరను సంగతి హాస్యాస్పదమగును.

మచ్చుపద్యముంగూర్చి

నన్నయకృతారణ్యపర్వము లొల్లి యనాదరభావ ముపాలెన దనుటకై మనపంతులవారొక యపూర్వాధారమును దీసికొనివచ్చిరి. నన్నయ మరణానంతరమున మిగిలిన భారతమును బూరించుటకు సమర్థుఁడైనఁడో తెలిసి కొనుటకై నన్నయపద్యము నొకదానిని రాజనరేంద్రుడు వచ్చుగనిచ్చి దేశదేశములకుఁ బంపినట్లొక ప్రతీతి

కలదు. దానిని స్వపక్షమున కాధారముగఁ దీసికొని మన పంతులవారిట్లు వ్రాసిరి. “రాజనరేంద్రునకుఁగూడ నారణ్యపర్వము ప్రీతిపాత్రము గాలేదని మాత్రము గ్రహింప వచ్చును. ఎట్లనఁ: ఆమహారాజు విద్యుత్కృతులచెంతకు నాదిపర్వములోని “నిండుమనంబు.....” అను పద్యము నో, సభాపర్వములోని “మదమాతంగ.....” అనుపద్య మునో పంపెనుగాని యరణ్యపర్వములోని నన్నయ కడ పట్టి పద్యమనబఁడు “శారదరాత్రులు.....” అను పద్య మును బంపఁడయ్యెను! పైరెండుపద్యములును దీనికంటె రసవత్తరములుగావు. మఱియు నివృద్ధ్యుతోసాటి వచ్చు పద్యమును వ్రాయుసమర్థుఁడే లభించునో, నాంధ్రమహా భారతము అతుకుతెలియని మెలిహారమువలె. నొప్పారి యుండునని యారాజేంద్రుఁడు భావించి దానినే పంపి యుండఁడా! కావున రాజరాజుపై తమ వనపర్వమును పరీక్షింప చెనుదీ నెనని యొకథ చెప్పుచున్నది.” ఈసందర్భములో ప్రమాదభూయిష్టమగు వ్రాతను మనపంతుల వారు వ్రాసిరి. భారతముం బూరింపఁగల సమర్థుని దెలిసికొనుటకై రాజనరేంద్రుఁడు రెండుపద్యములఁ బంపినట్లెచ్చటను బ్రతీతిలేదు. పంతులవారు చెప్పినట్లొకపద్యమునుమాత్రమే పంపినట్లు కలదు. ఆపద్య మాదిపర్వము లోని “నిండుమనం” యను నదియని కొందఱును సభాపర్వ లోని “మదమాతంగ” అనునది యని మఱి కొందఱును తలంచుచున్నట్లుగాఁ గవులచిత్రమునందుఁ దెలుపఁబడి యున్నది. అది యాదిపర్వములోని పద్యమగుచో సభారణ్య పర్వములకు రెండింటికని ననాదరభావమున్నట్లు జేలును. “మదమాతంగ” అనుపద్యమగుచో నాద్యరణ్యముల కనాదరభావమున్న దన్నట్లు తెలుపవలసి వచ్చును. అంతియే కాని అరణ్యపర్వమున కొకదానికే యనాదరభావ మున్నట్లు తెలుపుట కవకాశములేదు. అయినను ఒక భాగములోని పద్యముల నొకటి రెండింటిని లోకులు మెచ్చుగ మెచ్చుకొనుట తటస్థించినఁ దక్కిన భాగములన్నియు ననాదరభావము పాలైన వనవచ్చునా? కవికుల సార్వభౌముఁడగు కాళిదాసు విరచించిన శాకుంతలములో నాల్గవ యంకమునందలి శ్లోకచతుష్టయమును లోకము మెచ్చుగామెచ్చుకొనుట తటస్థించుచున్నది. అంతమాత్రముచే తక్కినభాగములన్నియు ననాదరభావము పాలైనవన వచ్చునా? అది యటుండనిండు. మనపంతులవారేపద్య

రాజమును రాజనరేంద్రుడు మచ్చుగ నేల యాయలేదని శంకించుచున్నాఁడు. యా “శారదరాత్రి”లను పద్యరాజమునే యాతఁడు మచ్చుగా నిచ్చినట్లు లోకములోఁ బ్రతీతి లేకపోలేదు. అయ్యది వీరేశలింగము పంతులవారికిఁ దెలియలేదుకాబోలు. రెండుపద్యములను మాత్రమే వారు వ్రాసియుండిరి. మఱికొందఱు “శారదరాత్రి”లను పద్యమునే మచ్చుగా నిచ్చినట్లుగాఁ జెప్పుకొనుటయే కాక పంతులవారి వాదము బయలుపెట్టుటకుఁ బూర్వమే పత్రికలలో నా “శారదరాత్రి”లను పద్యము రాజనరేంద్రునిచే మచ్చుగా నీయఁబడినట్లు ప్రచురించియుండిరి. కావునఁ బంతులవారు చెప్పినది సర్వవిధముల నసమంజసము. భట్టారకులవారి కవిత్వముతోఁ దుల్యమగు కవిత్వమును జెప్పవారిం గనుంగొనుటకై భట్టారకుని తుది పద్యమునే యీయ నవసరములేదు. ఆ మహాశయుని కవిత్వ మొదలుండి తుదివఱకు నొక్క విధము ననే యున్నది గాని యాపకాంబరమువలె మచ్చుకమ్మ కూర్చువేటుగను, మధ్యభాగపు కూర్చువేటుగను నుండలేదు. కావున “శారదరాత్రి”లను పద్యముతోఁ దుల్యమగు పద్యము చెప్పినప్పుడే యతడు సరిగ నతుకుకొనుననియు నాది సభాపర్యాయలలోని పద్య రాజములవంటి పద్యములఁ జెప్పిన నతుకు కలియదనియు వ్రాయుట సమంజసము గాదు. ఏవిధమునఁ జూచినను భట్టారకులవారి యారణ్యపర్వభాగమనిన లోకమున కనాదరభావము కలుగుటకుఁ గల కారణమును, నయ్యదిమాత్రమే శైథిల్యము నొందుటకుఁగల హేతువును సరిగఁ బంతులవారు తెలుపలేకపోయిరి. సంస్కృతభారతములోని యారణ్యపర్వమున కనాదరభావము లేదని ఋజువు చేసినాము. దానికేకాక యితరభాషలందుఁగల యారణ్యపర్వములలోఁగూడ ననాదరభావమున్నట్లు గాన్పింపదు. ఉన్నయెడల శైథిల్య మొక్కయొం ద్రారణ్యపర్వమే పొందినది గాని తదితర భాషలలో నున్న యారణ్యపర్వము లేవియు నందుకుండునా? ఇంతయేలే! పంతులవారు చెప్పిన శైథిల్య మాంద్రారణ్య పర్వమునకుమాత్ర మేల కలుగవలెనో తెలియవచ్చుట లేదు. వీరమునొనినట్లు వనపర్వప్రతులు మూలంబడి యుండలేదు. ఆదిసభాపర్వము లెట్టిప్రాచుర్యము కలిగియున్నవో యట్టి ప్రాచుర్యమునే వనపర్వమును గలిగియున్నది.

ప్రాచీన లిఖితారణ్య పర్వప్రతులు

ప్రాచీనప్రతులఁ బరిశీలించిమాడ వనపర్వప్రతుత్పత్త వేటుగఁ బడవేయఁబడియున్నట్లు గాన్పించు లేదు. ఆంధ్రపరిశోధకమహామండలివారి తాళపత్రధములు పరిశోధించిమాడగా 295 సంఖ్యగలప్రతిః పర్వశీల్యపర్వములు గలదిగాఁ గాన్పించుచున్నది. 2 సంఖ్యగల ప్రతి వనపర్వములో 5, 6, 7 అశ్వాసములు విరాటపర్వమును కలసియున్నట్లు గనుపడుచున్నది. వీగ బట్టిమాడిఁ బూర్వ లోకమాల వనపర్వమును బారనైరనుట కవకాశము కాన్పించుటలేదు. ఇతర పర్వములతో కలసియున్న యీపర్వ మొక్కటియే శైథిల్య మొననుట యసంగతము. కాబట్టి యారణ్యపర్వము భంకులపాలగుటకు గలకారణము మన పంతులవారు చెప్పినది కాదనియు మనపూర్వులు చెప్పినదియే యనియు మనము గ్రహించుకొనవలెను. అరణ్యపర్వ మాంధ్రకవిత గురుని మ్రుంగివేసినదని మన వీరాజు పంతులవారున సంగీకరించిరి. కావున పూర్వులు తెలుపు హేతువున మనము శరణముగాఁ దీసికొనవలసియున్నది.

ఎఱ్ఱనచేసినది శిథిలాక్షర పూరణమా?

ఎఱ్ఱనార్యుడు చేసినది యారణ్యపర్వము నందఁ శిథిలాక్షరపూరణమే కాని యుత్తరభాగరచనము కానునో మొదటి వాదమును మించిన చిక్కులు వాటిల్లును శంభుదాసుడు చేసినది శైథిల్యపూరణమే యనునో నా పూరణమెట్టిదియో మనము గనుంగొనవలసి యున్నది ప్రబంధపరమేశ్వరుడు తన నృసింహపురాణములో తః యారణ్య పర్వపూరణముంగూర్చి ముచ్చటించుకొననఁ యు నయ్యది యాగ్రంథమునందలి “కతిపయాక్షరచాః లంబున” అనుదానింబట్టి లేబుచున్నదనియుఁ బంతులవారి వ్రాసిరి. అపర్వపర్వములో శంభుదాసుడు చేసినదికతిః యాక్షర పూరణమని యీవ్రాతవలనఁ జేబుచున్నది పూర్వపు ప్రతులలో నచ్చటచ్చట నక్షరములు పోవున గాఁగా వాని నెఱ్ఱనార్యుడు పూరించెనట! అందుమూముచేతనే కతిపయాక్షర చాపలమను ప్రయోగమట!

ఇది సందర్భవిగుద్ధమైన వ్రాత. అయినను వాదమ నిమిత్తము దీనిని యథార్థముగా నంగీకరింతము.

కతిపయాక్షర చాపల మననేమి?

కతిపయాక్షరచాపలమనగా లోపించిన యక్షరములఁ బూరించుటయనునర్థమును గదా మనము పంతులవారి ధోరణిననుసరించి తెలిసికొనవలసి యున్నది. ఇట్టి శీతిలో నెఱ్ఱనార్యుఁడు చేసినది నృసింహ పురాణములోఁ జెప్పినట్లుగా గతిపయాక్షరపూరణమై యుండఁగా దానిని మన పంతులవారు పెంచి అక్షరపూరణ, పదపూరణ, పాదపూరణ, పద్యపూరణములుగా నెఱ్ఱు మార్పిలో తెలియవచ్చుటలేదు. పోనిండు, అక్షరపూరణ మనగా నట్టిదియే యుండదు. ఏదియైనను మిక్కిలి స్వల్పమున పనియని పంతులవారు తేల్చిరి. ప్రాచీనకవులకు మడికిసింగన శ్రీనాథుఁడు, మున్నగువార లీపూరణను లెక్కలోనికి తీసికొనలేదనిమాడ లిఖించిరి.

ఎఱ్ఱనార్యకృత పూరణపద్ధతి

ఎఱ్ఱనార్యుఁ డారణ్యపర్వములోఁజేసినది యక్కడక్కడ నగు చిన్నచిన్న శైలిలముల పూరణ వనుటయే కాక యయ్యదియైనను నాతనిచే నూతన విరచితమైనది కావనియు, బహుప్రతులుచూచి నన్నయ పాఠమేదియో తెలిసికొని దాని నాయాతావులఁ బెట్టుటయే యనియుఁ బంతులవారు లిఖించిరి. వారివాక్యములనే యీక్రింద నిచ్చుచున్నాను.

“ఉన్నయశబ్దమున కర్థము విచారించుచో ఉన్నదానిని పైకిలేవనేట్టుట (ఉద్ధరించుట) యనియే కాని “క్రొత్తగానృప్తిండుట” అనునర్థము లేదని విశదమగును. (ఉన్నయమ్ మాపాదితో జలాదేరుత్తాలనమ్)” దీనింబట్టి వనపర్వోత్తరభాగములో శంభుదాసుని కవిత్వము లేదనియును, నాతఁడు చేసినపని నన్నయ వ్రాసిన యారణ్యపర్వప్రతులలోఁగొన్నిటియందు బురువులు తినివేయగా గలిగిన లోపములను నట్టిలోపములు లేని ప్రతిని జూచి సరిచేయుటయనియును దేలుచున్నది. ఇదియె సత్యమగుచో నెఱ్ఱనార్యుఁ డారణ్యపర్వమునందెచ్చటను తనగవ్యము వేసికొనకుండుటయును తన కందులోఁ బాలు కలదని వ్రాయకుండుటయును మిక్కిలి సమంజసమై యుండును కదా!

శిథిలాక్షరపూరణ మొకగొప్పలోనికివచ్చునా?

పంతులవారు వ్రాసినదానిఁబట్టి చూడ నిప్పటి గ్రంథముద్రాపకులు ప్రాచీనగ్రంథముల ముద్రించుటకై క్రిమికుల దష్టాక్షరలోపాదుల బహు ప్రాచీనప్రతులు చూచి సవరించి చేయుప్రకటనము లెట్టివో అట్టిదియే యెఱ్ఱనచేసినదియు నని తేలుచున్నది.

ఇట్టిఁడు. గ్రంథకర్తపేరును జెలుపగలఁడా?

ఇట్లు ప్రతుల సవరించువాఁడు, గ్రంథకర్తలయుఁ దద్గర్తలయుఁ బేరులఁజెలుపఁ జాలఁడుకదా! అయినను మనపంతులవారు శంభుదాసుఁడు వనపర్వశేషముననన్న పరాజనరేంద్రుల పేరులఁజెలుపలేదనియుఁ దన గద్యమును వేసికొనలేదనియు నట్లుచేయుట గొప్పవిశేషమనియు మఱినిక్రిందివాక్యముల లిఖించిస్తుతించియున్నారు.

“నన్నయ కవీంద్రుఁడు విశేషశ్రమమున కొర్చి వార్ధకదశయందు నవయవపటుత్వము తగ్గి పోయినను, ఓపికమెయి దీనిని రచించినవాఁడు. ఇందుఁ గొన్నిచోట్లు లచ్చటచ్చటఁ గాలవశమున శిథిలమై పోయినవి. ఇట్టి మహాత్ముని శ్రమ మూరక పోనేలే! ఆతని శ్రమమును భూమిపై నేల నిలుపరాదు? నేనెంత శ్రమపడి ననేమి? మొదటిశ్రమ మాతనిదేకదా? ఆతనికి క్రియందు నాకు భాగమేటికి?” అని యాయాదార్యశాలి తలంచి నష్టభాగములను సాగ్యమైనంతవఱకు నన్నయపదాదులనే నిలుపుదుఁ బూరించుచు, ఎక్కడు పరిశ్రమము తనదేయైనను నందున్న నన్నయ రాజనరేంద్రుల నామములఁ జెలుప నిచ్చగింపఁడయ్యెను.”

ఇట్లఁబంతులవారి వాక్యములు చాల సందర్భరహితములై యున్నవి. మడికిసింగనాదులచే నొకవిశేషముగ నెంచబడని స్వల్పశిథిలభాగపూరణము కావించిన యెఱ్ఱనార్యుఁడు గ్రంథకర్తపేరుఁ జెలుపలేదనియు నాదార్యశాలియై పేరునిల్వననియు వ్రాయుటయం దింతయును సరసత్వము కాన్పించుటలేదు.

ఎఱ్ఱన తనపేరును జెప్పకొనలేదా?

అది యటులుండ మనయెఱ్ఱనార్యుఁడు వనపర్వశేషమును దాను వ్రాసినట్లే ప్రకటించుకొని తీరినాఁడు.

కాని నన్నయ పేరుపెట్టి వ్రాసి యూరకుండలేదు. తా నరణ్యపర్వ శేషోన్నయ మొనరించితిని తననరసింహ పురాణములో జెప్పకొనియె. ఇది నన్నయకి రీతిలో బాలు కోరుటకాదా? ఎట్టనార్యుఁ డరణ్యపర్వ శేషోన్నయ మొ నరించెనని చెప్పుటయె యవసరము లేదని భూలోకము నందలి మడికి సింగనాది పూర్వకపులు తలంచియుండగా నెట్టనయుఁ దనకరణ్య పర్వమున నేర్పమును పాల్వన కలదని అరణ్యపర్వములో జెప్పకొనుట అవసరముకావని తలంచియుండగాఁ బరలోకమునందున్న యెట్టనార్యుని పితామహుఁడు భూలోకము నకు దిగివచ్చి తనమనుమఁడు చేసినపనిని పెద్దజేసి, “ఉన్నకసంస్కృతాంధ్ర చతు ర్లోక్తిపంజుల కావ్యకర్తవై, యెన్నికమై ప్రబంధ పర మేశుండనంగ నరణ్యపర్వశే, షోన్నయ మాంధ్రభాష సుజనోత్సవ మొప్పగ నిర్వహించితి”వని పొగడుటయెట్లు సంప్రాప్తమైనది? ఒక ప్రతిలోనిలోపముల నికనొక ప్రతిజూచి సవరించుట యనునది గొప్ప కానవ్వడు తానెల తన నృసింహపురాణములో నెట్టనార్యుఁ డెట్లు చెప్పకొనియె? ఇట్లారణ్యపర్వములో తనకు భాగముకల దని తనపేరు ప్రకటించుకొనువాఁడు నన్నయభట్టారకు నందలి భక్తి చే నాతని పేరే నిర్మిత వాఁడెట్లు గాఁగలఁడు? ఈప్రశ్నలకు పంతులవారు సమాధానములఁ జెప్పియుండ లేదు. తాము పూర్వవాదమును ఖండించుటకై యేయు క్తులను దీసికొనివచ్చిరో, యాయుక్తులే తమవాదమును మణితోచావచ్చుగ బాధించుచున్నవి. వానికి సరియగు సమాధానము చెప్పలేక మనపంతులవారు డోలాయమాన మానసులై యిటునటు నూగులాడుచు, పరస్పర విరుద్ధా శముల వ్రాయమొదలుపెట్టిరి. ఆరణ్యపర్వములో ప్రబంధ పరమేశ్వరుఁడు తాను క్రొత్తగ కవిత్వముఁజెప్పి చేర్చిం దేదియు లేదనియు, వ్రాచిన నన్నయపాఠములనే బహు వ్రాచినప్రతులఁజూచి పైకి తీసెననియు నిచ్చటఁ జెప్పి, మఱి శంభుదాసుఁడు చేసినపని యల్పముకాదని యు, యతిఘనమైనదనియు మఱియొకచోట ప్రశంసంప మొదలిడిరి. ఆవాక్యముల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాను. “ఎక్కు ఁడపరిశ్రమము తనదేయెనను, నందున్న నన్నయ రాజ నరేంద్రుల నామములఁ జెఱుప నిచ్చగింపడయ్యె ను.” ఎక్కుఁడుపరిశ్రమ తనది యని మన పంతులవారు వ్రాసిరి. ఇక్కడ పరిశ్రమమన నేమి? నన్నయ పాఠ

ముల సంపాదించుటకగు పరిశ్రమమా? తాను క్రొత్త గ గ్రంథమువ్రాయుట కగు పరిశ్రమమా? మొదటిదగుచో నన్నయ రాజనరేంద్రుల పేరు చెఱుచుట కవసరము లేనే లేదుగదా! రెండవది యగుచో నెట్టనచేసినది పంతులవారి “యున్నయము” కానేరదే? ఎట్టనచేసినది యున్నదానిని సమర్పించుట కాని క్రొత్తదానిని జేయుట కాదుకదా? పంతులవారు పూర్వలవాదమును ఖండించుటకై యెట్టన చేసినది పూర్వమున్నదానిని నిలుపుటయేకాని క్రొత్తది వ్రాయుటకాదని “ఉన్నయ” శబ్దమునుబట్టి సాధించిరి. తమ వాదమును స్థిరపఱచుకొనుటకై మఱి నిచటక్రొత్త గ్రంథరచన మను నభిప్రాయమును దేప్పిరి. విశేషశ్రమ క్రొత్తగ్రంథరచనకే యగుచో నట్లు శ్రమచేసి గ్రంథరచ నముచేసినవాఁడు తనపేరును బెట్టుకొనక యాయశక్కు నన్నయ కేలవిచె? ఎవరును నెన్నఁడు నట్లు విశువరని పంతులవారు నొక్కి వక్కాణించి యున్నారు. కావున మొదటివాదమునకు నేచిక్కును మన పంతులవారు తెచ్చి పెట్టికో పంతులవారి నవినవాదమునకుఁగూడ నాచిక్కె కలిగినది. పంతులవారు వ్రాసినది యిట్టి సందిగ్ధతలో నికివచ్చినది.

వనపర్వ విషయమున యెట్టనార్యునిది విశేషపరిశ్రమమె

ఆరణ్యపర్వవిషయములో, నెట్టనార్యుఁడు చేసి నది కాశ్యోతకిరీని సంపాదించు విశేషపరిశ్రమమే కాని క్రిమికుల దప్తనష్టాక్షర పూరణమాత్రము కాదు. అది యేదియన, తన వృదువధుర కవిత్వముతోఁ నన్నపార్యు ఁడు చెప్పఁగా మిగిలిన వనపర్వశేషమునుఁ బూరించుట. ఈయంశము భారతారణ్య పర్వాంతమున నున్న పద్య ద్వయముచేతను, నృసింహపురాణమునందలిపద్యముచేతను రూఢిపడుచున్నది. ఆరణ్య పర్వాంతమునందలి పద్య ద్వయ మెట్టనకృతిము కాదని పంతులవారు వ్రాసిరి. వాదము నిమిత్తము దాని నిప్పటి కంగీకరింతుము. నృసిం హపురాణ మితఁడు చేసినదేకదా! అందుఁ దానునారణ్య పర్వ శేషోన్నయ మాంధ్రభాష నొనరించినట్లు విస్తృత ముగాఁ జెప్పకొనియున్నాఁడు. ఆరణ్యపర్వశేషోన్నయ మాంధ్రభాష నొనర్చుట యనగా నాంధ్రీకరింపఁగా శే పించియున్న సంస్కృతభాగముయొక్క యాంధ్రీకరణ

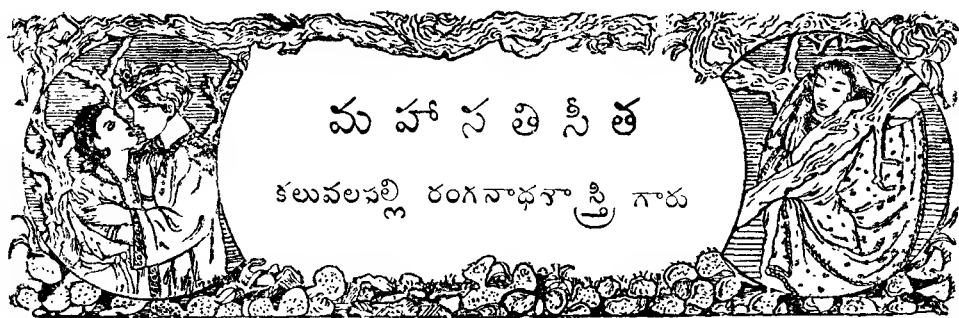
మని యర్థమిచ్చును గాని యాంధ్రీకృత గ్రంథములోని క్రిమికుల దష్టనష్టాక్షరముల బహుప్రతులఁ జూచి సరిచేయుటయని యర్థముకాదు. క్రిమికుల దష్టాక్షర లోపమును ప్రాచీనప్రతులదూచి సవరించుట గ్రంథశేషోన్నయ మాంధ్రభాషలో నొనర్చుటయే యగునెడలప్రతి సంస్కరణమును ప్రాచీనగ్రంథముల ముద్రించు ముద్రాక్షరశాలాధికారు లెల్లరును బహు గ్రంథముల విషయములో నెఱుంగునార్యుఁడు చేసినపనినే చేసినవా రగుదురు. ఆనందముద్రాక్షరశాలవారు, వావిళ్లవారు మున్నగు వారొక్క యారణ్యపర్వ లోపములనేగాక కవిత్రియకృతాష్టావశ పర్వలోపములను సవరించి భారతమును ప్రచురించుచున్నారు. వీ రెఱుంగునార్యునికంటె నెక్కువ పని చేసినవా రగుచున్నారు కదా! వీరిని భారత శేషోన్నయ మాంధ్రభాషలో నొనర్చినవా రని చెప్పవచ్చునా? కూడదు. అట్టిపనినే యెఱుంగునార్యుఁడు చేసినయెడల నాతనినిగూడ నారణ్యపర్వశేష మాంధ్రభాషలోనొనరించిన వాడనఁదగదు. ఆరణ్యపర్వ శేషమున నారణ్యపర్వమునందలి క్రిమికుల దష్టాక్షర లోపముని యెవరును జెప్పఁజోరు. శేషశబ్దార్థముం గూర్చి వీరేశలింగం పంతులవారు చెప్పినదే సమంజసముగా నున్నది. అయ్యలార్యుఁడు యుద్ధకాండశేషమును చెప్పితినిని వ్రాసికొనియె. దానిని క్రిమికులదష్టాక్షర లోప పూరణమునియె చెప్పవచ్చునా? అట్లుకాదని పంతులవారే యంగీకరించిరి. కాన వీరుచేసిన శేషశబ్దార్థము సమంజసముకాదు.

ఉన్నయశబ్దార్థ విచారము.

ఇక నున్నయశబ్దార్థ విచారము గావించుకొందము. ఉన్నయ మనఁగా నున్నదాని నుద్ధరించుటయేగాని క్రొత్తది వ్రాయుట కాదని మనపంతులవారర్థము జెప్పిరి. మఱియు నుద్ధరించుటఁ గలయనర్థమును కూడ

దనిరి. ఆదిసభాపర్వములును, నారణ్యపర్వములో గొంత భాగమును నాంధ్రీకరింపఁబడి మఱి విరాటముమొనలు పదునైదుపర్వములును, దెలిసింపఁబడి యొక్కయారణ్య పర్వోత్తరభాగము మాత్రము తెలిసింపఁబడక నడుగునఁ బడియున్నప్పుడు దాని నాంధ్రీకరించి లెక్కినభాగము లతో సరియగు స్థితికి దెచ్చుట యుద్ధరించుటఁ (ఉన్నయము) గాదా? కావున నారణ్యపర్వశేషోన్నయమొనరించుట యన నారణ్యపర్వశేషముఁ క్రొత్తగ నొనరించుట యను నర్థమునకు హానియుండనేరదు. “సమున్నయ స్థూతిం” అని భారవిప్రయోగించి యుండఁగా, “భూతిం= సంపదం, సమున్నయ= సముత్పన్నయన్” అని మల్లినాథమూరి వ్యాఖ్యలో వ్రాసె. కావున నున్నయ శబ్దము క్రొత్తదానినితెచ్చి కలిపి, యున్నదానిని వృద్ధి చేయుట యనునర్థమిచ్చునదిగానే యున్నది. అదిగాక యాంధ్రభాషలోనున్న యారణ్యపర్వమునందలి దష్టాక్షర లోపములఁ బూరించువాఁడు “నే నారణ్యపర్వశేషమును నాంధ్రభాషలో నొనరించితి”నని చెప్పుకొన నవసరములేదు. ఆంధ్రముననున్న గ్రంథమునందుఁ గాలవశమునఁ గలిగిన క్రిమికుల దష్టాక్షరభాగముల బహు పూర్వప్రతులఁజూచి సవరించువాఁడు “నే నారణ్యపర్వశేషమును నాంధ్రభాషలో నొనర్చితి”నని చెప్పుకొననేల? ఆంధ్రముననున్న గ్రంథమునందలి సవరణము లాంధ్రమునంగాక మఱియొక భాషయందగునా? ఆరణ్య పర్వోత్తరభాగము సంస్కృతమున మాత్రమే యుండి తెలుగున లేకపోవుటచే తానాభాగము నాంధ్రీకరించి, యాలోపమును పూరించినవాఁడు కావుననే “యారణ్యపర్వశేషోన్నయ మాంధ్రభాష సుజనోత్సవమొప్పగ నిర్వహించితి”నని యెఱుంగునార్యుఁడు చెప్పుకొనినాఁడు. తాను చేసినపనిని తనగ్రంథములలో గొప్పగా జెప్పుకొనినాఁడు.

మ హా న త్రి సీ త

కలువలనల్లి రంగనాథశాస్త్రి గారు

(సంపుటము ౨, సంచిక ౫ తరువాయి)

ఉ. క్రించుదనంబునం జెలగి క్రిందును మీదును జూడబోక న
త్తించెడు నీవు మాద్యశనతీజనతానుచరిత్ర మేగతి
గాంచగనేర్తు వార కలకాలము నుత్పథచారివైన ని
మంచిగ దిద్ద బ్రహ్మశరమా? పెటమాట లింకేల రావణా!

ఉ. దానవనాథ! సారె ననుదాకగఁ జూచెద వృద్ధతుండవై
నేను శపించినన్ బ్రతుకనేర్తువె నాఁతి యానతీయమిన్
మానితిఁగాక లేనియెడ మత్సుచరిత్ర మహాగ్నికీలక
మేను ఊణార్థమాత్రమున నీరయిపోవకయున్నె యెన్నఁగన్.

చ. పుడమియు లచ్చిగోలుపడి పొక్కుచు నొంటిగఁ గాననంబులో
నిడుమలఁ జెందనేల సిరులిచ్చెదనం చధికాశఁ గొల్ప లో
బడుదునె రావణుండ! కులపాలిక భర్తకుదక్క లాతికిం
జెడిపి తెఱంగునన్ సిరికిఁ జేపడనెంచునె? యెన్నఁడేనియున్.

చ. వనములలోవసించి క్రతువర్గమునల్పుచుఁ గందమూలముల్
దిని మనుచున్ జనార్దను మదిన్ నెఱవమ్మి భజించుచుండు న
స్మనులను ద్రుంచియున్ మిగులనొంచియు నెవ్వగ పొందఁబోని నీ
మనుగడయేల నీ నిరుపమానపరాక్రమమేల రావణా!

శా. నీరుంద్రావియు గాలినిన్ మెసవియో నిష్కాములై నిశ్య మా
త్మారాముల్ మునులాశ్రమంబులఁ దపోభ్యానాదులన్ సల్పుచో
వారిం బల్మరుబట్టి డెందములు నొవ్వంగొట్టినా వక్కఱా ?
కూరా? రాక్షసనాథ! తత్ఫలము నీకున్ వేగఁ జేకూఁతెడున్.

ఉ. వారిని వీరినోర్చి కడుపన్నియకెక్కితినంచ నిక్కుచున్
సారెకు నిన్ను నీవె నుతినల్పికొనన్ విని వీరు లెంతురే

వీరకుల గ్రగణ్యుడని విశ్రుతి గాంచెడు రామభద్రుని
పోరున గెల్చినం బాగడుబో నిను నీజగమెల్ల గర్వితా.

చ. ఇనకులనేతయా దశరథేంద్రునికోడలి రాజయోగియా
జనకుననుంగుఁ గూతు నతిశౌర్య జితోద్ధతవైరియైన రా
ముని సహధర్మిణీ విబుధపుంగవసన్నత పూతచర్య నన్
జెనకగఁజూచు కూళలకుఁ జే టొనగూడకయున్నె పాతకీ.

చ. పుడమినెసంగు రాజఋషిపుంగవకోటల నేమఱించి పైఁ
బడి కడునొవ్వగొట్టి పలుబాములఁ బెట్టియుఁ బారనెట్టియున్
పొడువతనంబునన్ దురుసుపోకల మీఱి మెలంగుచున్న నీ
పొడవడగింప రాముడయి పుట్టెను విష్ణుఁడు నమ్ము రావణా.

చ. తనువుదొఱంగుకాల మిదె దాపురమాయెను నీకుఁ గానివో
నను నిటులేలతెత్తు వల నాఁతి శ్రీఽపతియంచుఁజెప్పినన్
వినవు దురాత్మా! రావణ! వివేకవిహీనుఁడు చెట్టత్రోవఁ బ
ట్టి నడుచుఁగాని విచ్ఛలవిడిం దనకీడు గణించునే మదిన్.

చ. తలకడు కీడు నేతలకు ధర్మ్యపథంబున నొక్కనాడునున్
మెలఁగఁ దలంపఁబోవఁ డవిసీతికిఁ గొంకఁడు లాతికాంతలన్
గలఁచును మొడికట్టె యనఁగా నితఁడేయని నోయ నిస్సిరో?
నలుగురినోళ్లలోనఁ బడినావిక నీబ్రతుకేల తుంటరీ.

చ. చదువగలేదె వేదములు శాస్త్రములుం గనలేదె నీతి నీ
యెద కితరాంగనాజనుల నేచుట కీడని తోచలేదె దు
ర్మదమునఁ గన్నుగాన కీటు మాటికిఁ బైకొనఁజూతు వార! నీ
బ్రదుకు బయల్పడన్ జగతివర్తిల సిబ్బితలేదె మూర్ఖుడా.

చ. నలువకు మనమడంట? యిరునాలుగు దిక్కుల గెల్చెనంట? ని
చ్చలు శివపూజనల్పునట? సాటియొకింతయులేని సంపదన్
వెలసెడునంట? రక్కసులు నేవురుగొల్వగ మించునంట? నిం
దల కొడిగట్టెనంట? యని నల్వరు నవ్వగ నోరై రావణా.

చ. సురవరవర్ణి నీజనులు సుందరమూర్తులు నప్పరోంగనల్.
దురపిల భంగపెట్టి బలుతుంటరివై నను లంకలోని కీ

వరుసనుదెచ్చి నెవ్వగలపా లోనరించితి వోరి! నిన్నిక్క
ధరసుజనుల్ ప్రసంగవశతం గడుఁ దిట్టక మాన రుద్ధతా.

3౮

ఉ. చక్కనిచుక్క వేలుపులసానిని రంభను బల్బిబట్టినా
జక్కులతేనిపట్టి విని శాపమొసంగుటజేసి కాదె నా
దిక్కున నీనినర్గమగు తెంపును జూషకయుంటి కానిచో
నెక్కడ నిల్వనీక యలయింపకయుందువె నన్ను ధూర్తుడా.

3౯

ఉ. క్రూరపుఁ గర్మముల్ నలుపు కొంటెలలో మొదలింటివాడవై
యూరక యీగతింజెడక యోరువుఁగైకొని యిష్టజేనియున్
తారకమంత్ర రాజమును దత్తరతన్ జపియింతువేని నీ
పేరును బెంపు నిల్పు నిటు విచ్చు నిజం బిది దానవాధిపా.

౪౦

చ. కరుణకు నున్నిపట్టు బుధగణ్యచరిత్రము పట్టుఁగొమ్మ ని
ర్భరతరశాంతితాపు నయపాలననైపుణి జీవగట్ట భా
స్వరగుణరత్న రాశి నృపవర్గలలాముఁడు రాముఁడెన్నగన్
శరణముఁ జొచ్చినన్ సహజశాస్త్రపునేనియుఁ గాచు రావణా.

౪౧

చ. మనమున రామనామమును మానక సంతతమున్ స్మరించుచున్
దనదురవస్థఁ బాపికొనఁదగ్గ యుపాయమె చూచెఁగాని యా
వనమును గన్నులెత్తి నలువంకలఁజూచి యెఱుంగ దానతీ
జనమణి సీత! తుచ్చసుఖసంపదఁ గోరుదురే కులాంగనల్.

౪౨

ఉ. రక్కసిబోంట్లు ఛేరి యల రావణుఁ గూడకయున్న నీయొడల్
ముక్కలుచేసి మెక్కెదముపో యని సారెకు భీతిగొల్పినన్
చిక్కులువెట్టినం దవిలి సీత తదుక్తుల కియ్యకో దహణా?
చిక్కునె సాధ్యి నీచులకుఁ జెల్లరె కొండొకనాటికేనియున్.

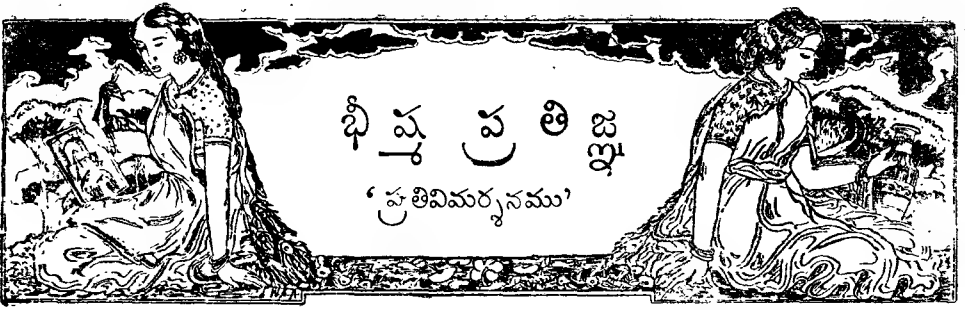
౪౩

ఉ. మాయలమారులైన బలుమానిసిదిశివడంతలు లెప్పుడు
బాంక చుట్టునిల్చి చెడుపల్కులు పల్కిన నేవగించి న
ద్వేయచరిత్రయైన పతి దేవత శీలముఁ గాచికొన్న నీ
తాయికి సాటి వచ్చు వనితం గనుగొందుమె వేయునేటికిన్.

౪౪

ఉ. మచ్చరికించి రావణుఁ డమానుషచర్యను దన్ను బల్కిమొఁ
దెచ్చుటఁజేసి యెల్లరకుఁ దీరని సందియ ముండునంచు పై
యచ్చరబృంద మద్భుతమునందుచు నన్నుతిసల్పఁ జిచ్చులోఁ
జొచ్చి మహిజ నైజఁగిశుద్ధతఁజూపె ద్రిలోకవంద్యయై.

౪౫

అండ్ర శేషగిరిరావు గారు (సారస్వతసమాజము)

భారతి (సం. ౨: సం. ౩.) లో శ్రీపారనంది జగ
న్నాధస్వామిగారు శ్రీ మల్లాది సూర్యనా
రాయగారి "భీష్మ ప్రతిజ్ఞ" యను నాటకమును
విమర్శించియున్నారు. వీరద్వీపమర్శనయన స్వామిగారు
అసంగతములు, అసంవర్ధములు నైన దోషముల నుద్ఘాటించుటయే
గాక పెక్కుతావుల గుణములను దోషములుగాఁ
బరిణమింపఁజేయుటచే నశ్వము నుపలక్షించి నే నీప్రతి
విమర్శనము వ్రాయ దొరకొంటిని.

○

కథానిర్వహణము

'కృత్తిని చక్కగా మధిస్తేనేకాని కవిహృదయము
లెన్నగా గ్రహించిపలుకాదనిన్నీ, ఆలాగుచేస్తేనేకాని
రసాస్వాదనములు సాంద్యపలుండదనిన్నీ,' ఎఱిగియుండి
యే తామిరాపకవిమర్శనము చేయుచుంటిమని స్వామి
గారు తొలుదొల్ల చాటిచెప్పుటనుబట్టి వారీనాటకమును
మధించియున్నారని మన మాహింపస్తే యున్నది. కాని
ఈవిమర్శన చదివినవారలకు స్వామిగారికి నాటకముతోఁ
గల పరిచయము కొద్దియని తోచకమానదు. ప్రథమాంక
ములో అశ్వమేధాంగమైన దిగ్విజయము వర్ణింపబడినట్లు
విమర్శకులు వివరించుచున్నారు. ఇది యెంతయు హాస్యా
స్పదముగ నున్నది. నాటకములో అశ్వమేధపుటూనే లేదు.
శంతనుడు చాటబంచిన దిగ్విజయము సార్వభౌమప్రతి
ష్ఠకని కంకోక్తిగా నాటకమున వ్రాయబడియుండ
స్వామిగారి దిగ్విజయము అశ్వమేధాంగమైనదని అపొహ
పతి అందుమీఁద తమకు దామే సంకల్పనికల్పములు గావిం
చుకొనుచు అశ్వమేధాంగమైన దిగ్విజయము కథకు అప్రస్తు
తమని, అశ్వమేధయాగదీక్షాపరఁడైనరాజు నగరములో

నుండవలసినదే కాని అశ్వముతోఁబోవు నేనలోనుండుట
యొక అప్రసిద్ధమైన ఏర్పాటుని, భార్యారహితుఁడైన
శంతనుడు అశ్వమేధమొనర్చుచుండెననుట హాస్యాస్పద
మనియు నధిక్షేపించుచు రెండుపుటలగ్రంథము వ్రాసిరి.
ఇవి విమర్శకుని అపొహపై నాధారపడియున్నవనుటకు
నాటకమునుండి నిదర్శనము లెత్తి చూపుచున్నాను.

పుట 22:—గురువరా! విజయ యాత్రకు వచ్చిన
నాయనగారి వీరభూషణ విని పరాక్రమించితిని.

పుట 23:—కారవా! ఏమి! పెద్దయెత్తెత్తితివి! ఇపు
డున్న రాజులలో నీవే మగవాడవుగాబోలు! జాహ్నువీ
తీరపీఠలండలు కప్పము లర్పింపవలయునే!

పుట 28:—శిష్యా! అప్రతిహతపీఠ్యంబున దిగ్వి
జయంబొనర్చి నీతండ్రికి సార్వభౌమప్రతిష్ఠ నొడఁగూర్చి
జగత్ప్రసిద్ధుడవై చిరంబు జీవింపుము.

పుట 31:—కావునఁ జారవ వంశభూషణులగు
నాయనగారికి సార్వభౌమ ప్రతిష్ఠ కరతలామలకమైనది.

సార్వభౌమ ప్రతిష్ఠాపనార్థము శంతనుడు విజయ
యాత్రకు సత్తలెనని నాటకమున నిట్లు విస్తృతముగనుండ
అశ్వమేధాంగమైన దిగ్విజయమొనర్చిననుటకు విమర్శకుల
కాధారమెక్కడిదో! మఱియు.

ఉ. భాగతవంశ భూషణుడు

బాహుపరాక్రమదాంతపశ్చిమో
ర్వీరభూషణుడు శంతనుడు

వెల్పుడై దిగ్విజయేచ్ఛ జాహ్నువీ
తీరపుపీఠాలార! యరు

చెంచెదరా యరియప్పనంబులక

గౌరవబుద్ధి నీయ! నట్లు

గాక రణం బొనరింపవత్తురా? (పుట. 6.)

అని వీరభూషణము. ఇందు అరిఅప్పనములగొని తెండనియేగాని అశ్వమును బట్టరం డను వీరాహ్వనము లేదు. ఈయది అశ్వమేధాంగమైన దిగ్విజయమే యగుచో నశ్వమును బట్టరం డను వీరాహ్వన ముండియుండదా? ఇంతకును నాటకమున అశ్వమేలేదు. అశ్వప్రస్తావనయే లేదు.

ఉ. ఊరును బల్లెయాశ్రమము

నుగ్రవనంబును నాక వేడ్కెమ్మె

వారణమెక్కి దుందుభిని

బాడినమాత్రం బ్రతిష్ఠవచ్చునే? (పుట. 7.)

తొండముతోఁ బతాకదాల్చిన మదగజంబు ముందు వచ్చుచున్నది. (పతాకం బరికిరించి) దీనిపై యక్ష రపం క్తియేమి!— శ్రీమద్రాజాధిరాజరాజపరమేశ్వరశ్రీ శంతను చక్రవర్తి దిగ్విజయపతాక.....(పుట. 6)

మాదితి? స్వామిగారు భావించినట్లు కారవ నేన పురోభాగమున వెడలినది గుఱ్ఱముకాదు. అదియేనుగు. దానిగండపలమునగట్టినది విజయపతాకగాని విమర్శకు లనుకొనినటుల యాగపత్రికకాదు. గ్రంథము 'మధిం చుట' యటించి పరిశోధనదృష్టితోఁ బఠించి యుండినను విద్యావివేకసంపన్నులగు స్వామిగారిట్టి అసందర్భములకుఁ దమవిమర్శనమునఁ దావిచ్చియుండరని సవినయముగ మన విచేయుచున్నాను.

శాంతిపావనములగు తాపసాశ్రమములందు దుందు భిని బాడినట్లు వర్ణించుటలోఁ గవి అశాచిత్త్యము గలిగించెనని విమర్శకు లనుచున్నారు. భూవిజయ మొనర్చి సార్వభౌమత్వము నొందఁగోరువగుమతీకుఁడు లోకమున ముందునకైన ప్రతినిరుఁడు లేకుండఁ జేసికొనవలసి యు న్నది; కావున శంతనుఁడు 'ఊరును బల్లె యాశ్రమము నుగ్రవనంబును నాక' సర్వత్ర రణదుందుభిని మ్రోయింపిం చెను. ఈవిషయమును కవియే ఒకపాత్రచే నిట్లు చెప్పిం చెను.—

పుట 7:—ఎందయిన నిట్టివాఁడుండవచ్చుననియే మనసేనాని సర్వత్ర చాటించుచుండవలయు నని యాజ్ఞా పించె.

ఇట్లుగుట నిం దనౌచిత్త్యమేమున్నది?

దేవప్రతుని విద్యాభ్యాస వర్ణనములో మూలాతి క్రమణమున్నదనియు, అట్టిమూలాతిక్రమణకుఁ గారణము దురూహ్యముగానున్నదనియు నాక్షేపించిరి. ఒకానొక ఇతివృత్తము నెంచి తీసి రూపకముగా సవరించి రసా విర్భావమునకుఁ బాత్రశీలవర్ణనమునకు వీలు గల్పించుకొన వలసిన కవికి సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య ముండవలయును. అట్టిచో మూలాతిక్రమణము దోషముగాఁ బరిగణించుట పాడిగాదు. కృత్రిమజేత కామాత్రము నేవచ్చులేనిచో రసపోషణము పాత్రపోషణము గావించి నాటకమునకు జక్కదనముఁ గొనిరాగల్గునా? దేవప్రతుని విద్యా సంపాదన వర్ణనములో శ్రీ సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు సంస్కృతాంధ్ర భారతములందులేని,

సీ. చదివించినాను బ్రాజదువులు నాలుగు

గురువరుండఁ పరాశరునియొద్ద

.....

నేర్పించినాను సాంస్కృతికవిద్యలు

ఘనతపోధనుఁడు భాగ్యవ్రునియొద్ద

.....

(పుట. 25)

అను రెండువిషయములు పెచ్చు చెప్పి నాటక మందలి భీష్ముని సంస్కృతాంధ్ర భారతములందలి భీష్ము లకంటె విశేష విద్యావంతునిగాఁ బ్రేక్షకహృదయా కర్షణ పాత్రునిగాఁ జేతించి పాత్రవర్ణనము చక్కఁ బఱచినారు. ఈమార్పునేత పాత్రపోషణమునకు రస నిష్పత్తికిఁ గవి విమలశేషుషీవిశేషముచేఁ గొనితెచ్చి నది కాని రసజ్ఞానము పాత్రాచిత్త్యముఁ బాటింపక దూర్చి నదికాదని గ్రహించెనరుగాక!

కథానిర్వహణములో మఱియొక అక్షేపణ మొన ర్చిరి. ఇది గాంధర్వ రాక్షస వివాహవర్తన సంబంధిం చినది. వధూవరులు సమ్మతించి యమంత్రకముగాఁ జేసి కొను వివాహము గాంధర్వమనఁబడును. అట్టి వివా హమునకు సత్యవతియనుమతిఁ గైకొనుటకై శంతనుఁడు

పుట 48:—ప్రియభాషిణీ! శకుంతలాది రాజక న్యాచరితంబులు వినియున్న నీకు గాంధర్వము విధి విహి

తము గురుసమ్యక్మునగునని మరల మరల జెప్పవలయు నా? అని వచింపగా సత్యవతి ఇట్లని జవాబిచ్చినది.—

పుట 49:—భూనాయకా! నా దొక్కమనవి. గురజనంబు దగ్గఱలేనివారికి గలియైన గాంధర్వమునకు నామన సాడబడక యున్నది. పిమ్మట నాటనుండి పెంచిపెద్దదానిగాఁజేసిన తల్లిదండ్రుల మన స్సోక్కుసారి గాఁ జిత్తుక్కురు మననని ఆమె గాంధర్వమున కనుమతిం చలేదు. నలచిన హృదయ మున్న పృథు శంతనుడు రాక్ష సవివాహ మంగీకరించుటకు ఆటంక మేమున్నదని విమ ర్శకుల ప్రశ్న. నాయక గాంధర్వమున కీయకొనకుండుట కుఁ గారణము రూపించి చెప్పి నాయకుఁడు రాక్షస మంగీకరింపకుండుటకు నేయుపపత్తిని వచింప లేదట. రాక్షసమునఁగా బలాత్కరమునఁ గన్య నపహరించుకొని వచ్చి చేసికొనెడు వివాహము. అట్లు శంతనుడు బలాత్క రించి దొంగిలిపోయి పరిణయమగుచోఁ దండ్రీ మనము నొప్పించినదాన నైతి నేయని పితృవత్సల యగు సత్యవతి కంటిగిల్లును. శంతనచక్రవర్తి స్వార్థపరాయణుఁడుగాక పరాభీప్రాయములను గౌరవదృష్టితోఁ దలకించు ప్రాజ్ఞు డగుటచే సత్యవతి మనము నొవ్వజేయుట కాతని కిష్ట ములేక పోయినది. దాశరాజసనుమతి బడసియే తానా మెను పెండ్లియాడఁ గృతనిశ్చయుఁడైనాఁడు శంతనుడు.

పుట: 49. —.....రమణీ! నీయభీప్రాయమున మనమనోరథము దాశరాజసమ్మతంబు గావింప నిశ్చ యించితిని.

సత్యవతి మనస్సునకుఁ దీరని చింతగల్గినను భయ సంకోచమే శంతనుడు రాక్షస మంగీకరింపకుండుటకు గారణమని తెలియదగును.

విమర్శకులు, ప్రాచీనార్వాచీన నాటక కర్తలు ప్రఖ్యాతీతి వృత్తములను ప్రదర్శనానుగుణముగా రస పుష్టి దాయకముగా ఏయేవిధముగా మార్పు చేసికొనుచు వచ్చిరో ఎఱిగియుండియు నెఱుంగనట్లు, ఈనాటకము లోని రెండవ యంకములోనికథ ‘ఇది తెనుఁగునుండి సంగ్రహించినది. ఇది సంస్కృతమునకు సరిగానే ఉన్నది’ అని వ్రాయుచు ‘దానిలో శకుంతలాపరిణయా నుకరణము తప్ప మఱిమిన్ని లేదు’ అని భారతకథకంటె నాటకకథ ఇనుమంతయు మారకూడదను అభిప్రాయము

తోఁ గాఁబోలు విమర్శనకు మఱిమియుఁ దోచక చిత్త మువచ్చినట్లు విమర్శించినారా యననట్లుగా అసంగతము గాఁ గొంతవ్రాసిరి.

సత్యవతీశంతనుల సమావేశకథ చదువునపుడు అది కాళంతులకథననుకరించి యున్నదని నాటకమును ‘మధించుట’చే వీరికే తెలిసినదని సంతోషించు చున్నా రుకాఁబోలు. సత్యవతీశకుంతలల జననాదివృత్తాంతమునకు నెక్కువ పోలికయున్నదని అక్షరాస్యుల కెల్ల తోచక పోదు. అట్లు తోచకుండ చేయుటకు వీలునులేదు. అట్లు చేసినచో సారస్వమును ఉండదు. కావుననే వానికున్న పోలికలను తొలగింప లేక అనుకరణము విస్పష్టమగు చున్నదను అభిప్రాయముతోడనే గాఁబోలు కవి శంత నునిచే నాతని మనోరథము సత్యవతికిఁ దెలియఁజేయుట కనుగుణముగా నిట్లు చెప్పించియున్నారు.

పుట 45:—సుశీలా!.....తక్కిన నీవృత్తాంత ము శకుంతలౌదంతమునకు సరిపడుచున్నది...అట్లయిన మనమాశకుంతలనుబట్టి ప్రాచీనబాంధవంబున సంబంధించితి మెఱుఁగుదువా?

ఇంతకును నాటకములో పాంథాశ్రమవర్ణనమునఁ గాని సత్యవతీశంతనుల సమావేశమునఁ గాని మఱియొకచోఁ గాని ‘శకుంతలాపరిణయానుకరణము’ లేనేలేదు. శకుం తలా సత్యవతుల చరిత్రములకు సన్నిహితసారూప్య మున్నది. వారిరువురుకూడ నచ్చరలకుఁ బుట్టినవారు. ఇద్ద ఱును పరులపంచల బెరిగినవారు. శకుంతలను దుష్కంతుడు సత్యవతిని శంతనుడు మృగయావిహారానంతరము ఒక్కఁజేడ్డితిలోఁ జూచి వలపుగొన్నారు. ఇట్లుగుటచే సిద్ధమైన ఈయంశమును అనుకరణమని ఆక్షేపించుట అన ర్హమని తోచకపోదు. కావున విమర్శకు లనుకొనినటులు శకుంతలాపరిణయప్రస్తావన అనుకరణమై కథాసారస్వము నకు భంగము కల్గింపకుండుటయేగాక మీదు మిక్కిలి నయ్యది సిద్ధవిషయమై నాటకమున కొక విధమైన రుచి విశేషమును సొత్తించి శంతునిని గంభీరునిగా గడుసువా నిగాఁజేసి పాత్రశీలమును పరిపూరించుటకు సాయపడినది. శకుంతలాపరిణయ ప్రస్తావనయే లేనిచో శంతనుడు సత్య వతితోఁ ‘దరుణి! నిన్ను నేవలచితిని. నన్ను చేపట్టుమ’ని ‘అచ్చవై దికము’గా నని గాంధీర్యము గడుసుఁడనములేని

‘వెట్టిబాగల తండ్రి’ గావలసినప్పుడు. అట్లుగాక శంత నుడు శకుంతలాపరి యవృత్తాంతమును సత్యవతికిఁ దెప్పి వ్యంగ్యముగా గడుసుఁడనముగాఁ దనమనోరథమును వెల్లడించినాఁడు.

మ. జలజాక్షీ! విను మప్పరోఽన్వయమునక

జన్మించి నీ వాశకుం

కలయుంజూడ సగోత్రులై తిరిగదా

ధన్యుండు దువ్యంతుఁడే

సలపారవ్యులమై సగోత్రులమె కా

మా కావ నీవేను బం

ధులమైనారము తొంటిచుట్టటికమం

దుం గల్గు మేలెంచుమీ! (పుట 47)

‘నాటకము త్రేతాయుగ సంబంధమైన ప్రాచీన నాగరకతకు చెందినదైనా కుర్చీలు, పడకకుర్చీలు, వార్తా పత్రికలు మొదలైన సామగ్రి వాడుకలోకి కవితెచ్చెనని విమర్శకు లాక్షేపించుచున్నారు. కుర్చీలు మొదలైన ఆసన సామగ్రి లేకయే పూర్వులు మహాసామ్రాజ్యములకు బరి పాలించిరా? అట్లయినచో ‘ఆసంది’ అనుపదమునకు విమర్శకు లేమి అర్థముచెప్పుదురా? వార్తాపాఠలతోఁబాటు వార్తాపత్రికలుగూడఁ బూర్వముండినవో లేవోకాని నాటకమున మాత్ర మెచ్చటనులేవు. గ్రంథముతో విమర్శకులకు సాంగత్యము తక్కువగుటచేఁ జెట్టి విచిత్రవిమర్శనకుఁ గారణము.

మఱియొక ఆక్షేపణ ‘యావరాజ్యాభిషేకమప్పు డు శంతనుడు, సామంతరాజ్యపరిపాలన చర్చనమయ మున దేవప్రతుడు చేసినపారజనసభలు, ఆసభలలోని వాదప్రతివాదములు ఈరోజులలో జరుగుతున్న సభల అనుకరణము’లట. చిరకాలమునుండి మనదేశమున పారజన సమావేశములు జరుగుచున్నవనుటకు నిదర్శనములు కుప్పతెప్పలు. ద్వాదశశతాబ్దముల నొక్కచోఁగూడి రాజ్యాంగవిషయమై వాదప్రతివాదములు జరుపుకొనుచుండిరని శుక్రనీతిసారము చాటుచున్నది. చంద్రగుప్తుని కాలమున పారజన సభలున్నవనుట చరిత్రజ్ఞులనుభవపునరుక్తమే. ఉత్తర రామచరిత్రలో అంతర్నాటకమును పారజనసమావేశసమ్యాపనంపాదనార్థముగదా రాముడు ప్రదర్శింపించినది. రామాయణకాలమునాటికే వ్యాప్త

ములై యున్న పారసభలు భారతయుగమున లేకుండునా? భారతములోఁ గృష్ణరాయబారమునాటి పారజన సమావేశముకంటె పూర్వము పారజన సభలున్నవనుటకు నిదర్శనమేమి? ఇన్ని నిదర్శనము లున్నను శంతనుడు దేవప్రతుడుగావించిన పారజనసభలు నేటిసభల అనుకరణములనుట సాహసమే యగును గదా!

౨

రసపోషణము

ఇంక రసవిషయమున స్వామిగారు చేసినవిమర్శ సలు చర్చింతము. ప్రథమాంకమున రససాంకర్యము కన్గినదట. తన(దేవప్రతుని యనుట) విచిత్రచరిత్రముఁ దెలిసికొనుటతో జాలిపుట్టిండు నచటిపూర్వవృత్తాంతము స్మృతికి వచ్చుటచే నివ్వెఱగఁగది వీరాలాపము లుజ్జించి శాంతుఁడైన శంతనుచక్రవర్తి మార్వజూచి భీష్ముఁడు “వీరము శాంతమై శాంతము కరుణ మైన” (పుట. 20)దనుకొనిన మాటల ముందిశుకొని ‘అలంకారికల మతములో విరుద్ధములనే వీరశాంత కరుణరసములనుమైత్రి’ కల్పబడినదనుటకంటె సాహసము మఱియొక టుండఁబోదు. రస నిర్వచనము, నిరూపణము ప్రకరణము ననుసరించి యొనర్పవలయునుగాని ఒకటిరెండు వాక్యలేతములఁ బురస్కరింపకొని వీరము, శాంతము, కరుణ అనుపదములతోడనే ఆచారసములు పోషితములయ్యెననుట హాస్యాస్పదము.

రసనిర్వచనములో నిట్లుఁ బొరపడుటయేగాక స్వామిగారు విమర్శకులు మాఫవల్లసిన నిష్పాక్షిక బుద్ధిని గౌరవవృద్ధిని విసర్జించి — ‘వీటిలోవ్యక్తమైన శృంగారాదులతో బీభత్సక్రోధాదుభ్రతములను మాత్రము కలపక పోవుటచేత నవరసముల ఏకీభావమునకు సమయమొకటి పోయినట్లైనది’— అని కవిని గోగిగొట్టుటకుఁ గూడ దొరకొనిరి. ఇట్టిహేళన సద్విమర్శకు లానర్పవలసినది గారు.

ప్రథమాంకమునందు రససాంకర్యము- గన్గినదని వచించుచు మొత్తముమీఁద రూపకమున ప్రధానరస మిట్టిదని నిరూపించి చెప్పటకుఁగూడ నవకాశములేదని స్వామి గారు నుచున్నారు. ఇదియును నిలువఁజాలని ఆక్షేపణయే. వీరసముచే నాయకుని ప్రవర్తనము చక్కగాఁ బరిపో

పింపబడి మిక్కిలిగాఁ బరిపుష్టి నొంది నాటకమున విశేష ప్రస్తావన గావించబడునో అదియే ప్రధానరసముని అలంకారిక నిర్వచనము. నాయకుని ప్రవర్తనము దేనివలన బ్రకాశితమును జరితార్థమును నగునో అది అంగరసమును. ఈ నాటకమున శాంతనవుడు నాయకుఁడు. ఆతని ప్రవర్తనము వీరరసముచే జక్కగాఁ బరిపూరింపబడి పరిపుష్టి నొందినది. కావున వీరమే ఈ రూపకమున ప్రధానరసమని నిర్ణయింపవలయును. పితృసపర్యక్త కల క్రమాగతమైన యౌశ్యయును విడిచి అడవులకుఁబోయిన జీమూతవాహనునివలె; పితృశుశ్రూషా సుఖలాలసుఁడై స్వశక్తిచే సహించినది ప్రాజ్యసామ్రాజ్యమునుగోసి, ఇహలోక సౌఖ్యభూమియైన వివాహమును విసర్జించి, స్వశరీర సౌఖ్యదాన మొనర్చి తానొనర్చిన దానమునకు రక్షాబంధముగ నుండునటుల శాశ్వత బ్రహ్మచర్య మను భీషణ ప్రతిజ్ఞ పూని ప్రేక్షకులను వీరరసోచ్ఛారణచే దెప్పలుఁజేసించిన రాజ్యసుఖ నిరభిలాషి, ఇహలోక వాంఛావిముఖుఁడు, త్యాగవ్రత శిలుఁడు నగు భీష్ముని అనుసరించియున్న వీరరసము ప్రధానమగును. దానదహాయాధ్యములనెఱచి తివిగ వీరములలో దాన యుద్ధములనెడి ద్వివిధవీరము లీ నాటకమున వర్ణితములు. సర్వాతిశాయిశిఖిత్యమును సూచించు యుద్ధవీరమును, విశ్వాతిశాయి సౌజన్యమును గనఁబఱచు దానవీరమును నెఱచి మహావీరుఁడు, మహాదారుఁడునై భీష్ముఁడు నాటక ప్రేక్షకులకు రసోద్రేకము పుట్టించి వెలుగొందుచున్నాఁడు. నాయకునియందు వర్ణింపబడిన యుద్ధ దాన వీరములలో యుద్ధవీరము ప్రాసంగికము. దానవీరము ప్రధానము. ఎట్లందురా? సత్యవతీశంతముల పరిణయ పూర్వకమైన శృంగారము శాంతనవుని దానవీరమును జరితార్థమొనర్చుచుండుటచే అంగరసమగుచున్నది. ప్రధానాంగమైన ఏశృంగారరసమును నిర్వహించుచు అంగియైన ఏదానవీరము పరిపూరింపబడి చరితార్థమై ఉత్కర్షకల్పించుచున్నదో అది ప్రధానముగాక మఱియొకటి యెట్లు గాఁగలదు? అట్లుగుట నీప్రతిజ్ఞాశాంతనవనాటకమున దాన వీరము అంగిరసము, శృంగారము అంగరసము నగుటయు, విమర్శకు లూహించినటు లిందు రసద్వైవిధ్యము పొసంగకుండుటయు విధితమే.

వీరము నాటకమున ప్రధానరసమని నిర్ణయించినచో నాయక లేకపోవునని విమర్శకు లనుచున్నారు. నాగానందనాటికయందు తుదిరెండు అంకములలోవర్ణితమైన జీమూతవాహనుని దయావీరమునకు నాయక ఎవరు? మలయవతి యనుట అసంగతము. అటులనే ఈ నాటకమున గూడనని ఊహించునది.

3 పాత్ర పోషణము

ఇక పాత్రపోషణవిషయమై చర్చింతుము. శంతనునిపాత్రశీలవర్ణనములలో శాస్త్రీగారు మూలమునందు చలచిత్తుఁడుగా, స్వార్థపరాయణుఁడుగా, 'యంచేద'గా నున్నవానిని ధీరునిగా, గంభీరునిగా, నుదారునిగా, శాంతునిగా మార్చియుండగా నాటకమున శంతనుఁడు ఉత్తమనాయకలక్షణలక్షితుఁడుగాక స్వకార్య నిర్వహణక్షత్రలేని ఈబరిగొట్టువలెఁ గనపట్టుచున్నాఁడని స్వామిగారనుచున్నారు. మూలమునందు శంతనుఁ డాత్మజానితో 'వావిడిచి' బహుపుత్రార్థంబు యత్నంబు నేయవలయు, వివాహంబయ్యెదనని చెప్పుట అనాచిత్యముగ నుండి రసాపగర్వ మొనర్చుచు శంతనుని గాంభీర్యమునకుఁ దీరని వెలితి దార్చుచున్నది. నాటకముననో శంతనుఁడు సొంగి పొరలవచ్చుచున్న ప్రేమ ప్రవాహమును ధైర్యముతో నరికట్టి, తన అభిలాషాన్నతి ధైర్యముతో నణచివేసి అంతరింగికలగు మంత్రిపురోహితుల నొద్దనైన తనకుఁ దానై పెండ్లియాసునెత్తక వారాప్రసంగ మెత్తినపుడు గూడ వివాహవాంఛావిముఖిత్యమును వెలిబఱచి ధృతదీక్షుడై బౌచితీనిర్వహణమునకు రసనిష్పత్తికి సాధనమగుచున్నాఁడు. శంతనుఁడు విమర్శకు లనినటుల వనోదైర్యములేనిజేలయే యగుచో మనమునఁబుట్టి నెట్టుకొని వచ్చుచున్న కళత్రవాంఛను వీడఁగల్గునా? శంతనుఁడు తనలో

పుట: 54—శ్రీ! ఇట్టి తుచ్ఛసుఖమునకై స్వచ్ఛమైన యశస్సుగోల్పోవుటకంటె నపవేకముగలదా? ఇకనైన దెలివితెచ్చికొని యీసంకల్పవికల్పము బయలుపడకుండ మెలఁగితి నా, కొంతకాలమిందుఁ దల యెత్తుకొని బ్రతుకవచ్చునుగాని లేకున్న బరిహాసపాత్రుండనై ప్రాణ

ప్రియమైన యశస్సుతోఁగూడఁ బ్రాణములు విడువవలసి నదప్పును.

అని అనుకొని యశోహీనికై జంకి పరిణయవాంఛ బొత్తిగావదలి మనసునిలిపికొనియుండ గృతనిశ్చయుఁడై నాఁడు. వికారహేతువులున్నను మనస్సునందు వికారము కలుగకుండుట ధైర్యమనబడు నని శాస్త్రనిగ్దచనము. మనస్సునకు బాధ కలిగిండుదున్న పరిణయ వాంఛను త్రొక్కిపెట్టి శంతమఁడు ధీరత్వముచూపెను. తెంప రాని ప్రేమలతను గోనీపై చుచున్నను శంతమఁ డిసుమంత యు విష్ణుహృదయుఁడు గాఁ:—

ఉ. ధర్మనిరూపకత్వమున
ధైర్యమున నృహనీయపుత్రి స
త్కర్మనిధిజ్ఞతం జతుర
తామహిమ స్తోభబుధి.....భారతము.

నెవ్వ రీతని కీడురారు అనునట్లుఁ బ్రవర్తించిన శంతమచ్చక్రవర్తినా జేలయనుట?

‘సత్యవతికి శంతమనిపై మోహము ఉద్భవించిందో లేదో కాని, దేవవ్రతుని చూడగానే అతనిపై వలపు కలిగిందా అనేప్రశ్నకు అవకాశము’ సత్యవతిమాటలలో నున్నదని స్వామిగారొనరించిన ఆక్షేపము రోతఁబుట్టించునది, ఉచ్చరింపరానిదిగను నున్నది. సత్యవతికి శంతమనిపై మోహముద్భవింపనేలేదట! పాంథాశ్రమమున ప్రశమమున సందర్శించినపుడే సత్యవతికి శంతమనిపై గాఢముగు వలపు కుదురుకొన్నదని ఆమె ముగ్ధమధురవచనముభే చాటుచున్నవి. పరస్పరావలోకనాదులచే నుదయించి మననచింత నాదులచేఁ గ్రమవికాసమునొందుచు నామె హృదయము నింతవఱకు విసేదపెట్టుచున్న ప్రేమ యగ్గలమై సత్యవతిని వియోగసాగరమునముంచినేసినది. వియోగవిహ్వలచి త్తయై తనచెలికత్తెయగు మనోరమతో సత్యవతి యేమన్నదో చూచితిరా?

ఉ. కోరినవాఁడు నిక్కమగు
మారిమిచ్చెనవఁడు నన్ను దే
వేగఁడై కొనంగఁడల
పెట్టినవాఁడు సముద్రమేఖిలో
ర్వీరమనేలువాఁడు కను
విదగు నవ్వుమొగంబు వాఁడు నౌ

భారతరాజు భీష్మయగు
భాగ్యము నాకికఁ గల్గునే చెలీ! (పుట: 78.)

శంతమనిపై నిట్లు పంపప్రాణములు బోటి పెట్టుకొనియుండి, ఆతనిని చేపట్టుట మహాభాగ్యముగఁ దలంచుచు మదనానలతాపమున ప్రగుచ్చుచున్న సత్యవతికి భారతరాజుపై మోహ ముదయింప లేదనుట సమంజసమా? వియోగానలమున వేగివేగి సత్యవతి ఉత్కంఠితురాలై తుది శృంగారావస్థ యగు వరణావస్థనుకూడఁ బొందనున్నదనుట కీక్రిందిపద్యము ప్రబలనిదర్శనము.

చ. మనసునకక్కినట్టి నవ
మన్యుఁడ రాసలమేర జీవనం
బాచకు నిదానమైన కురు
భూపరు మార్మికి దూరమైన నా
మనుగడగాంచు భాగ్యమవ
మానముగాక మఱేమి గల్గు గా
వున నిక నీరొ నిన్నొ సుఖ
పూర్తికి మార్గముగాఁగ జూచెదక. (పుట: 80.)

సత్యవతికి శంతమనిపై మోహము కల్గలేదను అసందర్భమునకేగాక మీఁదుమిక్కిలి ఆమెకు భీష్మునిపై వలపునిలిచినదను అకుచ్చిప్రాపకమైనదోపప్రతిపాదనమునకుఁ గూడ స్వామిగారు పాల్పడినారు. భీష్ముఁడు నెఱవిన నిరుపమాన స్వార్థపరిత్యాగము, స్వశరీరసౌఖ్యదానము; మహనీయమహిమ, పితృవాత్సల్యాతిశయము, స్నేహపారవశ్యము, పరార్థసంపాదనపరాయణతయు టిలికించి విశ్వసించి సత్యవతి

పుట: 100—కుమారా! ఇట్టి మహోదారుడవు.
నీవురాజ్యముచేయుట కోర్వలేక కోరినట్లైనది. (విషాద మభినయించును.)

అని నిష్కల్మష హృదయముతో మెచ్చి పలికిన ఈవచనములలో శృంగార భావద్యోతక మున్నదనుట కుంపటిలోఁ దామర మొలచిన దనుటయే. తనమూలముగ నిట్టి యోకోత్తరచరిత్రుఁడు ఇహలోకసౌఖ్యదూరుఁ డగుచున్నాఁడే యను గాఢవిషాదమును, మంగళయోగ్యమైన వివాహము దుఃఖకశంకితమగుచున్న దేయను అతివైక్లబ్యమును సత్యవతి మనమున మట్టుమీరుటచే ననురూపవర లాభమహోత్సవము డిందుపాటునొందిన దామెకు. పరా

జ్యేష్ఠమాసము]

ప్రొలరాజు

రసంపాదన రసపారవశ్యముచే నాత్మజీవితమును ధారపోసి గురుచరణ శుశ్రూషాసుఖాలనుండై, ఇహలోక వాంఛావిముఖుడై లోకమాన్యుడై వెలుగొందుచున్న భీష్మునిప్రీతి, ప్రసన్నమైన ఆనందముఖమును గనులారఁదిలకించి అత్యాశ్చర్యముతో:—

పుట:—103— ఆహా! ఇతఁడు మందాకినీ నందనుఁడా?

అనిమెచ్చి జూలి మల్లాడుమోముతో నిలువున నీరై నిలిచియున్న సత్యవతికి భీష్మునిపై మోహమా, నీతి బాహ్యము, నీచము నగునట్టితలంపులు పూర్వవతియైన సత్యవతి తలపై రుద్దుటకంటె అవిమర్శిత వేటొక టుండఁబోదు. సారంగధరచరిత్రమును మనమునం దుంచుకొని తలపరాని నికష్ట భావమున కిందు ప్రయత్న పూర్వకముగ

స్థానమిప్పించి లేనిపోని అగ్గిలమును, తల్లలసివళ్లముల వలెఁ బనిత్రములుపూజ్యములునునైన సత్యవతి విశుద్ధవచనముల కాపాడించుట మహాపాతకమే యగును.

నాటకము పూర్తిగాఁ జదువక, చదివినదానినైన నిష్పక్షపాతబుద్ధితో దిలకింపక, గ్రంథములందులేనియంశములను తెచ్చిపెట్టి దోషములనుజూపుచు, ఉన్నరసాచిత్యపాత్రాచిత్యాదిగుణములను దోషములను గాజేయ పాటుపడుచు వ్రాసిన స్వామిగారి విమర్శనకు ప్రతి విమర్శన వ్రాయనక్కఱలేదని యెఱిగియుండు ఉత్తమ పట్టపరీక్షులయందు కృతార్థులైన వారి విమర్శనము చూచి పామరలోకము భ్రాంతిపడునేమో యను తలంపుతో ఈ మాత్రమైనను ప్రతివిమర్శనము వ్రాసినందులకుఁ బండిత లోకము నన్ను మన్నించుగాక!

ప్రొలరాజు

క్రీ. శ. ౧౧౪౦ వరకు

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

కాకతిబేత రాజునకు ప్రొలరాజు కుమారుడు. ఇతడు రాజ్యతంత్రజ్ఞుడయిన మహా యోధుడు. ఈకథలో చెప్పబడిన యంశములన్నియు నితడు జరిపినవే.

కల్పన

శకయవనహూణుల దాడు లెక్కువయ్యిన యారోజులలో నాంధ్రదేశము చిన్న చిన్న రాజ్యములుగా నుండుటచేత వరులరుదేంచినప్పుడు తెనుగురాజులందరు తమ సైన్యములను కలిపి యుద్ధముచేసిన బాగుండునని ప్రొలరాజునభ గావింపించెను. మంత్రపురాధీశ్వరుండయిన గుండరాజు దీనిని భగ్నపరచెను. తరువాత ప్రొలరాజు వానికిరస్సు తెచ్చి తన కోటగుమ్మమున గట్టెను. కాకతి ప్రోలునికాలములో చిన్నదైన కాకతిరాజ్యము విశాలమై భావి మహాదళకు తగినంత వైశాల్యముగలది యయ్యెను.]

‘అంసంబందున బారుటీటె నిడి నేత్రాంభోజముల్ భావ తీ

క్షాంశుల్ జమ్మగ ధాత్రి పాదహతికి గంపింపగా క్షత్రియో

‘త్తంసుం డొక్కడు హన్మకొండకెలనన్ దారాడె తానొక్క సా
యంసంధ్యాసమయంబునందున లలాటాకుంచితవ్యగుడై.’

‘నాడే మజ్జనకుండు వైరిన్మపకాంతారమ్ము ఛేదించుచో
గూడందీసెనుగాని బాసటని యాగొడ్డళ్ల చే నేమి రా
పాడం జాలడు? మంత్రకూటపతి, యారా! గుండరా జెంతయూ
టాడెన్ తైలపదేవుడింతకును బాహుగర్వహీనుం డగున్.

‘తైలపదేవుడైన నొకదారికి వచ్చెడువాడయేమి! యె
వ్వీలునవైన నాహుతికి వేచినవారల యెల్ల రెప్పు డే
నాళులనేమొ! కాలహరణం బొనరింపమి మేలయాను చే
గాలిన వెన్న నాకులని గంతులు వైచుట పాడిలేమికిన్’

‘తెలుగు చళుక్యరాజుల ప్రతిష్ఠలతో సరిగాగ వారిదో
ర్బలమును సన్నగిల్లినది వారిక పూర్వపుపేరినవ్వడిన్
నిలుపుకొనంగజాల రవనీస్థలి పంచుకుపోయి యంతము
క్కలయిన వెన్న హూణులకుగాఁ గయికో లొనరింత్రొ, యేమొకో.’

‘ఉత్తరభూములన్ యవనహూణులమందలు చెల్లరేగి రా
యొత్తిడి వింధ్యదక్షిణపుటూరుల కల్గెనయేని నేడిటన్
కత్తులగోడ కట్టగల ట్మోపతి యెవ్వడు? సూర్యవంశరా
హుత్తులమీద వచ్చిపడదో యిక్కరి యెదిర్చకుండినన్’

‘పరు లరుదెంచినన్ గలన్మపాలురు నల్వరుకూడి వారిపై
నరుగగ రాదో? యెవ్వరికి నబ్బిన వారికయంట! యెంతదోః
పరిణతశక్తి! రాజసభ భగ్నమునేయునొ గుండరాజు త
చ్చిరమున మత్పదం బిడక చేవయనన్ గలదే ధరాస్థలిన్.

‘అన లదికాదు లోనగల యట్టి తలం పితడేమి! భూమిరా
డ్వీసరమునంతయున్ సభకు పిల్చుటయే మరుదెంచుటేమి వా
ర్పొనగగ చేయుటా యనియ పుట్టెను తొల్త! నదూహయే! బలే
యొనపరియూహ! బాగుపడునూహయె తెన్నుల దేల్చు నూహయే!.

‘ఆయతమై ప్రశస్తమగు నాంధ్రచళుక్యకులావనీరుహ
చ్ఛాయలలోన తెక్కగమి చాచినవారము, వారిమీదనే

యాయితమా యనంగ నిసుమంతయు తైలపదేవుడెంచ డా
కోయతలంపు గుండపతిగుండియ గుచ్చక యీట నిల్పునే?

‘తనశౌర్యంబది యెంత రాజుల గమిక తానెంత? యెంతెంతయో
జనకుల బారలుసాపె! తద్విపులవక్షంబు ప్రభేదింపకుం
డిన శ్రీకాకతిదేవి పాదములయందే మోపలే దీశిర
స్సును! రేపే శుభలగ్నమాంధ్రవిషయేశుం డెవ్వడో తేల్పెదన్.

‘తైలపదేవు బందిగొని తత్కులమందలి మాకృతజ్ఞతా
మూలముగా వెనక విడిచి పుచ్చెద నాపయి గుండరాజుపై
వ్రాలిన నాకు నడ్డమయి రా డత డప్పమగాని కాకతి
ప్రోలుడనంగ నేమొ తలపోతలు సాగవు గుండరాజులోన్.

‘అగు గోవిందుడు తైలవేశ్వరుని సైన్యాధీశ్వరుం డేటికిన్
పోగరేగించెడు? రేగజేయునెడలన్ భూమిశవిధ్వస్తకం
బగు శ్రీకాకతి వీరశౌర్యదహనాహంకారకీలన్ హవి
స్సగు సాగించెద కాకతీయ నవరాజ్యశ్రీవినిర్మాణముల్.

* * * *

‘అయ్యద్రేకముచేత భూమిపతి స్వీయాంగంబు లుష్ణంబులై
సాయంకాలము లుష్ణమై తొలిదెసన్ చంద్రోదయంబైన న
వ్యాయోగంబును బోలె తత్కిరణ సాంద్రానంతశైతల్యరే
ఖాయోగంబునచేసి చల్లపడి సౌఖ్యంబయ్యె నొక్కింతలోన్.

‘అంతట రాజదుర్గసముపాంతము చేరగ బంటులొత్తికొం
చెంతయు నమ్మలై పథమునిచ్చిరి, యెచ్చటికేగి యెంటిగా
నింతటిప్రాదు పోవుపఱకేనియు రాడని కొంద రందులో
మంతనమాడినారు పతి మందగతిన్ చన వెన్నతట్టుగన్!

కాకతి కన్నుదోయి తెలికల్వల కాంతులతో వ్రసన్నతా
శ్రీకృత దాల్చె నాటి నిశీ తేని సభక్తికమైన పూజలన్
తేకడముట్ట విప్పడె నరిందమమై దెసలందు జైత్రయా
త్రాకకుదంబు నిస్సహణరావము భీకర మన్మకొండపై.

బంగోలు వెంకట రంగయ్య గారు, పి. ఏ., పి. ఎల్.

వానరులను గూర్చిన ప్రశంస యీ పత్రికయందు జరిగియున్నది. శ్రీరామ సైన్యమును వానరులు జాతిచేత కోతులూ యనువిషయమున కొలదిసంఘాతము గలదు. ఈ సైన్యమున వానరులేకాక ఋక్షగోవుచ్చాదులును గలరు. వానరులును, కోతులును యొక రేయైనను ఋక్షగోవుచ్చాదులుమాడ కోతులగుదురా? కోతికి తోక ప్రధానమయి అందుచేత అదియొక విశిష్టజాతి యగునెడ జన్మచేత తోక లేనిది గొన్నిగలవు. వారిది ఈగణములో జేరినది.

వానరజాతి మృగజాతిలో జేరినట్లుగ వాల్మీకి రామాయణమువలన దెలియుచున్నది. వారి తానొకమృగమునని చెప్పుకొనియున్నాడు. భక్ష్యాభిక్ష్యుమృగ ప్రశంసచేయుచు, అభిక్ష్యుమృగమగు దన నేల తుత్రియపుంగువుడగు రాముడు జంపెనని రాముని మారియున్నాడు. “వయం వనచరా రామ మృగా మూలఫలాశనాః”

కిష్కింధ: సం: 17.

ఇటులుండ తిర్వగ్జంతుప్రాయములగు కోతుల నెటుల శ్రీరాముడు సైన్యముగజేర్చికొనెనని యాశ్చర్యము గనున్నది. శ్రీరాము డవతారపురుషుడు గాన అట్లువాని కీయమానుషము సాధ్యమయియుండుననుట సరియగు ప్రత్యుత్తరము గాజాలదు. సీతా స్వేషణము, నేతుబంధము ఇత్యాదులం దాయమానుష మగపడదు.

హనుమంతుడు సీతలో సంభాషించుచున్నపు డామె మొదట నాతని సంఘాతించి “వానరాణాం సరాణాం చ కథ మాసీ త్సమగమః” యని యామె చేసినప్రశ్నకు సరియగు బ్రత్యుత్తరము నీయక నెమ్మదిగ శ్రీరామవర్ణనఁ బూనినాడు. వానరత్వము రాక్షసుల భ్రమింపజేయుటకై పూనిన జాలముగ నుండును. అటులుకాకుండిన

యుద్ధకాండయం దీక్రిందివాక్యముల కక్కర గలిగియుండును:—

“నచైవ మానుషం రూపం కార్యం హరిభి రాహవే”

“ఏష భవతు సంజ్ఞా నో యుద్ధేఽస్మిక్ వానరే బలే

“వానరావీవ న శ్చిహ్నం స్వజనేఽస్మిక్ భవ్యవృత్తి”

(యుద్ధకాం. స. 488)

యుద్ధము పూర్తియగువరకు మానవమండరము వానర చిహ్నధారులమై యుండవలయునని కపి సైన్యమంతయు సమాఖ్య చేసికొననట్లు లీవాక్యములవలన దెలియుచున్నది. వీరు కామరూపులనియు మానుషరూపమున యుద్ధము చేసినయెడల సంకులయుద్ధములలో రాక్షస సైన్యమునకు వానర సైన్యమునకు భేదము దెలియకపోవునని యిట్లు యేర్పాటు వీరు చేసికొనినట్లులు వ్యాఖ్యాత లీవాక్యమును సమర్థింపజూచిరి గాని యది సహజముగ నుండలేదు. చరిత్రలో గల యేయుద్ధమునను ఆత్మపరభేద నిర్ణయమునకై యిట్లు సంఘాత మెవ్వరికి గలిగినట్లులు లేదు. ఉభయ సైన్యములును మానవరూపముననేయుద్ధము జేయుచుండిరి. వేషభేదము లుండవచ్చును.

మఱియు పైవాక్యముల కొక రీక్రిందివిధమున వ్యాఖ్యానము చేసియున్నారు.

“ఇరాసీం మానుష రూప పరిగ్రహప్రతిషేధ

“సామర్థ్యాత్ ఇతః పూర్వం మానుష రూపం పరి

“గృహ్య సీతా ఇత్యవగమ్యతే”

ఇంతియకాక వానరులందరు శ్రీరామునితో గూడ నయోధ్యకు బోయినపుడు

“సరనాగ సహస్రాణి యయూరా స్థాయు వానరాః”

“మానుషం విగ్రహంకృత్వా సర్వాభరణ భూషితాః”

(యుద్ధకాండ. స. 131)

అని వర్ణింపబడియున్నారు. మఱియు భరతు నొద్దకు హనుమంతుని శ్రీరాముడంపగ నాతడు

“మానుషం ధారయన్మాపం అయోధ్యా త్యగితో యయా” (యుద్ధ. స. 128)

వానరసాధ్వీపాణులు చీరల సింగారిండునపుడు తోకలనేమిజేసిరో? ఇత్యాది సందర్భముల జూడగ వానరులనబడు వీరి నిజరూపము మనుష్యరూపమనియె దోపగలదు. యుద్ధోపాయముల నుద్దేశించి (Contemptible little Army)*రాక్షసులభ్రమింపజేయుటకై కోతిముఖమువంటి ముఖకవచములను రామ సైన్యము ధరించియుండు. ఉదాహృత “నచైవ మానుషంయాప” మిత్యాదివాక్యము తీయూహకు సహకార మొనర్చుచున్నవి.

మనరామాయా కథవంటిదైన ట్రోజన్ యుద్ధమున (Trojan war) శత్రువులమోసపుచ్చి దుర్గప్రవేశము చేయుటకై దారుమయాశ్వమొకటి (Wooden horse) నిర్మింపబడినది. బర్నము అడవి (Burnam forest) గుండున్న సేక కొండకు (Dun in the Hill) నడుచుచునక నీకుమరణము లేదని యశ్వీణులు(Witches) మెచ్చెత్తునకు (Macbeth) నరమిచ్చినటుల షేక్సుపియచక్రవర్తి మెచ్చెత్తుగాటకమున గలదు. తుదకు మెచ్చెత్తుశత్రువులు బర్నము గుండు దశలవచ్చుచు పరులకు దామగపడకుండుటకై మొక్కకొయోధుడును ఒక్కొక్కచెట్టు కొమ్మను నరుకు కొనితనకడ్డముగ బెట్టుకొని నడుచు బర్నముఅడవి నడచుట సార్వక మై మెచ్చెత్తు నిధనము నొందెను.

మఱియు డగ్లసు అను స్కాట్లాండు వీరుడు బర్రెలవేషమున కొండపైనికుల వెంటబెట్టుకొని శత్రువుల నేమరించి యొకకోట బట్టుకొనినటులు స్కాట్ల రచించినతాతగారి కథలలోగలదు.(Scott's Tales of grand er.)

మఱియు వానరత్వము ఒకతెగవారికి జాతిసంకేతమునందును. ఇట్టిదానినే ఇంగ్లీషున చరిత్రకారులు టోటం (Totem)అందురు. నాగులును గరుడులును ఇట్టి సంకేతములవారని చారిత్రకులు నిర్ణయించుచున్నారు.

పంపాపరిసరముల “నాగులు” “శిశునాగులు” యుండినటుల రణ్యకాండయందు జెప్పబడియున్నది. (అరణ్య. స. 73) పూర్వపువ్యాఖ్యాత లీనాగులు శిశునాగులు వేరువేరుతైగల మనుజులని తెలియక యేనుగులు యేనుగుగన్నులు అనియర్థమువ్రాసియున్నారు. నాగులనుగూర్చి అంధ్రులచరిత్రము నవిస్తారమును చర్చగలదు. టిబెటిషువారి నేనలలో “డ్రాగూన్సు ఐరన్ సైల్సు” (Dragoons & Iron siles) అను ప్రాధనాములు గలవు. ఈరెండుశబ్దములకు వైస్సరికార్థమును జెప్పతగదనియు ఇవి సుఖాపనమునకై పెట్టుకొనిన పేర్లనియు యంద రెరుగదురు. కార్యసాధనమునందు “కోతిపిడికిలి” ప్రసిద్ధముగు సామెతగ నున్నది. హనుమంతుడు లంక కేసునపుడు:—సర్వథా కృతకార్యోహం ఏష్యామి సహావీతయా” యని ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాడు. ఇట్లు మనోదార్ధ్యమే వానర సైన్యమునకంతయు గలిగి యుండినవనట సమాదరణీయము కాగలదు.

రామ సైన్యముయొక్క వానరత్వము రాక్షసుని పదితలవంటిదై యుండును. సుందరకాండయందు రాక్షసుని నిద్రావస్థ వర్ణింపబడియున్నది. (సుందర. స. 10)

“సుప్తం రాక్షస శార్దూలం ప్రేక్ష తేస్మ మహాకపిః” ఆతని బాహువర్ణన మనేక ద్వివచనములచే జేయబడి “తాభ్యాం పరిపూర్ణాభ్యాం భుజాభ్యాం రాక్ష సేశ్వరః” యని సహా ప్తినొందియున్నది. అట్టి మైముఖవర్ణనమున “మాతృపున్నాగమరభిః.....పానగంధ పురస్సరః “తస్య రాక్షససింహస్య నిశ్చక్రామ మహాముఖాత్” అని యొకవచనము గలదు. అంతియకాక,

“ముక్తామణి విచిత్రే కాంచనేన విరాజితమ్ ముఖే నాప్రవృత్తేన కుండలో జ్వలితాసనం”

అని ఇంకొక యేకవచనమున బ్రయోగింపబడియున్నది. ఈవర్ణనమును విశేషి బాహుత్వదశగ్రీవత్వములతోసామ రస్యము పొందింపబాలక పూర్వవ్యాఖ్యాతలొకరు“అత్ర ద్విభుజత్వ ఏకముఖతోవ్యక్తిః, స్త్రీజాం కామనీయత్వా య” యనియు, “రావణస్య కామరూపిత్వాత్” అనిమరి యొకరును వ్రాసియున్నారు. తిలకుడను యింకొక వ్యా

* ఇంగ్లీషువారి సైన్యమును కెయిజరుగారు ఈమాటలతో తూలనాడినటుల యుద్ధారంభమున పత్రకలలో నుండినది. గృహవీరభద్రరావుగారి అంధ్రులచరిత్ర వాల్యూం. I.

ఖ్యాత “అత్ర ద్విభుజ కథనాత్, యుద్ధకాల ఏవవిశేషి భుజశ్చైవ దశశీర్ష త్వంచ బోధ్యం” అని యువదేశించి యున్నాడు. ఈసమరనము లెటులున్నను నిద్రాసమయమున రావణుని కొకతలయు రెండుచేతులు మాత్రమే యుండినవని యంగీకరింపవలసి యుండినది. నిద్రాదిమానుషకృత్యములలో కామరూపులు స్వస్వరూపధారణమే చేయుట సర్వప్రదాయమని తెలియుచున్నది. “మనుచరిత్ర”లోని మాయాద్రవరాఖ్యుడిందు కొకసాక్షి కాగలడు. దశగ్రీవత్వము బిభీషికాకల్పము (తెరబొమ్మ)గ నుండును.

ఇటులనె ఈవానరకల్పలవానరత్వమును యుద్ధోపాయములకొరకు అనుసంధింపబడియుండును. కాని వీరు జన్మచేత వానరులుగారు. నైనికు లెందరున్నను అందరికిని ఏకరూపములగు నుడుపుల జూచుచున్నారము. ఏకరూపముగ వానరముఖకవచమును సాధ్యముగ నె యుండగలడు. మనకాలమున జరిగిన రుష్యా జపానుయుద్ధము లో రుష్యాచరిమిరి జపాను నైనికుల ముఖావయవముల కాపాదించు కుండుటకై ప్రతివానికిని యెలుకతోలుతోచేయబడిన నాసికాకవచ మొకదాని జపానువారమర్చిరి అప్పటి యుద్ధచరిత్ర పత్రికలందు దెల్పుబడియుండినది. రామదండనకు వానరత్వము చెప్పగ నె కపిచేష్టలన్నియు వారిపై బెట్టవలసివచ్చినది.

“ఆస్ఫుటరూమాన చుచుంబ పుచ్చ మి”త్యాది కపి ప్రకృతులన్నియు నాగోపింపబడుచున్నవి. వధువనమున వీరి కపిత్వము పూర్తిగ జూపబడియున్నది. ఈ కపిత్వాదికము కవిత్వవిశేషముపై నాధారపడియున్నది. బాలకాండయందు

“అస్సరస్సరముఖ్యానుగంధర్విజాం తనూభుచ”

“యక్షపన్నగకన్యాసు జాక్షివిద్రాశిభరిభుచ”

“కింనరీణాంచ గాఢేషు వానరీణాంతనూభుచ”

“సృజన్వంహరిరూపేషా పుత్రాన్దుల్యపరాక్రమాత్.”

(బాల. స. 17)

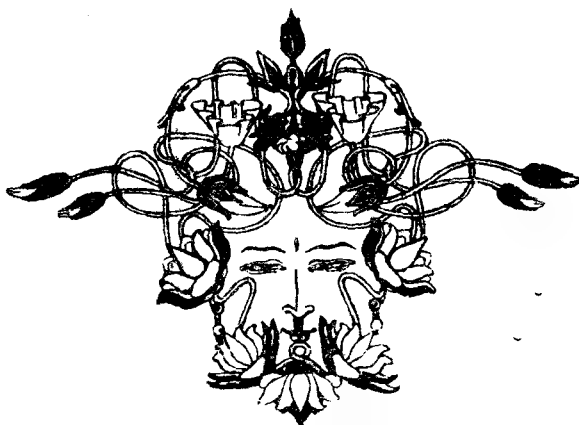
అని వాల్మీకి వానరోత్పత్తిని జెప్పియున్నాడు. రావణునితో యుద్ధముజేయుటకు మనుష్యరూపుడగు శ్రీరాముడు పనికివచ్చునెడ శ్రీరామనైవ్యమును మనుజులుగనుంచవగుదా?అయినను శ్రీరాముడు నెట్టడవియందు సంపాదించుకొనిన ఈవానరుల పుట్టుకయందు మనుష్యస్త్రిలమాత్రము జెప్పలేదు. కారణ మేమిగనుండునన్న విరేజాతివారో దెలియక మనుష్యేతరజన్మ వారి కార్య పింపబడినది.

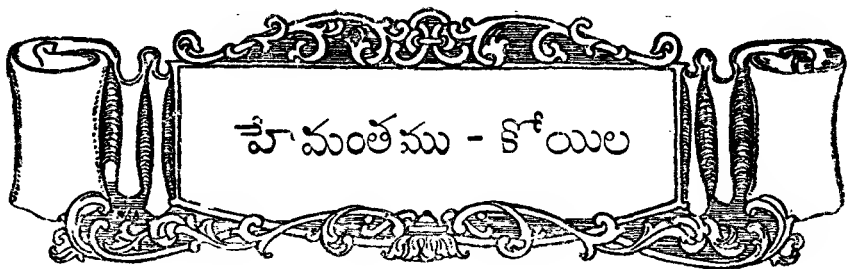
“తస్యా త్తస్య వధోవృద్ధో మానుషేభ్యః పరంతప”

(బాల. స. 16)

యనిస్పష్టముగ నుండగ రామనైవ్యము లుగ నుండుటయే సమంజసముగను. రామరావణ యుద్ధమునదప్ప మరెచ్చటను వానర ప్రళంస జరిగినటుల లేదు. ఇట్లు అజ్ఞాతపూర్వము పశ్చాదశ్రుతులు నగు వారి జన్మ సుగూర్చి విచిత్రగాధల గల్పింప గారణమైనది.

వానరసాహచర్యమున నిట కొలది శాఖాసంక్రమణము జరిగినది. రామాయణమును సూక్ష్మదృష్టితో లించిన వానరోత్పత్తి, శ్రీమహావిష్ణువు బ్రహ్మాదులకు బ్రత్యక్షముగుట లోనగు యనేకాంశములు కథాసరళి కప్రస్తుతములైన ప్రక్షేపములుగ నుండునని సందేహింప నవకాశము గల్గును.

ఈ శ్లో ర

హేమంతముల పొడుపునవ్వల విదల్చు
నును పయిరుగాడ్పుతరంగలనురుగుతా
నీ జిలుగుపాట, నాహృత్సరోజ మంటి, [చు
ఏమొనర్చెనో యెఱుంగ, కోయిలనెలంత!

స్వప్నవాటిక, పసరాకుచాయ నిలిచి,
మోడ్పుగన్నుల దెఱువకపోతి నపుడు;
పొడుపుచాయలు కన్నీట మున్నలాడు
ఈయుదయవేళ, నిపుటొ నిద్రింపజాల.
చెక్కిలింతలమేల్కొల్పు చిన్నె లెవియొ,
శ్రవణపుటముల బూరించు రక్తియెదియొ,
కనుల కందించు కన్నీటితునక లెవియొ,
పరువపుటెడంద విచ్చు పుష్పంబులెవియొ,
తెలియలేనైతి నా దురదృష్టగతుల!

గున్న లేమావిచివురాకు గుబురుటెడద
నగవు సంకెళ్ల మధురగానం బొనర్చు
నీమనోహరమూర్తిని నిలువనైతి
భావవీధుల అరవిరిపాన్పుకైన.

ఈరహస్యానుతాపలజ్జరవంబు
లిప్త డీహానతంత్రి చలింపనిమ్ము;
కోయిలా! కోయిలా!! రగుల్కొనెడి జ్ఞప్తి
నారుపంబోకు మీ శీతలానిలముల.

స్వాగతానందగీతి నిశ్శబ్దహాట
చిన్నవోయిన వేకువకన్నె యదిగో!
మంచుతెరచాటుమొయిలు దుఃఖించువేళ,
ఎచట దాగొనియుంటి వీమృత్యుసీమ?

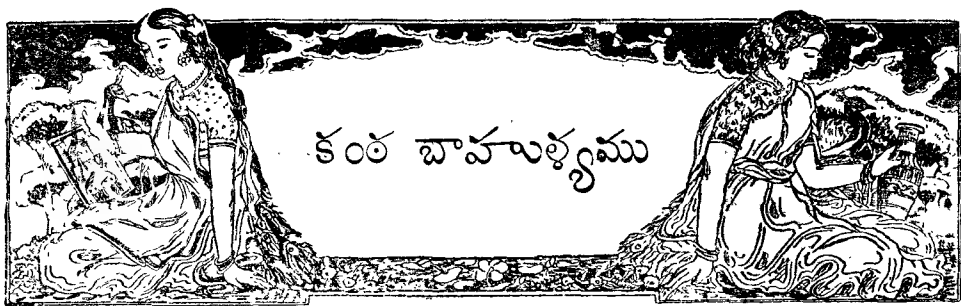
ప్రకృతి బాష్పతరంగిణీప్రబలధాటి,
“విశ్వగాయకుడే”ని తపించిపోయె!
బో!—నడుగరాని ప్రేమగానానుభూత
గతుల కీహానమే పరిణతుల దిద్దు.

ఈమలినహాన, మీచలి, ఈవిసాద,
మివిశీర్ణాతిపులకిత స్తృతవిహార
శాశ్వతానందలీల లీ “యీశ్వరు”నకె
గాక, కోయిలా! నీకును గలవె జగతి?

అయిన నికనేమి! పాటలపయి బఱుండి,
స్వప్న వనవాసవిధుల—స్వప్నములగీతి—
స్వప్నదుఃఖాశ్రు మలిన తర్కణము లొసంగి,
శిథిలశూన్యంబులను మఱచెదము లెమ్ము!

పాలచిగురాకు తేటను బదిలపఱచి,
కలికితొలకరియే మేలుకొలుపునిన్ను :
పిదప నీయార్ద్రగీతాల బదనుపఱచి
మేలుకొలుపు “మీశ్వరు”ని నేవేళకైన!

కొత్తపల్లి సూర్యరావు గారు

గ్రంథములలోఁ బూర్వపురుషులకు శిరోః బింకదానిని శీవుఁడు నఱకివై చెనఁట. దాని బాహుల్యముం గూర్చి చదువుచు న్నారము. అగ్నికి రెండు తలలు, దత్తాత్రేయనకు మూఁడు, బ్రహ్మకు నాలుగు, శివున కైదు, కుమారున కాఱు నీవిధమున ననేక శిరస్సులున్నట్లు చెప్పబడియున్నది. కొందఱకుఁ గాలు సేతు లనేకము లున్నట్లు కలదు. విష్ణువు, లక్ష్మి, సరస్వతి మొదలగువారి కొక్క తల నాలుగేసి బాహువులు— కొందఱకుఁ దలకు రెండేసి చేతుల చొప్పున—షణ్ముఖుఁడు గాన కుమారస్వామి కాఱురెండు పండ్రెండు హస్తములు. బ్రహ్మకు నాలుగు తలలున్నను శేతులెనిమిది యున్నట్లు కనఁబడదు. కార్తవీర్యార్జునునకుఁ దలయొక్కటియు వేయహస్తములు నఁట. సుదర్భ శుద్ధి కనఁబడదు. చతుర్ముఖుఁడు, షణ్ముఖుఁడు నని చెప్పుదురు. దీన నుపపత్తి కలదందురు. నాలుగుముఖము లున్నట్లేకాని చతుర్ద్విపుఁ డనుట కాని షణ్ముఖుఁడనియేకాని షట్కంఠుఁ డనికాని ప్రయోగములు సాధారణముగా నగ పడవు. నాల్గుముఖము లొక్కకంఠముమీఁదనే యాధారపడినవా? కంఠాధారములేని తలలు శబ్దముల నుచ్చరించుటకుఁ బనికివచ్చునా యని శంక. బ్రహ్మకు మున్నెడు తలలుండెనట.

ఒక్కదానిని శీవుఁడు నఱకివై చెనఁట. దాని తోఁ బంచమవేదము నశించిన నశించునుగాక తల మొట్టిపోవునా? చిత్ర కాదు లెవ్వరు నాలోప మును జూపుటలేదు. విమర్శకాగ్రణులు బైలు దేటుచున్న యిక్కాలమునఁ బ్రతికళలయం దును సందేహనివారణమునకై మార్గము లను బుద్ధిమంతులు చెప్పుచున్నారుగాని చిత్ర లేఖకు లింకను బ్రారంభింపలేదు. పాశ్చాత్య విజ్ఞానమును మన విజ్ఞానముతో సంపుటి చేయుట కనఁబడదు. గాయత్రి కైదుతలలు మొన్న మొన్న నొక్క కంఠము సూతగనే నిచ్చి కనఁబడినవి. నాల్గుకంఠములపై నాల్గు శిరస్సులున్నట్లుగాని, యవి వరుసఁగానో నాల్గుదిక్కులకు నాల్గుగానో యున్నట్లుగాని బ్రహ్మ నెవ్వరు చిత్రించి చూపెదరో! సంశయము తీర్చవలసియున్నది.

ఆనడుచు రావణుని విషయమై కొంత ప్రసంగము జరిగినది. రావణునకుఁ బదితలలు లేవని యుదాహరణములం గనఁబడిచిరి. లోకము తాత్కాలికముగాఁ గాఁజోలు ననితలంచెను. పరబిభీషికకై పదితలలను ధరించును, ఇరువదిచేతులను దాల్చునని సమర్థింపఁ జూచినది. అపు డితరములు లక్కవియా, యేమికి నొదుంగనివి మృద్ధారురూపము లేవోనా!

రామాయణములోనే 'దశగ్రీవ ముఁసితోత
తాస్తుతే చారాబహిర్యత్నచరానిశాచరాః'
అనిదశముఖుఁడే యనక దశగ్రీవుఁడని కనబడి
నది. దశకంఠఁడని, బంతుకుత్తుకల రక్కసుఁడు
పంక్తిశబ్దమునకు బంతియఁట. పంక్తి=పది.
ఇది"బార్హర్షి బ్రిడ్జి, మంగలవారావధి"వలె
చాలుకుత్తుకల రక్కసుఁడైనది. పంక్తిరథుఁ
డగు దశరథుఁడు నిట్లే బంతితేరుల దొర య
య్యెను. కాఁబట్టి దశముఖుఁడనఁగాఁ గంఠము
లతోఁ గూడిన ముఖములుగలవాఁడే యగును.
తత్తుమాల్యవతోవాక్యం, హితముక్తం దశా
ననః!నబధ్యాబ్రుకుటిం వక్త్రే." వక్త్రే)
యని - ఇదియేకవచనమేనా? గత్వాసామ్య
దశగ్రీవం బ్రూహి మద్వచనాత్కపే"——వివృ
త్యనయనే క్రూరః రావణో లోకరావణః"——
ఈమాటలనుబట్టి తలయొక్కటియే యున్న
దనుకొనియు——దశగ్రీవాదిశబ్దము కర్థము
వేఱుగానుండునేమో యనుకొంటిని. కనబడ
లేదు. తలకు రెండు చెప్పన నిరుపది చేతు
లున్నట్లు "దశాస్య వింశతి భుజైః ప్రగృహీత
శరాననః । అదృశ్యత దశగ్రీవః మైనాక ఇవ
ఁర్వతః" అని యొకచోఁ గనబడినది. వెట్టి
యెత్తి తిరుగ వేయఁగాఁ దిరుగవేయఁగా
"రాఘవః ఁరమాయతః లలాటే పత్రిభి
ప్రిభిః...అద్యతేమచ్ఛరైశ్చిన్నం శిరోఽవలిత
కుండలం క్రవ్యాదావ్యఁకర్షంతు"అని రాముని
మాట యొక్కటి యున్నది. ఏమిచేయు
దును? 'రావణస్య శిరశ్చిదతో శ్రీ)మజ్జ్వ
లితకుండలం । ...తస్యైవదదృశం చాన్యత్
రావణ సోఽత్థితం శిరః ద్వితీయం రావణ

శిరః భిన్నః సంయ? సాయకైః । ఏవ
మేకశతం భిన్నమ్' అని యొక్కచో నున్నది.
రావణుని తలలు పదియూ యొక్కటియూ తేల
లేదు ఒక్కనాటకములో త్వాంవృణు త్వాం
వృణు——అని రావణునితలలు వంతులాడినట్లు
న్నది. బ్రహ్మను వరమడుగుటకే యభిమాన
పడినవి——తల్లిపాలు త్రాగుచున్న యొక
ముఖమునుగాంచి వేటొక ముఖ మేడ్చినదట.
కవి చమత్కరించివాఁడనిన లేనివానికే బది
తలలు వెట్టి చమత్కరించునా? ఎవ్వరినైన
వేటొక్కకవి యట్లు వర్ణించినాఁడా? లేదని
యే నాబుద్ధికే దోచుచున్నది. రఘువంశ
ములో.

శ్లో. స్వాసిధారాపరిహృతః కామం చక్రస్య కేవలమ్!
స్థాపితోదశమా మార్గా లభ్యాంశ ఇవరక్షసా.

దీనికి మల్లినాథుఁడు వ్యాఖ్యానములో—
పురాకిలత్రిపురారిప్రీణనాయస్వశిరాసి ఛిన్ధ
తా దశకంఠరేణ యద్దశమం శిరోఽవశేషితం
త న్మచ్ఛక్తార్థ మిత్యాహ'అని వ్రాసియుంచెను.
అపుడు మరల వెచుకకు మరల వలసివచ్చినది.
పదితలలతోఁ బుట్టుట చేతనే వాల్మీకి దశము
ఖుఁడు, దశగ్రీవుఁడు మొదలుగు పదములు
చిన్నతనమునాఁటి స్థితినిబట్టి రూఢముగా వాఁ
డినాఁడు. నీతాపహరణమునాఁటి కొక్క
తలయే యున్నది. యద్ధాంతరమున నొక్క
తలయేయున్నదనిచెప్పనక్కఱలేదు. తొమ్మిది
తలలు రఘువంశశ్లోకమునుబట్టి పోయినవి
గాని పదునెనిమిది చేతులు పోలేదు. ఇది
యొక్కశంక. ఆంజనేయుఁడు, రాత్రి నిద్రించు
రావణుని, నీతను వెదకఁబోయినపు డొక్క

తలవానినే చూచియున్నాడు. కాని రావణుని కిఁ బదితలలు లేవని, 18 చేతులులేవని భ్రమ కలిగించుచున్నాడు. శివుని బ్రత్యక్షము చేసి కొనుటకై తలలు నఱికికొనిన ఘట్ట ముత్తర కాండలోనిది కాబోలును.

రము మనము చూడవలసియున్నది. ఏయొక్క బ్రహ్మనో యేకుమారస్వామినో చిత్రలేఖ కులు ఉపపత్తియుతముగఁ గంఠాధారములతో వ్రాసి గ్రంథాధారమునకు జతపఱచి నావలె సంశయగ్రస్తులై యున్నవారి తలతిక్కలు

గ్రంథాధారము లున్నవిగాని చిత్రాధార తీర్తురుగాక.

క వి తా ర చ న

కావ్యతీర్థ మద్దులపల్లి వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

క వితాకన్య మనింటియాడుపడుచూ! కాకున్న నిల్లాల! లే
క వశంగామిని యైన వారవనితా! కా దిట్టులం బూర్వ సం
భవమందుంగల పుణ్యలేశమున సంప్రాప్తించునే గాని మా
నవుఁ డెన్నేవిధులం దపించినను జెంతం జేర దొక్కింతయున్.

శా. ఎన్నన్ భోజనసౌఖ్య ముండి హృదయం బెఱతో సుఖం బుండి పే
ర్కొన్నం గాలము మంచి దుండి యెదుటన్ శ్రోతల్ మహావిజ్ఞులై
యున్నం జెప్పినదే కవిత్వమని తా మాహింతురే గాని లే
కన్నపైల్లను జెప్పడానిఁ గవన మ్మంచుదురే! సత్కవుల్.

మ. అరయన్ వ్రాతను ద్రాక్షపాక మని యం ద్రాపాతమాధుర్యముం
బరిశీలించినఁ దోచు మాధురిమ రంభాపాక మండ్రెప్పు దు
ర్భరమాధుర్యము నారికేళ మని సంభావితం రీమూఁటికిన్
విరసం బై కనుపించెనేని యది కుంభీపాకమే యయ్యెడిన్.

ఉ. ప్రాసకు వేసటంబడఁగరాదు యతిప్రతిపాదనార్థమై
గాసిని జెందరాదు గణకల్పనకోసము జల్లిపల్కు ల
భ్యాసము సేయరాదు తగినంతటి సాంపుగ నొక్కపద్యమే
వ్రాసినఁ జాలదే! కవిశిరంబుల నుయ్యల లూఁప నేవున్.

మ. పదలాలిత్యము నర్థగౌరవము భావప్రాధియన్ రీతి చ
క్కదనంబున్ గుణసౌష్ఠ్యవంబును నలంకారంపుసౌందర్యముం
గుదురౌ మేల్పడజాడ లేనికవితన్ యోజింతురే! యీసడిం
చెదరే గాక రుచింతురే: సరసులుం జింతింపఁ గన్యాగతిన్.

ఉ. పామరుఁ డుల్లసిల్లవలె బాలుఁడు కేళినిఁ దేలఁగావలెం
గోమలి మోహమొందవలెఁ గోవిదుఁడుం దలయాఁడఁగావలెన్
స్వామియఁ బ్రీతిఁ జెందవలెఁ జక్కనిశైలిని బద్యమల్లుచో
నేమిటికో మతెవ్వరికి నింపొనఁగూర్పని పద్యజాలముల్.

మ. కవితాలోకము నృప్తి నేయునెడ ముక్కాల్వాసిప్రాయంబుగాఁ
గవివాచస్పతి ప్రాథభావము సుమార్గంబుం బ్రసిద్ధంబు న
ర్థవిశేషంబు మనోహరంబు నగు శబ్దవ్రాతభూతావళిన్
స్తవనీయంబుగఁ జూపకున్నెడ నగస్త్యభ్రాత లన్నట్లుగన్.

ఉ. ఒక్కొకతావునుండి యొకటొక్కటి గూరిచి వంటకంబునున్
జక్కనిశుద్ధిఁ జేయఁగ మనంబున కింపగుమాడ్కి నెన్నఁడేన్
జక్కనియక్కరంబులు పొసంగియెసంగు ప్రసంగసంగతుల్
మక్కువఁ గూర్చుఁగాని యధమస్థితిఁ గాంచిన రుచ్యముండునే!

ఉ. ఒక్కెడ శబ్దచిత్రము మఱొక్కెడ నర్థసమాగమంబు వే
ఱొక్కెడ సంస్కృతంబు మఱియొక్కెడ నాంధ్రపదావలంబ మిం
కొక్కెడ శబ్దభేదము మఱొక్కెడ గొప్ప సమాస మొప్ప నిం
పెక్కఁగ గూర్చుఁగావలయు నీవిధి నయ్యయిచోట్ల నొచితిన్.

మ. కనినన్ వాఙ్మయ మెంతలేదు! కొలఁదిం గక్కుఱ్ఱిపా లెందుకై
చననౌ! నించుక కన్నువిప్పనెడ నిచ్చామాత్ర సంస్కృతియే
యననౌఁ బ్రాయముగాఁ గవీశ్వరున, కిట్లేయుండఁగా వ్రాతలం
దున నొక్కమ్మడి జల్లిబిల్లి పలుకుల్ దోషంగరా దెప్పుడున్.

బమ్మెర పోతరాజు

4

నిడమర్రీ సత్యనారాయణమూర్తి గారు

బమ్మెర పోతనామాత్యుని కవిత్వామృతమును జవిచూచి చొక్కనివారు తెలుగుదేశమున నుండరు. అతడు సుప్రసిద్ధుడు. విమర్శకులాతని దర్శనార్థము పోవునపు డతిజాగరూకతతో మెలంగి దూరమున నుండియె తమ గౌరవముచు వెలిబుచ్చవలెను. ఎంతటి గౌరవ భక్తివిశ్వాసములతో నాంధ్రు లాతని జూచుచున్నను సర్వతోముఖమును నిరుపమానమునగు నతని గోష్ఠతనమును గ్రహించి వారాతడు చూపిన సన్మార్గమున నడువజాలకున్నారు. దిజ్ఞాత్తముగ నాతని జీవితోద్దేశములను జదువరులకు జూపుటయే ఈవ్యాసముయొక్కయభిప్రాయము.

కవులకు చిత్రమగు గుణముల నారోపించు టన్ని దేశములందును గలదు అది మన దేశమునం దొకింత హెచ్చు. కవులయందు దమకుగల భక్తివిశ్వాసములనుబట్టి సమకాలికులు వారియం దద్భుతగుణముల నారోపించి భావికాలమువారికి కవియొక్కనిజమగుచరిత్ర తెలియకుండజేసిరి. వీరపూజ మంచిదే. కాని అది కేవలము విగ్రహారాధనగా బరిగణించఁబడినచో నష్టమువాటిల్లక తీరదు. పోతనార్యుని జీవితముగూడ నిట్టి యగాధమునబడి మాయమైనది.

పోతరాజు వీరుడును, యోధుడును. యోధునకు జయాపజయములతో బ్రసక్తి లేదు. ధర్మము నాచరించుటే యాతని విధి. ఆతని కేదియెదురైనను జంకడు. ఆతని దృష్టి శాశ్వతమగు వస్తువుపై నిలచును. నిత్యానిత్యవస్తువివేకము గలవాడతడు. సంకుచిత భావ సంకలితమగుసంఘమున దాను గావింప వలసిన కార్య మతని కెఱుకయై యుండును. దాని నొనర్చుటే యాతని జీవితోద్దేశము. ఆంధ్రాక్షరముఖులు ధనలాలనులై కావ్యకన్యకను గానుల కమ్ముకాలమున నిత డుదయించెను. మిక్కిలి పేదవాడితడు. పిల్లలు గలవాడు. గ్రాసము గడుచుట కష్టముగ నుండెను. తన మధురకవిత సమ్మిశ్చో మహేంద్రభోగము ననుభవింపవచ్చును. కాని యాతని వీరహృదయ మాదుష్కృత్యమునుజూచిమండిపోయెను. షరమేశ్వర వరప్రసాద లబ్ధమగు కవిత్యమును మనుజేశ్వరాధములకిచ్చుటకంటె హాలికవృత్తి ప్రశస్తమని నిశ్చయించి ప్రకటించెను. కష్ట షరంషర లాతని షరిషరిభగముల బౌధించెను. వజ్రతుల్యమగు నాపేదవిప్రుని హృదయము మాత్రము చలింపలేదు. ఈర్ష్యాషరవశులాతని జూచి విస్మయమందిరి. మహారాజు లాతని గాంచి వడికిపోయిరి. పోతరాజుయోధుడు జయ

మునొంది అంధ్రప్రపంచమున కొక తేజము నొసంగెను.

అట్లు జయముగాంచుట కతని హృదయము వజ్రతుల్యమగుటయే కాదు. అమృతతుల్యమును, నవ్యనవనీతమునుగూడ నగును. కాకున్న నామధురభావపుష్పములు కర్కశ స్థానములం దుదయింపగలవా? ప్రతిషద్యమునందు నీతనికిగలభక్తి వెల్లడి యగుచున్నది. యశోదకు గృష్ణునిపైగలప్రేమచే పోతనార్యుని హృదయము నిండిపోయినది. కరుణాభండతడు. అందుచేతనే యత్యుత్తమమగు,

ఉ. తెక్కలురావు పిల్లలకు- రేపటి నుండియు మేతగానమి. బాక్కు-చుగూటిలో నెగసి- పోవగ నేరపు మున్ను తల్లి యీ! దిక్కున నుండి వచ్చునని-త్రిప్పని చూడ్కుల నిక్కి- నిక్కి నల్దిక్కులు చూచుచున్నవతిదీనత నెట్లుభరింతు నక్కటా!

అనుషద్యమును వ్రాయగలిగెను. పోతరాజు సంపూర్ణమగు మానవప్రకృతి గలవాడు. కవికి ముఖ్యముగ నుండవలసిన గుణములలో నిది యొకటి.

భావనాశక్తి యితనియందు లెస్సగా కలదు. గ్రంథమును వ్రాయనపు డతడు తన్మయుడగుచుండును. చిత్రించువిషయమునాతడు తనకన్నులయెదుట జరుగుచున్నట్లు లాలోచింపగలశక్తిగలవాడు. గజేంద్రరక్షణయందు తత్పరుడై పరుగిడు విష్ణుని వర్ణించు తావును, హరిభావనారూఢుడైన ప్రహ్లాదునిజిత్రించుస్థలమును, శ్రీకృష్ణుని బాల్యక్రీడాప్రశంసయును

నాటకమువలె కన్నులయెదుట గన్పట్టును. అటులె ఒకటిరెండు షద్యములలో వ్యక్తుల సంపూర్ణమగు నాకృతిని మన నయనాంగణమున నిలబెట్టును. చూడుడు.

మ. త్రిజగన్మోహన నీలకాంతి తను-పుద్గీపింప ప్రాభాతనీరజబంధు ప్రభమైన చేలము పయి-రంజల్ల నీలాలక । ప్రజ సంయుక్త ముఖారవింద మతిసేవ్యంబై విజృంభింప మా! విజయుం జేరెడు వన్నెలాడు మది నావేశించు నెల్ల షష్టాక్ష.

అనుదానితో

నీ. కుప్పించి యెగసిన.....

యను నీనషద్యమును జదివిన వెనుక నెవరికి కోదండపాణియగు శ్రీకృష్ణుడు కన్పింపకుండును? ఈతనికి గల పాత్రపోషణాశక్తి ప్రశంసనీయమైనది. ప్రహ్లాదుడు, హిరణ్యకశిపుడు, బలి, కృష్ణుడు, యశోద మొదలగు పాత్రలు మనతో సంభాషించుచున్నట్లు లుండును.

భాషకును భావమునకును ఎడలేని సంబంధము కలదను విమర్శకుల యభిప్రాయము ఈతనియందు ధృవపడుచున్నది. పోతనార్యుని భావమా భాషా యేది ఎక్కువ లలితమైనదని యడుగుచో రెండును సమానములే యని చెప్పవలసివచ్చును. లాక్షణికు లాతనియందు దప్పలున్న వందురుగాక! ఆతనిమాటలు గజీవులగు మానవులవలె పాఠకులను సంబోధింప శక్తిగలవి. ఆతనియం దా ప్రాణధారకలదు. నిర్దుష్టమయ్యను నిరీపముగు కవన మతనిది గాదు.

సప్రాణమని రుజువగుటకు వలయు చలనము, శక్తి, కాంతి, చైతన్యము పోతనార్యుని భాష యందును భావమునందును గలవు.

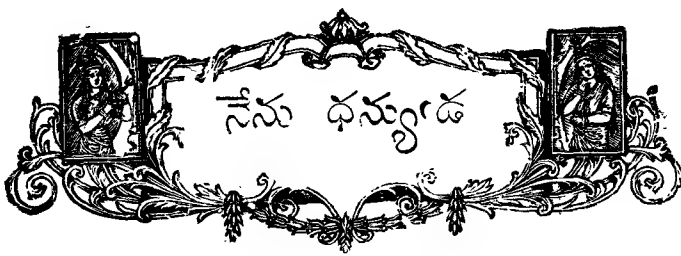
అందుచేతనే లాక్షణికుల యాగ్రహము నకు గురియయ్యు నిత డాంధ్ర సారస్వతమును నిరభ్యంతరముగ శాసించుచున్నాడు. కవులను బట్టి లక్షణమువచ్చునుగాని లక్షణమునుబట్టి కవులు కాజాలరు. నన్నయ కవి. అతనినిబట్టి లక్షణమువచ్చినది. అన్యదేశీయుల మతము నింతే. పోతరాజు పుట్టుకతోడనే కవి. అతనికి లక్షణ మనవసరము. అతనిపలుకే కవనము. అదికాదనుట పోతరాజు కవికాదనుటవంటిది. అతడు స్వాతంత్ర్యాభిలాషి. అతనిది సహజ పాండిత్యము. అందుచేతనే భాషావిషయమున గూడ స్వతంత్రతను జూపినాడు.

భావనాశక్తియందును, భావస్ఫూరకత్వమునందును పోతరాజు నిరుపమానుడు. ఆ భావనాశక్తి కీడగు కళాకాశలము అతనివద్ద కన్పింపదు. రూపవతియగు కోమలికి అలంకారాదు లెట్లు శోభస్కరముగ నుండునో కావ్యము నకు కళాకాశలము నటులే రమ్యముగ నుండును. తిక్కనార్యునియం దీ రెండు గుణములును సరిసమానముగ తూగుచున్నవి. భావోద్రేకమున మైమరచినపుడు కూడ తిక్కన కావ్యముయొక్క కళానిర్మాణమునం దాసక్తుడవుచున్నాడు. పోతరాజు మాత్రమట్లుకాదు. భావోద్రేకమాతనికి మిక్కుటము.

కళానిర్మాణ కౌశలము తక్కువ: లేదని యనరాదు. ఏలనన అతని అంత్యప్రాసములు, అతీవలలితములును, పొందికగలవియునగు మాటల కూర్పును కళాకౌశలములేని వానికి వచ్చుట కల్ల కాని ఇతడుద్రేకము నడంచుకొను శక్తిగలవాడుకాడు. ఈతని గ్రంథమున నారెంటికిని సమత్వము (Balance) లేదు.

లోపముండుట మానవజాతికి లక్షణము. పోతరాజు మానవుడు. అతనియందును లోపములుండును. కాని అవి అరుదు. అతని లోపము లోపముతో తుల్యముకాదు. అతని యందుగల ఇతర గుణములు అసామాన్యములు. ఆ కారణముననే అతనియం దాంధ్రలోకమున కంతభక్తి విశ్వాసములు కలవు. పోతరాజు విశ్వకవిశ్రేణిలోనివాడు. ఇతని మేటితనము నితరజాతుల కెఱిగించు భారము ఆంధ్రులయందే కలదు. ఆంగ్ల విమర్శకుడగు కార్లెలు వచించినటుల ప్రపంచోద్ధరణార్థము యోధుడు కవిరూపమున వచ్చును. అతడజ్ఞానాంధకారవర్త వర్తులగు వారికి జ్ఞానజ్యోతిని బట్టినవకుడు; దురాచారాటవినిదహింపజేయు బడబానలుడు. విశ్వమానవసోదర భావమును పోషించు పితృతుల్యుడు. పోతరాజు నట్టివాడే. ధర్మమును ప్రచారముచేసి మానవాళి నుద్ధరింప నుదయించిన మహాయోధాలిల్లో పోతరాజొకడు.

శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులు

ముని ఐవిత్రపాద నీరజయుగంబు
సోఁకి పుణ్యాభిరామచూ శోభగన్న
ఆంధ్రదేశంబునందు నే నాంధ్రసుకవి
కుద్భవించితి నెంత ధన్యుడ నేను.

నన్నయయు సోమయాజి శ్రీనాథ సార్వ
భౌమ ముఖ్యులువ్రాసిన షడ్యకావ్య
మండలిక చెందియుండె నామాతృభాష
క్షోణిజనులందు మిక్కిలి సుకృతి నేను.

అమృతరసమును వర్షించు నాంధ్రవాణి
కుత్తుకను వీరరసవహ్ని కుడురుపఱచి
యశముఁ గైకొన్న ఖడ్గతిక్కనపొలంతి
చేతఁబావనమగు నాంధ్రజాతి నాది.

భర్తృచితి ప్రేమసుమముకై వడిఁ దలంచి
తేనెవలె దానిలోనవిలీనమైన
ఆంధ్రకాంతల సహగమ నాంగణమున
నడుచుచుంటి నదృష్టవంతుడను నేను.

అన్ని బాసలకంటెను నాంధ్రభాష
రమ్యతరమంచు సాటిన రాజకీర
మలరఁజేసిన యామ్రశాఖాంతరమున
నుంటనోఁచితి నెంతధన్యుడ నేను.

ఆంధ్రవీష్ణు ఐవిత్రపదాంకములకు
నెలవుగానుండిన తెలుగు నేలయందు
ఆంధ్రకవితామృతము మనసారగ్రోలు
తాల్మిలభియించె నెంతసార్థకుడ నేను.

ముత్యములఁబోలు వర్ణసమూహమునకు
వీనులకు విందుఁగూర్చు కవిత్వమునకు
అమృతరసమును వర్షించు నల్లికలకు
నెలవయిన తెల్లునేర్చితి నేనె సుకృతి.

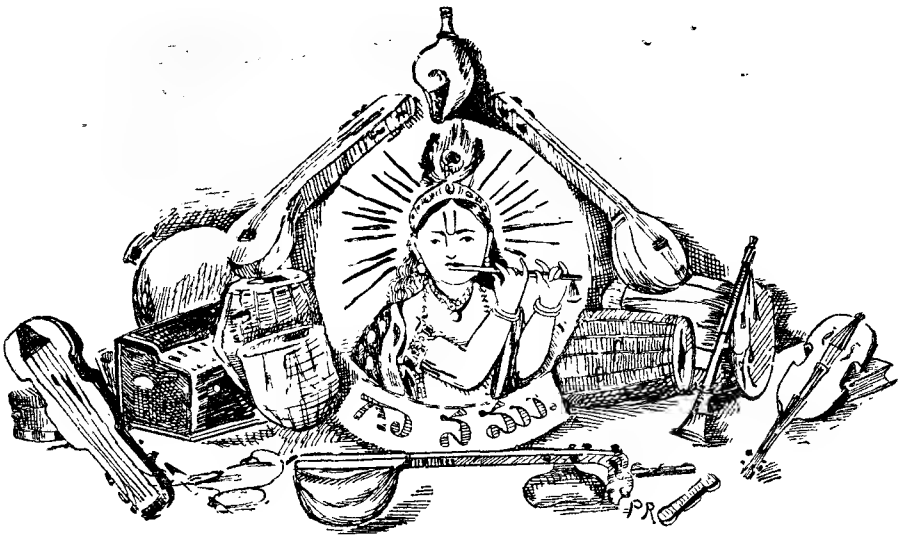
శారదాదేవి వేడి కన్నీరుఁగార్ప
తగదు తగదంచునెవ్వఁ డోదార్చె నట్టి
పోతనకవీంద్రుఁ డేనొక్కపొలముకాపు
కాండ్రమైతిమి ఎంతభాగ్యంబు నాది.

జీవరస ముట్టిపడునట్లు శిల్పివరులు
సూక్తిరసముట్టిపడునట్లు సుకవి వరులు
చిత్రకళలు వెలార్చిన సీమయందు
నుదయమందితి నెంతధన్యుడ నేను.

తఱిపి వెన్నెలసోనలఁ గరువు గట్టి
చిత్రతరరూపములుగ రచించినట్లు
చెలఁగు నమరావతీసూపనీమచెంత
ఉద్భవించితి నెంత ధన్యుడ నేను.

ఆంధ్రమాతృమతల్లి గీతామృతంబు
తాళదళపుస్తకాంఘ్ర కాంతారమందు
నేకతంబున వీనుదోయికిని జేర్చు
దశ కలదునాకు, నేనెంత ధన్యతరుడ.

మాసిపోయిన యాంధ్రసామ్రాజ్యగీతి
నాలపించు శిలాశాసనాదికములఁ
బ్రమదమునఁగాంచి యానంద బాష్పములన
విడువనోఁచితి నెంత ధన్యుడను నేను.

కాశీనాథుని భైరవమూర్తి గారు

శ్లో. ఆవ్యోజాప్యత మార్థవాచక తయా రూఢః స్వరః పంచమః
సర్వాత్కృష్టత మార్థవాచకతయా వర్ణః పనగ్రాంతకః
వక్త్రేత్వేన మహావిభూతి సరణి స్వాధార గోహృద్గతో
భ్రూమధ్యే స్థిత ఇత్యుతః ప్రణవతా తే గీయతే ౨౦ బాగమైః॥

(దుర్వాసః కృత దేవీమహిమం)

ఈసంచికయందు వర్ణము, అలంకారము
చౌకవర్ణము, తానవర్ణము, స్వరజతి వీటి
యొక్క ముఖ్యోద్దేశములు, వీటి లక్షణములు
నుదాహరింపబడుచున్నవి. ఇందు వర్ణమనగా
శ్లో. గాన క్రియోచ్యతే వర్ణః సచతుర్థానిరూ
పితః । స్థాయారోహ్య వరోహీచ సంచాకీ
త్యథ లక్షణం. స్థిత్యా స్థిత్యా ప్రయోగః
స్యాత్ ఏకస్థైర్యవ స్వరస్యయః । స్థాయీ
వర్ణ సవిజ్ఞేయః పరా వన్వరనామకౌ ఏత
త్సం మిశ్రణాద్వర్ణః । సంచారీ పరికీర్తితః.

గాన క్రియలలో వర్ణమనునది యొక్క
టి, దీనియందు స్థాయి, ఆరోహి, అవరోహి,
సంచారి అని నాలుగువిధము లనిరి,

“శ్లో. యత్రోపవేశ్యతే రాగః స్వరః
స్థాయీ సకథ్యతే” అనగ ప్రారంభించిన స్వర
మందే తిరుగనిలిచేడునట్టి గానక్రియ స్థాయీ
వర్ణమగును. “శ్లో. ఏషా మాద్యస్తయోరేకః
స్వరః తేస్థాయవర్ణగాః” అద్యస్తస్వరము లేక
ములై దేనియందునగలదో అదియు స్థాయీ
వర్ణమని గలదు. వీటిలో 1. ప్రసన్నాది, 2.
ప్రసన్నాంతము, 3. ప్రసన్నాద్యంతము, 4.
ప్రసన్నమస్యము, 5. క్రమరేచితం, 6. ప్రస్తా
రము, 7. ప్రసాదము అనియు స్థాయి వర్ణము
నందు నేడు అంతర్భాగముల బేర్కొనిరి. ఉదా
హరణము: సా సా సా సా సా సా, సారిసా,
సగమస సపదనిస, ఇత్యాదికములు. ఆరోహి

వర్ణమున ప్రారంభింపబడిన స్వరమునుండి క్రమముగ నెక్కు గానక్రియ ఆరోహివర్ణ మగును. ఉ: సరిగమ, రిగమప, మొ॥ ఇట్లే అవరోహివర్ణమున గ్రమముగ దిగునట్టి గానక్రియ ఉ:— సనిధపమ, నిధపమగ, మొ॥, సంచారియందున పైన మూడు విధములును గలసిన దగును. ఉ:— సపమగరిమనిదమపన నిద. గాని ప్రస్తుతమున పైనదహరించిన నాల్గు విధములు గల్గి సాహిత్యము గల్గిన దానిని మాత్రము వర్ణమని వాడుచున్నారు.

అలంకారమునకు శ్లో. విశిష్టవర్ణ సందర్భ మలంకారం ప్రచక్షతే ఏకైకస్యాం మూర్ఖనాయాం త్రిషష్టి రు దితా బుద్ధైః. (సం. రత్నాకరదర్శములు)

ఇదిగాకభరతులు

శ్లో. “శశినా రహితేవ నిశా విజలేవ నదీ లతా విపుష్పేవ, అవిభూషితేవ కాంతా గీతి రలంకారహీనా స్యాత్.”

పైనుదాహరించిన వర్ణభేదముల ననుసరించిక్రమముగ స్వరముల చేర్చుటయే అలంకారమనియు అది లేనిదే గానము శోభిల్లదని యువ్రాసియున్నారు.

శ్లో. మంద్రఽకరణేఽత్ర స్యాత్ మూర్ఖనా ప్రథమస్వరః, సవప ద్విగుణస్తారః పూర్వః పూర్వో థవా భవేత్, మంద్రఽకర స్తతస్తారః ప్రసన్నో మృదురిత్యపి, మంద్ర స్తారస్తుదీప్తః స్యాత్ మంద్రోబిందు శిరాభవేత్, ఊర్ధ్వరేఖా శివా స్తారో విపాత్తి ర్వచనాత్ పుతః.

ఒక్కొక్కమూర్ఖునభేదములతో నొక్కొక్క స్థాయియందున అరువదినూడు అలంకారము లని వివరించిరి. వీని నామాదులు, వీటివివరము విశేషముగ రత్నాకరమున గలదు. గ్రంథవిస్తరమగుటచే నిట కొన్నిమాత్రము వ్రాయబడుచున్నవి. ససరిరిగగమమ; సససరిరి; సససస-రిరిరిరి; సాసాసారి-గాగాగామ; సగపని; సా రీరి-గాగాగా (హసితాలంకారః శివప్రియః) సాశీ-రీగా; సగా, గపా, పనీ (ఆక్షిప్తాలంకారః) సరిగా; గమపా; సససరిగా; మమమపదా (ఉద్గీతాలంకారము) మొదలైనవి. ఆరోహ్యాలంకారములు. ఇట్లే అవరోహ్యాలంకారములు: సగరీ-రిపమా; రిగసా-గపమా; సగా-రిమా - గపా; సరిసా-రిగరీ, సాగరిమాసా - రీమగపామా- గా పమదాగా (వ్యావృతాలంకారం); సగరిమ - మరిగస; సగమా - రిమపా; సరిగా - రిగమా; సా సీనీ రిసా; సరిగరి-రిగమగ; మామామాసమా, పపాపారిపా (ఊర్వి అలంకారము); సరిరిసా-రిగగరీ; సరిసగసా; సపరిధ - గని; - సరి-సరిగ- సరిగమ-...రిగ-రిగమ-రిగమప(క్రమాలంకారము); సరిపమగరి -రిగపపమగ; సగరి సగరిసా- రిమగరిమగరీ- (రంజితాలంకారం) సపామగరీ-రిదాపమగా; సాసరిమాగా- రీరిగపామా- గాగమదాపా(వేణురలంకారం); సరిమరిసా- రిగపగరీ; సారిమరీసా-రీగపగరీ (లలితాలంకారము); సరిగరిసా - సరిగమగరిసా (హుంకారాలంకారము); సగరిసా- రిమగరీ; సగమామరిసా - రిమపాపగరీ (అవలోకితాలంకారం); ఇవి సంచార్యాలంకారములు. ఇవిగాక సప్తాలంకారములు గలవనిరి.

శ్లో. అన్యేపిసప్తాలంకారాః । గీతజైరుపదర్శితాః ।
తారమంద్రప్రసన్నశ్చ ! మంద్రతార
ప్రసన్నకః । ఆపర్తకః సంప్రదానోవిధా
తోఽప్యపలోలకః । ఉల్లాసితశ్చేతితేషాం ।
అధునా లక్ష్మకథ్యతే ॥ (సం. రత్నాకరం)

వీని కుదాహరణములుగ వరుసగ ని
ట్లుదాహరించియున్నారు. సరిగమపదనిసాసా;
సాసానిదపమగరిసా; ససరిససరిసా; ససరి
సస; సగసగా; రిమరిమా; సరిసరిగరిగరి;
ససగసగా రిమరిమా; వీటిని పూర్వమున
ప్రసిద్ధాలంకారములనిరి.

శ్లో. అనస్తత్వాతుతే శాస్త్రే । నసామస్త్యేన
క్తితాః । రక్తిలాభః స్వరజ్ఞానం
వర్ణాంగానాం విచిత్రతా । ఇతి ప్రయో
జనా న్యాహుః అలంకారనిరూపణే ॥

అనగ నీయలంకార ప్రభేదము లనంత
ములు బ్రస్తరింపనగును. వీటిలో నింపగువా
టిని మాత్రము స్వీకరించునది. ఎఱుననువీటి
సాధనముచే రక్తిలాభము, స్వరజ్ఞానం అనగ
నాయాస్వరస్థానముల గుర్తెరుగుట వర్ణాంగ
ముల వైచిత్ర్యము తెలియనగుట యీ
అలంకారములకు గల ప్రయోజనమని నుడివి
యున్నారు. గాని ప్రస్తుతగానమందుఅలంకార
ములనిన సప్తతాళప్రభేదములను తెల్పునట్టి
విగా నున్నవి. అహోబలపండితునిచే రచింప
బడిన సంగీతపారిజాత మనుగ్రంథమున సప్త
ప్రసిద్ధాలంకారములను స్వరాళి (సరళి)
అనెడు ఝోంపటాతాళము (చతురశ్రజాతి
త్రిపుటతాళము) అనగ బ్రస్తుతమున వాడు

కలోనున్న ఆదితాళముతో జేరిన అలంకార
మునుగూడ చేర్చి ఎనిమిది అలంకారము
లని వేంకటమఘ యనువారు తమ చతుర్దం
డిప్రకాశికయందు నుడివియున్నారు. ఈఝోం
పటాతాళమునకు నాలుగక్షర కాలముగల
యొకలఘువును రెండు అక్షరకాలము
గల దృతములు రెండును మొత్తముమీద
నెనిమిది అక్షరకాలముగల తాళమును చెలు
పును. సరిగమ- పద- నిస ఇపుడు వాడుక
నున్న సరళి, జంట మొదలగునవి యీతాళ
ముననే నున్నవి.

1. ధృవతాళాలంకారము: సరిగమ- గరి-
సరిగరి- సరిగమ, 14 అక్షరములు.
2. మధ్యతాళాలంకారము: సరిగరి- సరి-
సరిగమ- 10 అక్షరములు.
3. అటశాళాలంకారము: సరిగా- సారిగా-
మా- మా- 14.
4. హాకతాళాలంకారము: సరి- సరిగ
మ- 6.
5. ఝంపె: సరిగ సరిసరి- గ- మా- 10.
6. త్రిపుట: సరిగ- సరి- గమ- 7.
7. ఏకతాళము: (దీనికొకలఘువు) సరిగమ, 4.

ధృవతాళమున సరిగమగరి యను
ఆరక్షరకాలముగల లఘుశేఖరమని యుండె
డిది. దీనిని ప్రస్తుతమున సరిగమ- గరి అని
విడదీసి లఘువుగను దృతముగను విడదీసి
యున్నారు. వేంకటమఘయనువారు మూడు
ఘాతలే ధృవతాళమున వేయవలసినదిగా
నేర్పఱచినట్లు ఇప్పటికిని కొందఱు ధృవతాళ.

మునకు మూడుఘాతలే వేయుచున్నారు. ఈ తాళములవిషయమై విపులముగ ముస్సుందు తాళాధ్యాయమున వివరింపబడును. ఈ ఎనిమిది తాళములుతప్ప తక్కినతాళములను గీతములందు జేర్చగూడదని వేంకటమఖియను వారు నుడివియున్నారు. ఇదిగాక యొక్కక తాళమునందునను తిస్రము= 3 అక్షరముల కాలము; చతురశ్రము=4 అక్షరములకాలము, మిశ్రము= 7 అక్షరకాలము, ఖండము= 5 అక్షరకాలము; సంకీర్ణము= 9 అక్షరకాలము= ఇట్లు 5 విధములగు జాతుల నేర్పఱచియున్నారు. ఒక్కొక్కతాళమున నైదుజాతులైనందున సప్తతాళములును $7 \times 5 = 35$ ముఖ్యతాళాలంకారము లగుచున్నవి. వీటికి గ్రమముగ ధృవతాళమునకు

1. శ్రీకర, వణి, పూర్ణ ప్రమాణ, భవన యనియును,
2. మధ్యమునకు=సమ, సార, వీర్య, ఉదయ, రావ,
3. అట=లేఖ, గుప్త, లోయ, విదళ, ధీర,
4. రూపక=పత్తి, చక్ర, కుల, రాజ, బిందు
5. ఝాపె=మధుర, కదంబ, సుర, చణ, కద,
6. త్రిపుట=ఆది, శం, లీల, దుష్కర, భోగ,
7. ఏక=మాన, సుగ, రాగ, రత, వసు

అనియు 35 తాళములకు బేర్లు గలవు. వీటి కన్నిటికిని అలంకారములుగలవు. గ్రంథ విస్తరభీతి నిట విరమితము. పిమ్మట గీతము

“శ్లో. రంజకఃస్వరసందరోభీతమిత్యభిధీయతే”

శ్లో. ఉద్గ్రాహః ప్రథమస్తత్ర తతో మేలా షకధృవా! ఆభోగశ్చేతి తేహంచ క్రమాల్లక్ష్యభిదధృవే! ఉద్గ్రాహః ప్రథమో భాగః తతో మేలాషక స్మృత! ధృవత్వా చ్చధృవః పశ్చాత్ ఆభోగస్త్యన్తిమో మత । ధృవాభోగాంతరే జాతో ధాతు రన్యోఽస్తరాభిధః । సతుసాలగ సూడన్ధ రూపకే ప్లేవదృశ్యతే. (సం. రత్నాకరం)

శుద్ధఛాయాలగ సూడ అనగ శాస్త్ర నియమంబులగల ఛాయను బొందిన గీతమున కర్ణము. ఛాయాలగ శబ్దభవము సాలగము. సాలగ, సూడ, ధృవమధ్య, ప్రతిమధ్య, నిస్సారుక, అటతాళ, రాసతాళ, ఏక తాళములైన యేడుభేదంబులు ధృవము, ఉద్గ్రాహము లని రెండుఖండము లగును. ఈఉద్గ్రాహఖండమందుగల స్వరముల కంటె నుచ్చమైన స్వరములుగలిగిన ఆభోగము అను నొకఖండము గలదు. ఉద్గ్రాహఖండ ప్రథమ భాగన్యాయమునకు ధృవము అనిపేరు. ఇదిషదు నొకండక్షరములు మొదలు ఇరువదియొరక్షరములవరకునుగల పదునాఱు భేదములకును, నామములును, రసములును తాళములు మొదలగు లక్షణాదికముల నుడివియున్నారు. ఇట్లే శేషించిన 6 తాళములకును చెప్పియున్నారు. ఇట్టిగీతము లిప్పుడు గానము. వేంకట మఖియనువారు జెప్పినట్లే తోమ్మిది తాళములు మాత్ర మిప్పటి గీతములందు గానగలుగు, రెండుఖండములుగల గీతములు కొన్ని, మూడు ఖండములుగలగీతంబులు మరికొన్నియుగలవు. రెండుఖండములు గల గీతములలో మొదటి

దానియందు ధృవఖండము మధ్య పక్షన్యాసం
బుగా నుంచబడియున్నది. మూడుఖండములు
గల గీతములలో ఉద్గ్రాహఖండము, ఆభోగ
ఖండము, మూడవది ముద్రతోజేరిన ఖండ
మగుచున్నది. దీనిలో మాత్రము అంతరి
గలదు. మొదటి ఉద్గ్రాహఖండమున ధృవం,
అంతరి, జావడ ఇవి వరుసగను, రెండవ ఆభోగ
మున ఆభోగము అంతరి, మూడవదాని
యందు ముద్రాఖండము మరల అంతరి-అనగ
మూడుఖండములకును నీ అంతరి యొకటిగనే
యుండును. ఇది పూర్వాచారము. ఈ యస్త
రమును ఐదవధాతువనియు త్రిఖండగీతంబుల
మాత్రమే కనబడుచున్నదనియు తన చతు
ర్థండి ప్రకాశికలో వేంకటమఖిగారు చెప్పియు
న్నారు. అట్లే సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శిని
యందున వ్రాసియున్నారు. ఎచ్చటనో అరుదుగ
తక్క శేషించిన గీతములందు ఉద్గ్రాహ ముద్రా
ఖండంబులు నొకటిగనేయుండుటచే అంతరిగల
అనేకగీతములు ముద్రాఖండములు వదలి
వేయబడుటచే ద్విఖండయుతము తాచు
న్నట్లు గానబడుచున్నవి. రూపకతాళమున
గల కొన్ని గీతములలో ధృవరూపకమనియు
రూపక ధృవమనియు ద్వివిధములుగ నున్నవి.
దీనికి వివరంబు సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శిని
యందు గలదు. ఈగీతములలో

శ్లో. అష్టభాషాపదై ర్యుక్తం ఆయ్య అంబో
తియై ర్యుతం । స్వరరాగైః ప్రగాయంతి
గీతమి త్యభిధీయతే ॥

అనియు గలదు. గనుకనే- నీ గీతముల
యందు “అయ్య తియ్య అయ్యం వయ్య”

అను బహుప్రయోగముల గనుచున్నాము.
ఒకభాషనేగాక ఎనిమిదిభాషలతోగూడ గూడి
యుండవలెనను నిరూపకముగూడ బెట్టికొని
యుండుట దీనివలన గనుచున్నాము. ఇక
కీర్తన, పదము, దరువు, చౌకవర్ణము, తాన
వర్ణము మొదలగువాని లక్షణము నుదాహ
రింతము.

కీర్తనములందు మాతృఅనగ సాహిత్యము
దేవతాస్తుతిగను, పల్లవ అనుపల్లవచరణ
ములను త్రిఖండయుక్తముగను నుండుట గను
చున్నాము. కొన్ని కీర్త నాదులందు అందు
ముఖ్యముగ దీక్షితులవారి కీర్తనాదులందు చర
ణాంతమున దృతకాలమున కొంతభాగ ముండు
టయు గనుచున్నాము. ఇదిగాక లక్షణజ్ఞులగు
పూర్విక వాగ్దేయకారకు లగువారిచే రచి
యింపబడిన కీర్తనములందు పల్లవియందున
నుండుదానికి అనుపల్లవియందున ద్విగుణము
గను, చరణమున అనుపల్లవికే ద్విగుణము
గను అనగ 1: 2: 4 యీలెక్కను వరుసగ
నుండుట గాననగును. సామాన్యముగ కీర్త
నాదు లన్నిటియందునను మంద్ర, గాంధారము
మొదలు తార స్థాయి పంచమమునకు మ
ధ్యనే జంత్రి గాత్రములందు సంచారము
గల్గియుండుటయు తెల్లమగును.

పదము: కీర్తనాదులందువలె గాక దీని
యందు సాహిత్యము శృంగారరసప్రధానమై
నాయికా నాయకలక్షణ వ్యవహారాదులతో
పల్లవి అనుపల్లవి చరణములను గల్గి విశంబ
కాలమున భాడదగినవై యున్నవి. సామాన్య
ముగ మూడుచరణములు గల్గి కడపటి

చరణము గాయకము శ్రాంతి తమై యొప్పును. చరణములు అన్నిట స్వర మొక్కతీరే యుండును. ఒకే ఫణితి యని యర్థము. శబ్దార్థమును గుర్తెఱిగి రసానుభవముతో జక్కగ చాకమున శ్రావ్యమగునట్లు పాడుటయే సంప్రదాయము.

దరువు: పదమువలెనే శృంగారరస మను సరించుండి యొకటిగాని రెండు నూడు వరకునుగాని చరణములు గల్గి పదమువలె చాకమునగాక కొంచెము ద్రుతకాలమున పాడునట్టివై యున్నవి.

చాకవర్ణము: పదమునకు దీనికిని కొంత పోలిక గలదు. అనుపల్లవి ఆవర్తమునకు ద్విగుణమైన ముక్తాయిస్వరము పాడి పిదప పల్లవి నెత్తుకొని పాడునట్లును, తరువాత చరణమున నాల్గుఖండములుగను, మొదటిది చరణములో పల్లవివలెను, పిమ్మట విశంబ కాలమున బాడదగు ఏకావర్తస్వరము నొకదాని గల్గి, మధ్యమకాలమున నొకటి కొకటి ద్విగుణముగా గల్గిన ద్వితీయ తృతీయ చతుర్థ ఖండములు అనగ స్వరములు గల్గి, ఒక్కొక్క ఖండంతమున చరణమందలి పల్లవి బాడుచు, ఇట్లన్నిస్వరములు బాడినపిమ్మట అనుపల్లవి గల ముక్తాయిస్వరమును పాడుకొని పల్లవినెత్తి నిలువవలెను. ఇది పూర్వీక సంప్రదాయము గాని ప్రస్తుత గానమున చరణాంత ర్భాగ మగు స్వరముల బాడి చరణమందలి పల్లవిని బాడి విరమించుటయే వాడుకగానున్నది గాని మరల ననుపల్లవి గల ముక్తాయిస్వరము పాడి మరల పల్లవి పా

డుట యెందుచేతనో వదలివేయబడినది. వీటి సాహిత్యము విశేషముగ శృంగారరసయుక్తమే; ఎచ్చటనో స్వల్పముగ కొన్ని మాత్రము భక్తిరసయుతములు గలవు.

తానవర్ణము: సంప్రదాయజ్ఞులు దీనిని మధ్యమకాలమునందే బాడుచుండుట వాడుక. చాకవర్ణమునందువలెనే సాహిత్యము శృంగారరస ప్రధానమే విశేషము; భక్తిరసము అరుదుగ గలదు. దీనియందునను అకార ఇకారాదులు గల్గి గాయకగాత్ర సాధనసాధారోహణ సోపానములలో నొకటిగ నలరుచున్నది. శ్రేషించిన పల్లవి అనుపల్లవి దీని నమరు ముక్తాయిస్వరము బిమ్మట చరణము, బిమ్మట చాకకాలమున బాడదగిన యొకస్వరము తరువాత మధ్యమకాలమున బాడదగిన స్వరములు, వీనిలో నొకదానికొకటి ద్విగుణముగ నావర్తములు గల్గియుండుట మొదలగు సంప్రదాయము చాకవర్ణమునందువలెనే దీనికిని గలదు. ఈవర్ణములు విశేషముగ ఝోంపటా తాళమున ననగ ఆదితాళమున గలవు. కొన్ని ఖండజాతి అటతాళమున గలవు. అరుదుగ ఖండజాతి త్రిపుటయందుననుగూడ గలవు. ఇందు అటతాళవర్ణములుమాత్రము విశంబముగ బాడుటయు గలదు.

సర్వజితి:— దీనిలో మధ్యమకాలము ననుసరించి శృంగారరస ప్రధానమగు సాహిత్యమును, పల్లవి, అనుపల్లవి వర్ణములందువలెనే గల్గి ముక్తాయిస్వరమున సగము స్వరము సగము పాట గల్గి చివరను తగ్గిణితోం అను పాటయును చేర్చి పల్లవి నెత్తికొనునట్లుండ

వలెననిరి. దీనికిని సాహిత్యము గలదు. ఇవియు శృంగార, భక్తిరసయుతములై యున్నవి. ఇది యనుగాక యిప్పుడు వాడుకలోనున్న స్వర జతులు వర్ణమునందలి యావర్తములవలె దీర్ఘములుగాక చిన్న చిన్న అవర్తములుగల్గి వర్ణములకు చిగువ సోపానములవలె నమరుచున్నవి.

జాతీస్వరము:—ఇది సృత్యమునమాత్రముపయోగపడుచున్నది. దీనికి పల్లవి, అను పల్లవి చరణములందు ధాతుమూత్రమే గాన నగును. సాహిత్యము గనము.

జావళి:—ఇది అన్నివిధములను దరువు ననుసరించియుండి శృంగారరసప్రధానమై సంగీతమునకు ముఖ్యోద్దేశమగు భక్తిరసమునకు విరుగుడుగ సృజింపబడి వేశ్యలకు విట సాధన పరమానంగామోఘాస్త్రమై యొప్పారునట్టి దిదియే. దీనంబడియే మోక్షసాధనమగు సంగీతప్రాముఖ్యమగు సార్థక్యమును గోల్పోవుచున్నారు. దీని మహిమమువిషయమందఱికిని సుప్రసిద్ధమే. భక్తులు సాధులు దానిజోలికి బోకుందురుగాక.

తిల్లాన:—ఇది స్వరజతిన కొంచెము బోలియుండును. స్వరములు గల్గి పల్లవి అను పల్లవి గల్గి సాహిత్యము శృంగారభూయిష్టమై భరతానుసారముగ “దిరితిల్లానా” అను అన్యదేశీయగ్రామ్యపాట గల్గి ముక్తాయి తధిగీత తోం గల్గియుండును. ఇది వీణకు ముఖ్యము.

శబ్దము:—ఇది తాళము గల్గి భరతానుసారముగ సాహిత్యంబులు గల్గియుండును. ప్రస్తుతమున శబ్దము కొలుపుటయని వాడుకలో గలదు. మృదంగగతులను వాచా అనుకరించుట యగుచున్నది. దీనినే కొనగోలు అనియు భరతము కొలుపుట యనియుగూడ వాడుచున్నారు. ఇంకను వీటిసందర్భమున సంగీతరత్నాకరమున ప్రబంధాధ్యాయమున విశేషముగ వ్రాసియున్నారు. వాటియందు వృత్తాదులనుగూడ నిరూపించి అనేకముగ నుదాహరించి యున్నారు. గ్రంథాతివిస్తర భీతి నిట నింతటితో వీటివిషయము విరమింపబడును.

వి ద్వాంసు ని ని ర్వే ద ము

సాహిత్య వర్ణమండ

కలుషచరిత్రులైన క్షీతికాంతుల స్వార్థలవంబుపొంటుఁ బు
ణ్యులనుచుఁ బూర్ణ సద్గుణసమున్నతలంచు నుతించినట్టి యా
బలితపు దుష్కృతం బడుగువాఱ శిరస్థస్థలి సంతరింతు ని
ర్మలినమనస్కులైన సువిరక్తుల పాదపయోజ పాంసువుల్.

చ. తఱుంగని ఘోరతృష్ణలకు దాసుడనై మృగతృష్ణలకు జలం
బరయు వెడంగునట్లు ధనికావయసీమలఁ జుట్టిచుట్టి బం
గరువును బోని జీవితపుఁగాల మశేషము రిత్తపుచ్చితి
దరశపుటైహికార్థములు తథ్యముగాఁ దలపోసి, యక్కటా!

సీ. గంగిరెడ్డి యొసంగు కనకాంబరములు తీ, వ్రామయంబుల తాప మాఁగలవె?
కనకరా జోసరించు కడిదినత్కారముల్, విస్త్రసాభరము తప్పింపఁ గలవె?
బసివినాథుఁడు గూర్చు వసుగృహక్షేత్రముల్, శోకమోహంబులఁ జోషగలవె?
కల్యాణవిభుఁ డీయఁగల సీమ లుగ్రమృత్యు విజృంభణంబు పో ద్రోయఁగలవె?

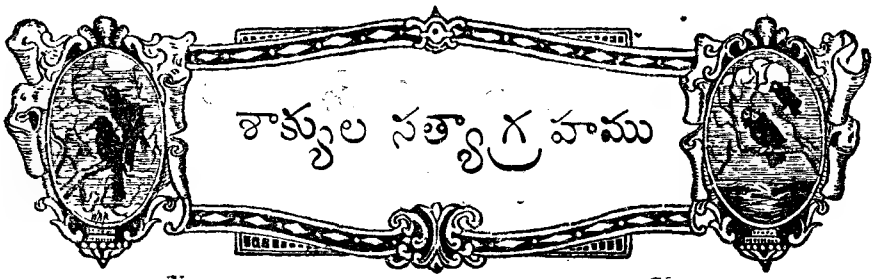
తే. అకట! మున్నాళ్ల ముచ్చట కానచేసి, స్థిర సుఖై కాధ్వముఁ బరిత్యజించినాడ!
వ్యర్థమయ్యె నధితశాస్త్రార్థమెల్ల, కటకటా! నన్ను వంటి వెంగలి కలండె?

సీ. ప్రతిఫల నిరపేక్షభావంబు తోప నం, తేవాసులకు విద్య నేర్పలేదు;
చదివిన నీతిశాస్త్రపు టర్థ మణువైన, స్థిరనిష్ఠ దగ ననుష్ఠింపలేదు;
విశతదేశక్షేమ రతినెల్లడఁ జరించి, ప్రజలయూహలఁ జక్కఁపఱుపలేదు;
చిరము నిల్చి జనాళి కరిది హర్ష ముగూర్చు, మేటికావ్యముల నిర్మింపలేదు;

తే. ఆత్మవైదుష్య సంస్థాపనార్థమైన, వికటవాదార్భటులను జీవితముచెల్లె;
ఎఱిగి యెఱిగి మాయకును గింకరుడనైతి; కటకటా! నన్ను వంటి వెంగలియుఁగలడె?

సీ. ధనికగేహములకు దారిచూపిన మిత్ర, లోభుఁడా! నీకుఁ గేల్మోడ్పు సుమ్ము;
పరగుణగ్రహణార్తివలనఁ గాచిన వయస్య! మత్సరుండు! జోహారు నీకు;
పెద్దలఁ గిరురించు విద్యనేర్చిన దేశికుఁడా! మదుండా! యేటికోర్లు నీకు;
జననిందలకుఁ దలంకనిసిద్ధి నిడిన దే,వా! కామ! యివెన మోవాకశతము

తే. లేను స్వాత్మోద్ధరణదీక్ష నూని సద్గురూత్తము శుభాంఘ్రికడ కేగుచున్నవాడ;
మనకు నేటికిఁ జిరకాలమైతితీత; పోవ సెలవిత్తురే నాకుఁ బూజ్యులార!

గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య గారు

౧

ప్ర సేనజిత్తు కోసలములకు రాజు. అతని రాజధాని శ్రావస్తి. అతనికి బుద్ధుని యెడ గాఢమగు భక్తి కలదు. బుద్ధునకు దగ్గర చుట్టములగు కపిలవస్తు శాక్యులలో నొకరి కన్యను బెండ్లాడి బౌద్ధసన్న్యాసుల విశ్వాస మునకుఁ బాత్రుఁడయి తన్ములమున బుద్ధ దేవునిఁ దనభవనమునకుఁ గొనిపోయి నిరంతరముఁ బూజించుచుండ నతఁడు తలఁచెను. వెంటనే “మీలో నొకరికూఁతును నాకుఁ బెండ్లిచేయునది” అని శాక్యులకు దూతలచే వర్తమాన మంపెను.

శాక్యులు పంచశతసంఖ్యాకులు. ఉత్తమ వంశసంజాతులు. ధీరులు. వారిరాజధాని కపిల వస్తునగరము. పరాక్రమవంతుఁ డగు ప్రసేనజిత్తు శాక్యులయెడ ద్వేషించియుండెను. మఱియు నాతఁడు పుట్టువున శాక్యులకు సమానుఁడుకాఁడు. శాక్యులు తమతో సమానులు కానివారికిఁ దమకన్యల నిచ్చునాచారముగల వారు కారు. ప్రసేనజిత్తు పంపిన వివాహ వృత్తాంతము వారికి గొప్పచిక్కును దెచ్చి పెట్టినది. ఇటు ఆచారభంగము; అటు బలవద్విరోధము. ఏమిచేయుదురు? వారొక సభ గ్రావించిరి. దీర్ఘముగ నాలోచించిరి.

అంతఁ బ్రధాని మహానాముఁడు “నాకు దాని యందు జనియించినకన్య యొక్కతె గలదు. ఆమె కడురూపసి. పేరు వాసభఖిత్తియ. ప్రసేనజిత్తు కన్యను వివాహమగుఁగాక!” యనెను. అందఱు నేకగ్రీవముగ నందుల కంగీకరించిరి.

శాక్యమహానాముఁడు బుద్ధభగవానుని పినతండ్రికుమారుఁడు. శాక్యులకునాయకుఁడు. అతఁడు తనకూఁతు నిచ్చెదనని ప్రసేనజిత్తుని చారులతోఁ జెప్పెను. వా రీయుదంతమును దమరాజున కెఱిగించిరి. ప్రసేనజిత్తు సంతోషముతో “మేలు మేలు! అట్లులైన నామెను వెంటనే తోడ్కొనిరండు. కాని యొక రహస్యము కలదు. శాక్యులు పరమపంచకులు; నీచజాతికన్యకును దెచ్చి తమపుత్రికయని నమ్మించి మన కంటఁగట్టగలరు. కాబట్టి యాకన్య తనతండ్రితో నేకపాత్రమున భుజించినఁగాని మీరు నమ్మరాదు” అని మరల దనచారులను శ్రావస్తికిఁ బంపెను. వారు పోయి మహానామునితో “అయ్యో! మీ పుత్రిక మీతోడ నేకపాత్రమున భుజించినఁగాని తోడితేవలదని మా రాజుగారియాజ్ఞ” యనిరి. మహానాముఁడు తనకూఁతుతో నేకపాత్రమున భుజించి వారిసంశయమును బాపి,

ఉచితరీతిని వాసభఖిత్తీయను వారలతోఁ
శ్రావస్తిగరమునకుఁ బంపెను.

పెండ్లికూతురు శ్రావస్తి చేరెను. ప్రసేన
జిత్తు మిగుల వైభవముతో నామెను బెండ్లాడి
పట్టమహిషిని గాఁచించెను. కాలక్రమ
మున నామె గర్భవతియై యొకకుమారుని
గనెను. ఆకుమారుఁడు విదూదభుఁ డనుపేర
దినదినాభివృద్ధిఁ గాంచుచుండెను. యుక్త
వయస్కుఁడైన యాబాలుని విలువిద్య మొద
లగు వీరోచితవిద్యలను నేర్పుటకై మాతా
మహునింటికిఁ బ్రసేనజిత్తుఁడయ్యెను. విదూదభుఁ
డచటికిఁ జేరిననాఁడే శాక్యబాలకు లందఱు
నాతని 'దాసీపుత్రుఁడు, దాసీపుత్రుఁడు' అని
గేలిచేసిరి; తిరస్కరించిరి; జ్ఞాధదేవాలయ
మునుండియు, తమసంఘమునుండియు బహి
ష్కరించిరి. జవ్వనము మొలకలెత్తుచున్న
యారాకుమారుఁడు శాక్యబాలకులచే నట్లవ
మానితుఁడై కోపముతో "నేను శ్రావస్తికి
రాజునై గర్వితు లగు నీ శాక్యుల క్తముతో
నాసింహాసనమును గడిగెద" నని శపథము
చేసి యుత్తరక్షణముననే తరలి శ్రావస్తిని
జేరెను.

౨

శాక్యులమౌనము మంత్రులవలనఁ బ్రసేన
జిత్తునకుఁ దెలిసెను. శాక్యులదుర్ణయమున
కాతఁ డెంతయుఁ గుపితుఁ డయ్యెను. భార్య
కును, గుమారునకును ఒనఁగియుండిన రాజ
చిహ్నములను గైకొని వారిని నిర్లక్ష్యభావ
ముతో నేవకకోటిలోనివారివలె బరిగణిం
చుచుండెను.

దినములు కొన్ని చనినవి. ఒకనాఁడు
బుద్ధభగవానుఁడు ప్రసేనజిత్తుని భవనమునకు
విచ్చేసెను. అతఁ డామహాత్ముని యభోచిత
ముగ సత్కరించి శాక్యుల దుర్ణయమును,
భార్యాపుత్రులపరిత్యాగమును విన్నవించెను.
అతని పలుకులు విని "రాజా! శాక్యులనాప్త్య
ముచిత మని నే నంగీకరింపను. వారు కులీన
యగు కన్యకను నీ కొనఁగియుండఁదగుదురు.
కాని, మహారాజా! నాపలుకుల నించుక యా
లకింపుము. వాసభఖిత్తీయ ఉత్తముఁ డగు
రాజునకుఁ బుత్రిక. మహారాజువగునీకుఁబట్టపు
రాణి. విదూదభుఁడు నీకుమారుఁడు. సాంఘిక
జీవనమున వంశౌన్నత్యమును బరిగణించుట
యందుఁ బితృవంశమును బాటించును. ఇంక
నీభార్యకుఁ దల్లి యెవ్వరైన నేమి? కాశీ
రాజగు కాతవాహనుఁ డెవ్వఁడు? అశనికి
తల్లి కట్టెలమ్మి జీవించుచుండినదిగదా! ఆమెను
దెచ్చి వివేకవంతులగు పెద్ద లాతనితండ్రికిఁ
బెండ్లి చేయలేదా? ఆమె యాతని పట్టపురాణి
యయ్యెగదా! ఆమెతల్లి వంశము నెవ రెఱుంగు
దురు? నీవెఱ్ఱితలంపులు మానుము. నీభార్యా
పుత్రులను యథా పూర్వము గ నాదరిం
పుము" అనెను. ఆమృతతల్యములగు నావచన
ముల నాలకించి, కలఁకదేరి ప్రసేనజిత్తు సతీ
సుతులను రావించి మున్నటివలె మన్నించి
యేలుకొనెను.

౩

కొంతకాలమునకుఁ బ్రసేనుఁడు శరీర
యాత్రను జూలించెను. విదూదభుఁడు శ్రావ
స్తికి రాజయ్యెను. చిన్ననాటనుండి ఆతని

హృదయమునఁ బొగలెగయుచున్న యవమా న్నగ్నిరగుల్కొనెను. గొప్ప సైన్యమును వెంటఁ గొని అతఁడు శాక్యులపై దండయాత్ర వెడలెను. బుద్ధుఁ డీవార్తను విని తనబంధుజనుల రక్షింపఁ దలచి విదూదభుఁడు సేనలతో వచ్చుచున్న మార్గమున నొక్కచో నెండి మ్రోడై యున్న చెట్టుమొదటఁ గూర్చుండి యుండెను. ఆచెంత దట్టమగు చల్లనినీడగల రెండుకమ్మియుండెను. విదూదభుఁడు మార్గమున నున్న బుద్ధదేవుని గాంచి చేరఁ బోయి వినతుడై “మహాత్మా! సాంద్రశీతల చ్ఛాయల వెదచల్లుచున్నవటవృక్ష మటుండ నీ మండువేసవియం దీయెండినచెట్టుమొదలఁ గూర్చుంటిరేల? ఆచెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండుడు; తాపశాంతియగు” ననెను. “రాజా! నాకై శాఖోపశాఖలతోవెలసి నామనశ్శరీరములకుఁ జల్లదనమునొసఁగుచున్న నావంశవృక్షమును నీవు వ్రేళ్లతోఁ బెకలించి నశింపజేయనున్నావు. ఇక నెక్కడియాశ్రమ? ఎక్కడిచల్లదనము? నావంశమే నాకుఁ జల్లదనము నొసఁగు వృక్షము. నాబంధువులే యావృక్షముయొక్క శాఖలు, వారి సేమమే నాకు దట్టమగు నీడ. కావున నాకితరాశ్రయమేల?” యని బుద్ధుఁడు పలికెను. విదూదభుని మనసు కరఁగెను. “తమ చుట్టములను ముప్పునుండి తప్పింప వీరీషున్న గడఁపనిది. నే నీదండయాత్రను జాలించినఁ గాని వీరిటనుండి కదలునట్లు తోఁచదు.” అని తలపోసి బుద్ధునకు వందనములు చేసి సేనలను మరల్చుకొని యాతఁడు తన పట్టణమునకుఁ బోయెను. బుద్ధుఁడును దనంత

టఁ బోయెను. విదూదభునకు మనశ్శాంతి గుదురదయ్యెను. శపథ మాతనిని హృదయ శల్యమువలె బాధించుచుండెను. రెండవమారు శాక్యులపై నాతఁడుదండయాత్ర వెడలెను. మరలబుద్ధుఁడు వారించెను. మూడవపర్యాయమునట్లే యయ్యెను. తుదకు బుద్ధభగవానుఁడు తమంతఁ దెచ్చికొనినదాని సనుభవింపక తీరదని తలచి శాక్యుల సరక్షణమును మానెను. విదూదభుఁడు నాలవపర్యాయము దండయాత్ర సాగించి కపిలవస్తు నగరమును ముట్టడించెను.

౪

శాక్యులు బుద్ధుని ఉపదేశము ననుసరించి, యుద్ధము చేయనొల్లక సత్యాగ్రహవ్రతమును బానఁదలచి యందఱు సభ గావించిరి. ప్రధానియగు మహానాముఁడు సభను బరికించి యిట్లనెను. “మన మిక్కడ సభగూడుటకుఁ గారణ మందఱకును విదితమేకదా! విదూదభుఁడు పూర్వవైరమును బాటించి మనల ధ్వంసముచేయ నున్నాఁడు. మనపురమును శ్మశానవాటికఁ గావింప నున్నాఁడు. మన మాచారాభిమానములను వదలి యాతనిని శరణుసొచ్చితిమేని మనల నాతఁ డొకవేళఁ గాపాడవచ్చును. ఇట్టితఱిని గర్తవ్యమును నిశ్చయింప మిమ్ముఁ గోరుచున్నాను.” ఇంచుకతడవు సభయంతయు నిశ్శబ్దముగ నుండెను. కొందఱిహృదయములు కోపభరమునఁ బీడితములై యుండెను. దీర్ఘనిశ్వాసములచే గొండఱప్రక్కలు నీలుచు న్నట్లుండెను. కొందఱి నేత్రములు కోపఘూ

ర్జితములయ్యెను. కాని యొక్కరైనను నాలుక కదల్పజాలక తమచూడ్కులను సేనానివంకకు నిగుడ్చి యూటకుండిరి.

ధీరుఁ డగు సేనాని మెఱపు మెఱసినట్లు లేచి నిలువఁబడి నమ్ముడై పట్టాక త్తిపై జేయి నిడి, “ప్రభూ! నా నాల్కు నా ఖడ్గాగ్రమున నున్నది. నాపలుకులు తత్ప్రహారములయందు న్నవి. పెక్కేల? యోధాగ్రే సరులభాష మరణమే. తక్కినది దైవాయత్తము.” అని గంభీరముగఁ బల్కెను.

ఆ పలుకులచే శాక్యులమనములు నూతనోత్సాహపూరితములై యుద్ధాభిముఖము లయ్యెను. “బళి! బళి!! యుద్ధము, మరణము వీరకాంక్షితములు. యుద్ధమే యోధునిలక్ష్యము; రాజునానందము; ప్రజలయభిమానమును, తరలుఁడు; పోరుఁడు; జయింపుఁడు; కాదేని, వీరస్వరమును జూరఁగొనుఁడు ” అనుపలుకులు సభయందు మారుమ్రోగునట్లు చెలరేగెను.

“కుమారులారా! పితృతుల్యుండగు గౌతముని యపదేశవాక్యముల మఱచితిరే” అను గంభీరవాక్కు ఆకలకలమునఁబడి వెలువడెను. అందఱు నాశ్చర్య చకితులై యాపలుకులు పుట్టిన దిక్కునకు మఱచి మహానాము నెదురఁ బీతాంబరధారియై నిలిచియున్న యొక వృద్ధభిక్షుకునిఁ గాంచిరి. మఱియు నాతఁ డాకసము వంకకుఁ జూచుచు నిట్లుపన్యసించెను. “యోధులారా! శాంతి కవచమును ధరింపుఁడు; రాజా! శాంతింపుము; దైవనిర్దిష్టమును దప్పింప మానవుల కశక్యము. యుద్ధమునకుఁ

బొండు; మరణింపుఁడు; శాశ్వతమగు కీర్తికాయమునుగడించి స్థిరజీవనులుగఁడు; కాని మ్హారొక్కరినేనిఁ జంపకుఁడు; భీషులై పారిపోకుఁడు; ఓరిమితో జీవములను వీడుఁడు. అట్లులైనదై వము మిమ్ముఁ బ్రేమించును. మీకు శాశ్వతానందము నొడఁగూర్చును” అని పలికి కూర్చుండెను. అతఁ డుపన్యసించుచుండ నతని శరీరమునుండి దివ్యమగుతేజ స్సుదయించి చూపరకన్నులు మిఱుమిట్లు గొలుపుచుండెను. తరువాత మహానాముఁడు “మహాభాగ్యము! దేవతలారా! మేము ప్రారబ్ధకర్మానుగుణమగు ఫలము ననుభవింప సంసిద్ధులమై యున్నాము. అంతిమక్షణమున మామానసములు దుష్కార్యములనుండి మఱలునట్లు లనుగ్రహింపుఁడు. దేశముయొక్క ష్టేమలాభములు మీయధీనములు. మాదేశమును, మాజీవితములను, మాసంతానమును మీకప్పగించుచున్నాము. యుద్ధములఁ జచ్చినవారును, అకాలమరణమును జెందినవారును లెక్కకు మిక్కిలిగఁ గలరు. మనుజులు, తామెరులఁజంపక, ఒరులచేఁ దాము చచ్చుటకును, ఒరులయెడఁగల యసహ్యభావమును ప్రేమభావముగ మార్చుకొనుటకును ఇచ్చగింతురేని, యుద్ధమెంత శీఘ్రముగ నాఁగిపోవదు? తన్మూల మగు భయ మెంతవడిగ నశింపదు? యోధుఁడు రణరంగమును బ్రవేశించినపిదపఁ దానైనఁ జచ్చును; శత్రువునైనఁ జంపును ఇందేదియో యొకటి కాకమానదు. సోదరులారా! చావునకు భయమును జెందకుఁడు. ఉత్సాహముతో మృత్యుదేవికి స్వాగతము

నొసంగి శాక్యుల యాన్నత్యమును బ్రపంచమునఁ జాటుఁడు.” అని పలికెను.

శాక్యులందఱు మహానాముని యుపన్యాసమును విని జయవాదములతో నతని నభినందించిరి. అత్యుత్సాహముతో సత్యాగ్రహవ్రతదీక్షను గైకొనిరి.

గీ

విదూదభుని సేనలు కపిలవస్తును ముట్టడించెను. శ్యాముఁడను శాక్యవీరుఁడు తన మిత్రులను గొందఱను బరికొల్పుకొని శత్రుసేనల నెదిరించెను. ఉభయ సేనలకును యుద్ధము భయంకరముగ జరిగెను. తుదకు కోసలుల నోడించి శ్యాముఁడు జయమునుగాంచి కపిలవస్తు నగరమును జేరెను. పాపము! అతఁడు శాక్యులు కావించుకొనిన శపథము నెఱుగఁడు. శాక్యుల తని నభినందించుటకుమాటుగఁ దమ వ్రతమునకు విరుద్ధముగా యుద్ధముచేయుటచే దేశబ్రహ్మని సైతము గావించిరి. విదూదభుఁ డదియెఱిగి చెదరిన సేనలను గూర్చుకొని మరల కపిలవస్తు నగరమును ముట్టడించెను. శాక్యల తిసంరంభమునఁ జతురంగబలములతో నగరమును వెలువడి బారులుదీరి శత్రువుల కభిముఖులై నిలిచిరి. వారి యాయుధముల కాంతులచే బరిసరారణ్యభూములు మిలమిల మెఱసినవి. కోసల సేనలనుండి భీకరశంఖనాదములు, భేరీభాంకారములు, యోధుల సింహనాదములు చెలరేగి భీతిని గొలుపుచుండినవి. వీణావేణునినాదమునుబోలి వీనులకు విందుగూర్చు మధురస్వనము శాక్యుల సేన

యందుఁ బుట్టి మందమారుత తరంగములయందల్లనల్లన నూగుచు వీతెంచెను.

మఱునాఁడు సూర్యుఁ డుదయాద్రినలంకరింపకపూర్వము విదూదభుని సేనలు యుద్ధమునకుఁ దలపడినవి. వేఁ కొలఁదిగ నున్న శాక్య సైన్యము సుసన్నద్ధమై యిండుకయైనఁజలింపక రక్తమాంసవినిర్మితభిత్తివలె కూరాత్ములగు శత్రువుల యెదుర నిలిచెను. ఆహా! శాక్యవీరుల ధైర్యము! సత్యాగ్రహము !!

విదూదభుని సేనలు శాక్యవీరులను జించి చెండాడుచుండెను. శాక్యులు ధీరహృదయులై తమప్రాణములను శత్రువుల ఖడ్గధారల కర్పించుచుండిరి. కాని శత్రుల నిచుకేనియు నొప్పింప నొల్లరైరి. అదిగాంచి విదూదభుఁ డాశ్చర్యచకితుఁడయ్యెను. ఇట్లు రెండఘోరాత్రములు కడచినవి. శాక్యులందఱు మూలముట్టుగ నమసిరి. యుద్ధరంగ మంతయుపీనుఁగు పెంటలచేనిండెను. రక్తము ప్రవహించుచుండెను. కపిలవస్తు పరిసరప్రదేశమంతయు నతిఘోరముగఁ గాన్పించెను. కోసల సైన్యము చెక్కు చెదరకుండెను. దురాత్ముఁ డగు విదూదభుఁ డీయధర్మవిజయమునకు మిగుల మురియుచుండెను.

కోసలరాజు కపిలవస్తు నగరమును బ్రవేశించెను. పట్టణమంతయుఁ బాడువారి స్మశానవాటికవలె భయంకరముగఁ గన్పించెను. గృహద్వారములు వివృతములై యుండెను. గారుచీకట్లు గ్రమ్ముచున్న పొగనుండి పట్టణమంతయు నొక్కమాటుగ రగుల్కొనినట్లు పెద్దమంటలు లేచినవి. ఆ కరాళాగ్నిజ్వాలల

బ్రవేశించి మృతభర్తృకలగు శాక్యసతీమణులు తమ భర్తలకడకుఁ బోవుచుండిరి. పట్టణమంతయు ధ్వంసమయినది. శాక్యకన్య లేనూగ్గురు మాత్రము తలిదండ్రులను గోల్పోయి వాపోవుచుండిరి. విదూదభుండు వారలను జేఱఁగొని దుర్విజయగర్వితుఁడై శ్రావస్తికిబయలుదేరెను.

౬

అతఁడు మార్గమునఁ దొలుతటి దండయాత్రలయందు బుద్ధునిగాంచిన స్థలమును జేరి యచట సేనలను విడియించెను. దురాత్ముఁ డగు నాతఁడు శాక్యకన్యలను దన చెంతకు రప్పించి తన్నుఁ బెండ్లాడ బలాత్కరించెను. అభిమానధన లగు నా కన్యలు వానికోర్కిని దిరస్కరించిరి. దాసీ పుత్రుఁడగు నాసీనుని పెండ్లాడుటకెంతయు నొల్లరైరి. మత్సరపిశాచగ్రస్తుఁడు, కామాంధుఁడు నగు నా పాపాత్ముఁడు కడుఁగుపిత్తుఁడై యాకన్యకలఁ గాలుసేతులు నటికి యొకగోతీయందుఁ బడవైవ నాజ్ఞాపించెను. హుతకులు త్తరక్షణముననే యాతనియాజ్ఞను నెఱవేర్చిరి.

ఈవృత్తాంతము నా చెంతనున్న బుద్ధదేవుఁడు విని శిష్యులనుగూడి శాక్యకన్యలు పడియున్నగోతీని జేరెను. శిష్యులచేత వారిని వెలుపలకుఁ దీయించి వారికి వస్త్రములను బ్రసాదించెను. ప్రాణాంతదశనున్న యాయనాధబాలికలకు బాధమతరహాస్యములను బోధించెను. మఱియు బుద్ధసకారణములగు నిచ్ఛాపంచకముయొక్కయు పునర్జన్మకారణమగు మార్గత్రయముయొక్కయు, ఇష్టజన

వియోగముయొక్కయు, జననమరణకారణ సూత్రముయొక్కయు, తత్త్వమును లెస్సగా వివరించెను. బుద్ధునిమహోపదేశముచే శాక్యకన్యల యజ్ఞానము నశించెను. అంతరాత్మలు పరిపూతములయ్యెను. అంత వారలు శాంతమానసలై శరీరయాత్రను జాలించిరి. అచోట నొకస్తూపము వెలసినది. 'పంచశతశాక్యకన్యాస్తూప'మని దానికిఁ బేరయ్యెను.

౭

విదూదభునిశపథము చెల్లెను. మత్సరాగ్ని ప్రశాంతిఁజెందెను. కాని దుష్పాపఫలానుభవము మిగిలియుండెను. విజయోన్మత్తుఁడై శ్రావస్తికిఁబోవుచు విశ్రాంతిఁకొఱకు "అశీర్వత్సీ" నదీతీరమున నాతఁడు విడిసెను. స్రవ్యతికాంతయొక్క యుద్యానమో యనునట్లు లాచోటు కడురమణీయమై యాతని హృదయము నాకర్షించెను. సేనలకు నిచ్ఛావిహారముకొఱకుఁ గొన్నినాళ్లు సెలవొసఁగెను. తానును దనరాణివాసము నచటికి రప్పించుకొనెను. తెప్పలను సుందరముగ నిర్మింపఁజేసి వానియందుఁ బ్రియకాంతలనుగూడి యానదీజలముల విహరించుచుండెను. నదీతీరముల యందలి వృక్షలతాదులయందు విరియఁబూచిన పూవుల నుండి నెత్తావులఁ గొల్లగొనిన చల్లనిపిల్లగాలుల సోఁకుడులచే వారలు దేహములు మఱచియుండఁ గొన్నిదినము లట్లే కడచినవి. ఇట్లుండ నాకస్మికముగ శాసనలఁగుమృరించి నట్లు లొక్క పెనువానకురిసెను. గొప్పప్రవాహము వచ్చి పది పాంఁగెను. నదియందును, తీరములయందును విహరించుచున్న విదూద

భుని, వాని సేనలను నా ప్రవాహము నిరవశేషముగ గొనిపోయినముద్రగర్భమున దాచెను. దీనిచే నాతనిపాపము మాసేనేమోకాని యపకీర్తి కజ్జలముచే ముద్రితమగు చరిత్రము మాత్రము శాశ్వతముగ బ్రపంచమున నిలిచిపోయెను. అప్పుడు బుద్ధభగవానుఁ డిటుల నెను.

“హర్ష మనుజుఁడు కుసుమముతో గోయుచున్న మునిగి యానందవారిధి మురియుచున్న మనము కామితములఁ దన్నినకమున్న మరణ మాతనిఁ గొంపోక మాన దెట్లు భీమజలధార నిద్రితగ్రామ మట్లు.”

(‘సువర్ణమాల’లోని కథ కనువాదము.)

విరహోత్కంఠిత

పండిత ఈ. భాష్యకాచార్యులు గారు

మలయజగంధబంధురము మారుతమెంతయు దుఃఖదంబు, కోకిలకలకూజితంబు చెవి గాడెడి ముల్కులఁబోలె, నయ్యయో తెలతెలఁగాయు వెన్నెలలు, దేటులపాటలు భేదదంబులౌ, నిల బ్రదుకంగ నెట్టులగు నిట్టి యుపద్రవరాశిముందట.

సీ. ఘనఘనాఘనముల ఘనగర్జితము విన్నఁ జిత్త ముత్తలపాటుఁ జెందుచుండె మెఱయుచుఁ గన్నుల మిఱుమిట్లుఁగొల్పెడి మెఱుఁగులఁ గన్న నా మేనువడఁక చల్లనిగాల్చిపై నల్లనవీచిన నుల్లము జల్లని పెల్లునదరె తఱిగని పొరిగొనఁ దలఁచు మయూరంపు టజీముఱియాట నా గర్భవమణఁ చె నాథుఁ డంశనుండ నాకేంపొనఁగుచున్న వీని కిప్పు డిటుల బెగడవలసె, నేను జేసినట్టి యేవిరోధములేదు పక్షపాతబుద్ధి భావ్యమగునె.

ఉ. ఎట్టెటా యోర్పుకొంటి మది నిన్నిదినంబులనుండియైన నీ కట్టిడిదైవమిప్పటికిఁ గాఱియఁబెట్టఁగ నెంచుచున్నదే నెట్టులనైతు నీవిరహ మే వగ నీవగ నీఁగుదాన నా యట్టి చుభాగ్యరాశి సుఖ మందుట మ్రందుటగా! తలంపఁగ.

కాశీసోమయాజుల సుందరరామమూర్తి గారు, ఎం. ఏ.

(సంపుటము ౨, సంచిక ౫ తరువాయి)

ఏ డ వ ర ం గ ము

రాణి:—అయి యుండవచ్చును.

[సత్యవంతుని పర్ణశాల. ప్రవేశము-అశ్వపతి, అతని భార్య]

అశ్వ:—తిరగ్గా, తిరగ్గా, మనవాళ్ళ పర్ణశాల చేరినాము! కాని, ఈ రెండేళ్లలో వెనుకటి ఆనవాళ్లు లేకుండా ఎలాగుచేసినారో! అప్పుడువట్టినన్నాస్యసికుటీరములాగుండేది.

రాణి:—ఇప్పుడు గృహస్థుగదా, క్రొత్తవి కట్టి రమ్యంగాచేసినారు. అయితే, ఇక్కడ ఎవ రూలేకేమి? అమ్మా, అల్లుడూ ఎక్కడికో వెళ్లివుండవచ్చును; కాని మన వియ్యం కుడు, వియ్యపురాలు అంధులే, వాకేరి? గతించివుండురా?

అశ్వ:—నాకొకటి పొడగడుతూంది. నార దుడు చెప్పినది ఈదినమేగదా? సత్యవం తుడు అడిగిలో ఎక్కడో ప్రాణమువిడిచి ఉండవలెను. మరి మనసావిత్రీ సహగమ నము మానదుగదా? కాని, చేసేముందు తన అత్త మామలకది తెలియజేయడ మపసరమని ఇక్కడికివచ్చి ఉండవచ్చును వస్తే “అంధులము, మాకు మరి దిక్కెవ ర?”ని వారు కూడా ఆమంటలో పడి పోయి ఉండవచ్చును.

అశ్వ:—కాని, ఆ అడుగులు చూడూ. ఒకటి చాలా పెద్దడుగులు, ఒకటి చిన్నవి. అమ్మా, అల్లుడూ ఆతోవను వెళ్లిఉండ వలెను; క్రొత్తడుగులు కూడాను. ఇప్పు డిప్పుడే వెళ్లి ఉండవలెను. మరి ఆవైపు చూడు. అవికూడా క్రొత్తడుగులే. సాధా రణమైనవి. మన వియ్యపురాలూ, వియ్యంకుడూ వెళ్లిఉండురా? కాని, అనుమానములో అనుమానము, అంధులే, ఎలాగువెళ్లగలరు?

రాణి:—మరి వారుగాక ఎవరున్నా రిక్కడ? గట్టిఅనుమానమే!

అశ్వ:—మరి ఆస్యమెందుకు? పిల్లజాడపట్టి పోదాము. చివరకు వారితోవే మన కున్నా. అమ్మ ఏదో వరవడి పెట్టనే పెట్టినది.

రాణి:—కాని, అటుచూడండి! ఆప్రక్క గదిలో దీపమున్నట్టున్నది. త్రాడువిప్పి చూతాం? (తీసి) నాథా, చూడండిటూ, సావిత్రీదేవి విగ్రహం, ఘుమఘుమలాడు తున్న సాంబ్రాణివాసన, ఆక్రొత్తపువ్వులు,

ఆ అఖండదీపం, అమ్మ పూజచేసి ఉండవలెను, ఈదినము సత్యవంతునికి మృత్యువు రాకుండా చేయుమని.

అశ్వ:—దానికి సందేహమేమి ?

రాణి:—ఎన్ని గులాబీపువ్వులు తెచ్చినదండీ ! ఎన్ని జాతులపువ్వులున్నాయో ! అమ్మకు పువ్వులంటే ప్రాణం ! తల్లీ, సావిత్రి, నీవే కటాక్షించిన మాపిల్ల పెట్టినదీపము, కన్నవారిదీ, అత్తింటిదీ, ఎప్పుడూ వెలిగేటట్లు చేయవా ? నీకసాధ్యమంటూ ఉన్నదా ? నీప్రేమకు మేరున్నదా ?

అశ్వ:—అన్నీ తెలిసి అమ్మ వానిని వరించి నది, అల్పాయువనక, అరణ్యవాసమనక. మన కులదేవత కాపాడదా అని నిబ్బరముమీదనే అయి వుండవలెను.

రాణి:—అంతే, అంతే. కాని, ఇట్లూ వాకిలీ ఏమిటండీ ఇంతశుభముగా ఉంచినది ! పర్ణశాలచుట్టూ ఎంత పువ్వులతోట వేసినారో ! మావిల్లూ, జీడిమావిల్లూ పూత బట్టి ఎలాగువాసనవేస్తున్నవో చూడండీ ! అమ్మ కెంతోయిష్టం ఆవాసనంటే ! ఈ కాలములో, నేలకంటుతూన్న జీడి మామిడి కొమ్మమీద కూర్చుండి, మీది కొమ్మనుచేరబడి, ఉయ్యాలగుకొమ్మకాపుతూ, పుస్తకం పట్టుకొని పగలంతా వుండేది, నావెరితల్లి ! కొమ్మమీదకూర్చుని కోకిలస్వరంతో పాడుతే, ఉద్యానవనమంతా వినిపించేది, శ్రుతివేసినట్టు కోకిలలు గుతముచేస్తూంటే ! నాకన్నవాడా,

ఇవన్నివిడిచిపెట్టి వెళ్లిపోయినావా? మన మేడలూ, తోటలూ ఎందుకూ వీటిముందర? ఇక్కడ వేసవిలో మధ్యాహ్నముచలివేయదా? మరొక పర్ణశాలవేసుకొని మనముకూడా ఇక్కడ ఉండిపోతే బాగుండుననిపిస్తున్నది.

అశ్వ:—అటువంటిస్థలమే — వెళదాంపద. (సావిత్రియెదుట సాష్టాంగపడి నిష్క్రమింతురు.)

ఎ ని మి ద వ ర ం గ ము

[తాటిసంతెన — ప్రవేశము, అశ్వపతి, అతనిభార్య.]

అశ్వ:—ఈతాటిసంతెన బాబే వేసి ఉండవలెను. అంత అగాధం మీద ఒక్కడూ ఎంతేసిచెట్లు వేసినాడో ! ఆ దానిమ్మ పళ్లకు బుట్టలు కట్టినాడు. అన్నిజాతులు ఫలవృక్షాలూ వేసినాడు. ఆపల్లాలన్నీకప్పి ప్రళస్తమైన త్రోవవేసినాడు. పర్ణశాల మొదలు ఇంతదూరమూ త్రోవకు రెండు వైపులా సరువిడిమొక్కలు వేసినాడు. కాని, ఇట్లుచూడూ. ఇక్కడనాలుగుబౌరలు పెద్దడుగులే కానొస్తున్నవి. ఆపైని మళ్లీ ఇద్దరడుగులూ ఉన్నవి.

రాణి:—ఆనాలుగడుగులూ అమ్మను చంకజెట్టకొని వెళ్లిఉండవలెను. ఆపైని అమ్మముఖమాటంపడి దిగివేసిఉండవలెను.

అశ్వ:—దయామయుడు సత్యవంతుడు, చేసే ఉండును. ఏదోఒక త్రోవ తొక్కనే తొక్కినాము; చివరవరకూ చూచితీరవలెను,

సావిత్రిమీద భారమువేసి. మనిషిపడు
కొన్నట్టులేదా? ఏమి?

రాణి:—అవును, నాథా! మనిషే—సత్య
వంతుడే కావలెను.

అశ్వ:—అనుమానమెందుకు? వేగముగరా,
చూస్తావేమి? పరుగెత్తు! అమ్మా, సా
విత్రి! (తెర)

తొమ్మిదవ రంగము

[ప్రవేశము అశ్వపతి, అతనిరాణి, సత్యవంతునిశవము.]

అశ్వ:—(శవమువద్దకు వెళ్లి)—ప్రాణము
లేదు, నారదుడు అబద్ధమేలచెప్పను?

రాణి:—కాని, అమ్మేదీ? అమ్మా, సావిత్రి,
బాబయ్యా, నేనూ వచ్చినాము. ఎక్కడు
న్నావు, తల్లీ! “—పలకవేమీ, నాయనా?

అశ్వ:—ఇదిమనకు ఈనాటి దుఃఖముకాదు.
పెళ్లినాడే మొదలు. దినములు లెక్కపె
ట్టకొంటూ, తుదకు చూడవలసినదేమో
చూచినాము!

రాణి:—కాని, నాకన్నతల్లెదీ? నావరప్రసా
దిని ఏదీ?

అశ్వ:—ఈదగ్గర ఎక్కడో ఉండవచ్చును,
సంస్కారప్రయత్నంచేస్తూ. అనిగోకర్త
లు. బాబుకొట్టినవే అయి యుండవలెను.
అగ్గికొరకుగాని వెళ్లినదాయేమి, అమ్మ?

రాణి:—నాకడుపులోనే పెట్టినది ఆరని అగ్గి
నాచిట్టితల్లీ! ఎక్కడైనా ముఖం తిరిగి
పడిపోయినావా, అమ్మా? ఈవేడుక
చూపించడానికా రప్పించినావు, కన్న

వాడా? ఇక సీసహగమనము చూడడము
వేడుక ఒకటేనా బాకీ, నాయనా? ఈపా
పిష్టికళ్లతో ఎలాగుచూచేది, తల్లీ?
చూచి, ఎలాగుబ్రతుకుమన్నావు. సా
విత్రి? నీకేమి, ధీరవు, నవ్వుతునే వెళ్లిపో
తావు, మేమెలాగు భరించేది, తల్లీ?
(మూర్ఛిల్లును.)

అశ్వ:—మూర్ఛిల్లినది! ఈకష్ట మొకటా
నాకు? ఇక్కడెవరు పలుకుతారు?—అదు
గో తెలివి వస్తున్నట్టున్నది!

రాణి:—నాథా, మనమెక్కడున్నాము?

అశ్వ:—మన అందరిస్మశానములో! ఎక్కడా
ఉందామని వచ్చినామా ఏమి ఇక్కడికి?
భర్తతో సహగమన మన్నాడు. కాని
నేడు తండ్రికి పిల్లతో—

రాణి:—తల్లికికూడాను, రెండు సహగమ
నములూ ఒక్కమంటలోనే! ఎంతవనిచే
సినావోయ్, తండ్రి! అమ్మా, ఒక్కపిల్ల
వాణ్ణి, చిటికినవేలంత కందుని, భూమి
మీద పడవేసి ఉండువా!

అశ్వ:—అమ్మా, సావిత్రి! అంతా తెలిసుండి
యింత ఆలస్యంగా వచ్చినామని కోపం
వచ్చినదా? తల్లీ! అందరమూ కలిసే
పోదామమ్మా, కైలాసానికి. రా, తల్లీ,
వేగం, రా కాని, అమ్మ అగ్గితేవడానికి పర్ణ
శాలకు వెళుతూంటే, త్రోవలో ఏదో—

రాణి:—ఏదోఏమిటి? ఇలాంటి అరణ్యంలో
ఏమ్యుగాలయినా ఉంటాయి—ఏజంతువు

కడుపున పెట్టుకొన్నవో అమ్మను. (మూర్ఛిల్లును)

అశ్వ:—అన్నా, మాటమాటకీ మూర్ఛిల్లుతున్నదే! (శవమువైపు చూచి) వీరాధివీరా, ఈ పువ్వులెవ్వరు జల్లినారోయ్, తండ్రి, నీమీద? స్వర్గానికి నీవంటివాడు వస్తున్నాడని, దేవతలిచ్చిన స్వాగతమా, నాయనా, ఈ పువ్వులు? లేకుంటే ఇటువంటి పువ్వులేవీ ఈలోకములో? నా పిల్లకు మంగళసూత్రముకట్టి మమ్మల్ని తరింపజేసిన చేతులాయీవి? తల్లిదండ్రుల నేవలో ఎప్పుడూ మెలగి స్వర్గమునకు మెట్లుకట్టిన చేతులాయీవి? ఆనాడు నీకు పిల్లనియ్యడానికి వస్తున్నపుడు శత్రువుల మనుకొని విల్లెక్కుపెట్టిన చేతులాయీవి? ఆవిల్లెనా, నాయనా, యిది? నీతల్లిదండ్రులు ఇంకాకాక, ఆరుగురమూ కలిసే పోదాం, తండ్రి! నీవు బ్రతికి ఉండగా, కలుసుకో—

రాణి:—అమ్మ యీభూలోకములోనూలేదు, చచ్చిపోలేదు.

అశ్వ:—మూర్ఛలోనే పలవిస్తున్నది! కాని, ఆమాటలు నిజమై యుండునా? ఈమూర్ఛ పోవడ మెప్పుడు? పిల్లను వెతకడానికి వెళ్లడం ఎప్పుడు?

రాణి:—(లేచి కూర్చోని) మీరు చూచినారండీ, అమ్మను?

అశ్వ:—అటూఇటూ వెళ్లి వెతుకుదాము, లే. కాని, మనమువచ్చిన త్రోవనేగొని, మరేటూ అడుగులుకానరావు! అమ్మ ఏమయి

నది? వాయుమార్గాన్ని వెళ్లినట్టు ఎలాగువెళ్లినదో? సముద్రములో నావ వెళ్లిన్నత్రోవ వెతికినట్టున్నది మనము అమ్మను వెతకబోవడము! అయినా ఇటూ అటూ పిలుస్తూ తిరుగుదాము.

రాణి:—మా కేమి దారికానరాకుండ చేసినావా, సావిత్రి? (తెర)

ప ద వ ర ం గ ము

[సత్యవంతునిశవము, సావిత్రి.]

సా:—కొంచెము దూరమునుంచి) అదుగో, నాభర్తశరీరము! (దగ్గరకువెళ్లి) ఓవనదేవతలారా, మీదయవల్ల మళ్లీనాకళ్ల పడినది. కాని, వైసీ, చుట్టూ, ఈ పువ్వులేలా గువచ్చినవి? ఈక్రొత్తడుగు లెవ్వరివి? వనదేవతలవా? వారువేసిన పువ్వులాయీవి? లేక, ఇందాకాపడిన పుష్పవర్షమా? నవ్వుతూ పడుకొన్నట్టున్నది! ఎప్పుడూ మీనగుమొగమే చూచినాను. నవ్వుతోనే లెండి. (భర్త శరీరమును ముట్టుకొనును) అదుగో కదిలినారు! ఆహా! నాసావిత్రిదయ అపారము! ఎన్ని కన్నీళ్లు వచ్చినవో! ఏమీ, సుఖదుఃఖములకు ఈసాన్నిహిత్యము! వారు మృతినొందినప్పుడై నా ఇన్ని కన్నీళ్లురాలేదు! నేను కనబడకపోవడముచూచి ఏమంటారో, ఆపాదచాటునుండి వింటాను. మింటే, చెవుల పండువుగా, అప్పుడన్నమాటలే గదా వినవలెను? (దాగకొనును) అదుగో లేచి కూర్చున్నారు!

స:—ఏమిది! ఎక్కడున్నాను? ఈ అడివే
మిటి? కైలాసం లో కూడా అడవులా?
స్వర్గానికి పోయినా సవతి పోతున్నట్టు
కైలాసానికి పోయినా అరణ్యం తప్పదా
యేమి నాకు?

సా:—(తనలో) నాథా, కైలాసం చూచి వచ్చి
నారా? యము డననే అన్నాడు అక్కడు
న్నారని- ఆకబురుచు నాలి.

స:—(అటు ఇటు చూచి) కాని, ఈ అడవి
ఎప్పుడై నా చూచినానా? తెలిసిన దానివలే
ఉన్నది. తెలియడం యేమిటి? ఇక్కడ
కొంత కాలము లేనూ? కొంత కాలమేనా?
నేనెరిగిన చెట్లు కావు అవన్నీ?

సా:—చిత్రంగా ఉంది!

స:—ఇంత నేపూ నేను చూచి పరమానంద
ము పొందిన పార్వతీ పరమేశ్వరు లేరే? ఆ
గాంధర్వ గానమేదీ? కళ్లు మూస్తే కైలా
సం; కళ్లు విప్పితే, అడవి! (కళ్లు మూసు
కొని) అడుగో శంకరుడు; పార్వతి అడుగో!
(కళ్లు విప్పి) పువ్వులూ, వాటి వద్ద కాకులూ
బాడిద చెట్లు, అడుగో! ఎటు చూచినా
అడవే!—ఆ, ఆ వినిపిస్తున్నది ఏమిటి?
పులి యాచు కాదూ? ఈ ధనస్సు, ఈ బా
ణము లేమిటి? ఆ గొడ్డ లొకటి! ఎవరి
వివన్నీ? న లుగువైపులా తిరిగి చూస్తే, కని
పిస్తాడేమో, వీటి యజమాని? (అటూ
ఇటూ తిరుగును.)

సా:—ఏమిదీ? నామాటే లేదూ! నన్ను
వెతుక్కుంటూ వెళతారనుకొంటే, తన

నుతానే వెతుక్కుంటున్నారే! కాని,
చూతాం; ఎప్పటికైనా ధోరణి నావైపు
తిరుగుతుండేమో.

స:—(వచ్చి కూర్చొని) ఈ విల్లెవరిదో చూతాం
దీని మీద పేరున్నదే! “సత్యవంతుడు”—
ఆ! సత్యవంతుడా! ఎవడతడు?

సా:—వెర్రి కుదిరింది; ఇక రోకలి తలచుట్ట
డమే బాకీ! నేను—

స:—ఈ చేతులెవరివి! ఈ శరీరమెవరిది?

సా:—అది మరీ బాగుంది!

స:—నాది వ్యశరీర మేదీ? (తనను గిల్లుకొ
నును) గిల్లుతే నాకు నొప్పెత్తినదే!

సా:—బలే!

స:—ఈ శరీరమునాదే! నన్ను నేనే గిల్లుకొ
న్నాను! మరి “నేనం”టే? మహర్షులకు
తెలుసుకోవడము కష్టమయినది “నేను”
అంటే.

సా:—ఏరంతా ఈది ఒడ్డున మునిగిపోయి
నట్టున్నది నాపని! ఇందుకా తెచ్చుకొ
న్నాను యమునితో పోరాడి? “ఆయన్ను
బ్రతికించుకోవడము కష్టమూ, ఈ వెర్రి
పోగొట్టడము కష్టమూ?” అనిపిస్తున్నదే!
కాని నాసావిత్రి దేవి ఏమయినది, అపసర
మయితే?

స:—ఇవన్నీ నేను ఎరిగినవేనా? ఆలాగే
కొంచెము పొడగడుతుంది. కళ్లులేని
తల్లిదండ్రులున్నట్టూ, వారి సేవచేస్తూ కా
లము గడుపుతూన్నట్టు—

సా:—మార్గాన్ని పడుతూన్నది, దేవిని స్మరించేసరికి! ఇంకా—

స:—కొంచెముకాలము, అప్పురసలను మించిన—

సా:—అది నామాటేనా?

స:—మూర్తిభవించిన పవిత్రత, అసమాన పతివ్రత—

సా:—వేగముగా నా పేరు చెప్పి స్వర్గము జూరి వ్వండి—

స:—సాటిలేనిభార్యతో స్వర్గసౌఖ్యమనుభవించినట్లు—

సా:—ఇప్పుడుగదా, చెవులూ, హృదయమూ ఉన్నందుకు సార్థకము!

స:—కాని, ఆమె పేరు? (నొసలుపట్టుకొని ఆలోచించును) జ్ఞాపకమురా దేమి పేరు?—పులియార్పు మళ్ళీ! ఇటు వస్తున్నట్టున్నది! ఎందుకై నామంచిది గొడ్డలిచేత పట్టుకుంటు. (ఆలాగుచేయును)

సా:—ప్రపంచజ్ఞానము రావడము ఆరంభమయినది!—పులీ, గొడ్డలీ, పట్టుకోవడమూ. మరి వెళ్లి చూస్తాను. (వెళ్లి వెనుకనుంచి అతనిభుజములమీద చేతులు వేయును)

స:—(ఉలికిపడి) ఎంతలో వచ్చిందో పులి! (దిగ్గునలేచి గొడ్డలిపైకెత్తి తిరిగిచూచును) ఇదేమిటిది? పులనుకొని తిరిగిచూస్తే, ఈ స్త్రీయేమిటి? ఎవరమ్మాయీ, నీవు? ఇప్పుడు పులిలాగు అరిచినది నీవేనా? నీ వెక్కడనుంచివచ్చావు, ఆకాశంమీద నుంచి దిగబడ్డట్టు?

సా:—నేను అక్కడనుంచే దిగబడ్డాను. (తనలో) ఇంకా చెబుపూమరుపులోనే ఉన్నారు!

స:—ఎవరికోసం వచ్చినావు?

సా:—మీకోసమే.

స:—(తనలో) సరే, కైలాసంనుంచి వచ్చి ఉండవలెను. అక్కడ నన్ను చూచి నాకో సంవచ్చింది కాబోలు? లేకుంటే, ఇక్కడ యిటువంటి ఆకారమెక్కడిదీ? అయినా, కేవలమూర్తిత్వమనిషివలె లేదు. నాతో నీకేమిషని, అమ్మాయీ?

సా:—తమర్ని వరించడమే షని

స:—ఇదేమిటిది? నీపేరు?

సా:—(తనలో) చెప్పివేయనా? చెప్పించనా?—మీరు మరిచిపోయిన పేరు.

స:—“మీరు మరిచిపోయిన పేరు” అన్న దానిపేరు?

సా:—మీరెవరిపేరు మరిచిపోయినారని ఇప్పుడిప్పుడను కొన్నారో, ఆమనిషిని.

స:—నాభార్యపేరు మరిచినాను. అది నీ కలాగు తెలుసును?

సా:—(తనలో) తమాష్ చేస్తాను.—సావిత్రిని ఆరాధించేవారికి—

స:—ఉండు! ఉండు! అది నాభార్యపేరని జ్ఞాపకముచేసినావు.

సా:—మీభార్యపేరు సావిత్రినా?

స:—అవును.

సా:—ఎక్కడ నున్నది?

స:—ఏమో తెలియదు.

సా:—మంచి మనిషేనా?

స:—మంచిమనిషేమిటి? దేవతాసమాను
రాలు.

సా:—ఆహా:—అటువంటిభార్య ఏమయి
నదో తెలియదా? మీరెక్కడనుండివచ్చి
నారు?

స:—కైలాసమునుండి.

సా:—(తనలో) జాగ్రత్తగా తీసుకొనవలెను
త్రోవలోకి—మీభార్య కైలాసములోనే
ఉన్నదా?

స:—నేనక్కడ చూడలేదుగాని అక్కడ ఉం
డదగినదే.

సా:—అలాగే? ఆమనిమీ ఆనవాళ్లేమైనా
చెప్పగలరా?

స:—ఎవరు వర్ణింపగలరు ఆసౌందర్యమును,
ఆగుణములను?

సా:—(తనలో) ఇంతవరకు ఓర్చినందుకు,
వినవలసినదంతా వినివేసినాను. ఇకగుర్తు
పట్టించి, ఆకైలాససౌఖ్యమును అనుభ
వించవలెను—నన్నెప్పుడైనా, ఎక్కడైనా
చూచినట్టున్నదా? ఇంతసేపూ పెడ
ముఖముపెట్టుకొని మాట్లాడుతున్నారు.
ఇప్పుడు బాగాచూచి చెప్పండి—

స:—పరశ్రీని ఎలాగుచూచేది?

సా:—పరశ్రీ ఏమిటి, తమర్ని వరించడానికి
వస్తే?

స:—(చూచి, తనలో) నాసావిత్రివలె ఉన్న
ది, మూడుమూర్తులూ— నీవలెనే ఉం
టుంది.

సా:—నాథా, నేను తమసావిత్రినికానూ?

స:—నేను భూలోకములో ఉండి కైలాసము
ను కలలోచూచినానా? లేక కైలాసములో
ఉండి ఇప్పుడు భూలోకము కలలో చూస్తు
న్నానా? కాని, కైలాసవాసులకుకూడా
స్వప్నములు వచ్చునా? రావే.

సా:—బాగుంది, నాథా, అందుచేతనే తమ
రిప్పుడు కైలాసములో లేరు.

స:—నేను కైలాసము చూడడము మట్టుకు
స్వప్నముకాదునుమా! కళ్లకు కట్టినట్లుం
టే! (కళ్లుమూసుకొని) అరుగో పార్వతీ
పరమేశ్వరులు!

సా:—అదీస్వప్నముకాదు, ఇదీ స్వప్నము.
కాదు—మీరు కైలాసమునకు పోయి,
అక్కడనుండి ఇక్కడికివచ్చినారు.

స:—అదెలాగు? చనిపోయి ఇక్కడనుండి
అక్కడికి వెళ్లడమంటే బాగుంది. కాని,
అక్కడనుండి తిరిగి ఇక్కడికి అలాగే
రావడమేమిటి, ఎక్కడాలేనివంత!

సా:—తమకు రెండూ జరిగినవి. అదీ, ఇదీ
ఈదినమే—మీకు యమదర్శనమయినట్లు
జ్ఞాపకమున్నదా?

స:—ఉన్నది.

సా:—ఆతరువాతనే కాదూ తమరు కైలాస
మునకు వెళ్లడం.

స:—మరేమి? ఆ తరువాతనే కాని, నాకు
యమదర్శనమైతట్టు నీకెలాగు తెలుసునూ?

సా:—నాతోడమీద తలఉంచి తమరుపరున్న
ప్పుడుకాదూ, యముడు కనబడడమూ?

స:—అయి ఉం డ వచ్చును—అవునవును,
అప్పుడే.

సా:—అప్పుడే నాకూ యమదర్శన మైనది.
నన్నుకూడా మీతో తీసుకపోమ్మని
ప్రార్థిస్తే, తమప్రాణములే తీసుకపోయినాడు.
నేను ఆయన్ను వెంబడించి ప్రార్థించగా
ప్రార్థించగా ముందు తమతల్లిదండ్రులకు
కళ్ళిచ్చి—

స:—నాతల్లిదండ్రులకుకళ్ళిచ్చినాడా? ఆతరు
వాత! వేగముచెప్ప.

సా:—తుదకు తమకు ప్రాణమిచ్చినాడు. తమ
శరీరమును నేను ముట్టుకుంటే ప్రాణము
వస్తుందన్నాడు.

స:—ఆఁ!

సా:—నేను వచ్చి తమశరీరమును ముట్టుకొని,
మీరు లేవగానే, ఆపొద చాటునుండి
చూచినాను. త మ ర న్న మాట లన్నీ
విన్నాను. తమకు పూచిన బాడిదచెట్టు
యందు ఎప్పుడూప్రీతే! తమరులేచి అటూ
ఇటూ తిరగడమూ, తమర్ని తమరు గిల్లు
కోవడమూ— అప్పుడు నాకు పట్టరాని
నవ్వువచ్చింది సుమండీ!—

స:—చాలు, చాలు, మరి ఆనవాళ్లుచెప్ప
నక్కఱలేదు.

సా:—ఈయడవిలో నేనెక్కడనుండి వచ్చి
నానని అనుకొన్నారు వైతరణినుంచి
రాకుంటె?

స:—పులియార్పు సీపూ విన్నావా?

సా:—వినడమేనా? భయపడి అటూ ఇటూ
చూస్తే, దేనినో వెంటబడడం కనిపించి
నది. మీకంటే భయంలేదుగాని, నాకు
వళ్లు ఝుల్లుమన్నది. అప్పుడే—

స:—ఉండా, ఉండా! ఆవిలిచేది ఎవరూ,
“సత్యవంతా, తండ్రి, ఎక్కడున్నావో
యో? అమ్మా, సావిత్రి, ఎక్కడున్నా?”
అని?

సా:—గుర్తించలేరూ, నాథా?

స:—మాతండ్రిగారి మాటలుకావూ?

సా:—కాకుంటెమనిద్దరినీకలిపి పిలవడమేమీ?
అల్లరుగో, మా అత్తగారూ, మామామ
గారూ, అల్లాచెట్లమధ్యను:— మళ్ళీ చెట్టు
చాటెనది!—

స:—కనిపిస్తున్నారు. ఈతోవనే వస్తున్న
ట్టున్నది—

సా:—మన అడుగుల జాడ బట్టి— నాథా!
యముడు వారికి కళ్ళివ్వడమేలేకుంటే,
ఎలాగు?—

స:—అవునవును వారికి పోయినదృష్టిరాగా
నాకుపోయిన ప్రాణమేలరాకూడదు? నా
సావిత్రిని ఏమనికొని యాడగలను?

సా:—మనసావిత్రిని కొనియాడడము మన
వశమా?

స:—నిన్ను చూస్తూంటే నాహృదయము తల్లడిల్లుచున్నదే! ఏమిచేయడమో ఏమనడమో తెలియకున్నదే!

సా:—(తనలో) జననీ! సావిత్రి! నాభర్తను నాకిచ్చినావా?

స:—నేను కైలాసమునుండి రావడమూ, అది చూచిన కళ్లతో ఈ అడివి చూడడమూ ఆరెండు అనుభవములూ కలిసి పోయినవి—చూచావా? లోతులేనినీళ్ల అడుగున రాళ్లు! చెల్లప్రతిబింబమూ కలిసి పోతవి. అలాగు—

సా:—షర్బత్ లో పులుపూ తీపీ కలిసిపోయినట్లు—

స:—నీ అనుభవం నీకూ, నా అనుభవం నాకూ, స్ఫురించినవి. ఆరెండు అనుభవములమధ్య చాలా గాఢరాపడిపోయినాను. నీవు వాటిని వేరు చేసేవరకు—ఇప్పుడు మనస్సంతా తేటగానున్నది. సావిత్రి దయవల్ల(సావిత్రి భర్తవంటిమన్న దులు పుచున్నది.) నా వంటిమన్న దులు పుచున్నావా, సావిత్రి? దీని అర్థమేమిటో తెలుసునా?

సా:—తెలియడాని కేమున్నదినాథా? ఇక్కడ బాధచేత నేలమీద దొర్లి నారు, మన్నంటినది. అది దులుపుతున్నాను.

స:—దానికంటే మంచి అర్థము చెప్పనా? ఈశరీరము ఈమర్మటిలో కలియకుండా నీవు చేసినావని, నీవు నా వంటిమన్న దుల పడము అర్థము.

సా:—నాథా, నాతలేమి, అంతపని చేయడానికి? మనసావిత్రి దేవి చేసినది.

స:—నీవు సావిత్రి దేవి వరప్రసాదినివికావా?

సా:—అలాగే అంటారు మాతల్లిదండ్రులు—

స:—అంతకంటే నీవు సావిత్రి దేవి అవతారమై యుండవలెను. లేకుంటే, చనిపోయినవానిని బ్రతికించడమేమిటి?

సా:—లేకుంటే, మృత్యుంజయులైన తమ ధర్మపత్నిగా ఉండడానికి అధికారము ఎలాగుకలిగినది? సావిత్రి అవతరిస్తే, మృత్యుంజయుడూ అవతరించవలెను. విష్ణువు రాముడై నాడు, లక్ష్మీ సీతయినది—అరుగో మాలత్తమామలు! ఎంతలో వచ్చినారో!

[సత్యవంతుని తల్లిదండ్రులు కొంచెము దూరమున ప్రవేశింతురు.]

తండ్రి:—ఆమె ఎవరై యుండునో, అంత చక్కనిది?

తల్లి:—ఈవనదేవతా యేమి? లేక, పార్వతీ పరమేశ్వరులు విలాసార్థము ఇక్కడ విహరిస్తున్నారా? (దగ్గరకువచ్చును.)

స:—అమ్మాజీ, తమకుమారుడు సమస్కరిస్తున్నాడు. బాబాజీ, సమస్కారము!

తండ్రి:—ఏమి, నాకుమారుడు, సత్యవంతుడవా?

సా:—తమకోడలు సమస్కరిస్తున్నది.

తల్లి:—ఏమీ! నాకోడలవా? సావిత్రి దేవను కొంటిని! మాకుదృష్టి ఎలాగువచ్చినదో గాని, వచ్చినందుకు నిన్ను చూచి తరించి

నది. సావిత్రి అని పేరున్నందుకు, సావిత్రి
దేవివలె కనబడుచున్నావే, తల్లీ!

సా:—కనబడడమే కాదమ్మాజీ: ఆమె అం
శయే! లేకుంటే, మీకు కళ్లెలాగు తెచ్చి
నది? చనిపోయిన నన్నెలాగు బ్రతికించి
నది?

తల్లి:—ఏమీ, చనిపోయి బ్రతికినావా,
కొడకా! మనసావిత్రి బ్రతికించినదా?
మాకు కళ్లిచ్చినది, సావిత్రి? ఏమమ్మా?

సా:—అవున తతయ్యా, మనసావిత్రిను.

తండ్రి:—నాకు నోట మాటరాకున్నది. ఏ
లాగు, తల్లీ! ఈవృత్తాంతం—కాని, ఆపిలి
చేది ఎవరు, “అమ్మా, సావిత్రి,” అని?

సా:—మాతల్లి గారి మాటలవలె ఉన్నది!
కాని, ఇక్కడికెందుకు వచ్చినారు? మళ్లీ
పిలుస్తున్నారు! ఇదుగో, అమ్మాజీ, ఇలా
రండి, ఇక్కడున్నాను. (ఎదురుగా వెళ్లును.)
(అశ్వపతి, రాణి ప్రవేశింతురు) అమ్మాజీ!—
ఏమిటి, బాబాజీ కూడానా! వగట్టున
న్నారేమి? నమస్కారము!

అశ్వ:—నీమాటవిని పరుగెత్తి వచ్చినాము.
తల్లీ—హా, అడుగో, నాతండ్రి, సత్యవం
తుడు!—ఇందాకావస్తే—నేను ఆ మాట
అనలేను. బావగారూ, నేను, అశ్వపతిని,
నమస్కరిస్తున్నాను. (వారిద్దరూ అలింగ
నము చేసుకొందురు.)

సత్యవంతునితండ్రి:—బావగారూ, నాకి
దంతా, స్వప్నమో, ఇంద్రజాలమో తెలి
యకున్నది!

అశ్వ:—నాకూ. అలాగే ఉన్నది! అమ్మా,
నారదుడు చెప్పినది ఈదినమే అని, మీ
అందరినీ చూతామని వచ్చినాము. అలాగు
జరిగినది! మేము చూచినాము—నీవు కని
పించకుంటే వెతుక్కుంటూ తిరిగి తిరిగి
వచ్చినాము — ఇదంతా, ఏమిటమ్మా,
ఒక్కమాటలోచెప్పు, నాయనా.

సా:—యముని, నేను వైతరణి అవతల ఒడ్డు
వరకూ వెంటబడి స్థాధించగా, మనకుల
దేవత ఆజ్ఞానుసారముగా, మా అత్త
మీమలకు కళ్లివ్వడమూ, మీకు కోరి
నందరిని కుమాళ్లను ప్రసాదించడమూ,
నాకు పతిభిక్ష పెట్టడమూ, నాకూ కుమాళ్లు
కలుగుతారని శలవియ్యడమూ జరిగినది.
నేను యమునివెంటబడి తిరుగుచుండగా
మీరిక్కడికి దయజేసి ఉండవలెను. ఇం
తట నేనువచ్చి మీఅల్లుని శరీరము
ముట్టుకోవడమూ, వారు మృత్యుంజ
యులై—

అశ్వ:—చాలునమ్మా, చాలును. నీవు సావి
త్రి దేవిమీద భారమువేసి నీమనోహరుని
చెట్టబట్టినావని అనుకొన్నాము.

సా:—సరిగా అనుకొన్నారే, బాబాజీ!

అశ్వ:—మేము మారాజ్యమును, మీమామ
గారి రాజ్యమును మీకిచ్చి—

సత్యవంతునితండ్రి:—బావగారూ, ఇప్పుడు
జరిగినవాటికి తీసిపోదే, తమరు శలవిచ్చి
నదే నిజమయితే రాజ్యభ్రష్టుడనై—

అశ్వ:—మేము సావిత్రిని వెతుకుతూంటే, తమమంత్రి వీరనేనుడు, పరివారముతో కనిపించి—

సత్యవంతునితండ్రి:—వీరనేనుడా? చిత్తం.

అశ్వ:—వారు తమశత్రువులను గెలిచి, తమ సాశ్వదేశము తమకు సంపాదించి, తిరిగి తమర్ని పట్టాభిషిక్తులుగా చేయడానికి వచ్చినారు. నేను తమపర్ణశాలకు పంపించి వేసినాను.

సత్యవంతుని తండ్రి:—ఏమి, పరమేశ్వరుని విలాసము! కాని, నాకు రాజ్యమేల, బావ గారూ, సావిత్రి, బాబయ్య ఉండగా? వారిద్దరికీ పట్టాభిషేకముచేసి, చిరంజీవి మాకొరకు కట్టి మాయిద్దరినీ, శిశువును తల్లి కాపాడినట్టు, కాపాడిన అపర్ణశాల లోనే, యమునిసాగించిన ఈసాగ్వీయతల్లి నిలిపిన సావిత్రి దేవిని పూజిస్తూ, ఉండడమే నా కోరిక.

సత్యవంతునితల్లి:—నాకోరికా అంతే.

అశ్వ:—నారాజ్యభారముకూడా చిరంజీవి కిచ్చివేసి, తాను పునరుద్ధారణైన ఈ చోటనేకూర్చుండి తపస్సుచేసుకొంటాను.

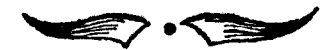
స:—మాకు మాబాబయ్యగారు రాజ్యమప్ప గించినట్టు, తమరుకూడా మాబావకు మద్ర దేశ మప్పగించిన తరువాత మాటగాని ఇప్పటిమాటకాదు.

సత్యవంతునితల్లి:—అంతేనా? మాపాత్రునికి తమపాత్రి నిచ్చి వివాహముచేసిన తరు వాతమాట.

సత్యవంతునితండ్రి:—మనమందరమూ, వా చామకోచరమైన ఇంత ఆనందముపొంది తరించిన ఇక్కడే, వెంటనే, మనసావిత్రి దేవిని కొనియాడి పర్ణశాలకుపోదాము- ఏదీ, తల్లీ, సావిత్రి, కానీ:—

అందరూ మోకాళ్లబడి సావిత్రిదేవిగూర్చి పాడుదురు.— (తెర)

[నటకుల కిష్టమైనది ఏదైన దేవిస్తోత్రము పాడవచ్చును.]

అ భి వ ం ద న ము

రాచర్ల తిప్పయ్య—సాహిత్య సరస్వతి

అలభవిష్యద్వ సంయగమంబు వచ్చించు, పరభృతగాన ప్రవాహమందు
అలరు కెందామరలందు జుంజుమ్మని, రొదనేయు యెలదేటి కదుపులందు
అరవిరి మొగల విరియించి పరిమళంబులగ్రోలు శీతలానిలమునందు
ఎలమావిపూపింపెడల మెక్కి మనసార, నలరు చిల్కలముద్దు పలుకులందు
భవ్య కమనీయవన సుసాభాగ్యమందు, చెలగియుదయించుచున్న లేజగురులందు
పెక్కుచందంబులన్ దాండవించునట్టి, ప్రణయ దేవత కిదే యభివాదనంబు.

జి. జామువగారు

సరస రసాల నూతన కిసాలయ భోజన మారగించి నుం
దరతర మల్లికాకుసుమ ధామముల నృకరంద నిర్మరాం
తరములఁ దానమాడుచు లతాచయడోలల నూగుచు మనో
హరముగఁ గూయుచుందువుగదమ్మ, వసంతమునందుఁ గోకిలా !

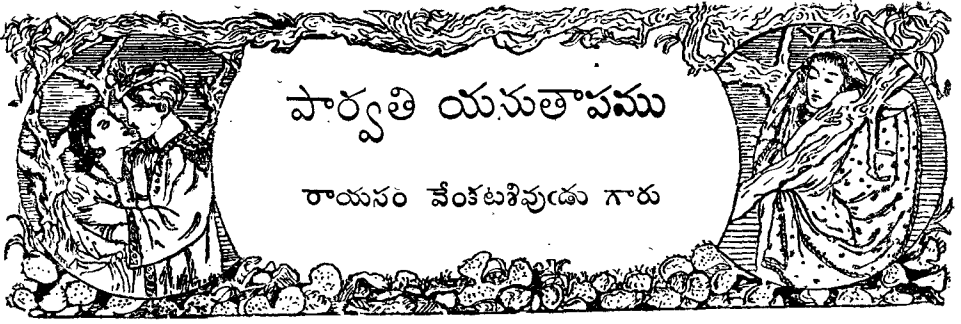
చ. తరళసమీరడింభములు దాకి మరందముఁ జిందు మేలికొ
వ్విరులకుఁ దేటిమొత్తములు పేరెములెత్తెడుచోటఁ బూవు జ
ప్పరములచాయల నిద్రిమలవారి రహించెడుచోట హాయిగాఁ
దిరుగుచుఁ గూయుచుందువుగదే ! మధుమాసమునందుఁ గోకిలా !

చ. దరవికచ ప్రసూనముల తావుల ప్రోవుల నీను సన్నతె
మ్మెరలుఁ బటీరము న్గోమరు మించు కురంగమదంబుఁ బచ్చక
స్వరమును బుద్ధి కింపగునె ముం దొకమాటు భవన్మనోహర
స్వరమధురాంబుధిఁ బరవశత్వము నందిన నమ్మ, కోకిలా !

చ. విరిసినబొండుమల్లియల వీధులఁ బుష్పాడితిన్నెలందు, బం
భరతరుణీమణు ల్జిలుఁగుపాటలు వాడుచుఁ దోడుగా వనేం
దిర నలరింతువో ! మధునిఁ దియ్యనిపల్కుల సన్నుతింతువో ?
విరహుల నేచ మన్మధునిఁ బిల్చెదవో యెలుఁగెత్తి కోకిలా !

చ. హరిణకిశోరము ల్లునవనాంతర కుంజవిశాలసీమల
న్దిరుగుట మాని కంచుకిత దేహము లొప్పుగ మోదభాష్యము
ల్లరిసెడు గందపుందరులకుం బెనఁగొన్న భుజంగపాలియ
బ్బురముగ మూర్ఖువోవుగదె మోహనగానముచేతఁ గోకిలా !

పార్వతి యసుతాపము

రాయసం వేంకటశివుడు గారు

౧. పార్వతీభాయి

కవున నుచితములగు నా
కావెంటం గొలిచి తిరుగునప్పుడు మితభా
షావిరచనమును వ్రతసం
భావనమును గౌరవంబుఁ బాపభయంబుకొ.
— భారతము.

గాంధీనగరమున పర్ణశాలలలో విడుదల లేర్పడుచు
కొని దేశీయమహాసభాసభ్యులును ప్రేక్షకులును నిద్రా
వస్థయందుండిరి. పగలెల్లను క్రొత్త క్రొత్త విషయములు
చూచుచును, చిత్రములగు నువంతములు వినుచును, నడ
యాడుచు నుండెడివారికి నిద్దుర వేగముగ నెలభించుచుం
డును. కాని సుషుప్తి కలువగువారు లేకపోలేదు. మై
ముఱచి నిద్రించువారిసాక్షుల నవహరింపఁ జూచువారును,
శ్వాసకాసాది వ్యాధులకు లోనగువారును, కంటికిఁ
గూర్కురాక, గడియలు లేక్కవైకొనుచు, రాత్రి
గడపుదురు. ఇంక నేదైన గాఢమనోవృద్ధిచే బీడింపఁ
బడువారికి, రేయందు బసల్లొక్కటియే. వేదాంతలమనస్సు
వలె, వారిదియు దేశకాలనిమిత్తముల నతిక్రమించి, లక్ష్య
మందు సుస్థితమై, చలించువకుండును!

కూర్కులేని కన్నుల గవగల పార్వతీభాయి పై
శిర్కొనఁబడినవారిలో నెవ్వరని నిర్ణయింపఁగలము?
ఆమె యేదేశపు చేడియయో కలసిమెలసి యుండు స్త్రీ
ప్రేక్షకులును, విచ్చి కనేవకురాండునే చెప్పలేకున్నారు!
పార్వతీభాయియొక్క స్వచ్ఛమగు తెలుగునుడికారమును
బట్టి యామె యాంధ్రస్త్రీయని నలుగురును దల
పోయుచున్నను, హిందీమాటాడుట మొదలుపెట్టెనా,
ఆమె కంఠము మాఱిపోయి, ఏయుత్తరదేశపు వనితయో
యని వినువారు తలంపకపోరు! ఇదిగాక, యామె తెలుగు
స్త్రీలవలె నగలుపెట్టుకొనక, సామాన్యముగ మేలు

ముసుగు వై చికొని మితభాషిణియైయుండును. దీనినిబట్టి
యాయువిద ప్రయాగప్రాంతపు కాంతయని కొందఱును
మహారాష్ట్రమానిని యని మఱి కొందఱును నూహించు
చుందురు.

ఈవరవర్షిని వయసెంతయో చెప్పుట సులభము
కాదు. స్త్రీలవయోనిర్ణయముచేయుట లోకములో పురు
షుడు విడదీయఁగల కఠినసమస్యలలో నెల్ల కఠినమైనది!
మేధావంతులగు మామిత్రులొకరు దీర్ఘలోచనము చేసి,
యొకానొకస్త్రీ యామె కొవరితయంత లేచబ్రాయంపు
నెలఁతయని నిర్ధారణచేసిరి! ఇంకొక బుద్ధిమంతుడు
మాతను బుత్రికయనియోను, పుత్రికను మాతయనియోను
దలపోసి, పిమ్మటవారితో జరిగిన సంభాషణమునఁ దన
పొరపాటు గ్రహించి తత్తరపడసాగెను! కోమల ముఖ
కాంతినిబట్టి పార్వతీభాయి యాశనస్థయని పరిగణింప
వలసియున్నను, ఆమెదిత ధరించెడి మొఱకు వస్త్రములు,
వైరాగ్యనిష్ఠయును, ఆమహిళామణి ముప్పదివత్సరముల
స్త్రీయని నలుగురకు స్ఫురింపఁ జేయుచుండును.

పార్వతీభాయి మితభాషిణియు విరాగిణియునని
యనుకొందమా? కాదుకాదు. ఆమెలత మితభాషిత్వము
వృథాప్రలాపములదెసకుఁ బోకుండ నాలుక నాఁచనేర్ప
ఱుచుకొన్న నియమ బంధనమేకాని, ఆపన్నుల నోదార్పు
నపుడును, దుష్టులకు హితబోధన చేయునపుడును నోరాడ
కుండఁ జేయు ప్రతిబంధముగాదు. ఆవలెది వైరాగ్య
మంతయు, మనసును తుద్రవిషయములదెసకుఁ బోనీకుండఁ
జేయునదియేకాని, పరులకష్టములకుఁ దాను వగవకుండు
నట్లును, వారి మానవమునఁ బొల్లనకుండునట్లును చే
సెడి సంకీర్తగాదు!

జవ్వనలగు సాధారణైచ్చిక నేవకురాండ్రవలె
పార్వతీభాయి, చూపరకనుల నాకర్షింపుటకై మొఱయు
చుండు డవాలిని తెల్లనిచీరమొదల భూషణంబులును

ధరించి యిటునటు తిరుగుచుండునట్టిదిగాదు. మెడలో వైచుకొనిన రంగుగుడ్డపట్టి తానుజేయవలసిన యుత్తమ ధర్మములు దనకు సర్వదా స్ఫురణకుఁ దెచ్చుచుండెడిగుఱు తనియె యామె భావించును. తన యధికారాన్నత్యము, మానవసేవచేయ తనకవకాశములు గల్పించు నొక యుపకరణ విశేషమని తలంచు నాసుదతి, అవిచూచుకొనియేల మిడిసిపడుచుండును? మహాసభ జరుగునంతసేపును, పార్వతీభాయి, స్త్రీప్రతినిధులయొక్కయు ప్రేక్షకురాండ్రయొక్కయు సేవయందె కృషిసల్పును. చోటు దొరకక యల్లాడుచుండెడి స్త్రీ కనుపట్టినతోడనె, యామె కూర్చుండుటకు పార్వతీభాయి యిరవు గల్పించును. నోరాటిపోవు బాలిక కాపురవతి మంచినీరు దెచ్చి యిచ్చును. పోరు పట్టియొడ్డి తల్లిని సభలోని ప్రసంగము వినకుండఁ జేయు శిశువు, పార్వతీభాయి యెత్తుకొనినతోడనె నేద దేటును. ఎపుడు పార్వతీభాయి నోట రెండుమెతుకులు వేసికొనునో యెవరును గనిపెట్టలేదు. ఇంక భోజనశాలలోనికి వచ్చెడి భామినుల కుపచారములు చేయుటకె యామె కరములు వినియోగపడుచుండును. రాత్రులందు విచ్చిక సేవకురాండ్రు ప్రేక్షకులవలెనే హాయిగ నిదురించుచుండినను, పార్వతీభాయి మాత్రము తాను విశ్రమించునట్లుండియు, కన్నుల నందటి సంతక్షణ మారయుటకె విప్పియుంచును.

దేశీయమహాసభ కాకినాడలో జరిగిన దినములలో పార్వతీభాయి కన్నులు రాత్రులు నిద్దుర నెఱుంగకుండుటకుఁ గారణము పూర్తిగఁ దెలిపితిమా? లేదు లేదు. జీవితము పరోపకారము చేయుటకె యేర్పడిన దీక్షాకాలమని గుర్రెఱిగినవారు, జనులసుఖదుఃఖములు తమవనియె భావించుచుండురు. సామాన్యుల హృదయముల సర్వదా యాకర్షించెడి యాహారవిహారాది కములు, పరోపకారపారీణులకుఁ దృప్తిపాఱుములు. వారికిఁ బ్రియమగు భోగములును లేకపోలేదు. ధర్మనిర్వహణమే వారి కత్యంత సంతోషకారణము. పగలెల్లను కార్యదీక్షలో డిస్సి, రాత్రి యొకింతసేపు నిద్రావస్థలో నేదదో శరీర మెంత యపేక్షించినను, స్వామికార్యాచరణమున రేయుంబవల్లలో భేదము గల్పింపఁగూడదని పార్వతీభాయి తనదేహమునకు హితబోధ చేయుచుండును! ఇటువంటి పగటిపూట సహాయ మంత గొప్ప

దిగా నెన్నక, చీకటిచేతను, నిద్రచేతను జనుల పరులదమ్ము నెఱుంగకుండఁజేయు రాత్రిపూటయే పార్వతీభాయి జాగరణము చేయఁబూసెను!

పాపకుఁడా! పార్వతీభాయి యాకారమును జాగరూకతతోఁ బరిశీలింపుము. ఏమి! యాకాశికి కన్నులొకింత చెమర్చుచున్నవే! నీటి బీందువులు కనుకొలుకులనుండి రాలుమన్నవి. లోకసేవయే జీవితంపు పరమార్థముగ నిశ్చయించుకొనిన యాకాంతకు సాంతకష్టములున్నవా? పరమ విరాగిణియు, పవిత్రశాంతియు ర్దియునగు పార్వతీభాయి మనస్సు నిటు గలంపఁగల పూర్వపు పాపకృత్యములేమైన నామెతలంపునకు వచ్చినవా?

ఔను. పార్వతీభాయి తనపూర్వపు సంగతులొకింత జ్ఞప్తికి రాగా పరితపించుచున్నది. తరతరములనుండి భూగర్భస్థముగటవలనఁ గడుంగడు కాతన్యమును దాల్చిన నేలబొగ్గు, వేలకొలది సంవత్సరములకుఁ బూర్వముకప్పుడు, కోమల పత్రపుష్పలతాభరితమైన మనోహర వృక్షమే! లఘువైన యంగారపదార్థము నేల పాడుకొని చిరకాలమునకుఁ బిదప కఠినతమమరు వజ్రముగఁ బరిణామ మొందుచున్నది! పార్వతీభాయి పూర్వపు వృత్తాంత మెఱుంగనివారికి, పార్వతీభాయి నిక్కంపుఁ బ్రకృతియే తేటపడనెరదు!

౨. పార్వతీ విశ్వనాథులు

చ. ఇది గడుముద్దరాలు పనులేమియుఁ జేయఁగ నేర దెంత యున్.

— భారతము.

విశాఖపట్టామండలమందలి నేరెడువలస జమీందారు దివానగు సింహాచలముగారు పార్వతీ జనకుండు. అధిక లోకానుభవముగల దివాను, తన యేకైక పుత్రికయగు పార్వతికి మంచినరుని నెదకుటకై కృషిసల్పి, తన యల్లునికడ నుండవలసిన ముఖ్యలక్షణములు విద్యాధికతయు, గుణాధికతయు నని నిర్ధారణచేసికొని, అట్టి యువకుండు లభించినయెడల భాగ్యభోగములకేమియే వానికిఁ గొఱంతలేకుండఁ జేయ ధమకటైను. ఇట్లుండఁగా, అనాడు పట్టపరీక్షలో విజయము నొంది సుగుణములచే నొప్పారెడి యువకులలో విశ్వనాథము పేరెన్నిక గాంచి యుండుటచేత, అతని నివాసము దూరస్థమును కొండపిటి

సీమయు, అతని తల్లిదండ్రులు సామాన్య స్థితిమంతులు నైనను, సింహాచలముగూరు పార్వతిని విశ్వనాథమున కిచ్చి పరిాయము జరిగించిరి. అది యేమి కాలవిపర్యయ మోకాని, యీక్రొత్తసంబంధము, ఈ భయ కుటుంబముల వారిని నూతనన్నేహమునఁ గలుపునూత్రమగుటకు మాటు గా, వారి కిదివఱకు లేని వైరములఁగల్పించు దుష్టమంత్ర ప్రయోగమయ్యెను! ఆగర్భశ్రీమంతురా లగు కోడలు తమ గృహమును లక్ష్మీయుతముగఁ జేయునని సంతసింప నులిన కొండపీటివారు తమ క్రొత్తబంధువుల కలిమికిఁ గంటకించుకొనసాగిరి!

పుట్టినింటివారిసిరి చూచుకొని కోడలు తన్నుచిత రీతి గౌరవింపదని యత్త సఘగుకొనుచుండును. మామ భాగ్యమునఁ బుత్రునకు తన సంగతి దివిట్టిక్రింద దీపముగ నని తండ్రి యంగలార్పఁ జొచ్చెను. జననీజనకు లహర్ని శమునుజేసేడి వివేచితభోధనములు క్రమక్రమముగఁ దల కెక్కిన విశ్వనాథము, భాగ్యవంతుఁ డగు మామవలనఁ దనకుఁగలుగఁజూయేడి ధనగౌరవములు, విద్యాసౌందర్య ములుగల యర్థాంగివలనఁ జేకూఁజెడి సౌఖ్యసంపదలును పరిగణింపక, అత్తవారియెడల నకారణ వైరభావమును బూనియుం డెను.

ఇంకఁ బార్వతి తల్లిదండ్రులన్ననో, విద్యాబుద్ధులం దగ్రగణ్యుఁడగు నల్లుఁడు లభించెనను సంతోషముపెండ్లి యుత్సవములతోనే యంతరించిపోగా, తమవియ్యము వారిపేదటికమును గుఱించియే యనుదినమును దల పోయుచుండిరి! కొండపీటిసీమ నికఁడుమహాతురు కొండ పీటిచేద్రాడునలఁ దుదిలేని దారిద్ర్య మనుభవించునని తల్లి పలవించుచుండును. సకలైశ్వర్యములతో సుకుమార ముగఁ బెరిగెన తన ముద్దులనూతు రిక మోటు పడమటి వారియింట కటకటఁబడునని తండ్రి వగచెను. అత్తవారిని గొంచెపఱుచు నిట్టి క్రిందుదనపు మాటలు వినుచుండిన పార్వతి, యిట్టి నిలుపేదల యింటికాఁపురమును గంటక సదృశముగ భావించుట అక్కజముగాదు!

3. వతిసతుల సంభాషణము

“అలుకంజెందిన యిట్టి కాంత లుచిత వ్యాపారము లోనేర్తురే?”

పారిజాతాపహరణము.

ఒకనాఁటిరాత్రి విశ్వనాథము నేరెడువలస పట్టణమందలి మామగృహమున కుర్చీలోఁ గూర్చుండియుం డెను. సకలవైభవములతో నాసౌధమొప్పుచున్నను అతని హృదయము తన కొండపీటిసీమ కుట్రరమునందె లయించి యుండెను. తనవిద్యాప్రజ్ఞల కనునగు నుద్యోగ మిష్టిం చుటకు మామ సిద్ధముగనున్నను, నూతనముగఁ దానారం భించిన యువ్యమములవంకకే యాతనివృత్తి వాఱుచుం డెను. పూర్వము తనయత్తవారినిగుఱించి తన యింటఁ జెప్పకొనునంత ఘోరముగ నచటి పరిస్థితులు లేకున్నను, స్వగృహమందలి స్వతంత్రజీవనమునందే యతఁడపేక్షగలిగి యుండెను. అత్తమామలు ప్రత్యక్ష రాక్షసులుగాక తన శ్రేయోభివృద్ధులు గోరుచుండెడి సుజనులేయని యతఁడు గ్రహించినను, వానిమనస్సు తల్లిదండ్రులయొద్ద సుఖజీవన మునకే మఱుతెను. విద్యారూపసౌభాగ్యములతో నల రారెడి భార్య ఎంతటి వినయవిధేయతలు గల సాధ్వీయై నను, సకలైశ్వర్యములుగల మామయింటఁ గాఁపురమున కంటె, స్వగృహమందలి నిరాడంబర జీవనమే మేలని యతఁడు తలంచెను!

ఇట్టియాఁజాలలో మనస్సు మగ్నమై యుండుటచేత నే, ఇచ్చడు లోనికివచ్చి నిలువఁబడినభార్య యాకారము కన్నుల కొకటిరెండుని మేషముల వజ్రము విశ్వనాథము నకు గోచరముకాలేదు. అంతఁదనయెదుట సౌందర్యదేవత యపరావతారమువలె నిలిచియున్న సతీతిలకమునుగూర్చి యిదివఱకుఁ దనువారు చెప్పకొను సంగతులు స్ఫురణకు రాగా వానికి విస్మయము గలిగెను. లావణ్యమునకుఁదీసి పోని సౌజన్యము, ఆపాదమస్తకమును ఆ కాంత యం దాతని కనులకుఁ బొడగట్టెను. “ఆహా! ఇట్టి విగదా లోకములో భ్రమప్రమాదములు! పూలమాలను జూచి పామనుకొనునట్లు జను లితరులనుగూర్చియపవాద ములు నునుపుదురు! ఈ లలనామణి సుగుణములు మెచ్చు కొననివా రెవరుందురు? ఇది ముఖ్యముగఁగనిపెట్టియానం దింపవలసిన నా జననీజనకులే, పార్వతిని గుఱించి విప రీతాభిప్రాయ మూఁదియున్నారు!” అని యతఁడాశ్చర్య పడెను. అంతట భార్యభర్తల కీసంభాషణము జరిగెను.

విశ్వ:—“పార్వతీ! మీ జననీజనకులు సజ్జను లగుట కెంతో సంతోషించుచున్నాను.”

పార్వతి:—“రాక్షసులగుటకు వారు కొండవీటి నీవువారు కారులెండి!”

విశ్వ:—“ఇదివఱకు మీవాళ్లు దుష్టులనియే నే దలంచితిని గాని, యిప్పుడు నిజము తెలిసినది. కొండవీటి నీవులోగూడ సౌజన్యము నీ కన్నుల కగపడఁగలదు. లోకప్రతీతిచేఁగాక యనుభవముచేతనే మనము ఏవిషయ మేని నమ్మువలయును.”

పార్వతి:—“అలాటి యనుభవము నాబోటివాళ్లకు సాధ్యమా?”

విశ్వ:—“నా యుద్యోగమునకై మీ తండ్రి యెంతో పనిచేయుచున్నారు గాని, స్వతంత్ర జీవనము నందే నాకు వాంఛ.”

పార్వతి:—“ఎవరును వెనుకటిగుణము మానలేరు! మీకు మీదేశమునకు వెళ్లిపోవలయునని యున్నదా?”

విశ్వ:—“నేనొక్కడనెకాదు, మనమిద్దరమును! అక్కడ లోకోపకారకరములగు పనులు మనమెన్నియో చేయవలసియున్నది. మీపుట్టినింటిలోవలె నైశ్వర్యము లులేకున్నను, నిజమగు సంతృప్తిని సంతోషమును బొందఁ గలము!”

పార్వతి:—“అలాటి ప్రదేశములలో మీరు సుఖించిన సుఖింతురుగాని, నే నుండలేను!”

విశ్వ:—“మాయించికొనవచ్చుటకు నీకేమి కష్టమో చెప్పుము?”

పార్వతి:—“మీది దూరదేశము. నిర్జలప్రదేశము. నిర్దయాత్ముల యావాసము!”

పార్వతి యిట్లు మాటాడుచుండఁగ విశ్వసాధ మెన్నఁడును వినలేదు! ఆమెలత మితభాషిణియు శాంత స్వభావురాలనియు నాతని తలంపు. ఐనను, ప్రపంగ భోరణిని మెల్ల మెల్ల గ నాకాంతకుఁ గోపముపొచ్చి ఆ సుందరవనమునందలి పసిడివన్నె యరణకాంతియై, ప్రియునికోపము నాశ్వర్యముగ మార్పఁగా, మందహాస మతో విశ్వసాధము, “పార్వతీ! ఏల యిట్లు మమ్మందఱిని చుట్టవెట్టి చెండాడుచున్నావు!” అని యామెను శాంతిపఱుప నెంచి చేయి నిమరుదు, “కోమలీ! ఈసాధ

మునకుండు వృదుత్వము హృదయమునకు లేకపోవుట ఎంతచిత్రము!” అని పలికెను.

పార్వతి:—“ఈవృదుత్వమునకుఁ గఠినత తెచ్చిపెట్ట వలయునను వారిదయ యంతచిత్రము!”

విశ్వ:—“నీకోపమునకుఁ గారణమువిప్పి చెప్పుము?”

పార్వతి:—“కష్టము లెఱుంగక పెరిగిన నేను మీదేశమున గాసిబడఁజాలను. లేమియు శ్రమయు నాకు ఆగర్భశత్రువులు!”

విశ్వ:—“అట్లైన, మాతల్లి మాటలు నిజమే. ఆ ముసలామె కిదియే తుదిదెబ్బ!”

పార్వతి:—“ముసలామె యేమైననుసరే! నేను మీ దేశమున నడుగుపెట్టఁజాలను!”

౪. పార్వతి మనోనిశ్చయము

“వెన్నుని గుఱించి యిటు దప మున్నదాన!”

—ఈ త్రురమామాయణము.

మఱునాఁడు నేరేకువలస పట్టణమున, దివాను గారియల్లుడు ఎవరికిని జెప్పక పెడలిపోయెనని జనులు చెప్పుకొనిరి. మామగారింటుండ నిష్ఠములేక లేచిపోయె నని కొందఱు, భార్యమీఁదఁ గోపపడి యిటు వెడలెనని మఱికొందఱు నూహించిరి. పార్వతి దుశ్శీలయని యెవ్వ రనఁగలరు? ఐనను, ఆగర్భశ్రీమంతురాలనని యామెకొక గర్వము. సంపద మంచిదే. పరిశ్రమము చెందినవారికి మాత్రమేయది మేలుచేయును. ఇతరులకది దారిద్ర్యమున కంటె నధికముగ చెఱుపుచేయును. కలిమి కష్టమున కోర్వము. కోపమునకుఁ బుట్టినిల్లు. గర్వము నుగ్రపాలతోఁ బెంచును. చింతవచ్చినను పులుసుచావదన్నట్లు భాగ్యము నశించినను, తత్సంపర్కదోషమున సంక్రమించిన దురా గ్రహాదిదుర్గుణములకు జనులు అగ్రమై యుండురు. విశ్వ ర్యమా! నీవిచ్చెడి సౌఖ్యములు తూభంగరము లైనను, నీవు కొనినవచ్చు దుర్వ్యసనములు శాశ్వతములు! నానిబారి నుండి తప్పించుకొనుటే దుష్టముగఁ దోచునపు డీక వాని నిర్మూలనము చేయఁ గడఁగుట ఎట్టి దుస్సాధ్యమగు కార్యము!

ఇకఁ బార్వతి మనఃపరిశ్చేకు లెఱులున్నవో కొంత పరిశీలంతము. మఱునాఁటి యుదయమున పడక విడిచి

పార్వతి తపస్సు.

భూతిభూత వింతల వానరము, దను కాంచి, నీమనః పంపి మేలుం జేసెయ్యునన్న
 మది సంజులంబి మనము ముఖిలోదు, జలము లాంతి మనము ముఖిలో
 కలయింపి యు న్నది కనెనాది ముఖిలోదు, మెలకెనెమలకెనెమలకెనె
 జమల గుడ్డియు నిది ముఖిలోదు, నీమనః పంపి మేలుం జేసెయ్యునన్న
 లాంచ విడిచి పంపి యింక నయము, నీమనః పంపి మేలుం జేసెయ్యునన్న
 కాంచె ముఖిలోదు, ముఖిలోదు, ముఖిలోదు, ముఖిలోదు, ముఖిలోదు.

—నన్ను నోడుని కుమార సంభవము.

జ్యోత్సమాసము] పార్వతియనుతాపము

లేమనవును పార్వతిపీనులకుఁ గడచినరాత్రి భర్తతోడి తన ప్రసంగము వినవచ్చుచున్నటు లుండెను. సంభాషణ మాకస్మికముగ నిలిచిపోవుటకుఁ గారణమేమో యని యావిడ యాశ్చర్యపడెను. పతి యాగ్రహమే దీనికిఁ గారణమని కొంతతడవునకుఁ ఆసుందరికిఁ స్ఫురించలేదు. తాను గట్టుకడపట వచించిన పరుషవాక్యములు ఆయనకుఁ గోపము తెప్పించెనని యిప్పుడామె తెలిసికొనెను. మానసియమగు జననిగట్టిదని పుత్రునితోడుట కిగోరముగు నిట్టిమాటలాడుట తప్పిదమని యా కాలం గ్రహించెను. చీకటియుండఁగానే యెప్పుడో యిలునెడలిపోయిన పతి, ప్రొద్దెక్కినను రాకుండుటమాని, తన దుడుకుదనమే దీనికి గారణమని పార్వతికిపుడు భోభభడెను. అదివఱకు విచారమెఱుంగని యామానిని మనస్సు ఆదినమున వాల్చుట తపోయ్యెను. “అత్తకేమైనను నాకేమి?” యను తనమాటలు పార్వతిచెవులకుఁ బలుమాటు దపులుచున్నటు లుండెను!

ఆదినముననెకాడు మఱునాడును విశ్వనాథ మింటికి రాలేదు. తపాలజవా నంత యొకయు త్తరముతెచ్చి యిచ్చెను. అది పార్వతిపేరవచ్చెను. మిక్కిలి తత్తర పాటుతో నామెదానిని విప్పిచూడఁగా నం దిటులుండెను.

రెయిలుమార్గము.

చి. సా. పార్వతికి,-

నీక్రేయస్సును గోరియె నీకీయు త్తరము వ్రాయుచున్నాను. ధర్మాచరణమింకొకసారి నీకు జ్ఞప్తి చేయుచున్నాను. సరియైన యనుతాపమే ముందుదారి చూపి నీకు సంసారముఖము నీయఁగలదు. నాపర దేశవాసదీక్ష నీసాన్నిధ్య సన్నిప్తివలననే పరిసమాప్తి నొందఁగలదు. పాదము దేశాటనమునందున్నను, మనస్సు నీయభివృద్ధి నే కాంక్షించుచుండు నీహితుఁడనుచున్నాను.

నాచిత్తాత్రి తన వేగిరపాటువలన పతి కినిర్బంధ దేశ సంచారము సంభవించుటకాయంతి యెంతయు పగచెను. పరిసితు లిట్లుగునని యాకటికి కలలోనైవ. మనకొనలేదు. సాంసారిక సౌఖ్యమున కుచ్చితబూతునందెను యాచేలువకు పతివియోగమునఁ జెప్పనలవిగాని యాశాభంగము గలిగెను. తన మనోనాయకు నెటులో మామయింటఁ

గాపురమున కొడఁబఱుపఁగలనని యాయంగన యనుకొనుచుండెడిది. తనపలుకులకు పతి యింత యలుగుననియును, వానియలుక యిట్లు పరిణమించుననియును, ఆచాన యనుకొనలేదు. బాల్యమునుండియు నిరంతరప్రవృత్తియు, సుఖాపేక్షయు జీవితధర్మములుగఁ దలంచుచున్న యాచేడియ, ఈప్రాతికూల్యమువలన భగ్నమనోరథయై, లోకములో నెవ్వరికిని గట్టుములు తప్పవని తెలిసికొనెను.

చిరకాలమిత్రమగు సుఖాపేక్ష నొక్కపెట్టునఁ గోసివైచుట ఎవ్వరికిని సాధ్యముకాదు. ఆరాత్రి నిద్రయందును పార్వతి మనమున కలవర మతిశయించి యుండెను. మఱునాటి సాయంకాలము తిరిగి తపాల జవాను తెచ్చిన యుత్తరమొకటి పతికి వ్రాయఁబడి యుండుటచేత, పార్వతి యది విప్పి చూడఁగా, అందు కొండపిల్లినీమ వర్తమానములుండెను. మమారుని కష్టములకుఁ దగ్గి లెంగపెట్టుకొని మంచమెక్కి యుండుటయు, విశ్వనాథము గ్రామాంతరము పోవుటచేత నతఁ డచట నారంభించిన కార్యములకు భంగముగలుచుండుటయు, వార్ధక్య దశనుండిన మామ వీనినెల్ల సమర్థింపనేరక, ఒంటిరిగినైన వేగముగఁ దనయుని యింటికి రమ్మనికోరుటయు దాని యందు వ్రాయఁబడి యుండెను. ఆమానిని మనోనేత్రమున కీజాబులోని సంగతులు తనకర్తవ్యము నొకపెట్టున మెఱపుమెఱసిన చందమున స్ఫురింపజేసెను; ఆరహస్యమును గ్రహించిన యాసాధ్య, సందియములు తొలగిపోయి, ఆనందభరితయయ్యెను. కష్టమా! ఇట్టిసహాయకారివగు నిన్నేలజనులు నిష్కారణముగ నిండింతురే!

దివానుసింహాచలముగా రాసాయంకాలము ఉద్యోగస్థానమునుండి వచ్చినవెంటనే కుశలప్రశ్న చేయుటకై, కొమ్మరైగదిలోనికిఁబోయి, యామె చాలసందడి బడుచుండుట కచ్చెరువొందిరి. ఎచటికో దూర్ఘప్రయాణము చేయుటకై పార్వతి మాటయు ముల్లెయుఁ గట్టుకొనుచుండెను. వలదని తడదండ్రులెంతచెప్పినను పుత్రికవారిమాట వినక, యారాత్రి పయనమయ్యెను.

గి. ధర్మాచరణము

క. ఆమెలంతనేయుసువినయ సామగ్రిని వృదుగభీర సంభావనలక

మామయ న త్తయ సంతో

మావృత్తమున దేలి రంతరంగముల దగ్గ.

మహాభారతము.

మనుజు లీలోకమున నిర్వర్తింపవలసిన యుత్కృష్ట కార్యములలో నెల్ల ధర్మాచరణమే యుత్కృష్టమైనది. విధినిర్వహణము తనను నేవించువారిని, తక్కిన ధర్మముల వలె లేనిపోని తర్కమిహంసలకు లోనుచేయక, వారికి నిస్సందేహము తరణిపాయమును జూపించును. కష్టములను పలాయితము గావించును. తనభక్తులకు సౌఖ్యము నొడఁగూర్చి, స్వర్గమును భూతలమునఁ బాదుకొల్పును. విధికార్యనిర్వహణమునకుఁ దొడంగినకాళ్లకు ముంగ్లు గ్రచ్చుకొనవు. దుస్సహములైన ప్రచండభానుకిరణములు శితకరుని చలువవెలుగులై హాయిసొంగును. దుఃఖజనకముగు పరిస్థితులు, సిగ్గుచేదలవంతుకొని ధర్మాచరణ దీక్షఁబూనువారి కడనుండి, తొలఁగిపోవుచుండును.

కొండవీటిసీమయందలి మామగారి గృహముపార్వతి సొచ్చి యిప్పటికీ గొన్ని నెలలైనది. క్రొత్తగా వచ్చిన దినములలో పార్వతినందఱును జాతిమఱజూచుచుందురు. ఈభాగ్యవతి మూలమునగదా తమ ముగ్గులకొమరుఁడు పరదేశముల పాలయ్యెనని యత్తమామ లీనడించుచుందురు. ఈసుందరికిని దమకును రూపవిద్యాభాగ్యము లందుఁగల తారతమ్యమునుబట్టి సవయస్కలగు యిరుగుపొరుగు చేడియలు పార్వతీయనిన పెడమొగము పెట్టుచుందురు. ఆనాతిధరించు మిలమిలమనుసీమనూలు చీరకాంతులు మొఱకు కోకలుగట్టుకొండవీటి కోమలలకన్నులకు సూదులవలె దగిలెను. ఈవిశాఖపట్టణపు సుందరి ధరించునగులును, వాడు సబ్బులు సుగంధద్రవ్యములును, ఆపల్లెటూరి యిల్లాండ్రకేమియునచ్చక, పార్వతి తన యైశ్వర్యమును జూచుకొని విట్టివీరు వగలాడియని పొరుభానింపఁ జొచ్చిరి!

పార్వతి మనసునందెట్టి పరిపాకము గలుగుచున్నదో యాసుదతులకేమి తెలియును? పార్వతి యంతగ నెవరితోను మాట్లాడు బాలకాదు. తనదురదృష్టములజ్ఞుడడి యామానిని మఱింత మితభాషిణియయ్యెను. నిలుకడ మీఁద పార్వతి నిజస్వభావము వారికిఁ దెలిసినది. తనకుఁ గోడలుచేయు సపర్యలు కడుపున బుట్టిన కూతులైనఁ

జేయదని యత్తచెప్పసాగెను. వ్రాతకోతలందును, కుటుంబ కార్యనిర్వాహకత్వమునందును, పార్వతి మామకుఁ గుడిభుజమయ్యెను. ఆపుణ్యవతి తమ యిలుసొచ్చినప్పటి నుండియుతిరిగి పాడిపంటలయందు తమకుఁగొఱంతలేకున్నదని యాగృహస్థులు గ్రహించిరి. పార్వతి యత్తయెడఁగనపఱుచునత్యాదరమువలననే, కాటికిఁగాళ్లుచాఁపుకొనిన యాముదునలి ముత్తైదువ, మరల యావనవతియగుచున్నదా యనునట్టుగ మిసమిసలాడఁ జొచ్చెను! ఆమె కిపుడు పార్వతి బహిఃప్రాణము. తమకుఁగోడలే కొడుకు మాత్రురునని యావృద్ధాంగన నలుగురికిని జెప్పుచుండును. అరవిందమువలె నున్నదనము నరూకాంతియు గలిగియుండు పార్వతి పాణితల మిపుడు, ఇంటిపనులు నిర్వర్తించుట చేత గట్టిపడుట కత్తయెంతయు వగచి, కష్టపుపనులు చేయవలదని కోడలి నివారించి, అవి తానే చేయుచుండును. తమకోడలు సత్కులమున జనించిన యోగ్యురాలని గ్రహించి యామె తమ విద్యము వారిని గౌరవింప నారంభించెను.

గృహకృత్యములు చూచుకొనుటయే కాక, భర్త యాప్రదేశమం దారంభించిన ఘనకార్యములు కొనసాగింపవలయుననియు పార్వతి యాశయును. విశ్వనాథము గ్రామమున లేకుండుటచే క్షీణించదొడగిన రాత్రిపాకశాల హిందీప్రచారములను పార్వతి పునరుద్ధరింపఁ జూచెను. ఖర్చువస్త్రునిగ్ధామునకుఁగూడఁ బ్రోత్సహము కలిగించెను. తనకదివఱకుఁ దెలియని నూతనోద్యమము లందుఁ జొచ్చుట కాసుందరి వెఱగందక, తనప్రియునకుఁ బ్రియమగు సత్కార్యములు దనకును నాదరణీయములై యని చెప్పెను. మృదువగు చీరలు ధరించుచుండిన యా మృదులాంగి, తన ముద్దెనుగు చీరల నిపుడు మూలవైచి, ముదుగుస్వదేశవస్త్రములు గట్టుటకుఁ గొంక కుండెను. హిందీభాషాపరిజ్ఞానములేని యాబాల, ఆ గ్రామవాసినులకుఁ దానే యాభాష నేర్పఁబూను పెంతటి సాహసము! తాను జెప్పినచొప్పున నాచాన చేయఁగలుగుట యందలి రహస్యమేమనఁగా, స్వయంకృషిచే ప్రాతఃకాలమునఁ దాను హిందీనేర్చుకొనుచు, మధ్యాహ్న సమయమునఁ దమయింటికివచ్చు బాలల కామె పాఠము చెప్పుచుండును. తనకుఁగల యభినివేశమువలన నెట్టి నూతనోద్యమములును,

చిరకాలానుభవముగల వారివలె నాసాధ్య సాధింపఁ గలిగెను. వేయేలఁ ఆప్రాంతములందు వ్యాప్తిలోనున్న యున్నతోద్యమములలోఁ బార్వతి పాల్గొనుచు, దేశసేవకు రాండ్రలో నొకతెయని యామె పరిగణింపఁబడు చుండెను.

ఇట్లు క్రొత్తప్రదేశమునఁ గ్రొత్త యుద్యమములలో నిమగ్నయైయున్న పార్వతి యొకవిధముగ క్రొత్త మానిసి యయ్యెననియే చెప్పవచ్చును.

ఈనూతనజీవితమున పార్వతి కంతోమేలు కలిగెను. ఇట్టిమార్పు లేక, జననీజనకులయొద్దనే యాబాల దినములు గడుప నెంచినయెడల, దినమొకయేడగు నామె కుఁ గాన్పించియుండును. పరోపకారదీక్షయే, మనఃకేశ నివారకమును, ఆత్మోజ్జ్వల సమర్థమును! కావుననే తాను ధన్యజీవితాని పార్వతి యిపుడు తలంచి, యీపరిణామము నకుఁ గారణమైనకాలమును, కాలాధిపతియగు నీశ్వరుని వినుతించుచుండును.

వినను, ఒక్కొక్కప్పుడు పార్వతికి వర్ణింపరాని దుఃఖము పొంగిపొరలివచ్చుచుండును. లోకమునఁ దా నొంటరిగ నుంటినని యాయబల భీతి నొందుచుండును. తలిదండ్రులు దూరమున నుండుటయు, పతిని వీడి దినములు గడపుటయును—ఇవి యాయంగనకంతో దుస్సహములగు నుండెను. పతి ప్రవాసమునకుఁ దానే కారణమని తలంచినపు డామానిని మనోవ్యధ యధికమగుచుండెను. అత్తను గూర్చి తా నానాఁడాడిన యన్యాయపుబహుకున కాయంతియెంతయు వగచి, ఆఘోరపాపమునకు పరితప్త యగుచుండును.

నిరతము కార్యదీక్షతో నుండు పార్వతి యిట్టి గూఢదుఃఖమునకు లోనగుచుండునని యెవ్వరికిఁ దెలియును? దుఃఖ ముప్పొంగినపుడు, ఆబాల తనగదిలోని శయ్యమీఁదజేరి, శమనమైనపిదప వెలికివచ్చును. ఒకానొక దినమున పార్వతి యిట్లు శోకవార్ధియందుమనిగియుండఁగా అత్త యామెదగ్గఱకువచ్చి, “అమ్మా! నేఁడు నీవేమి యిటులున్నావు?” అని యడుగఁగా పార్వతి సత్యము చెప్పవలసివచ్చెను. అంతఁ దనకొమరునివిషయము జ్ఞప్తికివచ్చిన యత్త కోడలితోఁ గలిసి శోకించెను. కాని, తన పుత్రుడు అనతికాలములోనే యిలునేరఁగలడని చెప్పి యత్త

కోడలి నోదార్చి, ఆమానిని మనస్సు దుఃఖవిషయములందు జొరకుండు నుపాయ మారయుచుండెను.

దేశీయమహాసభ, ఆంధ్రదేశ కేంద్రస్థానముగు కాకినాడను జరుగనున్నదని తెలిసి, పార్వతి, యచటికేగి సభాదినములలో నచటికేతెంచు మహానీయుల నేవజేసి ధన్యత నొందఁ గోరుచున్నానని చెప్పినపుడు, ఇట్టి వ్యావృత్తి వలననే నఁ గోడలిమనసు దుఃఖ విషయములు మఱచుట కలవిడునని యత్త తలపొసి, యామె పయనమునకు సమ్మతించెను.

౬. ఉంగరము దొంగతనము

క. తక్షకుఁ డీ కుండలము ల

వేషించుచుండువాఁ డభేద్యుఁడు మాయాదక్షుండు, వారివలన, సు

రక్షితముగఁ జేసి చనుము రవినిభ లేజా!

— భారతము.

పార్వతి కాకినాడపురమున నడుగిడుటకుఁ బూర్వమే, ప్రచ్ఛన్నయై యటనుండఁగోరి వేరును వేషమును గొంతయు మార్చుకొనెను. అన్యదేశపు స్త్రీయని తెలుఁగు వారు తలంచి, తనను లేనిపోనిప్రశ్నములు వేయకుండుటకై తా నీమార్పుచేసి కొంటినని పార్వతి యనుకొనుచుండెడిది. కాని యాముదితకుఁ దెలియకయే వేటొక యుద్దేశముకూడ నామె మానసమున నుండనేమో!

ఒకనాడు ప్రాతఃకాలమున బంగరులేయెండలో తపడుస్తులు మెఱయుచుండఁగ, దేశీయైచ్చిక భటులు గాంధినగరమధ్యమున స్థాపింపఁబడెనున్న జాతీయపతాకాస్తంభము చుట్టును జేరియుండిరి. పతాకస్థాపనమహోత్సవము దర్శించుటకై వేలకొలది జనులు బారులుదీరి నిలుచుండిరి. ముందరిబాట నిరు ప్రక్కలను స్త్రీలు చేరియుండిరి. వీరిలోఁబార్వతీభాయి యొకతె. అంతసేనాని యగు జవహరిలాలుగాలి హిందీయుపన్యాసమును తెనుఁగు వారి యుపయోగాధము భాషాంతరముచేసిన యొకయువకుని కంఠస్వరము తా నెపుడో విననట్లుగ పార్వతికిఁ దోఁచెను. కొంతసేపటికి స్ఫురణకువచ్చి, యాయువకుని వైపున కాసుండిరి దృష్టి నిగుడింపఁగా, గడ్డము మీసమును దట్టుముగ నావరించినవదనమామెకు చక్కుగోచరమయ్యెను.

కాని, విశ్వసాధమునకంటే నీతడు పాడుగుగనుండిన వేటొక పురుషునివలె దోచెను. “ముఖమునుబోలు ముఖ ముండురీతిసే, కంఠమును బోలుకంఠము నుండదా?” యని తన్నుదా ప్రశ్నించుకొని, పార్వతీభాయి, తత్తరపడెడి తనహృద యావేగమును శమింపజేసికొనెను. ఆజనమూహ ముననొక వేళ తనప్రియుఁడుండినను ఆయననుగనుగొనుటెట్లని యామె యధైర్యపడెను. మానవసేవాదీక్షచే నాకోమలి హృదయము బంధింపబడి యున్నను, కన్నుగవహాత్రము ప్రియుని సుందరాకార సందర్శనముకొఱకు అపుడపుడు జనసమూహము నారయుచుండునని మానవ్యుక్తము.

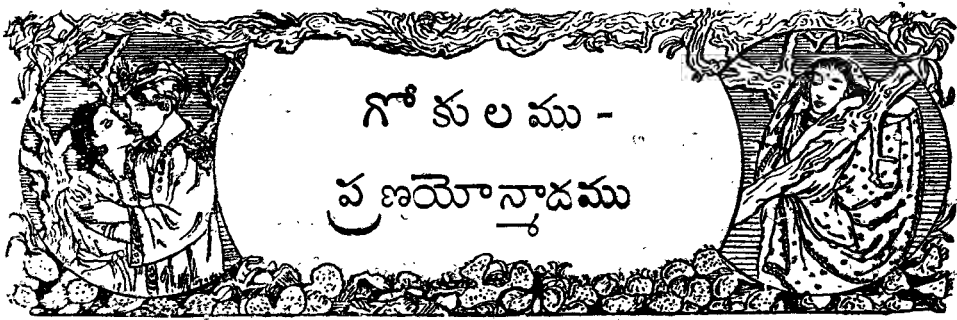
కాకినాడలో పార్వతీభాయికి గల్గిన యొకటి రెండనుభవములను గుఱించి యిచటఁ గొంత ప్రస్తావించెదము. మొదటిదినములలో నైచ్చికనేపకులు నేపకురండ్రును, గంటికి తెప్పవలె యిమ్ము నహర్నిశము గాచుచుండురని యూహించి ప్రేక్షకులు పగలేమఱియుండుటయు రాత్రులు మైముఱచి నిద్రించుటయుఁ గనిపెట్టి, చుట్టుపట్టులనుండియు, విదేశములనుండియు, నచ్చిన చోరశిఖామణులు ఇచ్చావిహారము సలుపుచుండిరి. కనుమూసి కనుతెఱచునంతలో ప్రజలు తమ సొత్తును గోలుపోవుచుండిరి. తమవస్తువులు తుణమాత్ర వ్యవధానమున మాయమగుచుండుట కాశ్చర్యపడి, జనులు తమదగ్గఱనున్న నిరపరాధులమీదనే నిందమోపుట కారంభించిరి. ఇట్టి యపనిండులమోప వెనుదీయకుండువానిలో స్త్రీప్రేక్షకులును గలరు. వీరమృమీద వెంకట్యయు, నూరమృమీద పేరమృయు లేనిపోని సందియములుపడి, దేశీయ మహాసభాతీర్థయాత్ర చేసినందుకు ఫలముగా, సొమ్ము గోలుపోవుటకుఁదోడు, ఆజన్మవిరోధములు సంపాదించుకొని పెక్కండ్రు ఇలువేరిరి! ఏయమ్మ సింగారమును గుఱించి యాయమ్మమామకొనునుగాని, పరుల

సొమ్ము భద్రపఱుపవలయు నను చింతగలవారు లేకుండిరి. పార్వతీభాయి జాగరూకతిగల కన్నులు చిట్టి దొంగతనము లట్టై పట్టుకొనుచుండుటనుబట్టి, యామె విహరించు దెస దొంగతనము లంతగఁ దలమాపకుండెడిది.

పగలెట్లలో పెద్దసొమ్ములను స్త్రీలు గాపాడుకొన గలుగుచుండిరికాని, రాత్రులు వారేమి చేయగలరు? ఒకనాటిరాత్రి స్త్రీప్రతినిధులుండు పెద్దగదిలో నందఱు విశ్రమించి యుండిరి. గదికిగదికి నడ్డుముగ దడులు తడకలు నుండుటచేతను, తడకలే తలుపులుగ నమర్చబడి యుండుటవలనను, చోరల బారినుండి లోనివారి కంత రక్షణము లేకుండెను. మినుకుమినుకుమును విద్యుద్దీప్తములగు జనులకంటే చోరులకే యొక్కొకతటి సహాయకరములగు చువచ్చెను. చప్పుడైన, ముందరివాకిట దగ్గఱకుఁ బార్వతీభాయి పోయి యుండుట గనిపెట్టి, వెనుకవాకిలి తడక సందునుండి యొకచోరుఁడు చేయిపోనిచ్చి, అచట మంచముమీదఁ బడకొనియున్న స్త్రీనగను దీసికొననెంచెను. ఇది కనిపెట్టి పార్వతీభాయి వేగమె యచటికిఁజని, నగమీదఁజేయింపిన దొంగచేతి నదిమిపట్టెను. చోరుడంత నిద్రించు స్త్రీనగను వదలివైచి, పార్వతీభాయి చేతని బట్టుకొని, వ్రేలియుంగరమును సంగ్రహించి పరుగిడెను. తనవస్తువుపోయినను, పరులసొమ్ము భద్రమయ్యెనని పార్వతీ సంతసించెను. దొంగకై వెతికిరికాని, వానిజాడ గానఁబడలేదు.

తాను బోగొట్టుకొనిన సొమ్ముధికమైన విలువగలది గాకున్నను, పాపము, పార్వతీభాయి యారాత్రి యుఁ బిమ్ముటయు ననేకపర్యాయములు తన వట్టిక్రేలిని జూచి దైన్యమునొందెను. పరులచేఁ జిక్కిన యాయమూల్యమును నుంగర మింక దొరకదని గ్రహించి పార్వతీ మిక్కిలి విషాద పడెను.

కాశీ వ్యాసాచార్యులు గారు

స్వా

మికార్యాధిసాధన చతురుఁ డతుల
శక్తిసామర్థ్యయుతుఁడు, వసంతుఁ డెలమిఁ
జెంత నడువంగ గోకుల ప్రాంతములకు
తైత్రయాత్రార్థమై పంచశరుఁడు వెడలె.

ఉ. గోకుల సన్నిధానమున

కుక్షి మునుముంద వసంతు డేగి త
త్రాప్తకట యామునకన్యాద
భంగతరంగరవంబు పీనులక
సోకిన నాలకించి బహు
శోభనహా తదుపాంతదేశమం
డే, కడువేగ దఁడువిడి
యింపంగఁ బూనె మనంబులోపలక.

చ. పటుతర శక్తి యుక్తి గుణ

భాసురులైన తిదీయయోధుల
ప్పట నిజనాథు మానసిక
భావ మెటింగి స్వకీయకార్యలం
పటులయి తత్క్షణంబు పరి
పంథుల చిత్తములక గలంప న
చ్చటఁ దమకార్య మానిరి
నిజప్రతిభావిభవంబు పెంపుకాన్.

మ. రసహీనాధికధూళిధూసరవన

మ్రుష్ణాన జీర్ణశ్లేష
ద్వసనానీకములన్ దృఙ్జించి విటపి
వ్రాతంబు లాతావునం
దసమానారుఃపల్లవాంబరము లా
హ్లాదంబునక దాల్చి ని
ర్భే సమంతంబులు నూత్నవైభవము
రాశీభూతమై యొప్పంగక.

గీ. రమ్యకేసరపులక షర్మములతోడ
సరసకోరకమృదుతరోష్ఠములతోడఁ
దరుణపల్లవరుచిర పాదములతోడఁ
బొలిచె నాతావున నశోకధూరహములు.

చ. కలుషవిహీన నూతనవి

కస్వర కోమలకాంతి మోములక
జెలఁగ మహాస్మతాకృతులచే
నలరారుమఁ గోకిలావళి
కలనినదంబు లొప్పు సహ
కారచయంబులు స్వీయహస్తశా
ఖిల నిలువెల్ల సాచి సహ
కార మొనర్పంగఁబూనె నత్తటిక.

నీ. సహకారపల్లవాస్వాదకషాయకం

తమలఁ గోయిలలు పాడంగఁ దొడఁగ
బహుశృవుష్పమరందపానమాద్యద్యుం
మందరస్వనము లందందుఁ జెలఁగ
నీలాభ్రసదృశతమాలవృక్షోన్ముఖ
కేకినినాదముతో చొకళించెఁ
తరుషండమండలాంతరశుకాదిద్విజ
శ్రుతిపితగీతికాశోభ దనరె

గీ. తరుణరవివర్ణ పల్లవాధరము లమర

నధికరుచిఁ దనరు లతాలతాంగు లెల్లఁ
బుష్పవతులౌట మది బొంగి పారలి ప్రకృతి
జనని, యొనరించె దెసల వసంతపూర్తి.

చ. స్మరతపనజ్వరార్తపరి

శాంతికినై తదర్యాభూములక
దరశనికుంజపుంజము
లుదారత నై జములైన చల్వపం

దిరుల విధంబునకొ నెగడి

నర్మలతోమలపుష్పకయ్యల

చ్చెరువుగ దిద్దె జి త్తములు

చిందఱవందఱచెంద నందునకొ.

గీ. భ్రమరరాజంబు, తనప్రియురాలితోడ

మల్లికాకుంజపుంజనీమలకుఁ జేరి

పటుతరాసక్తిఁ గుసుమైకపాత్ర మంద

తనివితీరంగఁ దా మరంసంబుఁ గ్రోలె.

చ. హృదయగతాభిలాషఁ జకి

తేక్షణపంక్తుల వెల్లగొల్పుమకొ

మృదుతరబాలసూసముల

మెక్కుచు, శ్యామలశాద్వలంబులం

దడటున సంచరించువారి

జాంగన డాయుచు నొక్కలేడి య

య్యదనున నాత్మశృంగమున

నల్లన గీతఁ దడియకాయముకొ.

సీ. తనసతితోఁ గపాతము వృక్షకొటరాం

తరమున గుసగుసతో జరుపదొడఁగె

కిరంబు సహకారభూరుహంబునఁ గాంత

తోడ సల్లాపంబు లాడఁగడఁగె

పాలతిఁచెక్కిల్లపై ముద్దులాడుచు శారి

కలు జంటజంటలై మెలఁగఁ దొడఁగె

పతివిరహంబు సైఁపక చక్రవాకియఁ

బ్రియునకై దినమందె వెదకఁ గడఁగె

గీ. వింతవింతలఁ జెలఁగు వసంతపూర్తిఁ

గనులఁ గాంచంగ గోకులంబునఁ దనరెడి

గోపగోపీజనంబులకును మనంబు

నందు నూతనభావంబు లింకురించె.

సీ. నెటికురు ల్వవరించి నిలుపుపాపటఁ దీర్చి

యోరకొప్పల సొంపులొలుకువారు

తళతళలాడుమోములఁ గుంకుమము దిద్ది

మక్కున త్తులకాంతి మొనయువారు

చేతిగోటులపైని చిలుమువాయఁగ రుద్ది

పట్టెగాజుల బెంపువరలువారు

గొల్లఁడు సంతలోఁ గొన్నచీరలఁ గట్టి

కుడిపైఁటలఁ బసందు గొలుపువారు

గీ. బెళుమనడకలకలిమిచే వెలయువారు

పూట కొకక్రొత్తయందంబు సాటువారు

పలుతెఱంగుల ముస్తాబు సలుపువారు

వెలయుమండిరి పో గొల్ల వెలఁచు లఱట.

చ. పనిగలదానిరీతి, యొక

భామిని వేమఱు నందునింటికొ

జని, యటఁ గృష్ణఁ డెందు

నయినన్ గనవచ్చినఁ జూచి “నందనం

దన! కలదా? యశోదనద

నంబున” యంచుట ప్రశ్న లేమయో

పానరిచి, రాకపోకలను

బ్రాద్దులు పుచ్చుచునుండె నొక్కటకొ.

చ. పురమునఁ బాల నమ్ముకొనఁ

బోయిన భామ యొక్కర్తు వీక్షలం

దరిగెడివేళఁ గృష్ణఁ డెదు

రైనను సంబరమంది “ఓయి సుం

దర! యిదె పాలనిచ్చెదను

ద్రాగెదవా?” యనివానితోఁ బరా

మరిసల స్వఃజ్యోచ్చైః బలు

మాటులు మారనిబారి మీటుచుకొ.

చ. కడవను వెన్నముద్ద లిడి

కాంత మఱొక్కతె యేటినిటికై

వడిఁ జని వత్తునందుఁ దన

వారలతో వచియించి చెంగటకొ,

గడగొని, యాలమందలను

గానెడి కృష్ణుని డాసి, వాని క

య్యెడ నిజవస్తుసంతేతుల

నెల్ల సమర్పణచేసి వచ్చెడికొ.

ఉ. కాటుక నొక్కకంటఁ నిడి

కాంత యొక్కర్తుక యింతలోన నా

బాటనె, నందనందనుఁడు

వచ్చుచు నుండెనటంచు నెవ్వరో

సాటఁగఁ బ్రాంగణంబునకు

సాగుచు రెండవకంటిమాటయే

మాటుపడకొ జరించెడిఁ బ్ర

మాదమునకొ జనులెల్ల నన్వఃగకొ.

చ. పులివలె నత్త తన్నుఁ గని

పొంచి మెలంగఁగ నొక్కకొంత, నె

ల్పల వడి గొల్ల సుద్దులను

బాడుమఁ గృష్ణుడు పోవ వానినే

తలఁచుచు నిస్పృహత్వే యయి

తత్సమయంబున నత్త పల్కు ప

ల్కులకును దాటుమాటు పలు

కుత్ పలుకంగఁ దొడంగె నార్తితోక.

గీ. దినదినంబున కొకరీతి మనములందుఁ

బ్రూయదీపకవస్తు సంభారములను

బాసుకొల్పు వసంతుఁడ డప్పట్టనందు

నొడరి యావన మానఁగా నొక్కనాఁడు.

గీ హాసచంద్రిక లమరు నాన్యంబుతోడఁ

గామినుల హృదయము నీరుగా నొనర్చు

తుహినకరములతోడఁ జంద్రుండు దోచి

యల 'పయోముఖి విమకుంభ' మటులఁ జెలఁగె.

చ. కనుగొని రేవెలుంగు వ్రజ

కాంతలు హృత్స్వరసిక్ జనించు నా,

ప్రణయతరంగడోలికల

పై నిజమానస రాజహంసముల్,

గొనకొని యూఁగులాడ యదు

కుంజరువిగ్రహ మొండె యూఁతగాఁ,

గొని, యెటులో చరించిరి, య

గోచరసర్వవిధానలై యటక.

ఉ. గొల్లత లంతఁ జిత్తుమనఁ

గోల్కలు గుబ్బటిలంగఁ బొంగుచుక,

నల్లని గొల్లవాని నయ

నంబులఁ జూచెడిభాగ్య మెప్పు సంగ,

ధిల్లనో? యాత్మకాంక్ష యెటు

దీరునో? యంచు దదేకదృష్టితో,

సుల్లములక దలంచి తుల

మొక్కయుగంబుగఁ బుచ్చుచుండఁగక.

కా. అంతర్నాడికలందు నూతనవికా

సాంకూతముతో రేగి ల,

త్వాంతస్థావరజంగమంబులకు, మో

హావేషముక గూర్చుకే, కాంతో

ల్లాసితయామునీతటలతా

గారంబున దొక్కచోఁ,

జెంత న్యోహనవేణగీతి వినవ

చ్చెక్ శ్రోత్రపేయంబుగక.

గీ. అనుపదమె దివ్యవేణగీతామృతంబు

భూనభోంతరములు నిండి, పొంగిపారలఁ

బుడమిఁ బడియున్న యెండిన మోడులేని

క్షణములోపలఁ జిగురింపఁగో దొడంగె.

చ. నెమరుల వేయుచుక సగము

నిద్దురఁ దూఁగెడి గోగణంబు, సం

భ్రమమున నట్టై లేచి, పలు

మాలులు దిక్కుల నిక్కిచూచి, శ్రో

త్రముల నిగిడ్చి, కంఠగత

రజ్జుల భగ్న మొనర్చి, తన్ని నా

దమునకు నూటిగా ద్రుతగ

తంబులఁ బాఱఁగఁజొచ్చె వెంటనే.

మ. ఘనవంశీనివదంబు వీనులకు సోఁ

కక, మన్యధాస్థానార్కటి

జనితోన్మాదమనస్కలై విగత ల

జ్ఞాసజ్జలై గోపికా

వనజాతేక్షణ లన్యకృత్యములఁ బో

వకద్రోచి శ్రీకృష్ణ మో,

హనరూప ప్రతిభాశుభాకృతి ది

ద్యుతాయ తలై య త్తటిక.

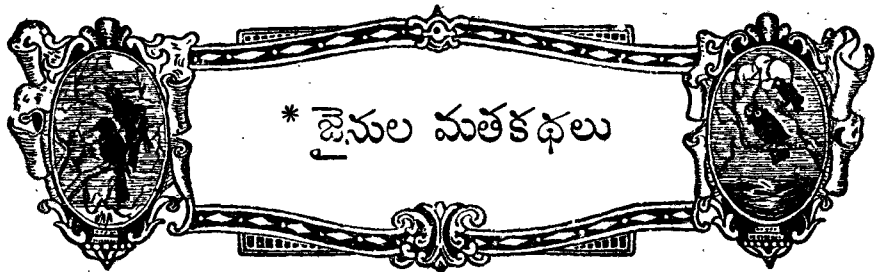
క. స్మరసాహాయ్యముఁ గొని త

త్తరణీమణు లంత నిజనదనముల విడి యా

మురహరుజాడలఁ గనుఁగొనఁ

దరలిరి ఒక్కొక్క రొక్కదారిని గొనుచుక.

౧ భట్టాకలంకుడు-జ్ఞానోద్ధ్యోతిని కథ

పంచాంగుల ఆదినారాయణశాస్త్రి గారు

శ్లో. రత్నత్రయ పవిత్రాణాం మునీనాం గుణశాలినాం

వందేహం బోధసింధూనాం పాదపద్మద్వయం సదా.

పూర్వం మన యీ భారతవర్షంలో మాన్యభేటమని ఒకపట్నం ఉండేది. దాన్ని పాలించేరాజు శుభతుంగుడు. పురుషోత్తముఁ డతనికి మంత్రి. మంత్రి పురుషోత్తమునికి పద్మావతి యనేభార్య ఉంది. ఆదంపతులకు ఇద్దరు కొడుకులు. ఒకడు అకలంకుడు. రెండోవాడిపేరు నికలంకుడు. ఈ పిల్లలిద్దరూ మాంచిస్సగ్గద్రూపులు. ఒక్కరూపమే కాదు. ఆపిల్లల గుణాలు కూడా తల్లిదండ్రులను ప్రసిద్ధికి తెచ్చినవని పెద్దలంటారు.

జై నులకు మతసంబంధమైన వ్రతాలన్నా ఉపవాసాలన్నా చాలాశ్రద్ధాభక్తులు ఉంటవి. ఎన్ని అనాంతరాలు వచ్చినా వాళ్లు మతనియమాలను ఉల్లంఘించరు. అందులోనూ పురుషోత్తముడిలాంటి వారివిషయంలో చెప్పవలసిందేలేదు. ఒకమాటుచిత్రం జరిగింది. ఏమంటే—అష్టాష్మికాపర్వం వచ్చింది. అష్టాష్మికాపర్వం అంటే ఇప్పుడు మనం నవరాత్రులు చేస్తున్న మోస్తరుగా ఆకాలం వారి మతాచారముల ననుసరించి వారిదే వతను ఎనిమిదిరోజులు విశేష శ్రద్ధాభక్తులతో పూజా పురస్కారాలుచేసి నేర్పించే పండగ. ఈ పండగ ఎనిమిదిరోజులున్నూ నందిత్రేత్రంలో గడిపితే బాగుంటుందనీ, రవిగుప్తుడనే జై నముని చాలా మతరహస్యాలు తెలిసి

నవాడు అక్కడ వున్నందువల్ల ఆయనతో కలిసిమెలసి తత్వజ్ఞానచేసి తరించవచ్చుననీ పురుషోత్తముడు ఆలోచించి తనభార్యను పిల్లలను తీసికొని నందిత్రేత్రం చేరినాడు.

రవిగుప్తుడు ధర్మార్థమై శరణుజొచ్చిన పురుషోత్తమునికి కుటుంబంతోసహా ఆదరసత్కారాలుచేసి ఆ యెనిమిదిరోజులు బ్రహ్మచర్య నియమం ఏర్పాటుచేసి ధర్మోపదేశమును చేశాడు. లోకంలో ఎన్నెన్నిమతాలు ఉన్నాయో, వాటివాటి ప్రస్థానములలో గల భేదాలు ఏలాగంటివో మొదలయిన విషయాలు పండువలిచి చేత బెట్టినట్లు విశేషంగా చెప్పి సమన్వయము చేసినాడు. తత్రాపి జై నమతపు అధికృతనూ అసాంసా తత్వాన్ని చక్కగా చెప్పినాడు. పురుషోత్తముడు ధన్యస్మితను కొన్నాడు. ఇట్లా జరిగే ఈమధ్యలో రవిగుప్తాచార్యుడు బ్రహ్మచర్యవ్రత ప్రాశస్త్యమును వర్ణించడం తటస్థించింది. అసలే రవిగుప్తుడు గొప్పజ్ఞాని. ఆమెని సమస్తమతాలకూ సమస్తవిజ్ఞానాలకూ సమస్తసద్భావాలకూగనియైన జై నమతమునందలి బ్రహ్మచర్యవ్రతము నవలంబించడంలో ఆయన పెట్టినపేరు.

* ఈశ్వరి కతో వచ్చుకథలు జైనుల మతగ్రంథములగు ఆరాధనాసారము, సమయసారము మొదలగువానినుండి ఉద్ధరింపబడుచున్నవి. కావున చారిత్రక దృష్ట్యాగల విశ్రుతిపత్తులకు అనువాదకుని కెట్టిబాధ్యతయును లేదు. ఈ విధంగానే బౌద్ధులయొక్కయును శైవులయొక్కయును మతకథలనుకూడా సాధ్యమైనంతత్వరలోనే ఆంధ్రంలో పరివర్తించి ప్రకటింపవలెనని యున్నాను. ఇట్టికథలన్నీ వాఙ్మయంలో వుండవలెనని నాభావము. (పం. ఆ. శా.)

అచార్య రవిగుప్తుడు చేసిన బ్రహ్మచర్య ప్రశంసను విని పరవశుడై పురుషోత్తముడు గురుపాదుకలు ముట్టుకొని తానున్న తనపుత్రులున్న బ్రహ్మచర్యం అవలంబిస్తామని శపథంచేశాడు. కాని ఒకచిత్రం జరిగింది. పురుషోత్తముడు తాను ప్రమాణం చేసేప్పుడు ఎన్నిదిరోజులనే నియమాన్ని భావించాడు. అతనికుమారులకు ఈ తిరుగుడు తెలియనందున ఆజన్మమూ బ్రహ్మచర్యం ధరిస్తామనుకొన్నారు. తర్వాత అష్టాష్మికాపర్వం ముగియగానే పురుషోత్తముడు తనకుటంబంతో స్వస్థానానికి వచ్చి చేరి ఓల్లలకు పెండ్లిప్రయత్నాలు చేశాడు. కాని ఆపిల్లలద్దరూ ఎన్ని చెప్పినా వినక తమనియమాన్ని సాగించుకొన్నారు. కేవలం నియమాన్ని సాగించుకోవడమే కాకుండా లోకయాత్రా నిర్వహణానికై కావలసినట్టి వ్యాపారములు వృత్తులు మొదలగువాటినికూడా వదలి సర్వదా విజ్ఞానమును ఆర్జింపసాగినారు. సమస్తశాస్త్రాబూచదివరి. వీలున్నంతవఱకు సమస్తమతములందరి తత్త్వములను తెలిసికొన్నారు. కాని ఒక్క-బాధమతంలోగల విశేషాలుమాత్రం చక్కగా తెలిసినవి కావు. కాని బాధమతం నేర్చుకోవాలె అనే శ్రద్ధ వీరికి అపరిమితంగా ఉన్నది.

ఆకాలంలో మాన్యఖేట నగరంలో బాధగర్భాలను చక్కగాచెప్పగల బాధవిద్వాంసుడు మణియెవ్వరున్నారేరు. కనుక ఈసోదరు లిద్దరూ మారువేషాలతో మహాబోధిస్థానంలో వుండే బాధగర్భాచార్యునిద్వకు విద్యార్జనకై వెళ్లిరి. ఆయాచార్యుడును వీరినితోలుదొల్ల చక్కగా పరీక్షించి విశ్వాసము కుదిరిన పిమ్మట తక్కిన విద్యార్థులతో బాటు మత్స్యగ్రంథాలను చదివింపసాగెను. ఇట్లా వుండగా ఒకనాడుజరిగిన చిత్రమేమంటే : బాధగర్భువు నూరు నూటయేబదిమంది శిష్యులను మట్టుపెట్టుకొని బోధ చేస్తున్నాడు. అప్పుడు సందర్భానుసారంగా జై నమతమునందలి సప్తభంగీసిద్ధాంతం చర్చల్లోకి వచ్చింది. బాధ గురువు చాలా చతురుడున్నా కుశాగ్రబుద్ధిన్నీ అగును. అయితేనేమి? పాతం సందర్భంలో అపహాసంపడ్డది. దాన్ని సంప్రదాయంలో సహస్వయం చేతామంటే దిక్కులో చదం లేదు. చాలా నేపటిదాకా తికమకలుపడి బాధగురువు మధ్య విశ్రాంతి

కని పేరుపెట్టుకొని పాతం ముగించి వెళ్లిపోయినాడు. వెంటనే శిష్యులుకూడా వెళ్లిరి. కాని అకలంకుడుమాత్రం అక్కడనే ఉన్నాడు. తాను బాధగురువు తరహాను కనిపెట్టియున్నందుచేత, ఎవ్వరూ లేకుండాచూచి ఆసప్తభంగీలక్షణంలో పంక్తిని దిద్ది సమన్వయముచేసి వెళ్లినాడు. తరువాత ముఱు కొంతనేపటికి పాతం ఆరంభంఅయింది. మొదట తలాతోకా కనపడని పంక్తిలో ఇప్పుడు బాధగురువుకు అద్భుతముగా పదార్థస్ఫురణ కలిగింది. హతాత్తుగా అట్లు తనకు ఆవిష్కమస్థలంలో సంతోష విచ్చిత్తి అయినందుకు ఆయన ఒకమోస్తరుగా సంతోషించాడు. కాని హృదయంలో ఆందోళనం బయలుదేరింది. ఈ పంక్తిని నాశిష్యులలో ఎవరో దిద్దినమాట వాస్తవమే. లేక పోలే మొదట విషమంగా వున్నదికదా ఇంతలో ఎట్లా సాధునైంది? అందులోహడా జై నమత సాంప్రదాయంలో ఆరి లేరనవా రెవరైనా అయితేనేకాని దీన్ని సమన్వయంచేయలేరు. నాశిష్యుల్లోనే ఒకవేళ ఎవరైనా ప్రచ్ఛన్నంగా జై నులున్నారేమో? జై నులహా బాధులహా సహజద్వేషం గదా. కాబట్టి ఈ విషయము పరీక్షచేసి తెలిసికోవాలె, అనుకొని ఒక్కొక్కరిని పిలిపించాడు. జై నదేవతావిగ్రహము నొకదానిని తెప్పించి శిష్యులనందరిని ఆవిగ్రహాన్నికాళ్ళతో దాటి పోయినదని ఆజ్ఞ యిచ్చినాడు. అట్లే అందరూ చేశారు. క్రమంగా అకలంకుని వంతు వచ్చింది. అతడు దారము నొకదానిని చేత అడ్డుగానుంచుకొని దాటెను. బాధగురువు ఈవిషయాన్ని కనిపెట్టలేదు. తర్వాత ఇంకోనాడు విద్యార్థులందరూ నిద్రపోతున్నారు. బాధగురువుమల్లా పరీక్షింతామనుకొని, మంచికంమహాత్రలు మాటగట్టి, గాఢమైననిద్రలో వారుండగా, ఆసమీపములో క్రింద దొర్లింపజేశాడు. గణగణగణగణగణవని చప్పుడు మహాభయంకరంగా వినబడడంతో, విద్యార్థులందరూ కలతనిద్రలోలేచి, ఆమహావిప్లవేదో తెలియక తమతమ మతదేవతల ధ్యానముచేయసాగిరి. అకలంకనికలంకులు గూడా జినదేవతలకు ప్రీతిగా పంచనమస్కారమంత్రమును పఠింప మొదలుపెట్టిరి. ఈసంగతంతా బాధ గురువేర్పరచిన గూఢ చారులు కనిపెట్టి, వారిద్దరిని తీసుకోపోయి, బాధగురువు ఎదుట నిలిపినారు. ప్రచ్ఛన్నవేషంతో తమమతాన్ని నాశనంచేయుటకు వచ్చినదో

నమ్మి తెల్లవారుదనుక బాగ్రతగా కాపాడి ఆపైని వారిని ఉద్దీయవలసిందని ఆజ్ఞయిచ్చెను.

తర్వాత అకలంకనికలంకులు ఇద్దరూ చాలా పరితాపపడ్డారు. చేసినపరిశ్రమ అంతా బూడిదలో పోసిన పన్నీరైందనుకొన్నారు. ఇట్లా అనేకవిధాల ఆలోచించుకొని కావలివారు కాస్తకన్నుమూయడంతోటే పారిపోవడానికి ఆరంభించారు. తెల్లగాతెల్లవారిండాకా ఎవ్వరూ కనుక్కోలేదు. తెల్లవారగానే పిట్టలు బారిపోయినవంటే బారిపోయినవనుకున్నారు. అయినా బాధగురువు మాత్రంనడక గుఱ్ఱపునవారీతో నెంటబుడ్డాడు. ముందు ప్రాణాలమీది ఆశలుగూడా పడలుకొని అకలంకనికలంకులున్నూ వారివెనక బాధపైనికులున్నూ తొప్పతూ పరుగెత్తుతున్నారు. చివరకు ఇక పరుగెత్తలేక నికలంకుడన్నాడు—“బాబూ! మనకెల్లాగూ జీవితం ముగియవచ్చినట్టు తోస్తున్నది. కాబట్టి నాకు ఒక్కవిధం తోచింది. అదితప్ప వేరేదివ్వలేదు. నీవు మంచిబుద్ధిమంతుడివి. సమర్థుడివిహూడాను. ఎప్పటికైనా నీవు అంటూ బ్రదికివుంటే జైనమతాన్ని ఉద్ధరిస్తావు. కాబట్టి నీవు నెంటనే—అదిగో! ఆకనబడుతూన్న సరస్సులో మునిగిపోయి కొంతసేపు ప్రాణములను స్తంభించేసికో. ఇంతలోనేను మామూలుగానే పరుగెత్తుతుంటాను. శత్రువులు నాపైబడి వారిపని ముగించుకొని వెళ్తారు. వారు వెళ్లిన తర్వాత నీవు తప్పించుకొనిపో.” అకలంకుడు ఈమాటలు విని గత్యంతరంగానక అల్లాగే చేశాడు. నికలంకుడు మఱి కొంచెందూరం పరుగెత్తాడు. ఇంతలో అక్కడ చాకలి యొకడు ఈపరుగెత్తడాన్ని చూచి ఏదో ఉపద్రవం వచ్చిందని వాడుగూడా నికలంకుడినెంట పరుగెత్తాడు. బాధలున్నూ ఇంతలో వారినిపట్టుకొని తలలు సరికితీసికోపోయి తమగురువుకు సమర్పించారు. మొత్తం రెండు తలలూ తనకంటబడంగానే బాధగురువు ప్రాణంకుతిలపడ్డది. పాపాత్ములకు చెయ్యరానిపని అంటూవుందా? కనుకనే నేమిదత్త బ్రహ్మచారి అన్నాడుగదా.

శ్లో. కిం నకుర్వంతి భోలోకే పాపినః పండితాః,

జనధర్మవినిర్ముక్తా స్సహ విధ్యాత్వ మాపితాః

యేషాంశ్రీమజ్జినేంద్రాణాం ధర్మశ్శర్మ శతప్రదః

లేశతోపినన్యతోక్తే లేషాం కాకరుణాకథాః||అని.

తరువాత మఱికొంతసేపటికి అకలంకుడు సరస్సులోనుండివెలుపలికి వచ్చాడు. కొంతసేపు విచారపడి ఇంతలో నికలంకుని మాటలుతలమెక్కిని సమాధానపడ్డాడు. చివరకు మనస్సు దిబ్బుచేసికొని దక్షిణంగా బయలుదేరినడుస్తూనడుస్తూ కొన్నాళ్లకు కళింగదేశంలోకి వచ్చిచేరాడు.

కళింగదేశాన్ని ఆకాలంలో హిమశీతలుడనేరాజు పాలిస్తున్నాడు. ఆయన రాజధాని రత్నసంచయ మనే పట్నం. హిమశీతుడి భార్యవేరు మదనసుందరి. ఈమె చాల విద్యావతి. ఆస్తికురాలు. తత్తాపి జనపాదపద్మా రాధనతత్పరురాలు. ఈమె క్రొత్తగా జైనమందిరాన్ని ఒకదాన్ని కట్టించింది. శాస్త్రోక్తరీతిని ప్రతిష్ఠాదులన్నీ మహావైభవంతో జరిపినట్టి పుణ్యాత్మురాలు. ఇట్లా వుండగా ఏమిజరిగిందంటే—స్థాల్పామాసంలో శుద్ధ అష్టమినాడు జినేంద్రస్వామికి ఉత్సవాలు వచ్చినవి. ఊరూరి ప్రజా దేశదేశప్రజా ఆ వుత్సవానికి వచ్చారు. పండితులు వచ్చారు. పామరులు వచ్చారు. నానావిధాలవారు వచ్చారు. వీరందఱితోపాటు జైనపండితులగూడా అనేకులు వచ్చారు. జైనపండితులలో ముఖ్యంగా మతవిషయంలో ప్రచారంచేసే మనిసంఘంమూడా చాలామంది వచ్చారు. పట్టంఅంతా ఆనందంతో కళకళలాడిపోతున్నది.

హిమశీతలుడిదగ్గర సంఘశ్రీ అనే బాధపండితు డొకడున్నాడు. ఆయన చాలా దిట్టమంచివాడప్రాధిమగల పండితుడుమూడా ఔను. అయితేనేమి! ఆయనకు ఎంత పాండిత్యం వుందో దానికి ఇబ్బడిముబ్బడిగా అనూయ. పరమతానహనం—ఇత్యాదులగు సుగుణాలు అనేకంగా వున్నాయి. కాబట్టి ఆయన ఏంచేశాడంటే మదనసుందరిరాణిగారుచేయించే ఈ జైనోత్సవాలలో రథోత్సవాన్ని రాజుగారితోచెప్పి ఆపుడలచేయించాడు. కారణం ఏమిచెప్పాడంటే—జినస్వామికి రథోత్సవం చేయించడానికి శాస్త్రాలు ఒప్పుకోవు. ఏమంటారా? ఇదిగో వినండి.

“రథయత్రాన కర్తవ్యజినేంద్రస్యకదాచన,

జినస్యశాసనాభావాత్”—అని కారికవుంది. ఈకారికప్రకారము రథోత్సవం జరపడానికి వీలులేదు. కాదు

జరిగించాలె అంటారా. ముందు నాతో శాస్త్రార్థం చేయండి. నన్ను గెల్చి నాచేత వ్యవసాయం ఆ తర్వాత చెయ్యవలసిందే గాని అందాకా మాడదు— అని అన్నాడు.

రాజుగారికి సంఘశ్రీ ఎంతచెప్పితే అంతా. ఆయన నంది అంటే నంది. పంది అంటే పంది. అతన్ని తోసి వేసే సాహసం రాజుకు లేదు. ఈసంగతి సంఘశ్రీకి గూడ బాగా తెలుసు. కనుకనే బాగా నిలవదాక్కించాడు

ఏమైతే ఏమి? చివరికి రథోత్సవం సాగలేదు. మదనసుందరి బాగా పట్టుపట్టింది రథోత్సవం సాగించి తీరు తానని. రాజుగారిని చేతిలో పెట్టుకొన్నాడు సంఘశ్రీ. కేవలం ఇంతమాత్రంతో పోకుండా ఆ ఉత్సవానికి వచ్చిన పండితసంఘానికి బాగా విశదమయ్యేట్టుగా ‘ఎవరైనా సరే పండితుడంటూ వున్నట్టుయితే రాండి. నన్ను ముందు జయించండి. అట్టవం తీర్చుకోండి. లేదా నోరుమూసి కొని వెళ్లండి. అని’ చాటింపచేశాడు. పాపం అపండితులందరూ ఏంచెయ్యగలరు. అతని నోటికి వెబచి ఊరు కొన్నారు.

పాపం. రాణిగారి అవస్థ చెప్పలేరంగాదు. ఆమెకు ఉండే ఆస్తికత్వం దైవభక్తి అసామాన్యములు. అయితే మాత్రం ఏంచేస్తుంది. రాజుగారి వద్దకుపోయి ఎట్లాగై నా తనకార్యం గట్టెక్కజేయ్యమని వేసింది. ఆయన తన అశక్తతను ప్రకటించి యూరకొన్నాడు. అప్పు డామె ఉద్విగ్నస్వరూపంతో జై నదేవాలయానికి పోయి అక్కడ వుండే పండితులతో మళ్లా సంప్రతించింది. ఏమి మహాత్ముల్లారా!—మరి ఇంతప్రయత్నమూ వృథాయేనా? గత్యంతరం ఏమైనా ఉందా? అని అడిగింది. ఆమె మాటలకు ఆ పండితుల్లో పెద్దలంతా విచారం సూచిస్తూ అన్నారు. అమ్మా! మీమాటలు మమ్మల్ని నీరుచేసివేస్తున్నవి అయితే ఏంచెయ్యనూ? గత్యంతరం కనపడడం లేదు. ఈకోరతామకు కొరలు పెరికివేయించగలవాళ్లు బహుశః మాన్యభేటం ప్రాంతాలలో ఉండవచ్చు. మనం ఎవరినైనా అక్కడికి పంపిస్తేనే.

మదనసుందరి—(ఉన్నరుమంటూ) ‘శ్లో. సశోష్ణి మధ్యోపాంతే యోజనానాం శతేభిః’—అన్నట్టుగా కరవడానికి సిద్ధమై పాముల కెక్కి మామంటున్నది.

ఇప్పుడో ఇంకోక్షణానికో కాటుకపడుగదా. ఇక ప్రతిక్రియ చేయవలసిన వైద్యులను చూతామా! వందలకొలది ఆమడలదూరంలో మాట—అన్నా! ఏమి చిత్రమా!!

అంటూ ఆమె జనమందిరం ప్రవేశించి— “ఎప్పటిదాకా సంఘశ్రీ గర్వభంగంకాదో, ఎందాక పవిత్రమైన రథయాత్ర జరగదో ధర్మప్రభావకలగదో అందాక నేను భోజనాదులనన్నిటిని వదలివేసి ఇక్కడినుండి కదలనే కదలను”—అని ప్రాయోపవేశం చేసికూచోని పంచనమసాగరమంత్రాన్ని జపిస్తూన్నది. ఇట్లా రెండుగోజులు జరిగిపోయినవి. మూడోనాడు అర్ధరాత్రి అయ్యేసరికి చక్రేశ్వరీదేవి ఆమెకు ప్రత్యక్షమై అమ్మాయీ, మదనా! ఎందుకింత ఉద్వేగం సాంధ్యతావు. లే. నామాట విను. శేపు ఇక్కడికి అకలంకుడనే పండితుడు రాబోతున్నాడు. ఆయన నీ ప్రతినిధునింటిని నెరవేరుస్తాడు. అని చెప్పి అంతర్ధానమైపోయింది.

తర్వాత అనుకున్నట్టుగానే మర్నాడు అకలంకుడు వచ్చాడు. మదనసుందరి తెల్లవారకముందే ఆయనకోసం నాలుగునైపులకు నల్లరినిపంపి అకలంకుని రాకనుకనిపెట్టతూనేవుండి, ఆయనరాగానే తాను ఎదురుగాపోయి సమస్తోపచారాలతో పూజచేసి తీసికొనివచ్చింది. అకలంకుడు తనకెదురుగా వచ్చినవారినందరినీ ధర్మవృద్ధిని ప్రశ్నించగా వారందరూ ప్రకృతభృతిని చెప్పుకొన్నారు. రాణిగారు చాలాదీనభావంతో ఉండటాన్ని చూచి భట్టాకలంకుడన్నాడు “అమ్మా ఎందుకు పరితాపపడతారు? ఈసంఘశ్రీ లెక్కఏమి? సాక్షాత్తు బుద్ధుడే మళ్లా అవకరించివచ్చినా సరే వాడంలో డొక్క బద్దలు చేస్తాను. మీరు భయపడవద్దు” అని తర్వాత అకలంకుడు సంఘశ్రీని వాదానికిరమ్మంటూ వాదపత్రికపంపినాడు. హిమశీతలుడు దర్బారుతీర్థున్న సమయంలో ఆపత్రిక పోయిచేరింది. సంఘశ్రీ ఆపత్రికయొక్క పోహణుచూచి హడలిపోయినాడు. అయినాపైకి బెట్టుగానే వున్నాడు తర్వాత హిమశీతలుడు భట్టాకలంకుని పిలిపించి సంఘశ్రీతో వాదించడానికి ఆజ్ఞయిచ్చాడు. వాదం ఆరంభమైంది. శరపరంపరగా పోతున్నది అకలంకుడి వాదపద్ధతి. సంఘశ్రీకి అంతుపట్టడంలేదు. అయినాయుక్తి ముండావాడు గనుక ఏంచేశాడంటే — “అయ్యా! ఈవాదం ఇట్లా

పూటా అరపూటాలో తేగేదిగాదు. ఒకనియమంగా కొన్నిదినాలు జరగవలసివుంటుంది. కాబట్టి ఊపటి నుండి ఒకనియతంగా వాదం ఆరంభిస్తాము—” అని చెప్పాడు అకలంకుడుకూడా ఒప్పుకొన్నాడు. ఆనాటికి సభ ముగిసింది.

సంఘశ్రీ సభలోనుండి ఇంటికి పోతూనే తన ఉపాసనాదేవత అయినతారాదేవిని ధ్యానించాడు. కొంత నేపటికి ఆమె ప్రత్యక్షమైంది. సంఘశ్రీ జరిగినవిషయం అంతాచెప్పి వాదంలో తనకు బదులుగా వచ్చి వాదించ మని ఆమెను కోరినాడు. తారాదేవిచెప్పింది. నాయనా సంఘశ్రీ! నేను ప్రత్యక్షంగా సభలోకిరాను. నీవు తెర ఒకటి అడ్డంకట్టించుకొని అందులో కూచోని క్రొత్త ఘటాన్ని ప్రతిష్ఠించి నన్ను ఆసుటంలోకి ఆహ్వానించి వాదము ఆరంభిస్తినా, నేను తెరలో నీకుబదులుగానుండి వాదిస్తాను. అయితే రెండునియమాలున్నాయి. వాద మధ్యంలో తెరతోలగినా, లేక చెప్పినదాన్ని మళ్లాచెప్ప వలసి వచ్చినా, నేను అంతర్ధానం పొందుతాను” సుమా! అని. సంఘశ్రీ సరే అన్నాడు.

మఱునాడు రాజసభకు పోతూనే హిమశీతలుడి తో చెప్పి సంఘశ్రీ తెరగట్టించుకొని తాను తెరలో కూచోని దేవిని ప్రతిష్ఠ చేసి వాదానికి ఆరంభించాడు. సంఘశ్రీకి బదులుగా తారాదేవి కలశంలోనుండి దివ్య స్వనముతో వాదించడం ఆరంభించింది. అకలంకుడుకూడా మాంచి కంఠస్వరముతో అమృతమైన ప్రతిభతో ప్రతి వాదం ఆర్థంభించాడు. పిడుగులు పడినట్టి వాగ్ధోరణితో మెఱపులవర మెఱసే యుక్తిప్రత్యక్షులతో వారి వాదం నడుస్తున్నది. ముందు తుణికవాదం నడిచింది. తర్వాత అనేకాంతమత ముపన్యస్తమైంది ఇట్లాఅనేకవిషయాల మీద శాస్త్రాధిార్థాలు జరుగుతున్నవి. ఒకరి ప్రతిభకంటె ఇంకొకరిప్రతిభ మించుతున్నది. ఒకప్పుడు శాద్ధులపక్షం లోనూ ఇంకొప్పుడు జైనులపక్షంలోనూ జయ జయ ధ్వనులున్నూ ధన్యవాదాలున్నూ బయలు వెడలుతున్నాయి ఇట్లా ఒకరోజూ రెండురోజులూ కాసుండా ఆరు నెలలు వాదం జరిగింది. తెరపి తెంపి కనబడడంలేదు. అకలంకు దొకనాడు—ఇన్నాళ్లు వాదించినా అంతు లేల లేదు. సంఘశ్రీ చదివిన చదువంతా ఎంతో? చద్దిభోజనానికి

గూడా చాలుతుంటే చాలదోకదా! అయితే నేమి? ముక్కుమారనీయకుండా చేస్తున్నాడు. ఇక గలేమి? అనుకొన్నాడు. చాలాచింతపడ్డాడు. ఆచింతతో నేకన్ను మూసినాడు. ఇంతలో అతనికి అతని కులదేవతయైనచక్రేశ్వరీదేవి దర్శనమిచ్చి, జరిగినకథ అంతా చెప్పింది. చివట కాతారాదేవిని పరాభవంచేసి పంపవలసిన యుక్తినికూడా అతనికి చెప్పింది.

మర్నాడు పొద్దున్నే నిద్రలేచి కాల్యకృత్యములు తీర్చుకొని, స్వప్నవృత్తాంతాన్ని సగంసగం నమ్ముతూ, అనుభవజ్ఞానమును సంస్మరిస్తూ తెంపుచేసికొని, ఆరోజుతో, తానో, లేక సంఘశ్రీయో ఎవరో ఒకరు పరాజయం పొంది తీరాలనిండే అవి వృథాసంకల్పంచేసికొని, సభకు వెళ్లి కూర్చున్నాడు. మామూలుప్రకారం సభవారంతా రాజుతోసహా తీర్థిమార్చున్నారట. వాదం ఆరంభమైంది. ఇదివఱకు ఎప్పుడున్నూ పూర్వపక్షం తెజలో నుండి సంఘశ్రీవై పున వచ్చేది. ఈమాటు అట్లా గాకుండా అకలంకుడు తానే ఆరంభించాడు. పూర్వపక్షం ముగియగానే తెరలోనుండి అనువాదం ఆరంభమైంది. అనువాదంచేసి తనప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పిందాకా పూరుకోని, అకలంకుడు—“ఏదీ! అనువాదం మళ్లా చెయ్యి” అని గద్దించాడు. ఆగద్దించు పిడుగులు పడ్డట్లు న్నది. సరి ఆదెబ్బతో జవాబులేదు. ఒకమారు-రెండు మార్లు-ఇట్లాగద్దించి, జవాబురాకపోయ్యేటప్పటికి, గుభాలునలేచి అకలంకుడు ఆపరదాను చించిపారవేసి-ఆయా వేశంలో తారాదేవిని ఆహ్వానంచేసి ఉన్నఘటాన్ని రెండుముక్కలయ్యేట్టు కాలితో తన్నినాడు. తారాదేవి అంతర్ధానం అయింది. సంఘశ్రీ తెల్లసోయాడు. నోరు పడ్డది. మాటలేదు. అప్పుడు అకలంకుడు ఏంచేశాడంటే—

మహాప్రభూ! ఈభవ్యలోకమున్నూ దేవరవారు తామున్నూ చిత్తగిస్తున్నారగదా సంఘశ్రీచేసిన కృత్రిమాన్ని? అయ్యా ఈవిషయాన్ని నేను మెదదృపే ఎఱుగుదును. అయినా కానీ ఇతగాడివాదం ఏపాటిదో తమకు చూపించేందుకే ఇన్నాళ్లున్నూ నేను ఓపికపెట్టాను. ఈకుత్తితుడు లోకాన్ని మోసంచేయడానికి వాదానికి తెరగట్టించుకొన్నాడు. ఇన్నాళ్లు వాదంచేసింది దేవి

తారాభగవతిగాని వీడుగాదు. నేను జ్ఞానోద్యోతనమునకై ఇన్నాళ్లు వాదించేశాను. సంఘశ్రీ అనగా ఎంతండి. బిష్ణు-సాక్షాత్తు బృహస్పతివచ్చినా లెక్కయేమి? అయితే ఇదంతా అహంకారంలో చేపుతున్నా ననుకొంటారు కాబోలు.

శ్లో. నాహంకారవశీకృతేన మనసా

న ద్వేషిణౌ కేవలం

నైరాత్మ్యేన ప్రతిపద్య నశ్యతి జనే

కారుణ్యబుద్ధ్యామయా;

రాజ్యస్థిహిమశీతలస్య సదసి

ప్రాయోవిదగ్ధాత్మనో

బాధోఘాన్స కలా నివజిత్య సుగతః

పాదేన విస్ఫూలితః.

—నేమివత్తుని కావ్యమునుండి.

[నేను 'నాయంతటిపండితుడూ వాదీ ఇంకో డున్నాడా' అనే అహంకారానికి గురియైన మనస్సుతో ఇక్కడ వాదానికి ఆరంభించలేదు. మతేమంచే, విజ్ఞాదున్నా, మంచిప్రతిభగలిగి తానుతీర్చుడై లోకమును తీర్చగల చేయగల ఒకపండితజనుడు ఈవిధంగా నైరాత్మ్యమును (అనగా నాస్తికత్వమును) పొంది చెడిపోతున్నాడే అనేకరులతో మహాగాజన హిమశీతలశి సభలో వాది విజయముకలుతరంభించితిని. సాధ్యమైనంతవరకు ఇక్కడ ఉన్న-విద్యలనిపించుకొన్న- బాధలనందఱిని జయించి, పెంకిబుద్ధితో వాదమునకు డిక్కొన్న బాధునికాలవన్నితిని.]

అని తనప్రతిజ్ఞను వినిపించినాడు. తర్వాత అది మొదలుకొని హిమశీతలండు తన యాస్థానములో ఉన్న

బాధపండితులనందరినీ-చెల్లగొట్టి, తనవారూ తానూ జై న మతము నాశ్రయించినారు. పండితోత్తముడైన ఆ ఆకలంకుని నానావిధములయిన పూజలచేతను పూజించినారు. అనేక రత్నాభరణాలు సమర్పించినారు. మహారాణి మదనసుందరి భట్టాకలంక దేవునికి మహావిభవముతో విజయోత్సవమును చేయించినది. పండితులనేకులు లుప్సాంగి అతనికి బ్రహ్మరథమును పట్టిరి. భట్టారకుడగు అకలంక దేవుడును అతివిభవముతో మానయువహించియూర కొనక నిత్యమును తనయొక్క దివ్యములగు జ్ఞానోపదేశములచేత ననేకులను శిష్యప్రశిష్యులను సిద్ధపఱచి దేశదేశాంతరములందును జినదేవునియొక్క ప్రభావ ప్రకర్షణలను భవ్యజీవులకు సుగమములుగా నుండు నట్లులు అనుగ్రహించుటకై ఏర్పాటుచేసినాడు. తాను అజరామరణమును, అనితరసాధారణమును, అనేకకోటి బ్రహ్మకల్పములకైనను శాశ్వతముగానుండు కీర్తిని పొంది సుఖించెను. కాబట్టి భవ్యాత్ములగు పెద్దలెల్లరును భట్టారకాకలంక దేవుడువీవిధంగా జ్ఞానోద్యోతనమునొనర్చి వాసినిగాంచెనో ఆవిధముగా నేతమతముపవిత్రతీవ్రతములనా జ్ఞానప్రభావనకై వినియోగించి ధన్యులు కాగోరెదను.

శ్లో. సజయతి జినదేవో దేవదేవేంద్రవంద్యః

త్రిభువనసుఖకారో యస్యజ్ఞానప్రదీపః;

గుణగణముణిర్బుద్ధో బోధసింధుర్మునీంద్రో

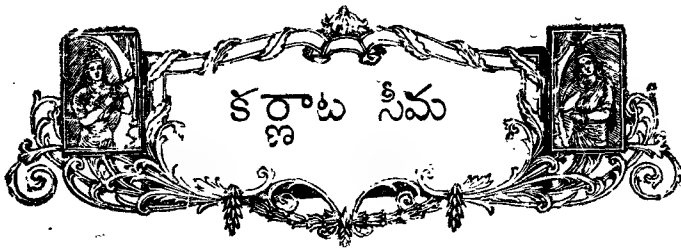
దిశతు మమ శివాని శ్రీప్రభాచంద్రదేవః.

ఇది జై నలమ తకథలలో శ్రీమద్భట్టారకాకలంక దేవునియొక్క జ్ఞానోద్యోతని యన్నకథ-ముగిసినది.

వేరిశాస్త్రేణధీమతా

పండిత పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులు గారు

ఫణిరాజ వాక్యగుంభము లెల్ల దుదముట్ట, నేర్చి మించిన పాణినియులార !
పంచవాదమ్ము లాబాధాంతముగఁ దర్క, శాస్త్రమ్ముఁ జదివిన జాణలార !
పూర్వమిమామాంస సంపూర్తిగా జన్నంబు, లాచరించెడు సోమయాజులార !
బాదరాయణసూత్ర పారంపరీ నిరుద్ధస్వాంతులైన విద్వాంసులార !
శక్తి లేకుండఁగాఁ గవినంఘమందు, జేరఁబోకుండు “వేరిశాస్త్రేణ ధీమతా” యటందు రకట ! ధీమతాపదమున, కవల నల వేరిశాస్త్రీణా యనఁగలేక.

దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి గారు

విడిచుట్టుగాఁజుట్టి నడికట్టు బిగగట్టి ముదుకకోకలుగట్టు పూవుఁబోండ్లు
 చల్లాడములు దొడ్డి నల్లకంబడులం న ములవ్రేలఁ దిరిగెడు మోటు'గాండ్లు'
 భోజనశాలల పొంతనే వసులవి ణ్మాత్రంపుకంపులు యీ మూతయిండ్లు
 నందుకొందుల సరాసరిగఁ బోవఁగ వీలు పడని యాతెద్దల బారుకాండ్లు
 'గొప్ప తిరుగండ్లు; నిఱుకులొ కుఱుచబండ్లు, 'నెన్నఁదగుఁదిండ్లు; చిలుము కంపెనయమధ్య
 గిండ్లు; * శిథిలంబు లూరవాకిండ్లు; నీదు, ప్రాక్తనతఁ దెల్పునమ్మ! కర్ణాటసీమ!

1 మూతయిల్లు :— కన్నడదేశమున గృహనిర్మాణమున నొక విశేషము కలదు. సామాన్యముగా నేపాటిగృహస్థయినను మిద్దె మేకట్టును. మిద్దెముందరివైపున, విలువగల స్తంభములతో, పనితనముగల పైకప్పుతో, చక్కని చిత్తరువులతో, శృంగారమగు పంచ పాళి నిర్మింపబడును. అందు సింహద్వారమున కిరుప్రక్కలను మిగుల నున్నతములగు రెండు వేదిక లమర్చబడియుండును. ఆ యిలుతేనికి గల ధనధాన్యాదికము లా వేదికల గర్భముల దాపబడును. ఆగచ్ఛటరుగులమీద మిగుల పొడవులయిన,

2 గొప్ప తిరుగలి:— ఈ తిరుగలి యడుగుతాయి భూమిలో పాతివేయబడును. బల శాలురగు నలుపురుపులు కలసిగాని యీ తిరుగలితో విసరజాలరు. ఎనుబది సంవత్సరముల వయస్సుగల యొక ముదుసలి తన సామర్థ్యమును చెప్పుచు, తనయింట నున్న తిరుగలిని చూపి "స్వామీ! యీతిరు

గలితో కుంచెడురాగులను నేనొక్కడనువినరే వాడిని. ఇప్పుడు నాకొడుకులు నలుగురు కలసి యు విసరజాలకున్నారు. మా కాలమునకు యీకాలమున కెంతటి భేదమో చిత్తగించండి" యనెను.

3 (ఆను) దిండ్లు వేయబడి యుండును. గృహభర్త కదియే కచ్చేరి సావడి. అంతట సింహద్వారమున లోనికి పోతిమేని ఆతనికిగల పశువు లన్నియు నందు కట్టబడియుండును. ఎద్దులు, ఆవులు, బట్టలేకాక, గుఱ్ఱములును, గొట్టెలును, మేకలును అందేయుండును. వాని మలమూత్రములకంపులతోగలసి గేదెలకుడితి నీరు ముటిగి దుస్సహమగు దుర్గంధమును గొట్టుచుండును. ఆ ప్రదేశమున కెట్టయెదుట మిట్టమీద కనుబడునదియే వంటయిల్లు. భోజనము నేయవారికిని పశువులకును రెండుగజముల దూరముండునని నేను జెప్పజాలను. అందే పడుకగదియును. ఇంతయింటికిని (మొదటి)

సింహద్వార మొకటియేకాని మఱిద్వారము లేదు. కిటికీయైన నుండదు. తుదకు వంట యింటి పొగ ధారాళముగా బోవుటకు సందు నులేదు. ఇంచుక వెలుతురునకయి, యింటి కప్పు ప్రదేశమున, నొకటి రెండు గవాక్షము (ఎద్దుకన్నంతవి) లుండిన నుండును. సంపన్న గృహస్థుల భవనములును యీషద్ధతినే యుండును. కాని యిప్పుడిప్పుడు కట్టబడుచున్న మేడలు మాత్ర మీ అనారోగ్య పద్ధతినిగాక మిగుల నాగరక పద్ధతిలో కట్టబడుచున్నవి.

4 ఊరవాకిలి :— కర్ణాట సీమలోని అనేకగ్రామముల కీమూర వాకిలిగలదు. ఊర వాకిలియనగా ఊరికంతయు నొకటే వాకిలి. ఆయూరివారికి రాకపోకల కదియేమార్గము. దొంగయైనను దొరయైనను ఆవాకిట వచ్చిపోవలసినదే. ఆవాకిలి మిగుల విశాలము గను, బలిష్ఠములగు ద్వారబంధములతోను దుర్భేద్యములగు రెక్కతలుపులతోను అమర్చబడియుండును. ఆవాకిలి ప్రదేశ మొక పెద్ద మిద్యే. అందు రెండు వైపులను రెండు అరు

గు లుండును. గ్రామాధికారులు అందు గూర్చుండి తమ వ్యవహారములను జరుపుచుదురు. పురాణములయినను హరికథలయినను ఆ ప్రదేశమున జరుగవలసినదే. ఉబ్బసుపోకకు చీట్లపేక లాడుకొను యువకులకును తగినచోటదియే. అది యిది యననేల ఏ వినోదము జరిగినను, ఏ ప్రదర్శనము జరిగినను ఆవాకిట జరుగవలసినదే. ప్రొద్దు కుంకగనే—దృఢములగు గడియ ప్రానులతో ఊరవాకిలి మూయబడును. కొన్ని గ్రామములలో వెట్టి తలారు లావాకిట బండుకొనుటయు గలదు.

ఇంటికంతయు నొకటేద్వారము; ఊరి కంతయు నొకటేవాకిలి; ఈషద్ధతి యీసీమ కేల గలిగెనని విచారింపగా “పిండారీల దోపిడీ తల్లకు తట్టు కొనలేక ఆభాధనుండి తప్పించుకొనుటకై గృహములను, గ్రామములను ఇంఁబందోబస్తుగా కట్టవలసివచ్చె”నని తత్రత్యువలన తెలిసినది. ఏమయినను “ఊరవాకిలి పద్ధతిమాత్రము” ఇప్పటికిని ఏ సీమనైనను అవశ్యాచరణీయమే.

ప ద్ధి ని

శ్రీమాణ్. దూపాటి కొండమాచార్యకవి గారు [“మణిమాల”నుండి]

పంకమున బుట్టియును లోక శాంధవునికి
ప్రియముగూర్చెడుదానవై విశ్వజనని
కాలయమవౌచువెలసితి వమ్మనీవు!
కులమదేల! ప్రధానము గుణమగాడే!
ఆత్మనాథుండు కనబడు సంతదనుక
వరమనోహరగాత్రివై వరలుచుందు!

అతడు దృగ్గోచరముగాని యపుడు నీవు
కనులవిప్పక యోగివై గ్రాలుచుందు!
కం. పరపురుషుని గనఁబోవక
నిరతము సీనాధుఁగూర్చి నెమ్మనమందాన్
స్మరియింపుచు విలసిలెడు
పరమపతివ్రతపు తల్లి ప్రణతులొనర్తున్.

తంజావూరు

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

- చెడిరనిశిల్పముల్ చెలంగు తంజావూరు, సాధంబులను జూచు సమయమందు
నామావశిష్టమై భూమిలోఁ గలసిన, కాకతీయ గృహశి గాంచునపుడు
భిన్న భిన్నంబులై శృంగారముగ నొప్పు, హనుకొండకోవెల లరయునపుడు
ఒంగోలు రాజులయన్నతి నెఱిగించు, ఎండ్లారికోటలో నేగునాడు.
- ఎవనిహృదయంబు రెండుగానవియకుండు, ఏరసికుకంట నీర్ ప్రవహించకుండు
తావక పురాతనవిభూతిఁ దలంచి తలంచి, సంతపించుచునుంటి తంజాపురంబ!
- మావెద్ద లిచ్చట మానవాధీశుల, కాశ్రితులని చెప్పనట్టివారు
తెలుంగు నాయఁకుల రోజులలోన మాపూర్వ్యతేతెంచిన వచియించువారు
మా మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యంబునం దిట, నిలచిపోతి మటంచు బలుగ వారు
దాపున మాయూరు భూపతుల్ మావారి, రప్పించి రిటకని చెప్పవారు
- ఎందఱో షరదేశస్థు లిచటగలరు, మున్ను గాయకులకుఁ గవిముఖ్యులకును
వేదవేదాంగ విదులకు విడిదివగుచు, శ్లాఘ గనియుందువమ్మ! తంజాపురంబ!

సాధము

- చోళరాజులు తమసాత్తని లోనఁ దలంచి నిజ గూర్చి ప్రేమించునాడు
ఆంధ్రనాయకులు స్వీయంబని దృఢముగా, భావించి నిన్నుఁ గాపాడునాడు
ప్రబలులయిన మహారాష్ట్రులు తమకొక, కాణాచియని నిన్నుఁ గాంచునాడు
ఆంగ్ల భూపతులు స్వాయత్తంబుగాఁగఁ జేసికొనియు నిన్ను పేక్షించునాడు
- నొక్కరీతిగనుంటివి పెక్కు వికృతు, లిలను భౌతికసృష్టికిఁ గలుగుచుండ
మార్పు లెఱుంగకయుండు బ్రహ్మంబుమాఱి, రాజధనమ! తంజాపురీ రాజగృహమ!
- ఆరాజు లానాడు పేరొలగం బుండిరని చెప్పకొనెడి మహాగృహములు
ఆనాటి నృపతుల యాయుధాగారంబు, లవి చెప్పకొనెడి సాధనిచయంబు
ఆమహాప్రభువుల యాదరంబందిన, వని చెప్పకొనెడి దేవాలయములు
ఆమన్నదొరల మహాయంత్ర సాధంబులని చెప్పకొనెడి దీర్ఘనిలయములు
- ఆపనులు స్వప్నవార్తలై యరిగినను శిలాక్షరంబులపగిది చిహ్నంబు లగుచు
నేటికిని గానవచ్చెడి నీమహావ, రణమునందుఁ దంజాపురీరాజగృహమ!

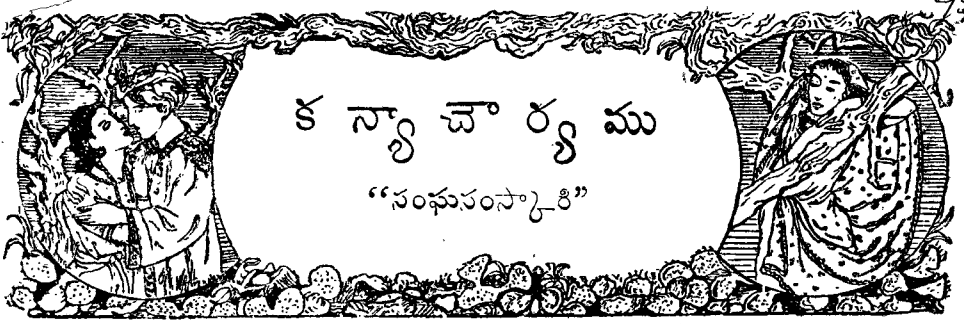
రఘునాథవిలాసహాలుని ప్రతికృతి

- ఎంతగానెంచితో యీసరస్వతిమహల్, వర్ధమానంబు గావలయునంచు
ఎంతగా మురిసితో యీపుస్తకాగార, మగణితవృద్ధికిఁ దగునటంచు
ఎంతగాజూచితో యీప్రాచ్య విద్యామహావైభవసీతి నాత్మయందు
ఎంతగా నెమకితో యీపాత్రములకునై, శ్రద్ధతో నెల్ల దేశంబులందు
- బళిర! తావక భారతభారతీ ప్రభావ విజ్ఞానపూర్వక ప్రబుధక్తి
పూజ్యతమహాట వేనోళ్లఁ బూగడఁదగదె? ఆర్య! శ్రీశరభాశీ మహాత్మవర్య!

செவ்வாய்க்கிழமை

செவ்வாய்க்கிழமை, செவ்வாய்க்கிழமை, செவ்வாய்க்கிழமை
 செவ்வாய்க்கிழமை, செவ்வாய்க்கிழமை, செவ்வாய்க்கிழமை
 செவ்வாய்க்கிழமை, செவ்வாய்க்கிழமை, செவ்வாய்க்கிழமை

క న్యా చౌ ర్య ము

“సంఘసంస్కారి”

౧

నాకు చిన్నప్పటినుంచి అపరాధపరిశోధనలంటే ఎక్కువ యిష్టంగా ఉండేది. ఆవిషయమై ఎవరన్నా కబుర్లు చెప్పకుంటూ ఉన్నా లేకపోతే అపరాధపరిశోధకనవలలు కనుపించినా యితరవిషయాలన్ని మరచి పోయి నామనస్సంతా వాటిమీదనే ఉంచేవాణ్ణి. నేను పెద్దక్లాసులలోకి వచ్చినప్పుడు పరీక్షముందుకూడా ఆంధ్రప్రచారిణి వారు ప్రచురించిననవలలను, ఆంగ్ల భాషలో కానం

డైలు, మారీసు లెబ్లాన్కు వ్రాసినకథలను చదువుతూంటే నాన్నే హితులు పరీక్షలసంగతి మరచి పోతున్నానని నన్ను మందలించుచూ ఉండేవారు. మా హాస్టలులో ఏవైనా చిన్న దొంగతనాలు జరుగుతూంటే ‘ఏమోయి డిటెక్టివ్! వార్డెను గారెంటో కోళ్లు పోయినవట; పదో గదిలో పొడుండబ్బి పోయినదట; నువ్వు దొంగను పట్టుకొనకపోతే చాలాకష్టం.’ అని నన్ను వేలాకోళంకూడా చేస్తూ ఉండేవారు. కాని నేనుమాత్రం వారిని లెఖిపెట్టేవాణ్ణి కాదు.

“ఏమోయి యివ్వాలి.....వాగ్వాదం విన్నావుకాదు”

౨

ఇట్లా ఉంటోండగా ఒకనాడు సాయంత్రం కాలేజీనుంచివచ్చి నా గది ముందర పడకకుర్చీలో కూర్చుని ఏకో ఆలోచించుకొనుచుండగా నా మిత్రుడు సుబ్బారావె వచ్చాడు. ప్రక్కన ఉన్న కుర్చీ నొకదానినిదగ్గరకు లాగి అతన్ని దానిమీద కూర్చుండమని ‘ఏమోయి యివ్వాలి క్లాసులో మనమాస్టరుగారికి పిల్లలికి జరిగిన వాగ్వాదం విన్నావు కాదు’ అన్నాను.

“ఆ సంగతి కేంగాని బజారులో పోలీసుస్టేషనుదగ్గర ఒక వింతవిషయం నాచెవిని పడింది” అన్నాడు. పోలీసు స్టేషను, వింతవిషయం, అనగానే అంతవర.

దాక అలసటనల్ల ముందంగా పడుకున్నవాడిని గభక్కునలేచి “ఏమిటది” అని నామిత్తుణ్ణి అడిగాను.

సుబ్బారావు ఒకవేళాకోళపు నవ్వు నవ్వాడు. కాని విన్నదాన్ని అంతా చెప్పమని సుబ్బారావుని నొక్కి అడిగాను. అంతగట్టిగా అడుగుతూంటే బాగుండదనుకున్నాడో ఏమో సుబ్బారావు కథమొదలు పెట్టాడు.

“ఈపూర్వోక్తల్లా భాగ్యవంతులైన కనకం చిట్టి రామయ్యగారింట్లో నిన్నరాత్రి రెండు రూములవేళ ఒకవిత దొంగతనం జరిగిందట. నిన్న వారిమూడోఅబ్బాయి పుట్టిన దినమట. డబ్బున్న వాళ్ళల్లో అటువంటి పండగలు వైభవంగా చేయటం ఆచారం గనుక, చిట్టిరామయ్యగారుకూడా ఆచార విరుద్ధం గీకుండా మిత్రులనందరిని ఆహ్వానించి మేళ తాళములతో, కాకులవలె మూగిన వైదిక బృందానికి భూరిసంభావనలతో, పదిమంది చెప్పకొనేటట్లు బీదసాదల సంతర్పణతో తగు రీతిని కొడుకు పుట్టినరోజుపండుగను చేసారట. పగలల్లా చేసిన పనిభారంవల్ల కాబోలు ఆరాత్రి వారందరు తొమ్మిదిగంటలు కొట్టక మునుపే నిద్రపోయినారట. దాసదాసీజనం కూడా యజమానులకు ముందే గాఢనిద్రలో మునిగిపోయినారట. ప్రతిదినం అందరు పండు కొనిన తరువాత చిట్టిరామయ్యగారు అన్ని తలుపులు బాగుగా మూసియున్నవో లేవో, ఆడవారందరు నగలన్నిటిని తీసి జాగ్రత్త చేసిరో లేదో చూచి పరుండుట మామూలట. కాని, పాపం, పగలుపడిన శ్రమవల్ల ఆయ

నకు ఒళ్లుతెలియక రాత్రిభోజనంకూడా మానేసి గ్రహచారవశాత్తు యింటిగొడవే మరచి పోయి పడకటింటికి వెళ్లిపోయినారట. వారి పెద్దఅమ్మాయి పదహారేండ్లది, —అందంగా కూడా ఉంటుందట, —తమ్ముడి పుట్టినపండగ గనుక సహజసంతోషంవల్లను, మంగళహారతి పల్లెం పట్టినప్పుడు తండ్రిగారొక పెద్దకాసైనను యివ్వకపోతారన్న సంతోషంవల్లను కాబోలు, చక్కగా అలంకరించుకొని ఇల్లంతా తానేమై మనలొందట. రాత్రికాగానే అందరితోపాటు రెండుమెతుకులుతిని, —చిన్నపిల్ల కాదటోయి, —నిద్రకూరుకొనిరాగానగలను తీసి దాచకుండాగనే రెండవ అంతస్తులో తూర్పుదిక్కుగా తోటకు ఆనుకొనియున్న గదిలో లోపల గడియవైచుకొని పండుకొన్నదట. ఆరోజున అమావాస్యఅగుటచేత చీకటి దట్టంగా పట్టియున్నదేమో, చిట్టి రామయ్యగారి గుట్టుమట్టు తెలిసినవా డెవడో తోటలో నుంచి ఆ అమ్మాయి పడుకున్నగది కిటికీ గుండా లోపలికి ప్రవేశించి—చెప్పటం మర్చి పోయినాను, ఆ అమ్మాయిపేరు సుబ్బలక్ష్మమ్మట—సుబ్బలక్ష్మమ్మ ఒంటిమీది నగలు చాలనుకున్నాడో ఏమో, ఇంటిలోపలి భాగానికి చొరబడకుండా నగలను పిల్లతో సహా తీసికొని పారిపోయినాడట. తెల్లవారి ఏడు గంటలైనను సుబ్బలక్ష్మమ్మ లేవకపోవటంచేత పరిచారికలు తలుపుగొట్టిరట. జవాబులేదు. ఆసంగతిని చిట్టిరామయ్యగారితో చెప్పగా ఆయన వచ్చి పిలుపునకు పలక్కపోవటంచేత ఆత్రంతో తలుపును గట్టిగా త్రొక్కిరట.

గడియ ఊడి తలుపులు తెరువబడినవి. సుబ్బ
లక్ష్మమ్మ గదిలోలేదు. అసలే కొంటిదికాబట్టి ఏ
మంచంక్రిందన్నా దా క్కుం దే మో అని
మంచంక్రింద నలుమూలలచూచారట. ఎక్క
డనులేదు. ఇంతట్లో ఇంటిల్లుపాదిగ గదిలో
ప్రవేశించారట. ఏడుపులు పెడబూబ్బలు.
పోలీసువారికొరకు వార్తలు వెళ్లగా వారు
వచ్చి అంతా పరీక్షించి కావలసినసంగతులను
చిట్టి రామయ్యగారివలన తెలిసికొని సుబ్బ
లక్ష్మమ్మ నగలకోసం ఆశపడి చిట్టి రామయ్య
గారి ఆదోక తెలిసినవాడెవడో ఆపనిచేసి
యిండునని ఊహించి ఊరి నలువైపులకు భటు
లను పంపిరట. నేను పోలీసుస్టేషనుదగ్గర
జనంగుంపులు గుంపులుగాఉండగా వెళ్లి భోగ
ట్టాచేయగా ఇలాచెప్పారు. సంగతియిది. ఇక
నువ్వేమిచేస్తావో. నాకు చూడబోతే దీని
కిటుకు బైటికి తీయడానికి నీవొక్కడవే సమర్థు
డివిలాగ కనబడుతున్నావు. ఇన్నాళ్లనుంచి
పరీక్షలన్నమాటైనా లేకుండా డిటెక్టివు
నవలలను చదువుచున్నందుకు చిట్టి రామయ్య
గార్ని ఒకదరికి చేర్చాలి. ఆయన చూడబోతే
ముసలివాడు. ఈకష్టంవల్ల బాగా కృశించి
పోయాడు. అన్నిటికంటే ముఖ్యం వేరొక
విషయం సుబ్బలక్ష్మమ్మకు యింకాపెళ్లి కాలే
దట. కులాభిమానం చేత యీవిషయంలో నీవు
శ్రమపడితివా—పరీక్షమాట దేవు డెరుగును—
కాని, చిట్టి రామయ్యగారు సుబ్బలక్ష్మమ్మను
యిచ్చి నీకు పెళ్లి చేస్తారు. సుబ్బలక్ష్మమ్మ
అందమైనదని అదివరకేచెప్పినా. పైన నీయి
ష్టం.” అని, హాస్యరసపు పాలుకాస్త ఎక్కువ

గలవాడేమో. సుబ్బారావు నవ్వుతూ చెమ
త్కారంగా ముగించాడు.

సుబ్బలక్ష్మమ్మ ఏమైయుండునా అన్న
ఆలోచనలో పడ్డానుగాని, ఆవిషయంలో అంత
దీర్ఘంగా ఆలోచిస్తూన్నట్లు కనబడితే కొంటి
అని సుబ్బారావు ఏమనుకునిపోతాడో భయం
చేత కొంతవరకు కప్పిపుచ్చాను. కొంచెం
సేపు మాట్లాడి అతని త్రోవని అతను వెళ్లాడు.

3

మాహాస్థలుకు దగ్గరగానే రైలుస్టేషను
ఉంది. పదిమంది కూడేవోటుగదా కొత్తవిష
యాలు ఏమైన తెలుస్తాయేమో అని అక్క
డకు వెళ్లాను కాని ఉపయోగం లేకపోయింది.
వెంటనే హాస్థలుకువచ్చి భోజనంచేసి గదిలో
పడుకున్నాను. సుబ్బారావుచెప్పినసంగతులన
ఒక్కొక్కటిగా జ్ఞాపకంచేసుకుంటూ తర్క
మొదలుపెట్టాను. దొంగ యింటిలోపలి భా
గానికి వెళ్లకుండా సుబ్బలక్ష్మమ్మ గదిలో
నుంచి తిరిగి వెళ్లిపోవటం అనుమానంగా కను
పించింది. వాడు నిజంగా డబ్బుకే? ఆశపడి
వచ్చాడా, అట్టైతే యింటియితరభాగాలకు
వెళ్లకుండా ఉండుట ఎందులకు? దొంగలకు
ఆశాజరిమితి అంటే ఉండదుగదా. ఈరోజున
కిది చాలును; తరువాతిమాట వేరొకసమయ
మందున చూచుకుందామన్న ఆలోచనకల
గటం దొంగలస్వభావానికి విరుద్ధం. పోనీ, సుబ్బ
లక్ష్మమ్మ గది లో నుంచి యింటిలోపలికి
వెళ్లటంకష్టమా? గది గడియతీసినంతమాత్రాన
యిల్లంతయు తిరిగి చక్కపెట్టవచ్చునే. అదీ
గాక, అలికిడివలన ఎవరైన మేలుకోబట్టి పారి

పోయెనందమా? ఆరాత్రి యిట్లో ఎవరు లేనట్లే. అందరుకూడా ఒళ్లుమరచి నిద్రపోతున్నారు. ఇకను యిట్లో ప్రవేశించటానికి రెండవ అంతస్తుపైనున్న సుబ్బలక్ష్మమ్మ గదిలోనుంచి ఎందుకుపోవాలి. అన్నిటికంటే ఇది సులభమార్గమా? ఒకవేళ సులభమనియే అట్లా చేసాడనుకున్నా మొదట ఊహించుకున్నట్లు ఇంటి ఉపరిభాగానికి పోకుండా ఉండటం ఎందులకు? అని ఈవిధంగా పరిపరి విధాల ఆలోచించాను. దొంగ డబ్బును తస్కరించటానికివచ్చి యుండడని తాత్కాలికంగా ఒకసిద్ధాంతం చేసుకున్నాను. బహుశః సుబ్బలక్ష్మమ్మను ఎత్తుకొనిపోవుటకే ఆరాత్రి దొంగ చిట్టిరామయ్యగారి యింట ప్రవేశించియుండునని కూడా ఒక ఆలోచన గలిగింది. రాత్రి బాగా నిద్దరపట్టలేదు. పైగా పోలీసువారి సిద్ధాంతానికి విరుద్ధంగా ఉండటంవల్ల నాది నిజమేమో అనుకున్నాను.

౪

తెల్లవారినది; ప్రాతఃక్రియలు నెరవేర్చుకొని కాఫీతాగి, దుస్తులనువేసికొని చిట్టిరామయ్యగారి యింటికి వెళ్లాను. జాతీకనక ఆయన కొచ్చిన ఆపత్తుకు సానుభూతిని కనపరుస్తూ మాట్లాడుతూ దొంగతనం జరిగిన గదికి యిద్దరం వెళ్లం. గదిలో ఒకమూల దోమతెరవేసిన డబుల్ కాటానున్నది. కిటికీకి ఆనుకొని ప్రక్కగా ఒకబల్ల ఉన్నది. దానిమీద బంకించంద్ర చటర్జీ పోసిన రెండు నవలలున్నవి. అందులో ఒకదానిని చేతులోపట్టుకొని పుటలు తిర

గేస్తూ “మీ అమ్మాయి చదువుకొనేదా” అనగా చిట్టిరామయ్య గా ‘రవు’ నన్నారు. గదిలో వేరొకమూల టేకుకర్రతో చేసిన డ్రాయరొకటి కలదు. దానిని చూచి దీని తాళములేదైనా పగలగొట్టబడ్డవా అనగా లేదని జవాబువచ్చింది. దొంగతనం విషయమై ఇంకేమైనా విశేషాలున్నవా అని ప్రశ్నింపగా “ఏమీ లేవు నాయనా! ఆ దొంగముండకొడుకు నగలను అన్నిటిని సావకాశంగా తీసుకొందామని పిల్లను ఎత్తుకొనిపోయినాడేకాని దానివంటిమీద ఉన్న వాటిలోకల్లా పెద్దదైన కట్టకాసులపేరు మంచంమీదనే పడిపోయినది. ఇంతకు మాదురదృష్టంకాకపోతే ఎప్పుడూ అలవాటులేనిదీ లోపలగడియ వేసుకోవటం ఎందులకు? తలుపులు తెరచివుంటే ఎవరికైనా మెళుకువ వచ్చేదేమో” అని కంట తడిపెట్టుకున్నారు. ఆయనను ఓదార్చి పోలీసువారికి ఆచోకీ చిక్కలేదా అన్నాను. “లేనట్లే. నిన్న వారీ గదిని సోధాచూడగా ఒక జేబురుమాలు మాత్రం కనుపించింది. దాని అంచున “చి. రా.” అను పొడి అక్షరములున్నవట. అదేమైనా ఉపయోగంగా ఉంటుందేమో అని వారు పట్టుకెళ్లారు” అన్నారు.

జేబురుమాలు, దానిఅంచున “చి. రా.” అని వినగానే అచరిమితమైన ఆశ్చర్యకలిగింది. ఎందుకందురా? గదిలో బల్లమీద చూచిన పుస్తకంమీదకూడా “చి. రా.” అను అక్షరములేఉన్నవి. ఆజేబురుమాలు వారియింట్లో ఎవ్వరిదికాదని చిట్టిరామయ్యగారు గట్టిగా

చెప్పారు. మొదట నాకేమి తోచిందికాదు. ఈ జేబురుమాలు కనకదొంగదే అయిన ఎడల వాడు సుబ్బలక్ష్మమ్మకు చిరఃరితుడే అయి వుండునని అనుకున్నాను. ఇంకా ఆదొంగ యింటిలో ప్రవేశించటంలో ఉద్దేశం ధనా పేక్ష కాదని స్థిరపడింది. ఎలాగా, ద్రవ్యా పేక్షయే యైనట్లైతే కట్టకాసులపేరు క్రింద పడనీయడు. పొరపాటందామా, అమూల్యము లగు వస్తువుల విషయంలో వాటిని దొంగి లించుకుందామని వచ్చినవాడు పొరపాటు పడడం అసంభవం. నిన్నరాత్రి నాతాత్మ లిక సిద్ధాంతం బలపడింది. మితదొంగతనంలా కనిపించింది. దొంగను ఏవిధానన్నా పట్టుకో వాలని కుతూహలం కలిగింది. అప్పటికే 10 గంటలైంది. భోజనంచేసి మల్లావధామని హాస్టలుకు వెళ్లిపోయాను.

భోజనంచేయగానే చిట్టి రామయ్యగారి యింటికివచ్చిచేరాను. ఆయన చుట్టకాల్పు కుంటూ మేడమీద హాలులో పత్రిక చదువు కుంటూ కూర్చున్నారు. నన్నుచూచి ప్ర క్కన కూర్చోమని సంజ్ఞ చేశారు. పదినిమి షాలు, సంభాషణ ఏలా మొదలుపెట్టవలసి నది తెలియక, మాట్లాడకుండాకూర్చున్నాను. చివరకు 'పత్రికావిశేషాలేమిటండి' అని ప్రశ్నించగా "అన్నివిశేషాలకన్నా నాకూ తురు విషయమే నాకు ఎక్కువగా ఉన్నది. వచ్చే మాఖమాసంలో పెండ్లి చేతావన్న తలంపుతో ఉన్నాను. విధి ఇట్లాఉంటే మన కోర్కె తెక్కడసాగుతాయి?" అన్నారు.

సంభాషణ అనుకూలంగానే వెడుతున్నం దుకు సంతోషించి "అమ్మాయికి 16 యేండ్లు టగా. పెండ్లి యింకను చేయలేదా" అని కొం చెం ఆశ్చర్యంతో అడిగాను.

"లోకమంతా అల్లాగే అంటున్నారు. అందులో నాలో తేమిలేదు. మా అమ్మాయి పాశ్చాత్యవిద్యాభ్యాసం చేసింది. పెళ్లి అం తేను, మనసంఘమతాచారాలంటేను నూత నోద్దేశాలు గలది. వర్ణాశ్రమధర్మం మన దేశాభివృద్ధికి నిరోధకంగా ఉందని. నాతో ఒకటి రెండుసారు లంది. ఎవరి వివాహవిష యంలో వారియిష్టమే జరగాలిగాని వేరొకరు ఎంత ఆప్తులైనా జోక్యం గలగ చేసుకొన గూడదు అని సహజయిక్తితో సూచిస్తూ ఉండేది. ఇవన్నీ నేను గ్రహించి యుక్త వయస్సు దాటినా కొంతకాలంపాటు పెళ్లి చెయ్యకుండాఉంటే అభిప్రాయాలు మారుతా యేమో అని ఇంతవరకు ఆపాను. స్కూలు పైనలు ప్యాసుఅవటంతోనే చదువు మానిపిం చాను. స్వసాంప్రదాయాన్ని పాటించటం మంచిదని బోధిస్తూ ఉండేవాణ్ణి. నేనూ మన ఆచారాల్లో కొంతమార్పు కావాలన్నవాళ్ల ల్లోవాడినేకాని లోకానికి వెరిచి నా అభిప్ర యాన్ని కప్పిపుచ్చాను.

నాకు కొంచెం నవ్వొచ్చింది. ఆపుకోటా నికి ప్రయత్నించాను. కాని చిట్టిరామయ్య గారుగ్రహించి "నాసంగతి నాకేనవ్వొస్తోంది. కాని నాహృదయములో బరువును కొంత తగ్గించుకోటానికి నీతో యీచరిత్ర అంతా చెప్పుతున్నాను" అన్నారు.

“అబ్బే అందుకుకాదండి నే నవ్వించి. అందరిలాగా చిన్నప్పడే ఏశుంథకో మీ అమ్మాయిని కట్టిపెట్టకుండా, చదువు చెప్పించి పెద్దదాన్ని చేసినందుకై నా కృతజ్ఞత లేకుండా మీమాట తృణీకరించిదే” అని నవ్వాచ్చింది అన్నాను.

“నేను అప్పుడప్పుడు తలిదండ్రుల మాట ఏవిషయంలోనైనా సరే వింటూండవలెనని మనపూర్వులు మనకంటే తెలివిగలవారని మా అమ్మాయితో చెపుతూ ఉండేవాణ్ణి. నా ఉపదేశంవల్ల కాస్త దార్లో పడుతుందనుకున్నాను. ఇంతలో మాపాలిటి యముళ్లాగ మా అమ్మాయికి ఒక స్నేహితుడు దాచరించాడు. మొదట ‘ఎవరో యీవూరి కాలే శీలో. బి. ఏ. చదువుతున్నాడట. చదువు సలాగా మానిపించానుగదా యింటిదగ్గర ఏవో రెండు యింగ్లీషుముక్కలు చెపుతాడని అమ్మాయి సరదాపడుతుందని మా ఆవిడ చెప్పితే సరే అన్నాను. వాడు రావటం మొదలుపెట్టినప్పటినుంచీ అమ్మాయి మళ్లీ పెడత్రోవ తొక్కటం ప్రారంభించినట్లు నాకు కనబడేది. అంతా ఎందుకు ఒకనాడు అమ్మాయి గదిముందరినుంచి నేను వెడుతుండగా ‘మన పూర్వులు పిల్లలు గర్భంలో ఉండగానే తాంబూలాలు పుచ్చుకొనేవారట’ అని చెప్పి వాడు అమ్మాయిని నవ్విస్తున్నాడు. ఆరోజు నుంచి వాడిని నాగుమ్మంలో అడుగుపెట్టనివ్వలేదు. ఇప్పుడవచ్చినట్లు వెళ్లనిస్తే పాకంముదిరిపోతుందని మాఖమాసంలో ముహూర్తం పెట్టాను. మాకర్కం యిలావుంటే పెళ్లి ఎట్లా

సాగుతుంది కనక” అని చెప్పమండగా పోలీసు సబిన్ స్పెక్టరు వచ్చినట్లువిని చిట్టిరామయ్య గారు వెళ్లిపోయినారు.

సుబ్బలక్ష్మమ్మ గదిలోని నవల అక్కడ దొరికిన జేబురుమాలు. ఆ బి. ఏ. కుర్చావాడి వా అని ఆలోచనపోగా వెంటనే కాలేజీకి పరుగెత్తి రైటరునడిగి బి. ఏ. క్లాసు హాజరు పట్టీని తీసికొని పేరుతరువాత పేరుగా చూస్తుండగా ‘చింతలదొడ్డి రాజేశ్వరరావు’ అని ఒక పేరు కనపించింది. ‘చిం.రా.’ అను పొడి అక్షరములకు యీపేరు తగియుండటం, ఆపేరుకు ఎదురుగా నిన్న, యివాళ హాజరుగుర్తు లేక పోవటం అనుమానంగా కనిపించింది. చిట్టి రామయ్యగారి మాటలవలన సుబ్బలక్ష్మమ్మకు రాజేశ్వరరావుకు ప్రేమతోకూడిన స్నేహం ఉన్నట్లు తేలినది. సమయం మించబడితే మాఖమాసంలో పెళ్లైపోవునేమో అని యిద్దరు ఆలోచించుకుని చేసినదని ఆరాత్రి జరిగిన దొంగతనమా అన్న ఊహ నాకు తోచింది. రైటరు సహాయంవల్ల పెద్ద రిజిస్టరు తీయించి రాజేశ్వరరావు చిరునామా కోసం చూచాను ‘చిం. రాజేశ్వరరావు వాడప్పిల్లి, గోదావరిజిల్లా’ అని వున్నది. దానిని నాడై రీలో ఎక్కించుకొన్నాను. ఏది ఎట్లా ఉన్నా ఆపూరుపెళ్లి రాజేశ్వరరావు విషయం కొంత భోగట్టాచేయటానికి వాడప్పిల్లి వెళ్లటం నిశ్చయించాను. అక్కడకు వెళ్లే ముందర సుబ్బలక్ష్మమ్మ రూపరేఖలనుగురించి తెలిసికొంటే బాగుండునని చిట్టిరామయ్య గారి నొకరులను అడిగితే ఆమెయింటికి వెళ్లి

భాటోను ఒకదానిని నాకిచ్చారు. దానిని తీసి కొని హస్తలుకు వచ్చాను.

భోజనం అంతట తరవాత వాడపిల్లికి దారి కనుక్కుందామని ఆనుట్టుపట్ల ఊళ్లన్ని తెలిసిన మా హస్తలు వంటవాడి దగ్గరకు వెళ్లాను. వాడుమంచి తెలివైనవాడు. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యానికి ప్రధాన మంత్రిగా వేస్తే బాడ్మిన్తుకన్నా బాగా రాజ్యంచేస్తాడని పిల్లలంతా అంటూవుండేవారు. వాడపిల్లి యెక్కడుంది గంటయ్యో అని అడిగినప్పుడు వాడు నన్ను చేసినక్రాసుకు ఆగలేకపోయాను. ఎల్లాగైతేం, దారిని కనుక్కుని మరునాడు ప్రయాణం పెట్టాను.

౩

తెల్ల వారగట్టలేచి మామూలు పన్నెన తరువాత నాతోలుసంచిలో రెండు గుడ్డలు కొత్తగావచ్చిన 'భారతి' పత్రికను, సుబ్బలక్ష్మమ్మభాటోను పెట్టుకొని బయలుదేరాను. సాయంత్రము 5 గంటలయేసరికి వాడపిల్లి చేరాను. కొంచెం నీరెండ ఉంది. బండిని తిన్నగా చింతలదొడ్డి రాజేశ్వరరావుగారి యింటికే పట్టించాను. వాకిటనున్న నౌకరు నన్ను చూచి "అయ్యోగారు అమ్మగారు తోటలోకి సికాళికెళ్లారు బాబు" అని తోటవేపు చూపించాడు. నాసంచిని వాడిదగ్గరపెట్టి తోటలోకి నిమ్మళంగా ప్రవేశించాను. తోటంటే మరేమిలేదు దట్టంగా చింత చెట్లు పెరిగిఉన్నాయి. రాజేశ్వరరావుగారి యింటి పేరు సార్థకనామమే అనుకుంటూ తోటలో ఇటుఅటు చూచాను. దూరమునుంచి రాజే

శ్వరరావుగారు ఒక అడమనిషి చేతులలో చేతులు వేసుకొని నావైపే వస్తున్నట్లు కనిపించింది. ప్రక్కనఉన్న ఒక చెట్టుచాటున దాగి ఆత్మతో వారివైపు చూస్తున్నాను. వారు చూపుమేరలోకి వచ్చారు. రాజేశ్వరరావుగారు నాగరిక విద్యార్థులగా పెద్దగాలివేస్తే పడిపోయేటట్లుగాక దృఢంగా ఉన్నాడు. మనిషి పొడగరి. పొడుగుకు తగిన లావు తలకు కొంచెంగా క్రాపింగు కళ్లకు జోడూ లేకుండాపోలేదు. ఖద్దరు కంట్రామెడచొక్కాతోడుగుకొని బోడనరం ఖద్దరుపంచనే కట్టుకున్నారు. కాళ్లకు రంగూను స్లిప్పరులు ఉన్నవి. చేతిలోని బెత్తంతో మీసంగా క్రిందకొడుతూ ప్రక్కనున్న ఆమెతో చనువుగా కబుర్లు చెబుతున్నారు. రాజేశ్వరరావుగారి మీదనుండి నాదృష్టిప్రక్కనెడన్న శ్రీస్వరూపమిదికి దుమికింది. మైనుంచి క్రిందికి ఒక్కసారి చూచాను. పట్టలేని హాశ్చర్యం కలిగింది. ఆవ్యక్తిని వర్ణిద్దామన్న కుతూహలం ఉందిగాని సుబ్బలక్ష్మమ్మ భాటో ఎఱ్ఱాయన్నదో ఈవ్యక్తికూడ అచ్చు ఆలాగానే ఉన్నదని చెప్పి ఊరుకుంటాను. అయినను తొందర పడకూడదనుకొని వారు బాగా దగ్గరలోకిరాగా చెట్లచాటునుంచి నేను యింటి వీధిగుమ్మందగ్గరకువచ్చి వాకట్లోవున్న బల్ల మీద కూర్చున్నాను. పావుగంటకాలంలో వారిరువురుకూడా వచ్చారు. నేను నిలబడి రాజేశ్వరరావుగారికి సమస్కారంచేసి ఒక కాగితం అందిచ్చాను. దానిని చదువుకొని ఆవిడతో 'వీరు భారతికి వజ్రేంటిట్ల వస్తు

చందాదారుగా ఉండమని అడుగుతున్నారు' తొమ్మిదిగంటలనగా పరుండటానికి విడిపోయి అన్నారు. ఏం చేతనోకాని 'అలాగే ఉండ నాం. చావడిలో మడతనుంచంమీద నేను

“ఇప్పటికే చీకటిపడిపోయింది. ఈపూట యిక్కడ భోజనంచేసి రేపు వెళ్లవచ్చు” వచ్చును’ అని ముక్తనరుగా పలికి లోపలికి పరున్నాను. నిద్రపట్టలేదు. చావడిని ఆను కున్న గదిలో రాజేశ్వరరావుగారు సాయం

“ఇప్పటికే చీకటిపడిపోయినది. ఈపూట యిక్కడ భోజనంచేసి రేపు వెళ్లవచ్చు” నని నన్ను గూర్చి రాజేశ్వరరావుగా రన్నారు. అనుకూలంగా వ్యవహారం నడుస్తూఉందిగనక ఆలోచించకుండా రాజేశ్వరరావుగారి వాక్యం ముగియకుండా ‘చిత్తం’ అన్నాను. ఆయన లోనికి వెళ్లారు. మార్గాయాసంతీర్చుకుందామని నేను బల్ల మీద ఒరిగాను.

ఇంతలో వంటవాడు భోజనానికి నన్ను లేపాడు. రాజేశ్వరరావుగారు, ఆయనతో వచ్చిన ఆడమనిషి, నేను కలిసి భోజనంచేసాం. తరువాత నేను రాజేశ్వరరావుగారు దేశపరి స్థితులను గురించి మాట్లాడుకొని రాత్రి

త్రం చూచిన ఆడవ్యక్తితో మాట్లాడు చున్నట్లు వినవచ్చినది. నెమ్మదిగా గది గుమ్మందగ్గరకు వెళ్లి ఓరవాకిలిగా వేసియున్న తలుపులగుండా లోపలివారిని చూస్తూ వారి సంభాషణ నాకేమైన ఉపయోగంగా ఉండు నేమో అని కూర్చున్నాను.

“మితండ్రిగారు పోలీసువారికి రిపోర్టు యిచ్చినారట. ఆయన ఆఫీసర్ లోకల్లా పలుకు బడికలవాడుకనుక పోలీసువారు శ్రద్ధతో పని చేసి మన గుట్టును బైటపెట్టగలరు. ఇకముందు ఆలోచన ఏమిటి?” అని రాజేశ్వరరావుగా రన్నారు.

“మగవారు ఆడువారికంటె ఆలోచనా పరులని లోకు లనుకుంటారు కనక మీరెలా చెప్పితే నేనల్లా చేయటానికి సిద్ధంగా ఉన్నాను. యివ్వాలి మనయింటికివచ్చిన మనిషినిచూస్తే నాకనుమానంగానే ఉంది. ఏలాగైనా మనం మాత్రం మాతండ్రిగారి కంటపడగూడదు” అని మాటకు మాటకు సంబంధం లేకుండా, నిరుత్సాహంతో ఆమె అన్నది.

రాజేశ్వరరావుగారు కొంచెం ఆలోచించి “ఏవిధంగా చూచినా మనం యీపూరిలో ఉండటం మంచిదికాదు. మనం కనక రేపే బైలు దేరి కలకత్తా వెళ్లిపోయి—అక్కడ బ్రహ్మ సమాజం అధ్యక్షుడు చాలామంచివాడట, ఆసమాజంలో చేరి వెంటనే పెళ్లిచేసుకున్నా మా మనకిక నిర్భయం. మీవాళ్లకి మన రహస్యం తెలియకుండా దూరానికి దూరం గాను ఉంటాము. మహాపట్టం గనక విద్యా వంతులమైన మనకి జీవనోపాధికి లోటులేకుండాను ఉంటుంది” అని ఆవిషయాన్ని మరీ నొక్కి చెప్పకుండా, అటులజరగకపోతే ముప్ప రావచ్చునను అనుమానాన్ని సూచించు చూపులతో ఆమెను చూచి రాజేశ్వరరావు జవాబుకొరకు ఎదురుచూస్తున్నాడు.

కొంచెం సిగ్గుతో తలవంచి ‘సరే’ అని చటుక్కున పూరకుంది.

నేనిక అక్కడ ఉండలేదు. మడతమం చంమిదికివచ్చి పడుకున్నాను. కాలం మారు తున్నా ఆచారాలు మారకపోవటం చాలా అనర్థకం అనుకున్నాను. రాజేశ్వరరావు సుల్బిష్టుమృదు, ఆమె యిష్టంమీదనే లేవ దీసికొని వచ్చాడని నిర్ధారణ అయిపోయినది.

ఇకముందు నేను చేయవలసినదేమిఅని ఆలోచించినాను. వీరు నిజమైన ప్రేమచే ప్రేరేపించబడి బంధుకోటికి లోకానికికూడా వెరవకుండా యంతపనిచేసారు. ఈ నిశ్చలమైన ప్రేమలతను తెంచి రాజేశ్వరరావుగారికి కారాగృహంలో మరణం కలిగేటట్లు చేయటం నాకు తగునా అన్న సందేహంతోచింది. ఆరాత్రి గడిచింది. భారతికి చందాదారుగా చేరినందుకు రాజేశ్వరరావుగారికి కృతజ్ఞతను తెల్పి మాపూరికి బైలుదేరాను.

సాయంత్రం 2 మాపూరికి వచ్చాను. దాక్లోనే, చిట్టిరామయ్యగారి కిసంగతి తెలిసినా ఆనిర్మలప్రేమ ప్రవాహానికి అడ్డుపడరని నమ్మి, వారితో చెప్పటానికి నిశ్చయించాను. వెంటనే చిట్టిరామయ్యగారి దగ్గరకు వెళ్లి సంగతి సంగ్రహంగా చెప్పి, కలకత్తా వెళ్లమని సలహా యిచ్చాను. ఆయన అభిప్రాయం ముఖంలో కనబడలేదు. భార్యను పిలిచి ‘అమ్మాయిసంగతి నాకు కొద్దిగా తెలిసింది. నేను యీరాత్రి మెయిలుకు ఊరుకు వెళ్ల వలసివుంది. వారం రోజులలో సుబ్బలక్ష్మిని వెంటబెట్టుకొని వస్తాను. యింట్లో మీరు ఖంగారు పడవద్దు’ అని చెప్పారు.

ఆరాత్రే ఆయన వెళ్లిపోయినారట. ఇప్పటికి పదిరోజులైనది. యింకా రాలేదట. సంగతి ఫలానా అని ఉత్తరంఅయినా వ్రాయలేదట. ఈవిషయం పోలీసువారికి ప్రజలకు తెలిసినదట. ఎవ్వరుకూడా ‘ఇదమిద్ద’మని చెప్పలేకుండావున్నారు. చౌర్యం వింతదిగనుక ప్రజాభావశూన్యానికి ఎంతత్వరలో తెలిస్తే అంత మంచిది గనుక పర్యవసానం తేలకపోయినప్పటికి పత్రికలలో ప్రకటించినందుకు క్షమాపణ కోరుకుంటున్నాను.

ప్రతాపభానుచరిత్రము

[శ్రీ తులసీరామాయణము లోనిది]

భాగవతుల సృసింహశర్మ గారు

మహేశ్వరుడు పార్వతితో జెప్పమన్నాడు

కం. శ్రీరాముఁ డవతరింపఁగఁ, గ్రారాత్ముల సంహరింప ఘోరాటపుటన్
భోరాము లనుభవింపఁగ, నోరామ ! మఱొండుపాతు వున్నది వినుమా.

కం. కేకయ దేశాధీశుఁడు, లోకైక బలుండు ధర్మలోలుఁ డరిదురా
లోకుఁడు, సుశ్లోకుఁడు, లక్ష్మీకరుఁ డననొప్పా సత్యకేతువువఱున్.

కం. గుణధాము లతనిపుత్రులు, రణభీములు; వారిలోన రాజిల్లునభో
మణినాఁ బ్రతాపభానుం, డణమధ్యా ! రాజ్యమేలె నతఁ డతిబలుండై.

కం. నానారిపు భూజానుల, సేనాతామిస్త్రపటలిఁ జెదరంజేయం
గానోపుప్రతాపముఁగల, భానుండగు నాప్రతాపభానుం డబలా !

కం. అరయన్ రెండవపుత్రుం, డరిమర్దనుఁ డాతఁడహహ !! యరిమర్దనుఁ డీ
యురువురుసోడరు లిరవుగ, ధరణిం బాలించి రతులధర్మనిరూఢిక్.

కం. రాగాభివృద్ధి గోరరు, భోగానుభవంబుకొఱకుఁ బొక్కరు, ప్రజలన్
రోగార్తుల విడనాడరు, త్యాగార్జితకీర్తి ధనులు తరుణీ ! వారల్.

కం. భూషింప రధికవేషుల, ద్వేషింపరు పరులసిరుల వికటంబున కేన్
భూషింప రన్యతభాషుల, ఘోషింపరు తాల్మి దూలి ఘోరాపదలన్.

ఉ. పాపమనంగ నెట్టిదియొ స్వప్నమునందు నెఱుంగ రెట్టి స
తాపము లేనివారు, సతతంబును వైదికధర్మ కర్మ ని
ష్ఠాపరు లెల్లభంగులఁ బ్రజల్; పరికింప బ్రతాపభాను ధా
త్రిపతిఁ బోలువారుగలరే ? త్రిజగన్నుత రాజకోటిలో.

గీ. రాజనీతికి శుక్రండు రాజ్యహితుడు, పాడిగలవాడు ప్రజలఁ గాపాడువాడు
ధర్మరుచి యను నచివుండు ధర్మపరుడు, ఆప్రతాపభానునిమంత్రి; యబ్జవదన !

ఉ. భండననీమ కేగి, బలవద్రివుకోటి జయింపఁ జాలు త
మ్ముండు విధేయుడై తనదుపాంతనె యుండగ, రాజనీతికిన్
మండనుడైన ధర్మరుచి మంత్రపరుడయి చాతురీధురీ
ణుండయి యుండ నాన్యపుని నొంపఁగనోపునె యెట్టి భూపుడున్.

శా. సప్తార్చిప్రతిమాన బాణవితతిన్ సైరింపఁగా శక్యమే ?
సప్తశుండు ప్రతాపభానుఁ డనుచున్ త్మౌకాంతు లగ్గింపఁగా
సప్తద్వీపములన్ జయించి, వసుధన్ శాసించె నాతండు, సం
ప్రాప్త శ్రీజితయక్షనాయకుఁ డనన్ రాకేందుబింబాననా !

కం. ధర్మార్థ కామమోక్షము, లర్మిలీ దను గొల్పువార లందఱుఁ బడయన్
శర్మము వర్ధిల్లగ, రిపు, మర్మస్పృక్కర్మమెఱిగి త్మౌవిధఁ డేలెన్.

గీ. అతని దండనీతిం బొంది యమరధేను, వనఁగ నొప్పారె భూదేవి వనజగంధి !
ఈతిబాధలఁ గలనైన నెఱుంగరాదు; అతుల సౌఖ్యంబులం గాంచి రఱులజనులు.

కం. వాపీకూప తటాకము, లేపారఁగఁ, బుష్పవనము లెల్లడఁ గ్రాలన్
స్థాపించె దేవ గృహముల, త్మౌపాలుడు పాపమేఘుర్ధుంర్ధూనిలుడై.

కం. సత్రంబుల, బహుపుణ్య, త్రేత్రంబులఁ బాదుకొల్పి త్రేమంకరుడై
త్మౌత్రంబు రహింప, నహో, రాత్రంబు నతండు ప్రోచుఁ బ్రజలన్ గరుణన్.

కం. ఎప్పుడు ద్రికరణశుద్ధిగఁ, దప్పక కార్యం బానర్చి తత్ఫలము నతం
డప్పనము నేయు శ్రీహరి, కొప్పదె నిష్కామకర్మ యోగి యునంగన్.

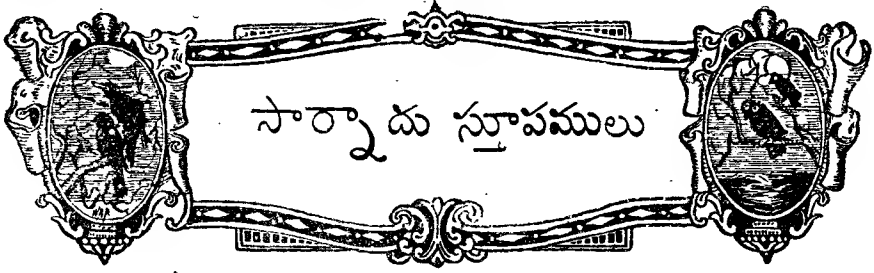
ఉ. పాటలగంధి ! యాత్మపరివారముతోడ హయాధిరూఢుడై
హాటకపుంఖి బాణనిచయంబు శరాసనమున్ ధరించి, యా
భేటకవేషమూని, పరికించి వనాటులు త్రోవఁజూప, విం
ధ్యాటవి కేగె నొక్కసమయంబున తేడు మృగాంతకుం డనన్.

కం. వేటరియై యప్పోటరి, వ్రేటునకున్ వేనవేలుమ్మగములు గూలన్
వేటాడి మాటలాడుచు, వాటంబగు బాట మగిడి వచ్చుచునుండన్.

కం. టిక్కించి చెవుల గుట్టపు, డెక్కలనడి నాలకించి డీకొనఁగ నొడల్
నిక్కించి ఘురురించుచు, నొక్కడఁ బాద ప్రక్కనొక్క యొంటరి చెలఁగెన్.

- ఉ. అవ్వని నల్లగొండ నడయాడఁగ నేర్చె ననంగ, నేపుమై
గ్రొవ్వి చరించు పంది నృపకుంజరుఁడుం గని యార్చి కెప్పునన్
జివ్వన గుట్టముం గదియఁజేసి, శరాసన మెక్కువెట్టి తా
తవ్వన బాణమున్ విడిచె తొప్పల వైచినయంత మాత్రలో.
- కం. ఘుప్పించి యవ్వరాహము, మెప్పించుచు వేటకాండ్ర, మెడవంచి వడిన్
గుప్పించి యెగసి, గుటిలోఁ దప్పించినయట్లు తూపుఁ దప్పించుకొనెన్.
- కం. అదలఁడు పాటిన పందికిఁ, గదలఁడు లోటిచ్చపాటు గడలు కొనంగన్
మెదలఁడు పంతముఁ గుంతము, నదలఁడు, ధరణీవిభుండు పర్వతపుత్రీ!
- కం. బుటరికై భూపాలుం, ఊంటరియై యేగియేగి యొక కొండదటిన్
గంటకమయకాంతారము, నంటుకొనెన్ ద్రోవఁదప్పి యలసెన్ సాలసెన్.
- కం. ఈపాటి యేకలంబును, భూపాలుఁడు చంపలేకపోయెను; వినమ
ద్రోపాలుఁడు శ్రీపాలుఁడు, గాపాడినఁ జంపువాఁడు గలఁడే? లలనా!
- కం. అడలెన్ గుట్టము వడికిన్, బడలెన్ బెనుదప్పివలన, బలిమియు మేనన్
సడలెన్ వృక్షచ్ఛాయకు, నెడలెన్ భూనాయకుండు విశ్రాంతిఁగొనన్.
- కం. 'తక్కితి వివేకమంతయు, నక్కట! యాభేటమనెడు వ్యసనంబునకున్
జిక్కితి'నని భూపాలుం, ఊక్కించుక విశ్రమించి యూటటఁగాంచెన్.
- ఉ. ఊటటఁగాంచి లేచి నరపోతముఁ డెంతయుఁ దల్లడిల్లి, నే
వీటిఁడినైతిఁ బందికి వివేకముఁ దక్కితిఁ ద్రోవఁ దప్పితిన్;
ఆటడి పోకకున్ దగిన యూటట మొందితి; నెంతతోలినన్
బొటదు వారువంబు, పరివారముజేర నుపాయ మున్నదే?.
- మ. తటిఁగెన్ సత్తువఁ, దప్పితిన్ దెఱపు, దుర్దాహంబుచే నోరుపా
డఁజె, బెల్లకటఁ దూలిసోలె దురగం, బారాటముంబాపగన్
దెఱు గింకెయ్యది? నాలుకం దడువఁగా నీరంబు లేదయ్యె; నన్
దఱిమెన్ దుర్విధి భీకరాటవికి భూదారాపదేశంబునన్.

కె. సరసింహాచారి గారు

(సంపుటము ౨, సంచిక ౪ తరువాయి)

క్రొన్ని చోట్లయందు కేవలము శిథిలములు కాక యుండు స్తూపాదుల యడుగున తత్సంబంధములు కాక వేరుపునాదు లుండుటవల్ల (Foundations) నచ్చట తత్సార్వ మేదో స్తూపముగాని, ఆలయముగాని, మఠముగాని యుండి యది శిథిలముకాగా కాలక్రమమున నాకట్టడముయొక్క పునాది నే యాధారముగాఁ జేసికొని వేరుస్తూపమునో, ఆలయమునో, మఠమునో కట్టినట్లు తోచుచున్నది. మరికొన్ని ప్రదేశములయందు పురాతన కట్టడములు శిథిలములై చాలకాలముకాగా వాటి పునాదులు పూడిపోవుటవల్ల నూతనముగ నా స్థలములయందు ఆల గూడులఁ గట్టువారి కచ్చట తత్సార్వము వేరుకట్టడము లుండియుండినవి తోచకపోయి యుండవచ్చును. ప్రధాన ఆలయముమట్టును చిన్న చిన్న స్తూపములు, చైత్యములు, దేవాలయములు, స్తంభములు, రాతిగొడుగులు విగ్రహములు భక్తులచే వారివారి ప్రార్థనాదికములకై ప్రతిష్ఠింపబడినవి పెక్కులు కలవు. సార్వాదు గొప్ప పుణ్యక్షేత్రమయినందున యాత్రాపరులు విశేషముగా నందుఁగూడి వారివారి భక్త్యనుస్మయముగా యథాశక్తిని మ్రొక్కులుచెల్లించుకొనుచుండిరి, కాన వారికి గావలసిన లోహశిలావిగ్రహములును, పరికరములును ప్రార్థన స్తూపములు (Votive stupas)ను అచ్చటనే తయారుచేయుట వల్ల నాక్షేత్రములు గొప్పవ్యాపారమునుగూడ జరుపుచుండియుందురు. ఇందుల కాధారముగా నచ్చటవిగ్రహములు, కరగిపోయు సామగ్రులును, లోహములును గూడ చిక్కినవి. తిరుపతి, వారణాసి, రామేశ్వరము, జగన్నాథము మొదలగు పుణ్యక్షేత్రములకు బోయినయాత్రికులు సరలివచ్చినపు డాక్షేత్రములనుండి దేవునివిగ్రహములనో

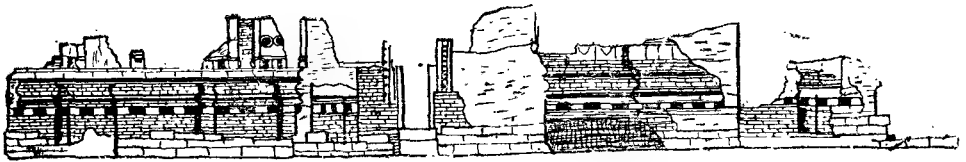
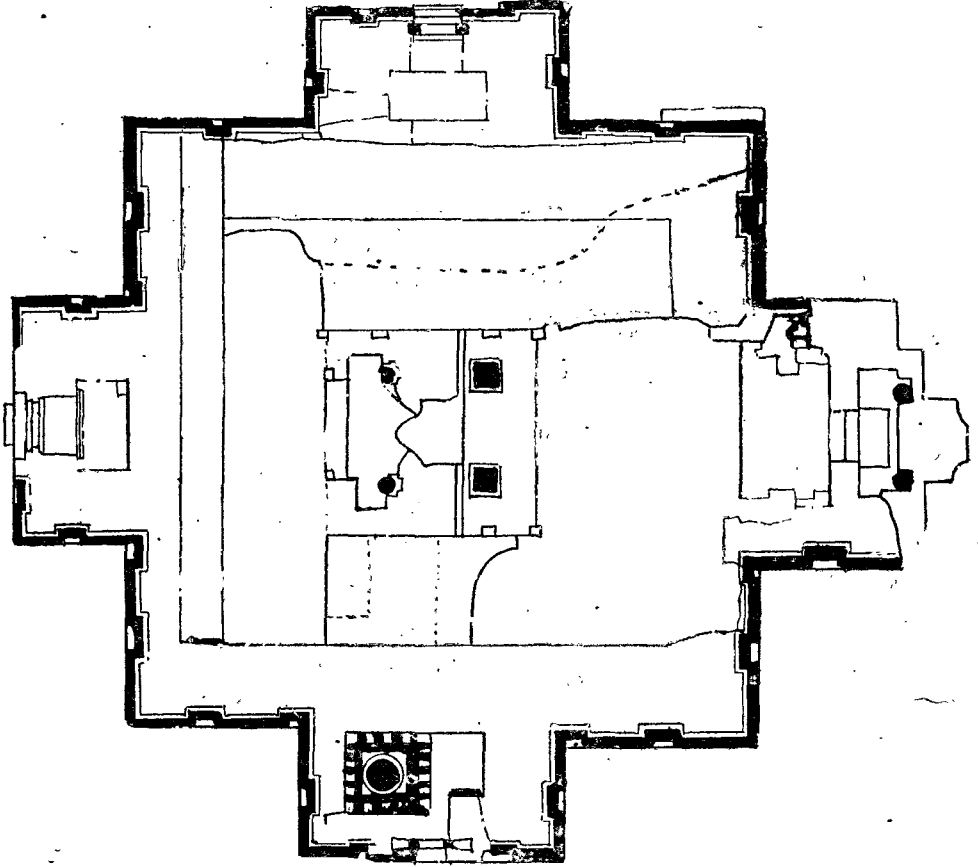
చిత్రపటములనో లేక ఆలయములలోలభించెడి ప్రసాదమునో కడుభక్తితో గొనిపోవు రీతిగా నీ జాడక్షేత్రమును దర్శించిపోవు యాత్రాపరు లిందుండి చిన్నబొమ్మ స్తూపములను, కురంగ-చక్రచిహ్నములను, నిమ్మములను దీసికొనిపోయి వారివారి గ్రామములలో స్వగృహముల యందుగాని, ఆలయములయందు గాని ప్రతిష్ఠించుకొని పూజించుచుండిరి. బర్మాలోని పగాన్ (Pagan) పట్టణమునందుగల యాలయములలోగూడ నిట్టి పూజనీయములగు కురంగచక్రచిహ్నముల ప్రతిష్ఠింపఁబడి యుండుట వల్ల యాత్రికు లీమూరదేశముల నుండిహూడ హిందూదేశములోని సార్వాదు, గయ, మొదలగు జాడక్షేత్ర దర్శనార్థము వచ్చి వెళ్ళుచుండినట్లు తెలియుచున్నది.

ఈక్షేత్రమునునై భవదశయందుండినకాలమునందేకాక, శిథిలమై నామమాత్రావశ్యమై యుండు నీకాలమునందుఁ గూడ లంక, బర్మా, టిబెట్టు, సయాము, జపాన్ మొదలగు దూరదేశములనుండి జాడయాత్రికులు హేమంతము తువున వచ్చి దర్శించిపోవుచుందురు.

ధామేక్ స్తూపము

దీని ఎత్తు భూమట్టమునకుపైన 116 అడుగులుండి పునాది 39 అ. కలిగియున్నది. ఈస్తూపము కూడ తత్సార్వ మచ్చటనుండిన యొక పురాతన కట్టడపుపునాదిపై కట్టబడియున్నది. దీనియందు ముందుకు మిగిలి వచ్చియుండు 8 ముఖములు కలవు. ఇందు 7 ముఖములకు వైయంచ సరళముగానున్నది. (Straight edged). పశ్చిమముననుండు 8వ ముఖముమాత్రము వైయంచ విలువంపు కలిగియున్నది. స్తూపముమట్టును చెక్కబడిన తీగ

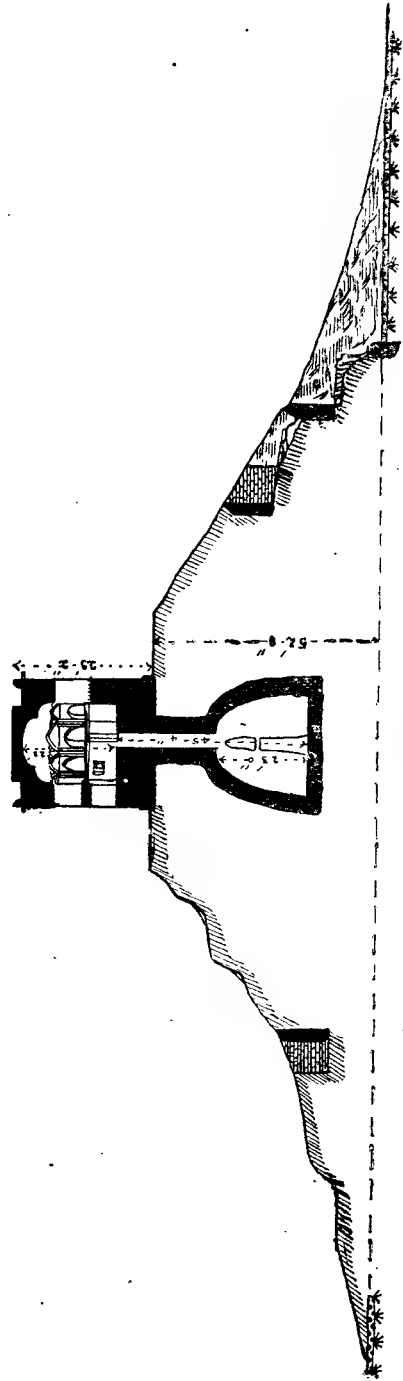
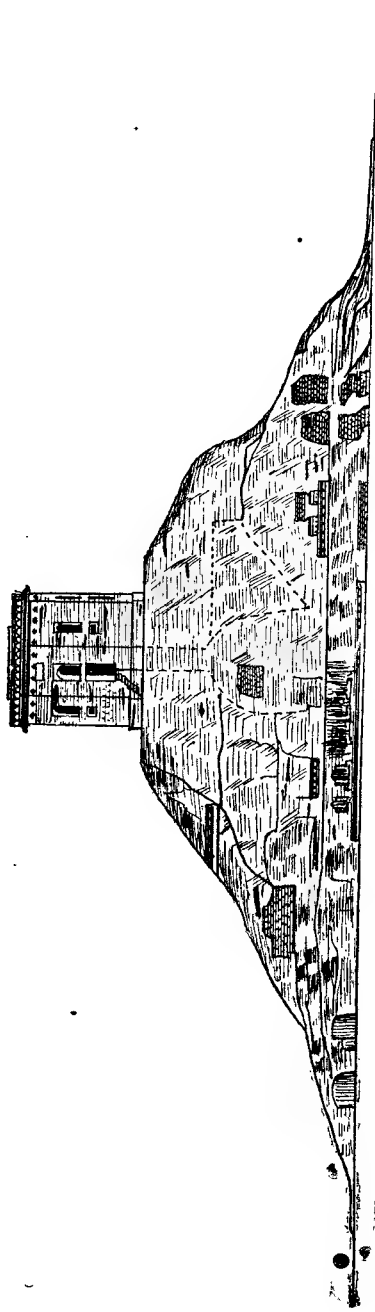
పని (Scroll work) ఈ రీతి ముఖమువద్ద ఎక్కువ విగ్రహము పశ్చిమాభిముఖముగా నుండుటవల్లను ధామేక్
యందముకలిగి పరిసరాన్ని నొందింపబడినందున తక్కిన స్తూపముయొక్క పశ్చిమముఖము ప్రాముఖ్యతను కనుప
ముఖములకన్న నీముఖము ముఖ్యమైనదనినూచించుచున్నది. అచుచున్నందునను నిదియు మైత్రేయుని జ్ఞాపకార్థమై
మైత్రేయుని జ్ఞాపకార్థము కట్టబడిన యములలో కట్టబడి యుండును.

క. ప్రధాన ఆలయముయొక్క స్థాన, ఎత్తును

[భారతి రెండవసంపుటము నాల్గవసంచి తొంబదితొమ్మిదవపుటయందలి చిత్రమును చూచునది]

*. మైత్రేయుడు గౌతమబుద్ధునిచే తనతర్వాత బుద్ధు డగునట్లు వరమివ్వబడినవాడు.

చౌఖంబిస్థానము

థామేక్ స్థూపమున నొకయరమైలు దూరమున చతురశ్రముగ నొక ఇటుక రాతిదిబ్బ కలదు. దీనిపై నొక యష్టముఖ శిఖరము క్రీ.శ. 1588 సంవత్సరమున మొదలు

చక్రవర్తియగు హుమాయూను జ్ఞాపకార్థముగా నతని కుమారుడు ఆకబరుచే గట్టబడినది కలదు. అందొకశాసనము ఆరబిక్ లిపియందు చెక్కబడి యును గాని

భావమేమనగా “ప్రస్తుతము స్వర్గము నలంకరించియుండు హుమాయూన్ చక్రవర్తి యొక నాడిచ్చటికివచ్చి కూర్చుండునట్లును గ్రహించినవాడై తన తేజముతో సూర్యుని లేజము నినుమడింప జేయగలగును గాన ఆయన పుత్రుడును భృత్యుడునగు అక్కబుర ఈ ప్రదేశమున నొక యున్నత శిఖరమును నిర్మించ నిశ్చయించుకొనెను” చాళిండిస్తూపముపై గల శిఖరమునుండి చుట్టుపట్ల జూచినయెడల పచ్చిక బయళ్లును మామిడితోపులును కన్నులపంపి నై యొప్పుచుండును. ఉత్తర—పశ్చిమదిశలయందు ‘నయాలము’ పూర్వదిశయందు ‘సారంగతలము’ అను జలభాగములు కలవు. ఇవి నై సర్గికములు (నదులు) కాక జనలచే ద్రవ్యి ఏర్పాటుచేయబడినవిగానుండి గట్టలయందు వీటినుండి త్రవ్వి యెత్తబడిన వట్టిదిబ్బలు కలిగియున్నవి. ఘాటీపుర మార్గమునకు వెనుక నొకదిబ్బపై ‘మహావీరాలయము’ ఒకటి కలదు. చాళిండికి దక్షిణమున మారములో వారణాసిలోని యున్న తస్మాథములును, ఔరంగజేబుగోరియును కనబడుచుండును. ఈస్తూపము రిముఖములు కలిగియున్నది.

బుద్ధుడు గయనుండి సార్నాదునకు వచ్చుచుం గా తన్ను గౌరవపరచుటకై కుట్రలుపన్నుచుండినకాండియది పంచయతులను కనుగొనిన ప్రదేశమున గట్టబడినట్లు హియకొట్నాంగుచే నిర్మింపబడిన స్తూప మీచాళిండియే యనదగియున్నది.

స్తూపములు బుద్ధుని జ్ఞాపకార్థముగా గట్టబడినవి కాన సాధారణముగ ఆకారమున బోరగిలవేయబడిన బుద్ధుని భిక్షాపాత్రమును బోలియుండునట్లు కట్టబడియున్నవి. ఇట్టి యాకారమును స్తూపనిర్మాణమున ననుసరించుట కొక చిన్నకథ కలదు. బుద్ధుడు గయను వదిలి సార్నాదుకు పోవుచుండగా మొట్టమొదట నిద్దరు వణిజు లెదురుపడిరి. వారు తమయొద్దనుండి యాహారమును బుద్ధునికిగూడ గొంచెమిడి యాదరించిరి. ఇందుకు బ్రతిగా నాయన వారికి తనమతమును బోధించి వారు పూజించుటకై తనకేళములను, నఖములను ఇచ్చెను. వాటిని కడుగొరవముతో గొని తమ గ్రామమునకువలెన వణిజు లాపదార్థముల బూజించు క్రమమును దెలుపుచుని బుద్ధుని వేడుకొనిరి. బుద్ధుడును వారికోరిక నెరవేర్చు దలచి భూమిపై మొదట దన ‘సంఘాతీ’ని పరచి దానిపై దన ‘యుత్తరసంగము’ను ‘శంకషీక’ను పెట్టి వాటిపై దన

భిక్షాపాత్రమును మూసి దానిపై తన దండమును నిలువబెట్టి తనయభిప్రాయమును వారికి దెలిపెను. వారును తమ గ్రామములకభోయి తామెరిగిన యారూపమును గల నూపమును నిర్మించిరి.

శిలా విగ్రహములు
రాతిగొడుగు

సార్నాదులో నొక గొప్ప బుద్ధవిగ్రహమునకు రాతితో జేయబడిన గొడుగుకలదు. ఇది విరిగిక్రిందబడి యున్నది. దీనివ్యాసము (Diameter) 10 అడుగులు. ఇది బోరగిలవేయబడిన తామరపువ్వుమును బోలియున్నది. గొడుగులో మధ్య నొకదిమ్మెయు దానిచుట్టును చెక్కలు గలిగిన గజ, సింహ, మకర, వ్యాఘ్ర, కురంగ, ఉష్ట్ర, వృష భాదులచిత్రములు 12 చెక్కబడి యున్నవి. వీటిమధ్య చదరవిళ్లలును వాటిలో తామరపువ్వుములును కలవు. వీటి వెలుపలవలయును 12 శార్దూచిహ్నుములు చెక్కబడియున్నవి. ఇందుముఖ్యమైనవి శేంఖము, ఊదుకొమ్మ, స్వస్తికమును చిహ్నము, ఫలపాత్రము. (తీరత్వ చిహ్నము (బుద్ధుడు, ధర్మము, సంఘము అను 3 రత్నములు) వత్సము, మంగళకలశము మొదలగునవి.

కొన్ని శిలావిగ్రహములు
తారాదేవి

శాస్త్రములు (శ్లోకము 1) అక్షరము

తారాదేవి విగ్రహము థామేక్ స్థూపమునకు ఉత్తరదిశను కొంతదూరమున గణగొన బడినది. కిరీటమున ధ్యాని బుద్ధుని విగ్రహము చెక్కబడియున్నది. రెండు చేతులును మధ్య విరిగియున్నవి. విరిగినచోట రంధ్రములు. రంధ్రము లుండుటవల్ల ఇంతకుపూర్వ మొకప్పుడు కిరిపడిన భాగములను వేరురాతిలో చెక్కి యతికించి నట్లు తెలియగలదు. ఇరుపార్శ్వముల యందును క్రింద రెండు స్త్రీవిగ్రహములు కలవు.

యజ్ఞేయునది యని విగ్రహమునడుసన (పీఠమున) గల ధర్మచక్రపాలనాచిత్రమువల్ల చెలియుచున్నది. విగ్రహమున కిరుపార్శ్వముల యందును రెండు కురంగములు కలవు. చక్రమునకును రెండుప్రక్కలను కురంగములుకలవు. విగ్రహము శిశిలముకాక దొరకుట చిత్రము. శిరస్సునకు గల ఫలివేష చక్రమున నిద్దరుదేవతలు పుష్పములఁ జల్లించుచున్నట్లు కలదు. ఇందుగల యలంకారచిత్రము (Design) చక్కగాఁ జెక్కబడియున్నది.

చతుర్ముఖితారాదేవి

చతుర్ముఖ తారాదేవి

తారాదేవి చతుర్ముఖియని మాడ కొనియాడబడుచున్నది. ఒక్కొక్క శిరస్సునందును చిన్న బుద్ధవిగ్రహములు చెక్కబడి యున్నవి. తారాదేవియొక్క భూషణములు మిక్కిలి యందముగాఁ జేయబడియున్నవి.

బుద్ధ విగ్రహము

ఈవిగ్రహము బుద్ధుడు గయనుండి సార్నాదు నకువచ్చి, తన ప్రథమబోధ యొనర్చిన విషయమును చెలి

అవలోకితేశ్వర విగ్రహము

తామరపుష్పముపై నిలుచుయుండు ఈవిగ్రహమునకు రెండుచేతులును విరిగియున్నవి. కిరీటమునందు ధ్యానిబుద్ధుని విగ్రహము కలదు. పుష్పపీఠము క్రింద నిద్దరుదేవతలు ప్రార్థించుచున్నట్లు కలదు.

బోధిసత్వ విగ్రహము

ఇందుమాడ కిరీటమున బుద్ధవిగ్రహము కలదు. హస్తము వరదముద్రయల దున్నది. క్రింద బోధిసత్వుని పూజించు స్త్రీ కలదు.

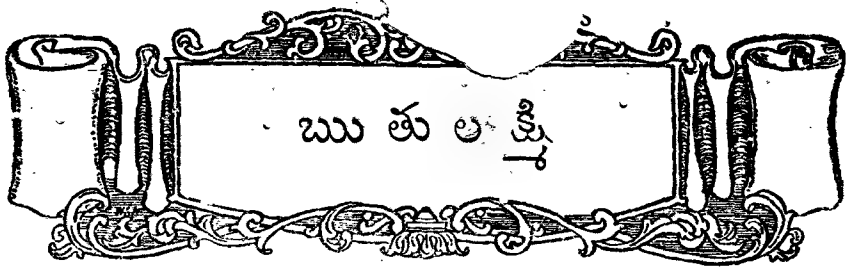
అంజనాద్భిషేక విగ్రహము

అంజనాద్భిషేక విగ్రహము

అంజనాద్భిషేక విగ్రహము

మి త్తొంటి నరసింహమూర్తి గారు [కవితా నికేతనము]

(సంపుటము ౨. పంచిక ౫ తరువాయి)

నీనాథు గుప్పించు నీలాలు జార

శుక్తియు ముత్యాలు సొంపుగ జేయు

చంటిబిడ్డడు నిట సంతసమందు

క్రొత్తగా పెండ్లాడు కొమరిత లెంతో

మగనిపై భక్తిని మన్నించి మదిని

నీరూపు దలతురు నిశ్చలంబుగను

నిను జూచి పురిలోని నెచ్చెలు లెల్ల

ంగారముల దిద్ది నేవించు నిచ్చ

కన్నెలు వృద్ధతా పున్నెంపు స్త్రీలు

జవరాండ్లు బిడ్డల చంక బెట్టుకొని

ఇంటింట బోయి పేరంటముం గొండ్లు

మెనుక ముందర గట్టు వేణిలో పూలు

జుండెంపు వాటుగ నవరించి సిల్కు

పాల బుగ్గలతోడ పాడడు నగుచు

పాదంబులను సాచు పారాణి కొరకు

తమ తల్లి భూషణ దాము ధరించి

సెనగల మూటల చేర్చి బట్టుచును

ముద్దుగ తమ తల్లి మ్రోల నడచుచు

హెచ్చరికను జూపు నింపుబిడ్డలును

గుంపుగనీవైపు గూడివత్తురదె

అందులో వచ్చెడి అందమాయునతి

పు తడిబామ్మ దా ముత్యాలకోవ

పచ్చనిదేహంబు పరువైనరూపు

కుటుచ విగ్రహ మెంతో బరువుగర్భమున

బంగారుపిచ్చక భాతినిదోప

చిన్నివన్నెల చీర చెంగుచాటునను

చల్లని హృదయంబు చక్కగ నవ్వ

పారిజాతపుదండ వై హార మొప్ప

కంటె కాసులపేరు కలువరింపంగ

ససుపునిగ్గులుదేరు పాదమ్ములకును

గోరింటరక్తిమ పారాణి పెట్టి

గల్లుగల్లని మ్రోగు కడియ మందెలను

మెత్తనిపదముల మెల్లగ నిడుచు

చిరునవ్వు, మోమున చెంగలింపంగ

భావంబుహృదయాన పల్లవింపంగ

కాటుక కన్నుల కలయంగజూచి

కస్తూరితిలకంపు కమ్మనితావి

స్థూణంబులకువీరిత ప్రాణంబులీయ

కర్పూరహారతుల్ కరమునబట్టి

మోహినీదేవికి మోహంబుగఱపి

నీతమ్మ కిసుమంత శిలంబు నేర్పి

రాధకు తనదైన రమ్యత దెలిసి

సిరులచే మించిన చిట్టిమాలక్ష్మి

సత్కులబున బుట్టె సమ్మానమిమ్ము

చేరివచ్చుచునుండే చేతి నందిమ్ము.

గిరిరాజుబిడ్డలు గేరింతతోడ
నవయావనంబున నాధునిజేర
దేహ ముప్పొగుచు తేజముల్లూర
పుట్టినదాదిగ పోషించినట్టి
తండ్రిపాదము వీడి తటలెడువేళ
ఇసుమంతకన్నీరు ఇరుగడ దోచ
ఎట్టునై చూపులు నేరులకొప్పె
తండ్రిగారింట రత్నా లొడిగిట్టి
పందిళ్ల పాన్పుపై ఫలవృక్షతతుల
దారిలో వనలక్ష్మి సారెలుబెట్టు
గందంపుమ్రాకులు చందన మలదు
ఫలియించి మారేడు పండ్ల నొసంగు
ఇరువంక వృక్షముల్ శిరములు వంచి
కుసుమపు షర్వముల్ గొల్లగ గుటియు
తామ్రపర్ణి యొసంగె తరళముత్యములు
కావేరి కొనివచ్చె కలకంఠరవము
కృష్ణవేణియు దెచ్చె కెంపులు రవలు
కోనసీమనుగల కోవిదులెల్ల
వేద శాస్త్రముల వేదిక నెక్కి
సామగానములతో స్వస్తులు చెప్ప
- గోదావరిదేవి కేదారసీమ
చేమూత యొసంగంగ చేరి నడచుచు
అత్తవారింటికి నరుగు పడుచని
పసుపు కుంకుమలిచ్చు పౌరాంగనాళి
బాల వృద్ధాదులు పట్టంగలేసి
సంతోషమున జేరి సాగిలి మ్రొక్క
ఈవంక కావంక కంపుగ చూచు
పైబడి ప్రార్థించు పామధులకును
కలపచే గృహదానములను చేయుచును
ప్రక్కకుచేరియు పాదంబుగొలువ

పాదరజ మొసంగి భాగ్యమిచ్చుచును
వారి వారికిపుణ్య ఫలములకొలదో.
పంచివెట్టుచు సారె బయలు వెడలెను
నీపాదములకు దా నెమ్మితో మ్రొక్క
ఈవంకకును వచ్చి యెఱిగియున్నదదె
శిరమున చేయుంచి తేమంబుగోరి
పతియుదానును గొప్ప ప్రణయమొప్పంగ
సంసారసౌఖ్యంబు చక్కగ నొంద
ఆశీర్వాదింపుము అక్షత లుంచి.
తొలికోడి కూయకే తొందరపడుచు
కాసారముల కేగి కమలమ్ము దెచ్చి
పాలవెల్లిని గట్టి మారేడుదూసి
విఘ్నేశు బూజించి వినయంబు దప్పి
పల్లెరు దారుల బాగుగ బోసి
సంసారులిండ్లను ధ్వంసంబుజేసి
లోకులు ధట్టంగ లోమెచ్చికొంచు
కేరింతగొట్టుచు నూరి బాలకులు
కోలాట మాడుచు కొమ్మల నెక్కి
శ్రీకృష్ణుడేనంచు చెంగునదాటు
పచ్చాకుకట్టల బాలునిగొట్టు
తద్దలరోజుల ముద్దియ లాడ
తామును మేల్కొంచి తరుముచు వచ్చు
బలరాము డేనంచు పట్టులగాచు
చిలకలపై చేరి చెడుగుడులాడు
శోభనమ్ములు సీకు చొరుచుకరాను
ప్రాణేశు డేవేళ ప్రణయమ్ము గురియ
సంతసంబందని సత్వంబు గలదె?
ఆవంకగనుగొను మబల లందరును
దూరాన బిడ్డల ద్రోసిపుచ్చియును
సీరున్న చెలకలో దీరుగ నిలచి

వరియాకు కుదులుల వంగుచు బెట్ట
చేనున్న గోజుల చిటుత మ్రోతలకు
నలుగురికంతాలు కలియగజూచి
జలిబిలిపాటల చేరి పాడంగ
మూన దిరుగకుండు మొలకలెత్తెడిని
దారిలో బాలుడు తాండవమాడు
మింటిలో పక్షులు మేలుగగూయు
పసిరిగ పశువులు బండువమేయు
దీర రోగియు నెంతో తేజంబుగాంచు
వరియును దేహంబు పల్కుబెంచు
పట్టలేక తనువు పచ్చనై వెలయ
సినులొప్పువయసున సిగ్గులు దోప
ఫలములభారాన తలవంచి నిలచె.
నీమేని చెమటలు నీలిమ దోచె
మేఘుండు డస్సియు మేలంబుమానె

తక్కు బెక్కులతోడి తారలగూడి
నిశినాథు డింతలో నిగిని మెరసె
పండువెన్నెలతోడ పక్కుననవ్వె
అది చూచి మేఘుండు అదరిపడుచును
వెలవెల బోవుచు వెనుకకు క్రుంగె
సిగ్గుచే బుతులక్కి శృంగారమొలచె
వరిలక్కి ముగ్ధయై పరువుగలేచి
పొలమున నొకవంక పొందుగ నిలచె
నిర్మలంబైపాతె నీరమ్ములన్ని
ప్రజలకు పండువల్ ప్రబలంగ దొడగె
పితృదేవతలకెంతో ప్రీతియు బుట్టె
గాంధర్వు లాలాపగానముల్ నేయ
ప్రమథాదిగణమెల్ల అంకెలు వేయ
నందీశ్వరుం డాడి నాట్యంబు జేసె.

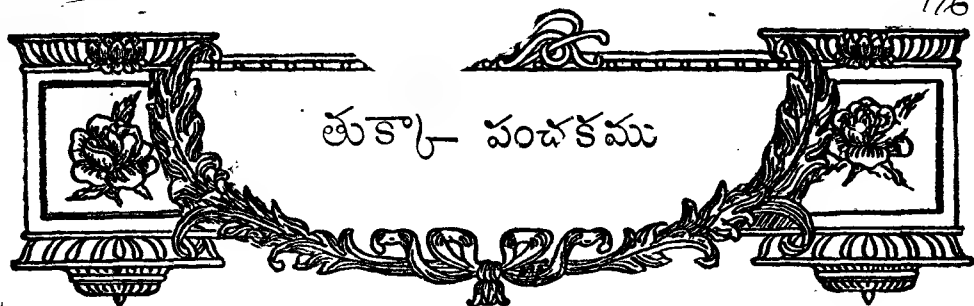

ఆమ ని

మోచర్ల రామకృష్ణయ్యగారు, బి. ఏ.

అనుపమోత్సాహాల సుమాళివ్రాలి,
భవ్యమకరందపాన విభాసకేళి
దేలి, మంజుల గానసుధాలహరిని
జమ్ముమత్తమిళింద బృందమ్ము లహహ !
నునుజివుల్లను మేసి మనోహరముగ
గూయుచున్నవి కోయిలల్ కొనరికొనరి;
శుకపికంబులొనర్చు విశుద్ధరవము
విందుగూర్చుచున్నది వీనులకును
వివిధవర్ణ పర్ణాంబర విలసితాంగి
ప్రకృతితన్వంగి, సమ్మోద భరితయగుచు,

సురుచిరోత్ఫుల్ల సుమకృతాభరణయగుచు
నాధుండగు మాధవుని మ్రొలనాట్యమాడు
నార ! జగమెల్ల శోభామయంబుగాఁగ.
ఏది యెట్లున్న నేమి, యదృష్టహీను
లైనవారికిఁ బాసఁగునే! యాత్మ హితము
వరవసంతుండు వనమెల్ల వరలఁజేయ
పాప మాజాజితవ దౌర్భాగ్య మేమొ.
వృక్షసంతతిమరియూద వీడి, దుర్మ
నోవ్యధనుగుండుఁ బాపింపనోచ కకట
యీశ్వరాజ్ఞ బలీయమై యెసఁగుఁ గాదె.

మానవల్లి రామకృష్ణ కవి గారు, యం. ఏ.

ప్రపాథమాసపు భారతీసంచికలోఁ దుక్కా-
దేవి రచించెనన్న శ్లోకపంచకమును
గూర్చివ్రాయుచు వానిలో రెండు వల్లభదేవుని
సుభాషితావళిలో నుదాహరింపబడి యుండు
టయు, నొక్కటి ముకుళభట్టుచే నభిధావృత్తి
మాతృకయను గ్రంథములో నుదాహరింపఁ
బడియుండుటయఁజూడ నాశ్లోకములు కృష్ణ
రాయలభార్యయగు తుక్కాదేవి రచించి
యుండుట సంభవింపదని వ్రాసియుంటిని. ము
కుళభట్టు కాశ్మీర దేశమును క్రీ. శ. 850 కాల
ములోఁ బరిపాలించుచుండిన యవంతివర్మ
కాలములో శంకరావతారమని పొగడ్తగన్న
భట్టకల్ల టుని కుమారుడగుటచే నీపద్యములు
క్రీ.శ. 1520 ప్రాంతములోనుండినకృష్ణరాయ
నిభార్య రచించియుండుననుట వీలుగాదని
నాయభిప్రాయమును నాధారముగా నందుఁ
జూపితిని. భట్టకల్ల టుఁ డవంతివర్మకాలములో
నుండెనని కల్హణుడు రాజతరంగిణిలోఁ జెప్పి
యున్నాడు. ఈతుక్కాపంచకముమీఁది నా
విమర్శమును వేడుకగా నాక్షేపించుచు శ్రీ
రంగస్వామిసరస్వతిగారు కార్తికమాసపు సంచికలోఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చిరి. అందుఁ గృష్ణ
రాయలు గజపతికూతుఁ బెండ్లాడెననుటయు,
తుక్కాశబ్ద మనేకులకు నామమగుటచే గజ

పతికూతున కాపేరు వాడుకలో నుండవచ్చు
ననియు, నాశ్లోకపంచక మామె యితర కవుల
చాటువులవలననో కావ్యములవలననో సేక
రించియుండవచ్చుననియు, భట్టకల్ల టునిగూర్చి
కల్హణుని యభిప్రాయము విశ్వాసము కా
దనియు, గజపతి పండితుడై పండితాదరము
చూపినందున నతని కుమార్తెయు విదుషియై
యుండనోపుననియు ఫలితార్థము తేల్చినట్లు
తోచుచున్నది.

ఈయంశములలోఁ దుక్కాదేవి ప్రా-
నుల పద్యముల సేకరించెనని వారంగీకరించు
నప్పుడు మాయభిప్రాయము గతార్థమయ్యె.
ఆమె కవయిత్రి యని పెక్కండ్రు చరిత్రము
లలోవ్రాయుట కీ శ్లోకపంచకమే కారణము
కాని పక్షమున ఆమెకవనధోరణి విని యానతిఁ
గీర్తింప మాకును గుతూహలము కలదు. కేవ
లమును బూర్వకవిపద్యములఁ గృష్ణరాయలకు
నపదేశభంగిగాఁ దుక్కాదేవి పంపియుండిన
యెడలఁ గృష్ణరాయఁడు ప్రియురాలినమయో
పస్థితికి మెచ్చుకొని తుక్కా వైదుష్యమునకై
నను దానితో సాంగత్యము గోరఁగల సామా
న్యరసికుఁడు కావలయును. అట్లు కాకున్నసం
స్కృతవాఙ్మయమున కేవలము పరిశ్రమ పాట
వములేక తత్కృతములుగానే భవించి

యామెను జేపట్టి యుండవచ్చును. ఎట్లైనను దుక్కాదేవికి గవనశక్తి గలదా యను నంశము నందిగ్రమే.

ఈసందర్భములో ముకుళభట్టు తండ్రి యగు భట్టకల్ల టునిగూర్చి కల్లణుడు వ్రాసిన కాలము నమ్మదగినదికాదని శ్రీ సరస్వతి గారు వ్రాసినవ్రాతను బరిశోధితము. కల్లణుడు తనకుఁ జాలఁ బూర్వకాలమువారి చరిత్రములు వ్రాయుటలోఁ బూరఁబడియుండవచ్చును. తనకంటెను మూడు శతాబ్దాలకుఁ బూర్వమేయుండిన కల్లటుని విషయములో కల్లణుని కాలనిర్ణయము ప్రమాదదుష్టమని నేను సాహసించి చెప్పఁజాలను. కల్లణుని ప్రామాణ్య మేటఁ గలయనిండు. 1180 క్రీ. శ.

నుండిన కల్లణునికంటెను భట్టకల్ల టుడు రువాతివాడగునా? కృష్ణరాయలు క్రీ. శ. 1509 లో నుండినవాడు. తుక్కాదేవి

కంటెను కల్లటుని. బేర్కొనిన కల్లణుడు 350 సంవత్సరములు పూర్వమున శ్రీ సరస్వతిగారే యంగీకరించి తీరవలయును. ఈ యంశము స్పష్టముగాఁ జెప్పక “పేరుగన్న కృష్ణరాయలకు భార్యయైన తుక్కాదేవి ఈ యెద్దు జ్ఞోకములు నేకరించి యుండదనుట యెంతసాహసము” అని వ్రాసిరి. నేకరించుట కంతటి గజఁపికూతురును నాంధ్రభోజుని భార్యయుఁ గావలసిన యావశ్యములేదు. సామాన్య స్త్రీయును జేయఁగలదు. నేకరించు పని యామెచేతఁగాదని యెవరు సాహసించి చెప్పిరి? అట్లు చెప్పినవారిపై శ్రీ సరస్వతి గారికి గోపము తప్పక రావలసినదే.

ముకుళభట్టు ప్రాచీనుడని వారి స్పష్టముగా నంగీకరింపనందున నేను మరలఁ గొన్ని యాఛారములఁ జూడఁదలఁచినాఁడను.

(1) భట్టకల్ల టుడును, గల్లణుడును దుక్కాదేవికి దరువాతివారనియే క్షణకాల మంగీకరింతము. ముకుళభట్టు భట్టోద్భటుని కావ్యాలంకారసంగ్రహమునకు వ్యాఖ్య రచించె. దానిలోని సంక్షులను గుంతలకుఁడు వక్రోక్తి జీవితములోఁ దృతీయోన్మేషమున ఖండించెను. కుంతలకుడు లోచనవ్యాఖ్యాత యగు నభినవగుప్తునికంటెఁబూర్వమున యతని నాట్యశాస్త్రవ్యాఖ్యానమునలన స్పష్టమయ్యె.

(2) ముకుళభట్టుశిష్యుడు ప్రతిహరేందు రాజు కొంకణదేశస్థుడు. క్రీ. శ. సుమారు 930 లో నుండినవాడు. గురుప్రశంసను తన యుద్భటాలంకారవ్యాఖ్యలో విస్తరించెను.

(3) ముకుళభట్టు కుమారుడు హర్ష టుడు జయదేవచ్ఛందమునకు వ్యాఖ్య గూర్చెను. దాని నభినవగుప్తుడు తన నాట్య శాస్త్రవ్యాఖ్యలోఁ బేర్కొనియె. అభినవ గుప్తుని గ్రంథములన్నియు క్రీ. శ. 1030 లోఁగా విరచింపఁబడియె.

(4) కావ్యాలంకారసూత్రములు వామ నాచార్యుడు రచించి చనిపోగా నందుఁ గొన్ని భాగములు చెదపట్టఁగా ముకుళభట్టు దానిఁ దెప్పించి పూరించెనని తెలియుచున్నది. అభినవగుప్తుడులు వామనునిఁ బూర్వముగాఁ బ్రశంసించి యున్నారు. వామనాలంకార వ్యాఖ్యాతలలో నతిప్రాచీనుడగునహదేవుడు

తేద్రాధమునకు ముకుళభట్టసంబంధ ముట్లు
వివరించుచున్నాడు.

వేదితా సర్వకాస్త్రాణాం భట్టోభూఽన్యుకూభిః
లభ్యా కుతస్త్వి దాదర్శం భట్టామ్నాయం సముద్భృతమ్.
కావ్యాలంకారకాస్త్రం య తేనైత ద్వామనోదితమ్

వామనభట్ట రాష్ట్రకూట జగత్తుంగుని
సభ దర్శించినట్లు తోచుచున్నది. ముకుళ
భట్టును నతనికి సమీపకాలమువాడే.

(5) క్రీ. శ. 1100 కాలములో నుండిన
మమ్మటుడు శబ్దవ్యాపారవిచార మను గ్రంథ
మున ముకుళుని యభిధావృత్తి మాతృకలో
నీక్రిందిశ్లోకము నుదాహరించెను.

“వస్తురావ్యక్త్య వాచ్యస్య రూపభేదా ద్విభిద్యతే.”
అభి-6.

(6) క్రీ. శ. 1180 ప్రాంతములోనుండిన
హేమచంద్రాచార్యుడు కావ్యానుశాసన
వ్యాఖ్యానమున

“అస్యాభిధిః నవ భట్టయుకూభిః, తైర్హి రూఢిమపి
ప్రయోజనతయా ఉపన్యస్య లక్షణతయా ప్రవర్తితా
యదాహుః ‘రూఢేః ప్రయోజనవాద్యైః
వ్యవహారోఽనలూక్యతే’ (ఇతి కావ్యాను-పుట 25)

అనెను. ఈ శ్లోకార్థ మభిధావృత్తిమా
తృకలోనే (12 శ్లో) యుండుటగాక దీని కుప
స్తంభముగానే తుక్కాపంచకములోని శ్లోక
ముదాహరింపబడియె.

(7) కావ్యప్రకాశవ్యాఖ్యాతయగు మా
ణిక్యచంద్రుడు (క్రీ. శ. 1200 కాలము
వాడు) ముకుళభట్టును ఖండించె.

(8) విద్యారణ్యులవారి భ్రాతయగు భోగ
నాథుడు రచించిన కావ్యాలంకారసుధానిధి

యను మహాగ్రంథమున ముకుళభట్టు రచించిన
యభిధామాతృకలోనిశ్లోకముఖండింపబడియె.
భోగనాథుడు క్రీ. శ. 1380 కాలమువాడు.
కల్లుణునికల్లుటుఁ డేకాలమువాడైనను ముకు
ళుని బేర్కొన్న వీరందఱును గృష్ణరాయ
నికిజాలఁ బూర్వులు. కావునఁదుక్కా కర్తృ
త్వము శ్లోకములకుఁ బొందుపడదుగదా!

ఇక గజపతికూతురేరు తుక్కయని
యెట్లు సిద్ధాంతమయ్యె? కృష్ణరాయలు గజపతి
నోడించి యతనికుమారిఁజే పెండ్లియాడుట
నిశ్చయమేకాని యామెపేరు తుక్కాదేవి
యనుట కాధారమేమి? వా రుదాహరించిన,

“ప్రతాపరుద్రస్య గజేశ్వరస్య
పుత్రీం పవిత్రీకృత భూతధాత్రీమ్;
ప్రత్యగ్రహీ ద్యః ప్రకటప్రతాపా
భద్రాం సుభద్రా మివ పాండవేయః.”

అను శ్లోకమువలననే గజపతికూతురు
“తుక్కా” కాదనియు భద్రాదేవియో లేక
సుభద్రాదేవియో యని యేర్పడును. కళింగ
రాజులకుఁ గులదైవములు జగన్నాథములోని
కృష్ణుడును, సుభద్రాదేవియుఁ గావున వారి
బిడ్డలకు సుభద్రయని నామముంచుట యాశ్చ
ర్యముకాదు. సరియైన యన్వయమును వదలి
పేరు చెప్పక కవిపద్యము వ్రాసెననుట యంత
సమంజసముకాదు. ఒకవేళ తుక్కానామము
సుభద్రకు దాదులో విదూషకులో పెట్టియుం
దురేమో! గజపతిపాండిత్యపరాక్రమములును,
గృష్ణరాయని యాంధ్రభోజత్వమును మన
మెంత మెచ్చుకొన్నను తుక్కాదేవి యొకతే
యండి యామె కృష్ణరాయల పత్నియై యీ

శ్లోకపంచకముగాక వేటుపద్యములు రచించి యుండునేని యామెకీర్తి కొనియాడఁదగినదే. అట్టిరసికురాలి కవితాసాభాగ్యము లనుభవింపక కేవలము మాటవానికి నిలిచెనన్న కృష్ణరాయఁడు వ్యర్థుడనియే నిందింపవచ్చునుగాని యట్టిసిగి నిరూపింపఁబడలేదు.

గతానుగతికముగా సందిగ్ధాంశములను గూడ సత్యోత్తరములుగా (?) నితరులు వ్రాయుచుండుటవలనఁ దుక్కాకథామూల

మును శోధింపవలసివచ్చెను. గాని శ్రీనరసస్వతి గారికిఁ బ్రామాణ్యభంగారోపణము చేయుట మామృతముకాదు. వారి వ్రాతనాధారము గాఁ గొని యితరులు పరంపరగా వ్రాయుటచే నింత చర్చింపవలసివచ్చెను. ఇట్లే కవి చరిత్ర కారులవ్రాత లాధారములుగా నెన్ని క్రొత్త క్రొత్త దొంతులు నిరాధారములయ్యెను భావనాగగనాంగణమున గంధర్వనగరజ్యోతుల వెదచల్లుచున్నవి!

శ త ప త్ర ము

సన్నిధానము సూర్యనారాయణ శాస్త్రి గారు

(సంపుటము ౨, సంచిక ౩ తరువాయి)

పెడమొగ మదేల? ననుజూచి పెట్టుకొందు వెవ్వరేఁ గొండెములఁ జెప్పిరే? సఖుండ! ఇంతదాఁకఁగదా మన మెన్నియెన్నో ముచ్చటలు సెప్పకొంటిమి, పువ్వుదోటఁ, బాదరుటిండుల, సైకత భూములందు వెన్నెలబయల్ల వాహ్యశి పెడలి మధుర గానములు పాడుకొంటిమిగాదె కలిసి యేను నిన్నెడఁబాసి పోయినది యొక్క గడియక్రిందట నీలోపుగా నకారణముగ నీకెట్లు గలిగెను విముఖవృత్తి?

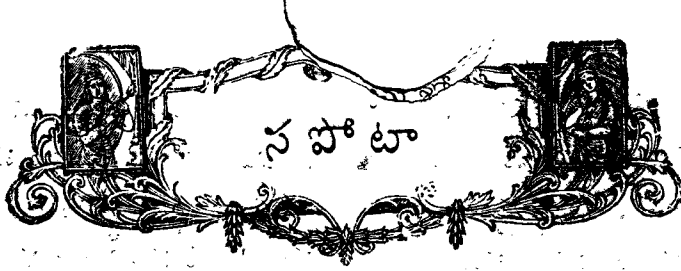
నాదు దీపంబు తైలశూన్యమనికాని కాల, పరిమితి యింతనికాని తెలియదాని నిర్వాణకాలంబు దగ్గఱించి నట్టులున్నది మిను మిన్నులాడుచుండ నేను నెమ్మదిఁ జేయంగఁ బూనియున్న కార్యములఁ జేయలేద యొక్కండునేని నిలిపియుంటిని సోమరివలెఁ బరుంసి ముందు నాగతి యేమో! తెల్పుము సఖుండ! అలలు కాలనర్పము పడగల విభాతిఁ బైకి నాల్కలు గ్రోయుచు వచ్చుచుండె

యముని సైనికసందోహమనఁ దిమింగి
 లాది జంతువుల్ చట్టముట్టాడుచుండ
 మృత్యుదేవతాయత, గళచ్ఛిద్రము లఞ
 నెనఁగు నావ రత్నములు వివరించియుండ
 జవ్వనను బలివేయు కసాయియొక్కఁడు
 వాడిక త్తిలోఁ బైనుండి వచ్చుచుండ
 ఓయి! యమృతశకుంతమా! యొక్కమారు
 వెలయు నవరంజరెక్కలు విప్పి వచ్చి
 పైనివ్రాలి నీకాళులలోన నన్ను
 గ్రుచ్చికొనిపోయి కాపాడఁ గోరినాడ
 పవలురేయును నా కెడవాన లనక
 కష్టములను భావించి నాయుష్టములుగ
 కృషిని సలిపితి మావిడివిత్తు విత్తి
 ఆరసాలదేవతకు నేనన్వహంబు
 జీవితంబు నైవేద్యంబుఁ జేసినాడ
 నద్ది పెరిగెను నవనవ లాడుచుండ
 నెపుడు ఫలియించునాయని యెడఁద యూట
 లూరుచుండ నయ్యెను వసంతోదయంబు
 చెట్టుపూచి కన్పండువు నేయుచుండ
 రేకకడఁ జూచినాడ నాపాపమేమొ!
 ముసిండిపండులతో నిండి పొలిచెఁ జెట్టు
 నేమి వచియింతు నా దురదృష్టితి.

కన్ను తెలిదమ్ములును మనఃకైరవంబు
 నడుగుఁదామరదోయియు హస్తకోక
 నదము లివ్వన్ని గలిపి దండగను గ్రుచ్చి
 తండ్రి! నీకు సమర్పింపఁ దలఁచినాడ
 నాదు పిల్లనగ్రోవి, చే నూఁది దేవ!
 తావకాలయమంటప స్తంభములను
 జిగురు పెట్టంగ నొనరించి శీతలమయ
 కాయమానంబు నిర్మితుఁ గాంక్షదీప్తి.

అలరు శంపాలతాప్రగహములు గలుగు
 నారివాహాశ్వములు గట్టఁబడిన పుష్ప
 రథముపై నెక్కి యూరేగు రమ్యమూర్తి
 దివ్యతేజస్వి గనుగొంటిఁ దృప్తిగంటి
 అల సదీసైకతములకు నరిగి యచటఁ
 దనకటాక్ష వివరశీతలతరంగ
 ములను బ్రకటించు నాకృపాపూర్ణవార్ధి
 గనులపండువుగా నేఁడు గాంచినాడ
 కోకిలాధ్వని శ్రుతిసేసికొని వసంత
 రూఢగీతంబుఁ బాడి భూరుహములెల్లఁ
 జిగురువృట్టుంగఁ జేయుచుఁ జిత్తములను
 బరవశము సేయు గాయకవరుని గంటి.

[The sarota or sapodilla—Achras sapota]

“కృషీ వలుడు”

ద్రాక్షను ఫలజాతులలో సపోటాచెట్టుకటి పేర్కొనదగినది. మన దేశమున నిటీవల ప్రవేశపెట్టబడిన ఫల జాతులలో నిది యొకటి. బంగాళా రాజధానిలో నీ తోటలు విస్తారముగ గలవు. కలకత్తా ప్రాంతములనుండి కాబోలు మొదట విశాఖపట్టణపు జిల్లాలోనికి తీసికొనిరాబడి ఇపు డాజ్ఞానముచేత కాక దాని కిరుప్రక్కలనున్న గుజరాత గోదావరి జిల్లాలలో గాడ నీ తోటలు పెంచబడుచున్నవి. తక్కిన లుగుజిల్లాలలోగాని, దక్షిణదేశమున గాని యీ ఫలవృక్ష మంతగా గానరాదు.

సపోటాచెట్టు సామాన్యముగ అంటు మామిడిచెట్టువలె పెద్దదిగను నుండును. కొంచె మించుమించు పగడచెట్టును బోలి యుండును.

[1 వ పటముచూడుడు]. దానివలెనే యిదియు నేకాలమునగాని ఆకులన్నియు రాల్చివేయక పచ్చగ నుండును. ఈచెట్టు కొంచె మించు మించు సంవత్సరమంతయు పూయును. కాని వర్షాకాలాంతమున మెండుగపూయును. పూవు పగడపూవునుబోలియే యుండును. కాని దాని పరిమళమునకు బదులు ఇంద్రుని విధముగ దుర్వాసన గలదు. కాయ గుండ్రముగ గాని అండాకారముగ గాని యుండును. రెండవపట మున నాలురకముల సపోటాకాయలు చూప

బడెను. అందు మొదటిది మిక్కిలి పెద్దదిగ నెదుగు గుండ్రరకము. ఈరకపు కాయ లొక్కొకటి 10-20 తులములవరకు తూగును. నాల్గవది గుండ్రని చిన్న కాయల రకము. ఈ కాయలు 6-12 తులముల వరకు తూగును. రెండవది కోలగానుండు పెద్దకాయల రకము. ఈరకపు కాయలును 6-12 తులములుతూగు ను. మూడవది అన్నిటిలోను చిన్న రకము. కాయ కోలగానుండును. గుత్తులలో తక్కిన రకములందుకంటె హెచ్చుకాయ లుండిను. ఈరకపుకాయలు 3-8 తులముల వరకు తూగును. సామాన్యముగ 1, 4 రకములకంటె, 2, 3 రకములు కాపునందును, పండ్ల రుచి యందునుగూడ శ్రేష్ఠములు.

సపోటాకాయ పచ్చిగ నున్నప్పుడును పండినపుడునుగూడ పైని గోధుమ వర్ణము గలిగియుండును. కాని పండినపుడు పైని నును వెక్కును. పచ్చికాయను గోటితో గోకినయెడల నడుగున ఆకుపచ్చగ నుండును. పండబారినకాయ నట్లు గోకినయెడల కొంచెము పసుపుపచ్చగ నుండును. ఇదియే కాయ కోతకు సిద్ధమయినదా లేదా యని నిర్ణయించు విధము.

1-వ పటము

కలుచగనుడు పైతోక్కను తీసివేసి
యెడల లోపలి గుంజ కొంచె మెరుపుతో
గూడిన పసిమివర్ణము గలిగి ఉండును. దీని
నడుమ నీతాఫలపుగింజలవంటి నల్లనిగింజలు
ఒక్కటి రెండు ఉండును.

సపోటాచెట్టు సమస్త దేశములం దంత
టను సులభముగ పెరుగును. బంగాళా రాజ
ధానిలోను, ఉత్తరాంధ్ర దేశముననేకాక ఈ
చెట్టు చెన్నపురిలోను, కోయంబత్తూరు
లోను, పశ్చిమ తీరమునను, బాంబాయి

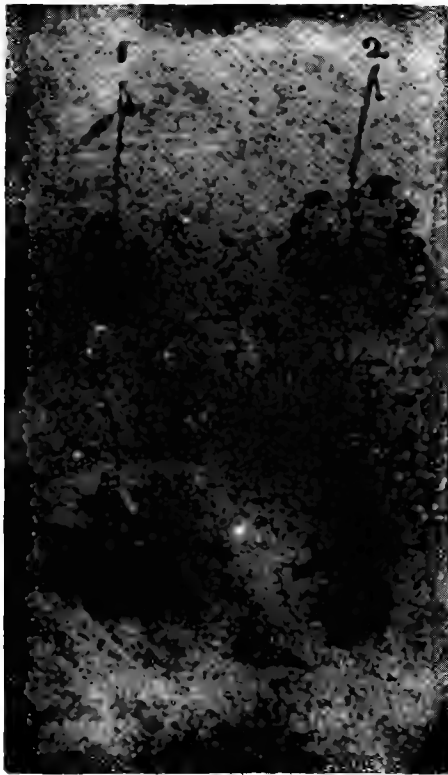
౧. లేనాంపేటలోని వ్యవసాయకోద్యానవనమున దొక పెద్దచెట్టు గలదు. అదయందులో నొకతోటగలదు.

౨. వ్యవసాయకళాశాలతోటలో కొన్ని చెట్లుగలవు.

౩. గోవా ప్రాంతములందు కొన్ని తోటలు గలవట.

ప్రాంతములందును పెరిగి కాయుచున్నవి. కాని సముద్ర ప్రాంతములందు లోపలిభాగమునందు

మున ఎడమచేతిపై పున న కపాలమొక్కయు కుడి చేతిపై పున నాటటకు సిద్ధముగ నున్న అంబోకటియు చూపబడెను.

2-వ పటము

కంటె బాగుగ కాయునని కొందరి యభిప్రాయము. ఈవిషయ మింకను బాగుగ పరిశోధింపవలసియున్నది.

సపోటాచెట్లు గరవనేలలందు బాగుగ పెరుగుచున్నవి. గింజలను నాటిన సపోటా మొక్కలను బెంచవచ్చును. కాని యిట్లు పెంచిన మొక్కలు నెమ్మదిగ నెదుగును. అంత బలిష్ఠముగ నుండవు. కావున బలిష్ఠముగ నెదుగు పాల మొక్కలకు గాని, ఇష్టమొక్కలకు గాని సపోటాకొమ్మలను అంటుకట్టి (మామిడిఅంట్ల వలెనే) ఆయంట్లను నాటట మంచిది. 3-వ పట

3-వ పటము

సపోటాఅంట్లను నాటటకు తొలకరియు శీతకాలమును అనుకూలములు. ఇవక చేయు నేలలలో శీతకాలమునను, చేయని నేలలలో తొలకరిలోను నాటవచ్చును. సపోటాఅంట్లను మామిడియంట్లవలెనే 12 గజముల కొక్కొకటిచొప్పున నాటవచ్చును. చతురముగ నీ దూరమున నాటినయెడల ఎకరమునకు 33 మొక్కలు పట్టును. అదేదూరమున మొగ్గండిగ నాటినయెడల 39 మొక్కలు పట్టును. బాగుగ దున్నిననేలలో సుమారు 1 గజము వెడల్పును లోతునుగల గోతులనుదీసి బాగుగ

సారనిచ్చి మంచి మంటినిపోసి మొక్కలను నాటవలెను. బాగుగ చీకిన పశువులయెరువును 1; 2 తట్టలు గోతిలోపోసి పై మంటితో కలుప వచ్చును.

తొలకరిలో రెండుమూడుసార్లును, శీత కట్టు 3, 4 సార్లును, మొక్కలమధ్య దున్నుటయు, అప్పుడప్పుడు పదునుకనిపెట్టి మొక్కలకు నీరుపోయుటయు వాని మొదట గొప్ప త్రవ్వటయు, గడ్డిగాదములను తీసివేసి శుభ్రముగ నుంచుటయు దప్ప వీనికి చేయవలసిన యితరపను లంతగా లేవు.

సామాన్యముగ నపోటాచె ట్లెరువు నేయ కయే బాగుగ కాయుచుండును. కాని తగిన యెరువువేసిన కాపు విస్తరించుననుటకు సందేహములేదు. సామాన్యముగ పశువులయెరువు లాభకరముగ నుండును. ఇతర యెరువు లేవేవి లాభకరముగ నుండునో యింకను పరీక్షింప వలసియున్నది.

లేత మొక్కలకేకాక కాపుపట్టిన పెద్ద మొక్కలకుగూడ వేసవికాలమున నీరుకట్టుట మంచిది. ఇట్లు చేసినయెడల పిండెలురాలిపోక నిలుచుటయే కాక, కాయలు పెద్దవిగ నెదుగును. సామాన్యముగ నెల కొకతడిచొప్పున మొత్తముమీద 4, 5 సార్లు తడుపుట చాలును.

నపోటాచెట్లకు తెగుళ్లుగాని చీడలుగాని అంతగా పట్టవు. కావున నీచెట్లు మామిడిచెట్ల కంటె నమ్మకముగ కాయును. కాని, తోట

లలో నేకారణముననోకాని కొన్నిచెట్లు బొత్తిగా కాయకే గొడ్డుపోవుట గలదు. బాగుగ పూచియు పిండెలు కట్టవు. గర్భోత్పాదనమున లోప మేమైన గలదేమో కనుగొనవలసి యున్నది. బాగుగ కాయచెట్ల కొమ్మలకే అంట్లు కట్టునెడల నాయంట్లు బాగుగ కాయుననిచాల మంది యభిప్రాయము.

నపోటాపండ్లు కొంచె మించుమించుసంపత్తరము పొడవునను లభించును; కాని వేసవిలో నివి మెండుగ దొరకును. 6 సంవత్సరముల వయసుగలచెట్లు సంవత్సరమునకు 3-6 రూపాయలవరకు ఆదాయమునిచ్చును. లేకరి 7 సంవత్సరములవయసుగల చెట్లనుండి 14, 15 రూపాయలచొప్పున దీయగలిగెను. 10 సంవత్సరములపిమ్మట చెట్టు 1-కి 10-25 రూపాయలు రావచ్చును. 15-20 సంవత్సరముల వయసుగలచెట్లు ఒక్కొక్కటి 50-60 రూపాయలపండ్ల నిచ్చుట గలదు.

నపోటాపండు కొందరు వెరి తీపి గలదని యన్నను చాలమంది రుచికరమును ఆరోగ్యకరముననుగు ఫలముగ నెంచుచున్నారు. పరిమాణమునుబట్టి చూచినయెడల నీపండునకు వచ్చువెల సామాన్యముగ నేయితరఫలమునకు వచ్చుటలేదని చెప్పవచ్చును.

నపోటాపండ్లిప్పుడు గోదావరిజిల్లానుండి, కృష్ణాజిల్లాకును, బొంబాయికిని ఎగుమతి యగుచున్నది.

ధన్యుడు

వేమూరి సీతా రామయ్య గారు

లనయిన బరాంగనలఁ గన్గొన నొల్లమి ప్రాణమానముల్

దలఁగిన మాటదప్పమి కృతంబు మొఱంగమి కల్మిలేములన్
గఱగమి, నొచ్చియున్ బరులఁగాటియపెట్టమి సర్వసామ్యపుం
గలిమి యొసంగునట్టి గుణగణ్యుడు ధన్యుడు నోజగమ్మునన్.

తనకులభించుపాటి ధనధాన్యములం బరితృప్తి నొంది, య
న్యూనకు శరీరమమ్ముకొన, కోపినయంత షరోపకారమున్
బానరుచు, చెల్లవేళల “విభో! కరుణాంమయిదేహి పాహిమా”
మనుచుఁ జరించునాతఁడు కృతార్థుఁడుగా వివరించిచూడఁగన్.

నిలిచినఁ గూరుచున్న శయనించిన మేల్కొనినన్, వయస్కులన్
గలసి ప్రసంగముల్ సలిపినన్, విహరించిన; వేనిచిత్తమున్
దలఁగవు శ్రీమహేశు చరణంబులు, దూరపుష్ప్రీధనాదికం
బులగు మహాగ్ర దుర్విషయముల్ కృతకృత్యుఁ డతండు భూస్థలిన్.

తన జనియించుదేశము, మతంబు, గులంబును, వేనిపుణ్య న
ర్తనమున నొండె, నొండె మహితంబగు పాండితి, నొండె నొండు మే
ల్గొనములమేటి సద్యశము కొల్లగొనున్, గనఁగా జగద్విల
క్షణగుణ శోభితుం డతఁ డొకండ కృతార్థుఁడు చూడ నిష్కూహిన్.

షరధనమున్ విషంబుగ నెవండు గణించునో, వేనిగేహమున్
దఱిసి యాచకాళి వితథస్పృహమై మగుడంగఁబోవదో
యెఱుంగఁడో వేడు పాక్షికపువృత్తి నెవండు స్వసంస్తుతిన్ మదిన్
మరియఁడో, యాతఁడే సుకృతి, పుట్టఁగ గట్టఁగ నేమి తక్కురుల్.

వృక్షజాతి వైచిత్ర్యములు

౧. కీటకభక్షకము లగు చెట్లు

చెట్లు మాంసమును భక్షించునని చెప్పిన అబద్ధముగా దోచును. కట్టుకథవలె గాన్పించును. అతి సున్నితములును, లలితములును నైన ఆకులతో నొప్పురు చెట్లెక్కడ? మాంసము తినుటెక్కడ? నమ్మదగిన విషయముగాదు; ఇదియంతయు ప్రకృతిశాస్త్రవేత్తల కల్పన అని తోచును. కాని దేవునిలీల ఊహాతీత మైనది. స్పష్టవైచిత్ర్యము లనంతములు. మనము సమ్మీచనను నమ్మకపోయినను కీటకములను తిన నలవాటుపడిన చెట్లు తినుట మానవుగదా? ఇట్టిచెట్లు కీటకాహారము దొర

కకపోయిన ఏపుగా పెరుగవు. ఈకీటకములను పట్టుకొని జీర్ణముచేసికొనుట కనువగు సనుపాయము లాచెట్లయందే యమరియబడును. ఈ రకపుచెట్లనేకము లనేకజాతులలో జేరినవి కలవు. వానిలో ముఖ్యమైనవి కొన్ని ఇందు వివరించెదను.

కోశపృక్షము (Pitcher plant or Nepenthes)

ఇదిఒక చిన్నచెట్టు. దీని ఆకు కీటకవలను పట్టుకొనుటకు వీలుగానుండునట్లు చేబడియున్నది. ప్రతిఆకును మూడుభాగములుగా విభాగింపవచ్చును. మొదటిభాగము కాడతో కూడిన సాధారణపుటాకు. ఈయాకు కొన రానురాను సన్ననై తీగెవలె మారును. ఇదియే రెండవభాగము. ఈతీగెచివర నుండు మూతతో కూడిన సంచి వ్రేలాడుచుండును. ఇదియే మూడవభాగము. కీటకములను పట్టుట కుపయోగించున దీమూడవభాగమే. ఈ సంచిలో నెల్లప్పుడును సగమువరకు నీరుండును. పురుగులు చిక్కిన సమయమందు తప్ప తక్కిన సమయములలో సంచి తెరచియుండును. ఈ గలు, దోమలు మొదలగునవి జలమున కాశించి యాసంచిలో దూరును. వెంటనే సమయమునకై పొంచున్నట్లు సంచిమూత పడిపోవును. పుష్టాంయల పత్తి

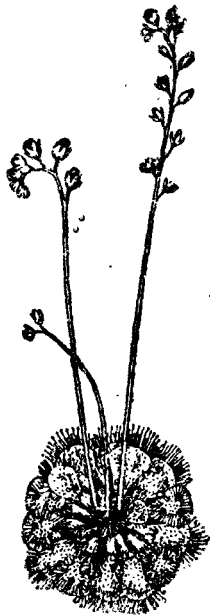

కోశపృక్షము

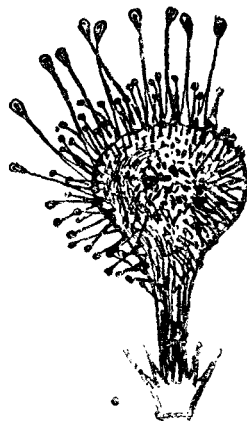
ఊపిరి యాడక లోపలి ఈగ కొంత నేపు బయటకు రాఁబ్రయత్నించును. కాని ఫలముండదు; నీటియందుపడి చచ్చిపోవును. ఈలోపల లోపలి భాగమునుండి అన్నరసము (Gastric juice) వంటి ద్రావకము స్రవించును. ఆ ద్రావకములో చచ్చిన కీటకము కరగిపోయి చెట్టుయొక్క అన్ని భాగములకు బోవును. ఇట్టి చెట్టు కీటకమును జీర్ణించుకొనగానే మరల మూత తైరచుకొని ఇంకొకసారి ఎరను పట్టుటకు సిద్ధముగా నుండును. ఈ ప్రకారము ఈ చెట్టు ఆకులచివర నేర్పడిన సంచుల మూలమున మాంసాహారము భక్షించుచున్నది.

సకేంద్ర్య (Sun dew)

ఇది తేమనేలను పెరుగు చిన్న చెట్టు. తరచెట్లవలె దీనికి వేళ్ల మూలమున ఆహారము భూమినుండి రాదు. కాని కీటకములను

సకేంద్ర్య

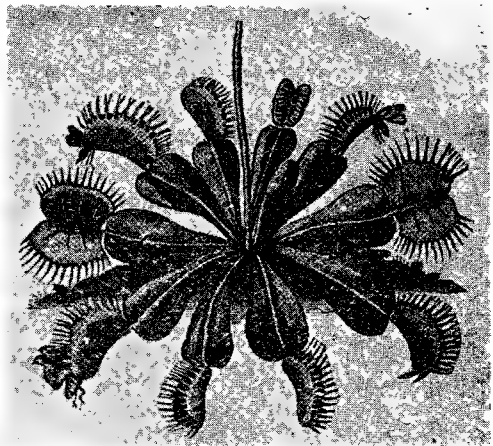
సకేంద్ర్యయొక్క ఆకు

పట్టి నంపాదించు ఆహారము ఈ లోపమును తీర్చుచున్నది. వైనచెప్పినచెట్టువలెనే ఇచ్చట కూడ ఆకులే పురుగులను పట్టుట కుపయోగించుచున్నవి. కాని ఆకులరూపును, పురుగులను పట్టువిధమును వేర్వేరు. ఇచ్చట ప్రతిఆకును కేసరములు గలిగి గుండ్రముగానుండును. ఈ కేసరములు ఆకుమధ్య పొట్టిగానుండి చివరకు రానురాను పొడుగగును. ఆకుచివరనుండునవి ఆకుపచ్చవర్ణమున నుండును. అనేక జీవకణములు (Cells) కలిసి ఒక్క కేసర మగును. అది రంగుగలిగిన రసముతో నిండియుండును. ప్రతి కేసరముయొక్క చివర భాగము కొంచెముల్కాపుగానుండును. దీనినుండి జిగురుగా నుండురసము స్రవించును. బుద్ధిపూర్వకముగానేమి, విధివశముననేమి పురుగులు ఈ కేసరములమీద వ్రాలినప్పుడు జిగురుపదార్థము మూలమున వాటి కంటికొనిపోవును. తప్పించుకొనుటకు వీలుండదు. వెంటనే ఒకవిధమగు సరముల ద్వారా ఈసంగతి క్రమముగా అంచులనున్న కేసరములకు తెలియును. ముందు ఆపురుగు ప్రక్కనున్న కేసరములు దానిమీదవంగును. తరువాత నెమ్మదిగా వీటి ప్రక్కనున్నవి వంగును. ఇట్లే ఒకటితరువాత నొకటివంగి యాపురుగు చుట్టుముట్టి కదలకుండ జేయును. ఇట్లే కేసరములన్నియు పూర్తిగా వంగి కీటకమును పూర్తిగా కమ్మివేయుటకు నాలుగైదు గంటలు పట్టును. ఇంతకంటె తక్కువ కాలము కాని ఎక్కువ కాలము కాని పట్టవచ్చును. ఇది ఆకుయొక్క వయస్సునుబట్టియు, చిక్కిన పదార్థమునుబట్టియు, సమయమునుబట్టియు నుండు

ను. చిక్కిన కీటకములలో చెట్టు కెక్కువబలము నిచ్చుపదార్థమున్నను, అది బ్రతికియున్నదై నను కేసరములు మూసికొనుటకు తక్కువ కాలము పట్టును. పండిపోయిన కేసరములు బల హీనములుగా నుండును గాన సహజముగా వాటికి ఎక్కువకాలముపట్టును. ఏదై నఆహార మునుఆకుమీద వెంట వెంటనేయుంచి కేసరము లకు వెంటవెంటనే పనిగల్పించిన నవి ఒకసారి కంటెనికొకసారి త్వరితముగామూసికొనును. ఒక్కొక్కఆకు దినమునకు పదమూడు పదు నాలుగుపురుగులను ముఖ్యముగా ఈగలను పట్టగల శక్తిగలదిగా నుండును. ఒక్కొక్క పుడు కణదురీగవంటి పెద్దపురుగులను గూడ పట్టును. ఇక ఇట్లు పట్టినకీటకమును జీర్ణించు కొనుటకువీలగునాహారముగాజేయవలయును. విశ్రాంతిగానుండు సమయమున ప్రతిఆకుమీ దను ఒకవిధమగు రసముండును. దీనికి ద్రావక లక్షణమెక్కడను కనబడదు. కేసరములు పం గినకొలదిని ఆరసమునకు ద్రావక లక్షణము లధికమగుచువచ్చి వంగుట పూర్తియగు నప్ప టికి నది పూర్తిగా ద్రావకమగును. ఈ ద్రావ కము ఏపదార్థమునైనను చెడిపోకుండ నుంచు గుణముకలది. ఇది కీటకమును కరగించి అన్ని భాగములకును పంపుట కనువగునట్లు చేయు ను. ఈ ప్రకార మిచ్చెట్టు వలసిన మాంసాహార మును పొందుచున్నది.

హెహినీమక్షికజాలవృక్షము (Venus fly trap)

ఈచెట్టుఆకునకు మూసికొనుచు తెరుచు కొనుచునుండు శక్తిఉన్నందువల్ల అది తనకు వలయు కీటకములపట్టి భక్షింపగలుగుచున్నది.

హెహినీ మక్షికజాలవృక్షము
మట్టు ఆకు వెడల్పునకాడ

దీనిఆకుతోడిమె మిగుల వెడల్పుగానుండి చూ చువారల కాకువలెగాన్పించును. తోడిమెచివ ర మూసికొనిపోవుటకు తెరుచుకొనుటకు వీలు గానుండు రెండుభాగములు గలిగిన యాక గలదు. ప్రతిఆకునకును పల్ల వలెనుండు అంచు కలదు. ఆకునడుమ రెండువైపులను జ్ఞానగ్రా హకములైన మూడేసిముండ్లుండును. వాటిలో దేనినైన ఏపురుగైనను తాకినట్లైన సకృష్ట లోని కేసరములవలెగాక ఆకుయొక్క రెండు భాగములు వెంటనే మూసికొని పోవును. అచ్చట వ్రాలినపురుగు పైకితప్పించుకొని పో కుండ జిగురు పట్టియుంచును గాన జాగుచేయు టకువీలున్నది. కాని యిచ్చటనన్ననో జిగురు లేనందున అట్లుచేయుటకు వీలులేదు. ఇట్లు మూసికొనినందువల్ల ఏర్పడిన సంచి ఆచిక్కిన పురుగు జీర్ణమగువరకును జంతువుల జీర్ణకోశ మువలె ప్రవర్తించును. పైనిచెప్పిన ఇతరచెట్ల వలెగాక ఇచ్చట ద్రావకము లూరుటయగిది

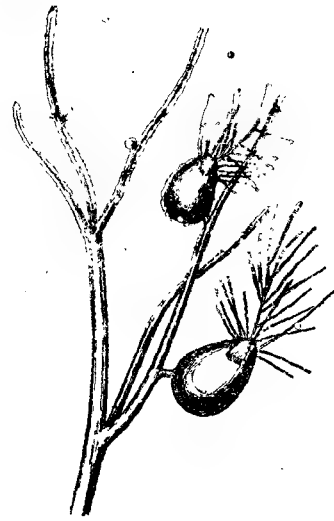
కొకవిశేషము కలదు. ఆకుమీనునుండు వంగ పండుచాయగల జీవకణములు పురుగులోని సత్తజన్య ఆహారము లోనికి ఇనికిన తరువాత గాని దానిని జీర్ణముచేయు ద్రావకములను స్రవింపజేయవు. ఈచెట్టుయొక్క ప్రతియాకు నకు ఆరుముళ్లున్నట్లు చెప్పియుంటిని. ఈముళ్లే ఆకు మూసికొని పోవుటకును తెరచుకొనుట కును కారణభూతములు. ఏ ముల్లయినను తాకినవెంటనే ఒకవిధమగు నరములగుండా ఆకు చివరవరకు స్పర్శజ్ఞానము కలుగును. ఈ ప్రకారము జ్ఞానగ్రహణమునకు ఆరుముళ్లు నుండి ఆరునరములుగలవు. ఇట్టిచెట్టు మాంస భక్షణమున జంతువులనుబోలుటయే కాక నర ములు మొదలగువాటిని బట్టికూడ వాటిని బోలుచున్నది.

బ్లాడరువర్టు (Bladder wort)

ఈచెట్టు నీటిలో పెరుగును. సాధారణ ముగా మురికినీటియందు బాగుగ వర్తిలును. ఇది సాధారణముగా నీటియందు పెరుగుచెట్ల కుండునట్లు సన్నముగానుండు ఆకులతోఅనేక విభాగములుగల కొమ్మలు గలిగియుండును.

బ్లాడరువర్టు

బ్లాడరువర్టు

302

ఈకొమ్మలకు చిన్నచిన్న సంచులుండును. ఇవి నీటితోను గాలితోను నిండియుండును. ప్రతి సంచియొక్క మూతచుట్టు మూడు మొదలు ఏడువరకు ముళ్లుండును. మూతికొక మూత యుండును. అది ముందరిభాగమునమాత్రము కొంచెము తెరచియుండును. ఆకు లోపలిభాగ మున రెండులేక నాలుగుభాగములు గలిగిన ఉద్రోహము (Processes) లుండును. ఇట్లు ఈ సంచియే పురుగులను పట్టుట కుపయోగపడు చున్నది. ఈచెట్టునకుచిక్కుపురుగులు నీటిలో వసించునవియే. ఇవి యేవిధముగా ఎందువల్ల మూత నెత్తి సంచిలో ప్రవేశించునో గ్రహించుట కష్టము. లోపల ప్రవేశించినతరువాత కీటకము కొంతసేపు గిలగిల తన్నుకొని బయటికి వచ్చుటకు వీలులేక చచ్చిపోవును. తరువాత ఆచెట్టునకు పనికి వచ్చు పదార్థమంతయు ఉద్రోహములు పీల్చి చెట్టుయొక్క యన్ని భాగములకుబంపును.

ఇట్లు కీటకములను తిని జీవించుచున్న చెట్లొకనుకలవు. ఒక్కొక్క టాక్సోక విధమున తనకు గావలసిన మాంసాహారమును భక్షిం

బట్టరువర్లు

చుచున్నది. బట్టరువర్లు అను చెట్టుయొక్క ఆకులు పురుగులువ్రాలినప్పుడు చుట్టుకొని పోవును. అప్పు డాకుమీదనుండు జీవకణముల నుండి రసము స్రవించి ఆపురుగులు జీర్ణమయి పోవును. పైనజెప్పిన చెట్లన్నియు సాధారణముగా మన దేశమునందు కనబడవు; గనుక వాటికి తెనుగుపేర్లు ఇచ్చుటకు వీలయినది కాదు. జడపదార్థము లనుకొనుచెట్లకూడ కీటకములను జంపి పొట్టపోసికొనుట చూడ సూలదృష్టి కగోచరములగు నృసివేచిత్రము లెన్నిగలవో చెప్పలేముగదా?

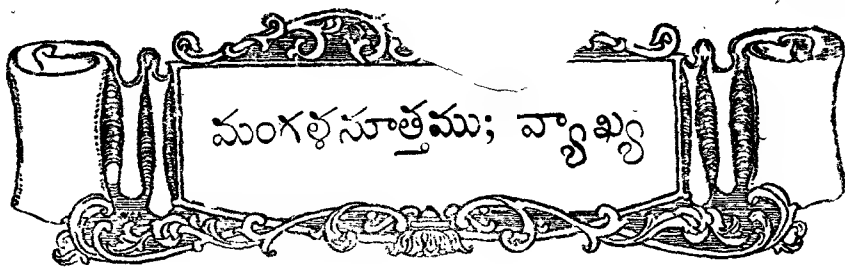
—'అంబిక'

కవీంద్రగానము - కాలయానము

బి. టి. నరసింహాచార్యుల

ప్రకృష్టకొమ్మ కాచెట్టుకీచెట్టు
కాపువ్వుకీపువ్వు కరిగిపాడితివి
ఆకొండకీకొండ కాగుట్టకీగుట్ట
కాపుట్టకీపుట్ట కరిగిపాడితివి
జలధరంబులమధ్య ఝంఝానిలః
యులుముఘోషలమధ్య మె

కొమాండూరు వె.కటాచార్యులు గారు

మంగళసూత్రము బౌద్ధమత గ్రంథములగు కుంభకపాత కుంభక నికాయములలో నొకభాగమునకు చెందియున్నది. కుంభకపాతము ప్రథమ బౌద్ధసమావేశమునందు చదువఁబడెనందురుగాని వేర్వేరుకారణ, విమర్శనానంతరమున బౌద్ధసమావేశమైన చాలకాలమునకుగాని, మంగళసూత్రము పూర్తికాలేదని తెలియుచున్నది. ఏదియెట్లున్నను, 207 సం॥రములు క్రీస్తుకు బూర్వము అశోకచక్ర యాధిపత్యమున జరిగిన బౌద్ధతృతీయ సమావేశమునకు పూర్వము ఈ మంగళసూత్ర మిక్కిలి వ్యాపించియుండెను. ఈక్రింబుద్ధభగవానునివలన ఆచరణ ప్రజాసమితికి అనుగ్ర

ంచ నేపనా శమమ్"

కలిగియుండుట తనను తాను వశపర్చుకొనుట ఉత్తమమైన మంగళశ్రము.

"బహుసచ్చంద సిద్ధంచ వినయోచ సుశిఖితో సుభాషితాయావాచ ఏతమ్ మంగళశ్రమ్ ఉత్తమమ్"

మంచి వినికిడియు, పనిపాటలయందు నేర్పును, వినయమునందు శిక్షణయు కల్గి ఎవరి పల్కులు సుభాషితములై యొప్పునో, వారలకు మంగళశ్రము.

"మాతాశిశు, ఉపత్తానమ్ పుత్రదారశ్శసంఘహో అనాకులాచకమ్యంతా ఏతమ్ మంగళశ్రమ్ ఉత్తమమ్"

తలిదండ్రుల నేపించుట, దారాపుత్రుల పోషించుట, తొట్టుపాటులేని కర్మలొనరించుట ఉత్తమమైన మంగళశ్రము.

"దానంచ, ధమ్మచర్యాచ జ్ఞాతికాంచ సంఘహో అనవజ్ఞాని, కమ్మాని ఏతమ్ మంగళశ్రమ్ ఉత్తమమ్"

దానధర్మములు చేయుట, జ్ఞాతులను పోషించుట, పాపరహితములైన కర్మలుచేయుట మిక్కిలి శుభప్రదము.

"అరతి, విరతిపాపా మజ్జపానాచ, సన్తపా సుమాదోచ ధమ్మేసు, ఏతమ్ మంగళశ్రమ్ ఉత్తమమ్"

కాములనుండి తొలగుట, సురాపాచేయకుండుట, ధర్మగుణమునందు దము లేకుండుట శుభప్రదము.

“గారవోచ నివాతోచ సంతుష్ఠీచ కతన్నత
కాలేనధమ్మసేవానామ్ ఏతమ్ మంగళమ్ ఉత్తమమ్”

గౌరవము, వినయము, సంతృప్తి, కృతజ్ఞత, సరియగుకాలమున ధర్మముల నాచరించుట యెక్కువ శుభప్రదము.

“ఖంతాచ శోవాచస్యతా సమానంచ దశ్యానమ్
కాలేన ధమ్మశకచ్చా ఏతమ్ మంగళమ్ తమమ్”

ఓర్పు, ఇంపగుపలుకులు, మునులు యోగులు మొదలగు విద్యాధికులదర్శించుట, సకాలమున ధర్మచర్చకు గడగుట ఉత్తమమార్గములు.

“తపోచ బ్రహ్మచర్యంచ ఆర్యసచ్చేన దస్సనమ్
నిబ్బాన సచ్చకార్యాచ ఏతమ్ మంగళ ముత్తమమ్.”

తపస్సు, బ్రహ్మచర్యము, ఆర్యసత్యముల తెలిసికొనుట, నిర్వాణము పొందుటయే మనుజుని ముఖ్యశయము.

“పుత్తస్య లోకధమ్మేహి చిత్తం యస్యవాకంఠతి
అశోకమ్ విజమ్ భేమమ్ ఏతమ్ మంగళమ్ తమమ్.”

లోకధర్మములచే నృజింపబడియు వాటికి లోనై యుండియు, నెవ్వనిమనస్సు చలింపనో, యెవ్వనిమనస్సు సుఖముగానుండునో, ఎవడు శోకింపకుండునో వానిచే ఉత్తమజీవనము.

ఏతదిశాని కత్వాన సబ్బతా మపరాజితో
సబ్బతా సోత్తిమ్ గచ్ఛతీ తమ్ ఏతమ్ మంగళమ్.”

ఎట్టి కర్మలుచేయుటచేత అన్నిస్థలములందును జయింపబడి సర్వత్రాసుఖముల పొందుచున్నారో వారలకు ఇదే ఉత్తమమైన మంగళము.

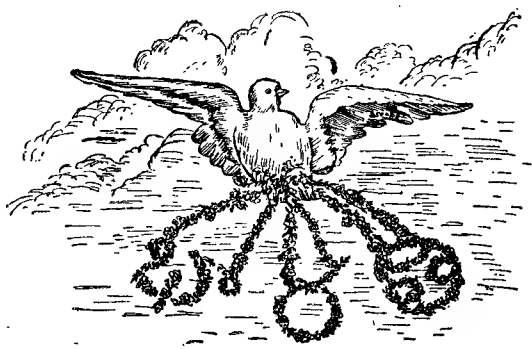
మంగళసూత్తము

(పఠనానంతరము తెలిసికొనవలసిన సంగతులు)

మానవజాతియందు ముఖ్యమైన బ్రహ్మచర్యాశ్రమవిధులను వాటిని నడుచుకొను మార్గములను మనకు మంగళసూత్తము బోధించుచున్నది.

అంతరాత్మను తెలిసుకొని, భగవాన మనోవాక్కాయ కర్మలందు పూడించి, పా ఆయనదయకు పాత్రులై యుండవలెనని యది బోధించును.

మరణానంతరము భగవానునిలో మన ఆత్మను విక్రమముచేయవలె ననునది మంగళ సూత్తము మనకు బోధించును.

భారతము

క. విగు పౌరుషమును దై వము

క్షేత్రంబు పురుషకారము
ధాతృశ్వర! బీజమరయదైవమురెండు
సూత్రపడఁ గూడెనేనియుఁ
బాత్రమగుంగర్భకరుడుఫలమున కెందున్.

ననరెండును గార్యఫలము నందింపఁగ నె
ట్లనఁ గారణములు గ్రావున
జననాయక! నదృశములు విచారింపంగఁ.

క. విను పురుషుఁడు గావింపని
పనులకు దై వమదియెట్లు ఫలమొనరించు
జనములు కార్యము నడుపఁగ
ననుకూలతనిచ్చుఁగాక నయ్యైఫలముల్.

గీ. సారమతిఁ బరికింపంగఁ బౌరుషంబు
కంటె దై వము ముఖ్యంబుకార్యసిద్ధి
కెచటనేనియుఁ బౌరుష మెనక మెనఁగె
నేని యది దై వదత్తంబ యింత నిజము.

గీ. పౌరుషంబు దై వంబు తొడ్పట్టులేక
ఫలముఁ బొందంగనేరదు పార్థివేంద్ర!
విత్తునహకారిగాకున్న రిత్తనేల
వంధ్యమగుఁగాక తా ఫలవంతమగునె?

గీ. కార్యఫలములయెడఁ దాన కర్తననుట
కడునెఱుంగమిసువ్వె; తాఁ గర్తయేనీ
తగిలి తనదైన కార్యజాతంబులెల్లఁ
జెడక ఫలియించునట్లుగాఁ జేయరాదె.

గీ. మేలు రెండులోకంబుల మేలుతెచ్చు
గీడుచేసినఁ దప్పదు కీడెయగును
గానఁ బుణ్యవర్తనమున కానుకూల్య
శీలమగు దై వమది ఫలసిద్ధిఁజేయ.

ఆ. వె. పౌరుషంబు చూపె ఫలమంద్రుకొంస, అ
ట్లనక దై వ మిచ్చునంద్రు గార్య
ఫలము గొంద; తెట్లు ఫలము భూతస్వభా
వమయటంద్రు గొంద; అమితేజ!

పంచతంత్రము

క. అనలం బించుకయైనఁ బ
వనుచే వెలుగొందుమాడ్కివర్ధనముంబొం
దును సత్కర్మాచరణం
బునదైవంబానుకూల్యమున గురుముఖ్యా!

క. అలతులకు దై వయత్నము
బలవంతంబైన నెల్ల పనులొదవు, మహా
బలుల కది లేకయుండినఁ
బలుకులు వేయెల కడమపడు సర్వంబుఁ.

మార్కండేయ పురాణము

క. నేయిపాలుపడిన దీవియ
మాయుకరణిఁ గర్మసిద్ధిమలిగిన హీన
త్వాయత్తంబై, తానును [శా!
మాయును దై వానుకూల్యమహిమ మహీ

గీ. జనులు మున్న కై పెక్కియశక్యమని మ
నంబులోపల స్రుక్కి కార్యంబునందుఁ
బూని యద్యోగమొనరింపలేని యెట్లు
దాని సఫలతా ఫలతలు దారు గంద్రు?

ప్రాచీనాంధ్ర తెవ్యరు? ఆర్యులుకారా?

(రెండవసంపుటము - రెండవసంచిక తరువాయి)

చిలుకూరి వీరభద్రరావు గారు

“మన మేజాతివారి చరిత్రమునైన విమర్శించునపు డతీతకాలారంభము మొదలు కొని విమర్శ నారంభించవలెను. మనము వెనుకకుఁబోయి విమర్శించినకొలఁది బురాణకథలు (Myths), ఐతిహ్యములు (Traditions) ప్రచురముగానుండుకాలము మనవిమర్శలోనికివచ్చును. ఇంకను నావలకుఁబోవుటకుఁ బ్రయత్నించితిమేని చిట్టచీకటివలె నావలనేమియుఁ దెలియనికాలమునకుఁ బోవుదుము” అని యొక యాంధ్రమహానీయుఁడువక్కాణించెను. * ఐతరేయ బ్రాహ్మణము, సాంఖ్యాయనశ్రేత సూత్రములు మొదలగు వైదిక గ్రంథములందును, పురాణేతిహాసాది గ్రంథములందును ఆంధ్రుల ప్రశంస గన్పట్టుచున్నందున, ఆంధ్ర జాతియొక్క సత్యచరిత్రముఁ దెలిసికొనఁగోరువారు వేదశాస్త్రపురాణేతిహాస గ్రంథముల నామూలగ్రంథముగాఁ బరిశోధించుట మాత్రమేగాక, వానికి సమకాలీనములగు విదేశములయొక్కయు, విజాతీయసంఘములయొక్కయు, చరిత్రములనుగూడ బరిశోధించి

విమర్శింపవలసియుండును. అంతవఱకు నాంధ్ర జాతియొక్క సత్యచరిత్రము బోధపడుట దుస్సాధ్యము. ఈనావిమర్శ ప్రాచీనాంధ్ర జాతివారి సత్యచరిత్రమును తెలిసికొనవలయునని కాని నేడాంధ్ర దేశమని వ్యవహరింపఁబడుచున్న యీ దేశముయొక్కగాని, యీ దేశమునకు సంబంధించిన యేరాజవంశముయొక్క ప్రత్యేకచరిత్రమునుగాని తెలిసికొనవలయుననికాదు. ఇయ్యదిసాంఘిక సంబంధమైన చరిత్రముకొఱకుఁ బుట్టినదికాని రాజకీయసంబంధమైన చరిత్రముకొఱకుఁ బుట్టినదికాదు. ఈనాయుద్దేశమును తెలిసికొనఁజాలక శ్రీ వేంకటరంగయ్యగారు (మామిడిపూడి) కథాశేషమును కోవపూరితము గావించుచున్నారు.

“వీరభద్రరావుగారిది పురాణఫక్తిగాని చారిత్రక ఫక్తికాదు” అని యధిక్షేపించిరి. ఏదేశ చరిత్రమునకైనను మొదట నాదేశములోని పురాణకథలును, ఐతిహ్యములునే యాధారభూతములయినవి. మనకును వేద

* శ్రీ విజయనగరము సంస్కృత కళాశాలాపండితు లగు శ్రీమన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులు గారి ‘ఆర్యభాషా విభాగము’ అను గ్రంథమును జూడుడు.

శాస్త్ర పురాణేతిహాసములే శరణ్యములుగా వున వానినుండియే చరిత్రాంశములను నేకరించుట తప్పదుగావున మనకు బురాణాధక్కియే గాని చారిత్రకధక్కియెక్కడనుండి రాగలదు? పురాణాధక్కి మన సంప్రదాయమున కనుగుణ్యమైనది. చారిత్రక ధక్కి మనసంప్రదాయమునకు విరుద్ధమైనది. కానిండు, మంత్రములకు చింతకాయలు రాలవు. మన రంగయ్యగారు నిషాదరంగమునుండి యంధ్ర రంగములోనికి బ్రవేశించినందునకు వారికెంతయుఁ గృతజ్ఞుడను.

అంధ, అంధ్ర పదములు చెవి కొక్కటే మోస్తరుగనుండునట్లు కనుపించుట తప్ప మఱి యేనంబంధ మీరెఱికి లేదు” 1 అని శారదా వ్రాసియుండియు నిప్పుడు ‘సంస్కృతపద గు ‘అంధ్ర’ము ప్రాకృతము అంధ’ గమా టుటకలదు’ అని యొప్పుకొని అంధశబ్ద మాంధ్రశబ్ద పర్యాయపదముగ వ్యవహరింప మొదలు పెట్టినారు. 2 ఇంక నాకు భయములేరు; విచారమునులేదు. వారి దూషణములు నాకు భూషణములు కాగలవు. ఎట్లందురా? వినుడు. “వీరు ‘సర్వమంధమయమ్ జగత్’ అను సిద్ధాంతమును నెలకొల్పుటకు కంకణము గట్టుకొనియున్నారు. అందుచే వీరు వ్యాసములకు ‘అంధపురాణ’ మని పేరుపెట్టిన యోగ్యముగ నుండునని మనవిచేయుచున్నాను” అని హెచ్చరించిరి. 3

అంధ పురాణ మన సంధ్రపురాణ మనియే. వారి యభిప్రాయము. ఏమన, ప్రాచీ

నాంధ్రులను ప్రశంసించుచు నాంధ్ర విష్ణువున కంకితము గావించినట్టి యీ నాపురాణమున కంధ్రపురాణమని పేరు పెట్టుట యుచితమే. మా చదువరులెవ్వరును దీనిని దూషణముగా భావించుట కఘోరములేదు. ఏమన:- విష్ణుపురాణములు ‘సర్వం విష్ణుమయమ్ జగత్’ అనియు, శివపురాణములు ‘సర్వం శివమయమ్ జగత్’ అనియు ప్రతిపాదించుటకు పూనుకొన్నట్లు “నేను ‘సర్వమంధమయమ్ జగత్’ అనుసిద్ధాంతమును నెలకొల్పు నుత్సహించుచున్నానని నుడివిరి. ఇదివఱకు సంధ్రజాతుల వారు విశ్వమువేలు, జగత్తు వేటనుకొని, విశ్వనాథులకు జగన్నాథునకు భేదము గల్పించుకొని శైవపురాణములు, వైష్ణవపురాణములు రచించిన మాటవాస్తవము. ఆకాలమందును విశ్వనాథునకు జగన్నాథునకు భేదము పాటించనివారు లేకపోలేదు. చూడుడు.

“అవమోరంతరం నాస్తి శివై రస్యై ర్జగపతే”

“శివాయ విష్ణురూపాయ శివరూపాయ విష్ణవే”

“త్వాం ఏవాస్మ్యే శివోక్తేన మార్గేన శివరూపిణం”

“బహ్యచార్యవిభేదేన భగవాన్, సముపాశతే”

“యేవిభేదం కరిష్యంతి మానవామూఢచేతసః, నిరయంతే గమిష్యంతి విభేదా న్నాత్రసంశయః”

“యోహరిః సశివః సాక్షాత్ యః శివః సస్వయంహరిః ఏతయోర్ధేదమాదిష్టా స్మరకాయ భవేన్నరః”

ఇట్లు శివునకు విష్ణువునకు భేదములేదనియు నెవ్వరు భేదమును పాటింతురో యామూఢులు సరకమును బొందుచున్నారని భాగవతాదిపురాణములే ఘోషించుచున్నవి.

ఏడాది క్రిందట గౌతమాశ్రమముని పూర్వాచారపరాయణులగు పెద్దలచే గీర్తి పడబడునట్టి పడమటి గోదావరిమండలములోని కొవ్వూరునందు గాంధీభండార సభ్యులచే సమకూర్పబడి నేనభ్యర్థించుచు నున్న యొకసభలో 'ఆంధ్ర' శబ్దమునుగూర్చి చర్చించుచు నుపన్యసించినవారిలో సనాతన ధర్మ పరాయణులలో నగ్రేసరులని చెప్పదగిన పండితులు బ్రహ్మశ్రీ ఉపద్రష్ట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు. వారికింగలవ్యాకరణశాస్త్ర పాండిత్యము సంతయుఁ గనబడుచు 'ఆంధ్రు' డన విశ్వనాథుడయిన శివుడనియు జగన్నాథుడైన విష్ణువనియు, గూడ సర్థముకాగలదని సదర్థమును వక్కాణించి సభ్యులనెల్లరను సంతోషపరచునట్లుగా గావించి యచ్చెరువు గల్గించిరి. కాని వీరి యభిప్రాయములో నాంధ్రులన నార్యులయిన బ్రాహ్మణులే గావున బ్రాహ్మణేతరకులములకు వేసికొనాంధ్ర నామము వర్తింపదనితమయూగ్రహమును వెలిపుచ్చుచు వక్కాణించిరి. ఇట్టివాని కొందఱిని నే నిది వఱకే యెఱింగియుండుటచే, "ప్రాచీన నాంధ్రులెవ్వరు? ఆర్యులుకారా?" అను ప్రశ్నము దీర్ఘకాలము యోజించి యిగుప్రక్కల భారము సమానముగా తూగునట్లు సరిగాఁజూచి తూచి వేసినదిగాని సామాన్యమైనది కాదు. కనుక విశ్వనాథుని సేవించు నాంధ్రులకును, జగన్నాథుని సేవించు నాంధ్రులకును గలస్వల్పభేదములను బాటింపక యభేదమును బాటింపవలసియుండునని ప్రబోధించుటకొఱకే యీ

యంధ్ర పురాణము పుట్టినది గావున దీనిని వెక్కిరించు నుద్దేశముతో శ్రీ వేంకటరంగయ్యగారు దీని 'అంధపురాణ' మనుచున్నారని దోషావోహముగావించి యొకపాపభారమును వారిశిరసుపై నుంచునంతటి కఠినచిత్తుడను గా కున్నాడను. ఈదోష కళంకమెంత మాత్రమును వారి నంటకుండునటుల మాయాంధ్రవిష్ణుపువారివాక్కులపై మాధుర్యమును జలికించుగాక. ఇంక నీ ప్రశంస విశించిపెట్టదము. మన వేంకటరంగయ్యగారు వివాదవిషయము మఱియొకదాని నొప్పుకొని నా మార్గమునంగల కంటకములను దొలగించి నాకు మహాోపకారమును గావించియున్నారు. అదేదియన, "మొదటినుండియు 'ఆంధ్రులు' 'తెనుఁగు'వారు ఒక్కరే అని నాయభిప్రాయము." అని భారతిలో శ్రీనాథుని భీమేశపురాణ విమర్శాప్రశంసలో వాక్రుచ్చియున్నారు. ¹ ఆంధ్రవాఙ్మయములో తెనుఁగు, తెలుఁగు శబ్దములు పర్యాయపదములుగా వాడబడుచున్నవి. లోక వ్యవహారమున గూడ నట్లే గానంబడుచున్నది. తక్కువ తరగతులవారిలో తెనుఁగు శబ్దమే బాహుటముగా వ్యవహరింపబడుచున్నది. కనుక తెనుఁగు, అంధ్రము ఒక్కటియేయని యొప్పుకొనువారు 'తెనుఁగు, అంధ్రము'నుండి తెలుఁగును వేఱుపఱుపఁ బ్రయత్నింతురని మన మూహింప నవసరము గాన్పించదు. ఆంధ్రులనుండి తెలుఁగువారి వేర్పఱుపఁ బ్రయత్నించు పరిశోధకులు గొందఱు లేకపోలేదు. వారిలో ముఖ్యులు,

ద్రావిడులు. అందు ముఖ్యముగా శ్రీమాన్ పి. టి. శ్రీనివాసయ్యంగారిని డాక్టరు యన్. కృష్ణస్వామయ్యంగారిని మొదట పేర్కొనవలసి యుండును. వీరిలో రెండవవారు వ్రాసిన దానిని చదువరుల కిదివఱకే విశదపఱచి యున్నాను.² మొదటివారయిన పి. టి. శ్రీనివాసయ్యంగారు

“But the Andhra kings and the Andhra tribes have disappeared without any trace from the 3rd century A D”

కాన, అంధ్రరాజులును అంధ్రజాతులును క్రీస్తుశకము మూడవ శతాబ్దమునుండి యేవిధమైన జాడయుఁగానరాకుండ నదృశ్యులయి పోయిరి.” అని ‘ఇండియన్ అంటిక్వరీ’ రుపత్రికలో వ్రాసియున్నారు.³ వీరు భయము శాతవాహను లాంధ్రులు కారని మన వేంకటరంగయ్యగారివలె జెప్పసాహసింపలేక యీ లాంధ్రులువేఱు, తెలుఁగువారువేఱు అని వ్రాసియున్నారు.

శ్రీ వేంకట రంగయ్యగారు వక్కాణించినచారిత్రక ఫక్కియొక్క తత్వ మొకించుక మాచదువరులకు బోధపఱుపవలసి యున్నది. వీరాంధ్రులను వికారస్వరూపులగు నిషాదులని మొదట శారదలో విన్నప్తముగా వక్కాణించిరి. ఇప్పుడు భారతిలో క్రీస్తుశకము పదునాలుగవ శతాబ్దిలోఁ బరిపాలనముచేసిన రెడ్డి రాజులను సుద్ధాంధ్రులనిరి. శ్రీమద్రామాయణ మహాభారతముల కాలములనుండి క్రీస్తుశకము ౧౮ గవ శతాబ్దివఱకు నాంధ్రదేశమున

గాని భరతఖండమునఁగాని పరిపాలనముచేసిన లాంధ్రులెవ్వరు కిరికంటికి గాన రాలేదు. అంధ్రదేశమును బరిపాలించిన శాతవాహనులుగాని, పల్లవులుగాని, చాళుక్యులుగాని, చోడులుగాని వీరి యభిప్రాయములో నాంధ్రులుకారు. గనుక వారు తెలుఁగువారునుకారు; తెలుఁగువారునుగారు. పదునాలుగవ శతాబ్దిలోఁ బరిపాలనముచేసిన రెడ్డిరాజులతో నాంధ్రవ్యక్తిత్వము ప్రపంచములో బైట పడ్డది. అంతవఱకు క్షీరసాగరమున శేషతల్పమునఁ బన్నుండిన శ్రీమహావిష్ణువువలె బ్రపంచముతో నేనిధమైన సంబంధము లేక యాంధ్రజాతి హాయిగా నిద్రపోవుచుండెను. ఇట్టి కరుణాశుభ్రమును శ్రీ వేంకట రంగయ్యగారు చూపుటకు సమకట్టినను పి. టి. శ్రీనివాసయ్యగారు 3 వ శతాబ్దిలోనే లాంధ్రులను భరతఖండమునుండి యదృశ్యులను గావించిరి. ఇట్టి నిర్భాగ్యస్థితియందుండిన తెలుఁగువారిని నాంధ్రులనుండి వేఱుచేసినప్పుడు తమలో జేర్చుకొందురాయని యడుగుదురేమో యన్నభయముచేతఁ గాఁబోలు డాక్టరు కృష్ణస్వామయ్యంగారు తెలుఁగువారు తమిళులకుఁ జేరినవారుగాక పురాతనకాలమున బండిపోటు దొంగలని ప్రసిద్ధిగాంచిన బడుగు లగుటవలనవారిని తమిళులతో జేర్చు గూడ దగిరి. నేడిద్రావిడ పరిశోధకు లాంధ్రుల కెవ్విధముగాను భుక్తిముక్తులను బ్రసాదించు దలపెట్టలేదు. మన సోదరులయొక్కపోక లీరి తినినుండుటచేతనే వీరభద్రరావుగారు వీరికి

భయంకరముగా గనుపట్టునట్టి పురాణాఢ్యై-
నవలంబింపవలసివచ్చినది. ఈ ఢ్యై-
రించిపోవుదుమేల క్రమక్రమముగా నాంధ్రు-
లను గూర్చినసత్యము బయల్పడకమానదు.
ఆంధ్రులకు నార్యులకు నెట్టి రక్తసంబంధము
గలదో, మఱియు నాంధ్రులకు నార్యులు, ద్రావి-
డులుగాని తదితరస. ఘములకు నెట్టి రక్తసం-
బంధముగలదో దానినంతయుఁ దెలిసికొనుటకు
నా పురాణాఢ్యై తోడ్పడగలదు గాని
మఱియుఁ ఢ్యై-తోడ్పడఁజాలదు. వీరి ఘోష
యిట్లుండఁగా మైసూరు నివాసులయిన మఱి
యొక ద్రావిడపండితులు ఏ. గోవిందాచార్య
ప్రొమి, సి. ఇ. ఎమ్. ఆర్, ఏ, ఎస్. ఎమ్,
ఆర్. ఎస్. ఏ. ఎం. ఎం. ఎస్.' అనువారు:—

“Perhaps the modern Andhras who inhabit the Northern Circars and a good portion of the ceded Districts and the Nizam's Dominions as far as the central Indian States might have been the product of the intermingling of the advance Dravidian wing in the Cholas and the Kolarians, where-of the Odhras seem to be an offshoot, from the numerical superiority of the Odhras the name Andra, might have been given to this mixture of the races. In those days the differentiation of Telugu and Tamil does not seem to have taken place. And the Cholas must have spoken a tongue which was the parent of modern Telugu and more akin to Tamil. It was in fact, the Tamil of the first sangham of the Tamil land.”

ఉత్తర సర్కారులలోను, దత్తమండలములలో విశేషభాగములోను, మధ్య హిం

దూ.దేశ సంస్థానములవఱకు వ్యాపించియున్న
నైజాము రాష్ట్రములోను నివసించి యున్న
నవీనాంధ్రులు ద్రావిడులకు పురోభాగమున
నున్న శాఖలవారగు చోడల యొక్కయు,
ఓడ్రులుపశ్చాత్తాగానున్నకోలేరియనులయొక్క-
యు సమ్మేళనమువలన నేర్పడిన మిశ్రజాతి
వారయి యుండవచ్చును. అధికసంఖ్యాకు-
లయిన యాంధ్రులనుబట్టి, ఆంధ్రశబ్దమునకు
సులభముగా సామ్యము గల్పించునట్టి అంద్ర
అనునామ మీ మిశ్రజాతివారికిఁ గల్పించి
యుండవచ్చును. ఆకాలమున తెలుఁగుభాష
కును తమిళ భాషకును భేద మేర్పడినట్లు
గనుపట్టదు. మఱియు చోడులు తెలుఁగు
భాషకు తల్లివంటిదియు, తమిళభాషకు నెక్కువ
సంబంధముఁగ లట్టియు నొకభాషను మాట్లా-
డుచుండి యుండవలయును. ఇది నిశ్చ-
ముగా తమిళకములోని మొదటి సంఘము
నకు సంబంధించిన తమిళ భాషయై యుండెను
అని ‘ఇండియన్ అంటిక్వరీ’ అనుపత్రికకు
Indian Antiquary వ్రాసిన ‘దక్షిణహిందూ
దేశమునకు వచ్చిన బ్రాహ్మణవలన’ Brah-
min Immigration into South India
అనువ్యాసములోఁ దమ యభిప్రాయమును
దెలిపియున్నారు. వీరి యభిప్రాయములో
తెలుఁగుశబ్దమునకు బదులుగా తెనుఁగుశబ్దము
నువాడి ఓడ్రశబ్దమును దొలఁగించుట జరిగించి
యుండిన యెడల సత్యమును గొంతవఱకు
సమీపించిన వారగుదురేమో? ఏమన తెలుఁ
గునకుఁ బ్రాచీననామము తెనుఁగై యున్నది.
తెన్ అనఁగా దక్షిణము. తెనుఁగువారనఁగా

దక్షిణాపథవాస్తవ్యులు; వారుమాట్లాడుభాష తెనుగనుటకు సంశయించబడినారు; చోర శబ్దముయొక్క వికృతియే చోడశబ్దము; చోరులనఁగా దొంగలని యర్థము. వీరినే ఋగ్వేదములో దస్యులని వ్యవహరించుండవచ్చును. దీనిని గోవిందాచార్యస్వామిగారి క్రిందివాక్యములలో నంగీకరించియే యున్నారు చూడుడు.

“Thus we see that even during the Rig-Vedic times the Aryans and the Dravidians must have come in contact with each other, it was, however, chiefly with the Dasyus that the Aryans had to fight and the Rig-Veda speaks of many hundreds of Dasyus sent to sleep by Indra and many forts belonging to them destroyed by the advancing Aryans. It was the Dasyus the Choras or the Cholas that formed the more advanced northern wing of the Dravidian race settled along the east coast and penetrating even into the plains of Hindustan through the low lying lands and of the Gangetic Delta”

ఈ రీతి ఋగ్వేద కాలమున సహా ద్రావిడులు సార్యులు నెండోరుల సమావేశము కలిగియుండవలయునని మనము కనుగొనుచున్నాము. అయినను ముఖ్యముగా దస్యులతో సార్యులు దలపడి పోరాడవలసి యుండెను. అనేక శతసంఖ్యలు దస్యు లింద్రునివలన బ్రాణములు గోల్పోయిరియు, వారి దుర్గములు పెక్కులు ముందుకు ద్రోచుకొనివచ్చునార్యులచే నాశనము గావింపబడినవనియు ఋగ్వేదము

దము వాకొనుచున్నది. తూర్పుతీరమునంతయు మాత్రమేగాక హిందూస్థానములో గంగానది ప్రవహించు పల్లపుభూములుదాక వ్యాపించియుండిన దస్యులులేకచోడులు దావి డులయొక్క ముంగటిమునుముగా నేర్పడిన వారుగా నుండిరి.”

ఋగ్వేదములో దస్యులని వక్కాణింపబడియుండెను గాని ద్రావిడులని వక్కాణింపబడియుండలేదు. ఆ కాలమున ద్రావిడులను వ్యవహారనామ మేతెగకు నున్నట్లు తెలియరాదు. ఋగ్వేద మంత్రములకుఁ దరువాతిదియైనయైతరేయ బ్రాహ్మణములో ‘ఆంధ్రాడిజాతులు’ కొన్నిమాత్రమే దస్యులుగాఁ జెప్పబడినవి. కనుక నప్పటికి ద్రావిడనామము వ్యవహారమునఁ గానరాదు. దస్యులు చోరులుగ నార్యులచే దశ్వుగా గ్రహింపబడియుండవచ్చునని గోవిందాచార్యస్వాములువారిభిప్రాయపడుట విశేషతమైన విషయముకాదు. దక్షిణాపథనివాసస్థులగుటచేత చోడులు దక్షిణాత్యులనంటుచుండిరి. దక్షిణాత్యులు తెనుగువారే. తెన్ అనఁగా దక్షిణమే. తెంగలులు మాట్లాడుభాష తెనుగుగాని మఱియొకటికాదు. ఉత్తరమున Tamalittis తామ్రలిప్తినుండి వచ్చిన తత్త్రియశాఖలవారిచే మధురానగరమున తెంగలులచే మాటలాడఁబడుచున్న తెనుగుభాష మొదటి సంస్కారమును గాంచి తమిళభాషయని నూతననామమును దాల్చియుండవచ్చును. గనుక గోవిందాచార్యులుగారు చెప్పినట్లు చోడులభాష తమిళభాషగాక

తెనుఁగుభాషయై యుండవలయును. తెనుఁగు భాష మధురాపురప్రాంతదేశమున తమిళభాష గాను నుత్తరమున తెలుఁగు, కన్నడ భాష లుగను విడిపోయినది. ఆంధ్రప్రాకృతము మాట్లాడబడు ప్రదేశమున మాత్రము తెనుఁగుపదము తెలుఁగుపదమునకుఁ బర్యాయపదముగా నిలిచినది. కనుక గోవిందాచార్య స్వమిగారు వక్కాణించిన మొదటి సంఘము వారి తమిళభాష తప్పక తెనుఁగు భాషయై యుండవలయును. దీనిని బలపఱచు విషయము మఱియొక్కటి గలదు. పండిత సంప్రదాయకోటిలోఁ జేరిన వారును, ఆంధ్రులలో ప్రముఖులును, నెల్లూరున హైకోర్టువకీలుగనున్న బ్రహ్మశ్రీ వంగోలు వేంకటరంగయ్యగారు భారతిలో ‘ద్యాదశ లింగము’లను నొక చక్కనివ్యాసమును వ్రాసియున్నారు. ¹ ఈసందర్భమున వివరించుటకు నెంతయు నొప్పియుండి ముద్దులు మూటఁగట్టుచున్నవారి వాక్యములను గొన్నిటి నీదిగువ నుదాహరించు చున్నాడను.

“మనకావేరికి పేరు పెట్టినవా రొకవుడు నర్మదా తీరములనుండినవారనుట కొక నిదర్శన మగపడుచున్నది. అరవదేశముగోని వడమలను ద్రావిడ బ్రాహ్మణ తెగలో వడ దేశవడమలు, తెన్ దేశవడమలు అని రెండు శాఖలుగలవు. “వడమ” అనుదానికే ‘యత్తరము’ అనువ్యుత్పత్తి ఆరవవారు చెప్పచున్నారు. ఈ యత్తరపు వారిలో ముందు దక్షిణమునఁ జేరినవారు. బహుశః తెన్ దేశ

వడమలు అని పిలువఁబడిరి కాఁబోలును. అనఁగా ముందు వచ్చినవారు దక్షిణవడమలు, వెనుకటివారు ఉత్తరవడమలు “వడమ” శబ్దమువ్యుత్పత్తిర్యరమును గోలుపోయి రూఢ్యర్థమును బొందినది. ఉత్తరాది వారగుటయందు న్యూనతయేమైన నున్న యెడల అదివడమలకును అన్వయింపఁగలదు. తెలుఁగువారు మాత్రమెయ్యత్తరాదివారుగారు. జన్మవిస్మృతి యెంతపని చేయఁగలదు.?

వడమ లొకానొకప్పుడు తాము నర్మదా తీరనరములనుండిన దాని మఱువక తమ నిశ్య సంధ్యావందనమున నర్మద ననుదినము స్మరించుట గలదు. వారు సంధ్యలలో నీ శ్లోకము పఠితురు:—

“నర్మదా యై నమః ప్రాతఃనర్మదా యై నమోని
నమోఽస్తు నర్మదేతుభ్యం త్రాహిహంవివ.సర్వత

బహుశః వీరిపూర్వికులు నర్మదాతీరము లో నిరవులు గుదిర్చికొనిన కొంతకాలమున కాప్రదేశము విషనర్మభూయిష్టమై వానయోగ్యముగాక పోయినది కాఁబోలును. “కవేరీ స్వాపత్యంస్త్రికావేరీ” యను సుత్పత్తి ఆకావేరికిఁగూడ సరిపడఁగలదు. కావున + వరి = కావేరి యనునొక యుత్పత్తియు సాధ్యముగ నున్నది. కావేరీనీళ్లు కావువర్ణము గలిగి యుండుటచే కావేరి యైనదని కొందఱు చెప్పుదురు. ఇదియు స్వాభావిముగనే యున్నది. కృష్ణాయమునానదులు వర్ణప్రాధాన్యముగలవి. బ్లూనైల్ (Blue Nile) వైట్ నైల్ (White Nile) యన పేర్లు గమనింపుడు.

ఇదంతయు నిటులుండ మనదక్షిణ కావేరికి పొరాణికనామము “మరుద్ వృథ” యని తెలియుచున్నది మరుద్ వృథయే కావేరి యగునెడల మనదక్షిణకావేరి జన్మవృత్తాంతమునకు నర్మదాతరణముచేసి సింధూప్రాంతముల కేగవలసి యున్నది. మరుద్ వృథయనునది “ఇమంమే గంగే యమునే” ఇత్యాదియు క్కులలోఁ జరింపబడిన వైదికనదులలో నొకటి. అసిక్న (Chenab) యను, విత్స్తా (Hydaspes or Jhelem) కలసి ప్రవహించునది కీపేరని రాధాకుముద ముఖిర్జితన గ్రంథమునఁ జెప్పియున్నాడు.

శంకర ప్రోక్తమగు కావేరి కీచిక్కులన్నియులేకుండ నర్మదోపనదీత్య మంగికరింపకును.

కావేరి నర్మదలపొందున కింకాక ప్రమాణమును జూపనగు. కలకత్తా హైకోర్టుజడ్జిగ నుండిన పార్లిటన్ న్యాయమూర్తిగారు వ్రాసిన ఏన్ పంటు ఇండియన్ హిస్టారికల్ ట్రెడిషన్ (Ancient Indian Historical Tradition) అను గ్రంథమున కావేరి నర్మదల ప్రసక్తమైన నర్మదకు కావేరి యను నొక యుపనది యున్నటుల సప్రమాణముగఁ జూపబడినది. ఉపనది యయ్యను ఈ కావేరి యుత్తమజన్మచే విరాజిల్లుచున్నది.

ఈమె యవనాశ్వని మనుమరాలుగఁ బుట్టి కాన్యకుబరాజగు జహ్నుని భార్యయై యవనాశ్వని శాపవశమున నదియై నర్మదం గూడినదట.”

ఈవ్యాసములో ద్రావిడ దేశములోని వడమలందఱు సుత్తర దేశమునుండి దక్షిణము నకుఁ బోయిన యుత్తరాదివారేయని ఋషిపుత్రుల విధము బహుశ్లాఘనీయముగా నున్నది. మనము ద్రావిడుల, నరవలని వ్యవహారించుచున్నారము. ఈయరవలు శేషనాగులో వసునాగులో అనితోచుచున్నది వీరుతలైమండలము నుండి కాంచీపుర ప్రాంత దేశమునకుఁ బోవుట చేతనే యాస్థ దేశమునకు ‘అరవ వడదలై నాడు’ అనుపేరు గలిగెను. తలైయనునదియే తెలుగుదేశము “వడదలై” అనునది ఉత్తర తెలుగుదేశము; ఉత్తర తెలుగుదేశమునుండి వచ్చి కాంచీపుర ప్రాంత దేశము నాక్రమించుకొన్న వసునాగులనే ‘అరవవడదలై యార్’ అన్నారు. వడ అనఁగా ఉత్తరముకదా! తలై యార్ అనువారె తలైంగులు, కొన్ని ప్రాచీన భాషలలో ‘ంగ’ బహువచన ప్రత్యయము గానుండెను. తలైంగుశబ్దమే క్రమక్రమముగా తెలుగుశబ్దమైనది ఓడ్ర దేశమును బరిపాలించిన భంజవంశపురాజులు పెక్కండు తమది ‘అండ్’ జవంశమనియు, తలైరాష్ట్రము నుండి వచ్చినవార మనియుఁ జెప్పుకొని యున్నారు. తలైంగులరాష్ట్రమే తలైరాష్ట్రమని మఱియొక ప్రత్యేక వ్యాసమునఁ జర్చించి నిరూపించుచున్నాను. శాతవాహనరాజులలోఁ గడపటివాడైన పులమావి చక్రవర్తికి సేనాధిపతిగనున్న శివస్కంధ వర్మనాగ శాతకర్ణియను నాగరాజు కాంచీపురము నేలు

చుండినట్లును, వాని కొమార్తను మొక్కలవ బ్రాహ్మణుడు వివాహముఁ జేసికొనఁగాఁ బుట్టిన కుమారునకు శివస్కంధవర్మయని పేరు పెట్టినట్లును, మాతామహర్జితమైన యీరాజ్యమునకుఁ బ్రభువైనట్లునుఁ దెలియుచున్నది.¹ కాబట్టి, ఆంధ్రచక్రవర్తియగు పులమావికి సేనాధిపతిగనుండు 'శివస్కంధవర్మనాగశాత కర్ణి' యనునాతఁడు కాంచీపురము నేలుచుండుటయు, 'శ్రీపులమావి'నాణెములు కొన్ని కాంచీపుర తీరమునఁ గన్పట్టుటయుఁ జూడ నీ భాగము తెలుగువారిచే జయింపఁబడి పరిపాలింపఁబడినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. అప్పుడి ప్రదేశమునకు "అరవవడదలై నాడు" అను పేరు వచ్చియుండవచ్చును. దీనిక్రిందనే 'అరవై' నాడు కలదు. అనఁగా సుత్తరమునుండి వచ్చిన తెలుగు వారాక్రమించుకొన్న యరవనాటి ప్రదేశమునకే 'అరవవడదలై నాడు' అనుపేరు వచ్చినట్లుగా మనము తలంపవలసియుండెను. ఇప్పటివడమ బ్రాహ్మణులు విశేషముగా దక్షిణమునకుఁ బోయిన దీకాలముననే.

డాక్టరు కృష్ణస్వామయ్యగారి కిట్టి సంబంధములు గోచరింపక పోవుట యాశ్చర్యకరముగానే యున్నది. ఆంధ్రులు, తెలుగువారు నొక్కరని యొప్పుకొనుచు శ్రీమామిడి పూడి వేంకటరంగయ్యగారు శాతవాహనుల యాంధ్రులు కారని పెద్ద ఘోష పెట్టుచున్నారు. వీరికి నిజముగా సత్యమునందే విశ్వాసమున్న

యెడల నీక్రింది పురాణవాక్యములను సహేతుకముగా ఖండించి శాతవాహనుల యాంధ్రులు కారని స్పష్టముగా ఋజువు చేయఁగలిగినప్పుడే వారివాదమును మెచ్చఁదగియుండును.

పురాణములలో సత్యంత ప్రాచీనములైన వని సుప్రసిద్ధ చరిత్ర పరిశోధకులచే నంగీకరింపఁబడినట్టి మత్స్యవాయు పురాణములలో కాణ్వవంశీయుడైన సుశర్మయను రాజును జంపి వానిభృత్యుడయిన యాంధ్రజాతీయుఁడు వసుధర నాక్రమించుకొనునని స్పష్టముగా నీ క్రిందిగ్లోకములలోఁ జెప్పఁబడియుండెను.

"కాణ్వాయ నాస్తతోభూపాస్సుశర్మాణం ప్రగృహ్యతేష్వశృజ్ఞానాంచైవ యచ్ఛేషం క్షపయిత్వా బలీయసః, శివకోన్ధ్ర సజాతీయః ప్రాప్స్యతేహం వసుధరామ్ త్రయోవింశ త్సహరాజా శికుకస్తు భవిష్యతి.

(మత్స్య పు. ఏకసప్తమ్యత్తరద్విశతతమోధ్యాయః కాణ్వాయనక్ష(సంత)తోభృత్యః సుశర్మాణం ప్రసహ్యశృజ్ఞానాంచైవ యచ్ఛేషం క్షపయిత్వా బలంతదాసింధుకోహ్యంధ్రజాతీయః ప్రాప్స్యతేహం వసుధరామ్. (వాయు. పు.)

మత్స్యపురాణములో ఆంధ్రభృత్యవంశములో జన్మించిన మఱియేడుగు యాంధ్రరాజుల వంశ మంతరించిన వెనుకఁ బరిపాలింతురని 'అంధ్రానాం సంస్థితా (తే?) రాజ్యేతేహం భృత్యాన్వయేన్మహాః సప్తైవాంధ్రాభవిష్యన్తి' అని వక్కాణింపఁబడి యుండెను.

వాయుపురాణములో మూడువందలసంవత్సరములవఱకు భూమిని పొందుదురని 'ఆం

1. Report on Epigraphy for 1910-1911. G O. Public 28th July Part II No. 7 Page 61 Ancient History of the Deccan by G. J. Dubreuil. Page 108.
 II. 6. 18

ధాన్యోత్పత్తి వసుధాంశ తే ద్వైచశతంచవై
అనిస్సచ్చమమౌ వ్రాయంబడియుండెను. ఈ
యాంధ్రజాతీయుల నామములే. శాసనము
లలోఁ గన్పట్టుచున్నవి. సుప్రసిద్ధ చరిత్రకరి
శోధకులెల్లరు శాతవాహన రాజుల నాంధ్రులని
యంగీకరించియుండగా నీచరిత్రసంప్రదాయ
ముల నేరితిగా నెగురఁగొట్టఁ గలరో యూహిం
పఁ జాలకున్నారము.

(శ్రీ) వేంకటరంగయ్యగారు (మామిడి
పూడి) వెనుకముందు పాఱఁజూచుకొని వాక్య
ముల వ్రాసిన బాగుగా నుండును.

“తూర్పుచాళుక్యుల కాలమున ‘ఆంధ్ర
దేశమును మాటవ్యవహారములోఁ గాన్పించక
పోవుటకు కారణమొకటి యని తోచుచు
ఉంది. ఈరాజులు మొట్టమొదట ఆంధ్రదేశ
లో నొకభాగమగు వేంగీమండలమును
మాత్రముజయించి వశపఱచుకొనిరి. అందుచే
వీరికి వేగీశ్వరులనియు, వీరిరాజ్యమునకు వేగీరా
జ్యమనియు పేరువచ్చెను. కాలక్రమమున ఆం
ధ్రదేశములోని మఱికొన్ని భాగములను జయిం
చిన తర్వాతకూడ ఆపేరే రూఢమయ్యెను.”
అనువాక్యములు వ్రాయుట మిక్కిలి శోచనీ
యము.¹

ఏడవశతాబ్ది మొదటనున్నదండి మహా
కవి దశకుమారచరిత్రమును రచించెను. అం
దువేంగీదేశమును బరిపాలించుచున్న చాళుక్య
రాజగు జయసింహుని ‘ఆంధ్రనాథే జయసిం
హేన’ అని యాంధ్రనాథునిగా వర్ణించుటయె

గ. యాంధ్రదేశమును వర్ణించుచు నాతని
రాజధానియగు వేంగీపురము నిట్లు వర్ణించి
యున్నాఁడు చూడుడు.

“ఆయాసిషం చదినైః కైశ్చిదంధ్రనగ
రం! తస్యవాత్యా సన్నేసలిలరాశి సదృశస్య
కలహంస గణదళితనళినదశ సంహతిగళిత కిం
జల్కశకల శారస్యసారసశ్రేణి శేఖరస్య సర
స్తీరకాననేకృతనికేతన స్థితః”

ఇందొక మహాసరస్సు గలదనియు, నది
సారసనిలయమనియు సలిలరాశి సదృశ మని
యు, జలవిహంగములతోఁ గూడినదనియు,
ఆంధ్రనగరమున కనతిదూరముగా నుండెనని
యు, వర్ణించినాడు. ఇయ్యది కొల్లేటి వర్ణన
గావునఁ దత్సమీపమనందలి వేంగీనగరమే
యంధ్రనగరమై యున్నది. ఈదశకుమారచరి
త్రమునఁ బేర్కొనఁబడిన యాంధ్రరా జగు
జయసింహుడు కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని కుమారుఁడు.
ఇతఁడు క్రీ.శ. ౬౩౩ మొదలుకొని క్రీ. శ.
౬౬౩ వఱకు వేంగీపురము రాజధానిగ వేంగీ
మండలమును పాలించిన వాఁడే. ఇతనిదేశము
నాంధ్రదేశముగాను, ఇతని నాంధ్రరాజును
గాను, ఇతని రాజధాని నంధ్రనగర మనియు
దండియంతటికవి వర్ణించియుండఁగా ఈనామ
ములు వ్యవహారమున లేవని తలంచుటయెట్లు?
ఇతఁ డొక్కఁడేనా? ఆకాలమున నీ దేశము
నకువచ్చిన చీనాయాత్రికుఁడగు “యువాన్
త్స్యాంగు” అనువాఁడు అం-తా-లో అనఁగా
అంద్రమని వ్యవహారములో లేనియెడల నెట్లు

ప్రస్తావింపఁగలిగెను? ఇట్టివెన్నియైనను దేలువ
వచ్చును. “ఆంధ్ర దేశమునందు వ్రాయఁబడిన
సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథములలోని చరిత్రాంశ
ముల నన్నిటిని మనమొకను క్రోడీకరించలేదు”
అని వేంకటరంగయ్యగారు వ్రాయుచున్నారు.
అవి యెందుకు? నెత్తినవేసి కొట్టుకొనుటకా?
ఇదివఱకు క్రోడీకరించిన విషయముల యందు
గౌరవములేక కాలితోఁ దన్ని వేసెడు వేంకట
రంగయ్యగారి పలుకులకేమైన నర్థముగలదా?
పురాణములన్నియు నైకకంఠ్యముగా శాతవా
హను లాంధ్రులని చెల్వినను వీరికి విశ్వాసము
లేక శాసనములలో శాతవాహను
లాంధ్రులని తెలుపలేదు గనుక చారిత్రక
ఫక్కి ననుసరించి వాని నిరాకరించి శాతవా
హను లాంధ్రులు కారనిరి. చాళుక్యుల శాసన
ములలో ఆంధ్ర దేశము, ఆంధ్ర రాజులు పే
ర్కొనఁబడలేదు గనుక చారిత్రకఫక్కి నను
సరించి దండిమహాకవి ఆంధ్ర దేశమును ఆంధ్ర
నగరమును, ఆంధ్ర రాజును పేర్కొన్నను
దాని నిరాకరించిరి. అయినను, ఆంధ్రులచరిత్ర
మింకముందు క్రమముగాను సమగ్రముగాను
వ్రాయుటకొఱకుఁగాఁబోలు శ్రీనాథుని భీమేశ్వర
పురాణమును బరిశోధించి విమర్శించు
చున్నారు. శ్రీ వేంకటరంగయ్యగారివంటి
చరిత్రాధ్యాపక ముఖ్యులుగా నుండువారు పరి
శోధించి విమర్శింపవలసినవి భీమేశ్వర పురా
ణమువంటి యాధునిక గ్రంథములుకావు; మగ
శబ్దమునుగూర్చిపరిశోధనము చేయవలయును.
మగవారెవ్వరో తెలిసికొనవలయును. అప్పుడు
గదా యథార్థము తేటపడునది.

మగవారి ప్రశంస

అచ్చ తెనుఁగుభాషలో పురుషునకు ‘మ
గఁడు, మగవాఁడు’ అనియు, స్త్రీకి ‘ఆడది,
ఆడుది’ మగువ, అనియు పేర్లుగలవు. స్త్రీకి
పర్యాయపదములు పెక్కులు. గాన్పించును
గాని మగవానికి పర్యాయపదములు తెనుఁగు
భాషలోఁ గానరావు. మగఁడు దీనిమొదటి
రూపము మగండు. మగవాఁడు దీని మొదటి
రూపము మగవాండు. ఇప్పటివ్యవహారములో
పురుషునకు మగవాఁడనిమాత్రమే వాడు
చున్నాము. పూర్వము మగడనికూడ వాడు
చుండెడివారు. మగండనఁగా పురుషుఁడు. (౧)
“చూచిన మగలైనఁ జొక్కెడునట్టి సౌందర్య
సంపద సొంపుదాల్చెననియు” కీర్తన నిర్వచే
నోత్తరరామాయణము మొదటియాశా
మ, మగండన భర్త. (౨) “ఆ. మగఁడు
మగువమాడ్కిగాకున్నెనా, నేన భీష్ములేమిఁ
జేసి నేఁడు” (భారతము. భీష్మ. ప. ౧. ఆ.)
మగండనరాజు. (౩) “మ. అపుడప్పక్కి మ
గండు రక్కసుల జియ్యందాకే యిబ్బంగిను
గ్రపు గయ్యగబానరించి మూర్ఛిల’ (రామా.
ఆ. ౧.) మగండనశూరుఁడు. (౪)

“కం. పాండవుల నాజినోర్పు ని
తండని మీరాజు నూతనముని బొగడున్
గండడచె భీముఁ డిట్టి మ
గండు గలఁడె పిదప నెట్లుకయ్యము నెల్లన్.”
(భార. కర్ణ. ౨. ఆ.) ఇంక, ఆడది దీని
మొదటిరూపము ఆండది; ఆడుది, దీనిమొ
దటి రూపము ఆండుది. ప్రాచీనచరిత్ర పరిశో
ధనమువలన మగజాతియనియు, అండలేక

అండజాతియనియు రెండుజాతులు ప్రాచీనకాల
మున భరతఖండములో బ్రసిద్ధిగాంచినటులు
దెలియుచున్నది. వీని ముక్కు మూలములు
గానరావు. ఈ రెండుజాతు లొక్కజాతినుండి
పుట్టినవో భిన్నజాతులనుండి వచ్చినవో పరి
శోధించి తెలిసికొనవలసి యున్నది. మగజా
తినిగూర్చి నేడు కొంచెము పరిశీలించుము.
మన వేంకటరంగయ్యగారు కూడ నేలవిడిచిన
సాముఁ జేయక దీని పరిశోధించి యథార్థ
మును గ్రహింతురుగాక!

తెనుఁగు భాషలో మగటిమి యన
పౌరుషముని గూడ యర్థముగలదు. మగ
యన పుంస్తవమున కర్థముగలదు. ఇది యెద్ది
యో మహాజాతియై యుండవలయును. మన
తెనుఁగు భాషలోనిట్టి యర్థములున్నను,
కూరుండను నర్థమిచ్చునపుడు కన్నడము
లో 'మగ' అనియు, తమిళములో 'మగన్'
అనియు, కూతుండను నర్థమిచ్చునట్లనరవ
ములో 'మగల్' అనియు వ్యవహరింపఁబడు
చుండెనుగాని తెనుఁగుభాషలోఁగల పై నుడి
విన యర్థములున్నట్లు నాకుఁ దెలియరాదు.
భరతఖండములో "మగధ"దేశమని యొక
దేశము పురాతన ప్రసిద్ధిగల దొకటి గాని
పించుచున్నది. అదియైనను మగజాతినిబట్టి
'మగధ' యనిపేరు గాంచినట్టు గానుపించు
చున్నది. దేశమకంటెను బూర్వమున మగ
జాతి యున్నట్టు గానుపించుచున్నది. వారు
నాగరికులు, భాగ్యవంతులు, బలాధ్యులుగఁ
గనుపట్టుచున్నారు. వీ రార్యులందఱుమా యన్న
మొదట నార్యగణములోఁ జేరని వారుగ

నున్నారని వేదమువలనఁ దెలియుచున్నది.
త్రికాండశేష మనుకోశములో 'మాగధాః
కీకటాచుతాః' అనియున్నది. కాని కీకటదేశ
ము ఋగ్వేదమున నీక్రింది ఋక్కులో
వర్ణింపఁబడి యున్నది.

"కింతే కృష్ణంతి కీకటేషు గావో నావీరందుప్రహ సత
పంతి ఘర్మం ఆనోభర ప్రపగంధస్య వేదో వైశ్చ
శాఖం మఘవా న్రంధ యనః.

(బు. వే. మం. 3.౫3.౧౪.)

ఇందనార్యులదగు కీకటదేశము వర్ణింపఁ
బడినది. దీని తాత్పర్య మిట్లున్నది. "నీయా
వులు కీకటములోనేను చేయుచున్నవి; ఖివి
హవిస్సునకై పాలియ్యవు; అగ్నిని బ్రజ్జ్వలిం
పఁజేయవు; ప్రమగంధుని సంపద మూకుఁ దీసి
కొనిరమ్ము. ఓయింద్రా; నీచమనుష్యుని మా
స్వాధీనముచేయుము." ఇందు పేర్కొనఁబడిన
'కీకట ప్రమగంధ' శబ్దములు ముఖ్యములయి
నవి. విశ్వామిత్రుని తెగవారు ఇంద్రుని
గూర్చిచేసిన ప్రార్థనయిది. 'కింకృతాః, కిం
క్రియాభిః' అను శబ్దములయొక్క అపభ్రం
శమి కీకటశబ్దమైనదని నిఘంటుకారుండగు
యాస్కఁ డభిప్రాయపడినాడు. అనార్యులు
నివసించు ప్రదేశము కీకటమని యాస్కఁడు
చెప్పినాడు. వడ్డికొఱకు ధనమప్పిచ్చువాఁడు
మగంధుడనియు, మగంధశబ్ద మనలు మగంధ
శబ్దమనియు మన్-నాకు, గద-తిరుగవచ్చు
నది అనునర్థముగనుక తిరుగవచ్చునను నాస
తో మఱియొకనికి ధనమప్పిచ్చువాఁడు మంగ
దుండనియు, మగంధుని కుమారుఁడు లేక సంత
తివాఁడు ప్రమగంధుండనియు, యాస్కఁడు

తన నిరుక్తమునఁ జెప్పియుండెను. ఇంకొక
యర్థముగూడఁ జెప్పెను. ఈ ప్రమగందశబ్దము
ప్రమదకశబ్దమై యుండవచ్చుననియు, ప్రమ
దకుండన నీ ప్రపంచమునే శాశ్వతమని నమ్మి
తక్కినవానియందెంతమాత్రము విశ్వాసము
లేని నాస్తికుండని యర్థము చేసికొనవచ్చునని
గూడ వక్కాణించెను. (నిరుక్తము ౬-౩౨)
సాయనాచార్యులవారు తన భాష్యములో
నిరుక్తకారు ననుసరించి యర్థము వ్రాసెను.
ఆర్యకర్మయందు విశ్వాసములేక కేవలము
ప్రపంచవ్యామోహముననుండి వడ్డివ్యాపార
ముచేసెడు మగందుల కాటపట్టగు కీకటదేశ
మని తాత్పర్యము తేలుచున్నది. ఈ మగందు
లచే నివసింపబడు కీకటదేశము మహాభారత
కాలమునాటికి మగధదేశమై యుండవచ్చును.
వైదిక కర్మల నాచరించు వారిచే నాకాలమున
స్వర్గమునిచ్చు వైదిక కర్మలకంటె వడ్డివ్యాపార
ము మొదలగు కర్మలు నీచమైనకర్మలుగాఁ
దలంపఁ బడుచుండుటచేత నాకర్మలను జేయు
వారిని నీచులనుగాఁదలంచి వారివలన విశేష
బాధలు కలుగుచున్నందున వారిని స్వాధీను
లను గావించుటకై ప్రార్థనలు చేయఁబడుచుండె
ననుమాట వాస్తవము. అయ్యది ఆర్యానార్య
జాతిభేదమునకు సూచనగాదు. ఏమనఁగా మగ
జాతివారిలో మఘములను గావించి పూజ్య
తను గావించినవారిని 'మఘవాన్' అనిరి.
వైదిక దేవతలలో నొక్కఁడగు నింద్రుని
'మఘవాన్' అందురు. 'మఘః యాగోస్యా
స్తీతి మఘవాన్' యాగముగలవాడని యర్థ
ము. "మహ్యతే పూజ్యతేమఘవా" పూజింప

బడువాడు. "మహాపూజాయాం" మగవానికిటు
వంటి పూజార్థము తమిళ భాషలో లేకుం
డుటయు, తెనుగు భాషలో నుండుటయు
జూడ నీభేదము గన్పట్టఁ గలదు. మఱియు
నింకొక్క విశేషముగలదు. పై నుదాహరించిన
ముగ్ధేదమంత్రములో 'ఇంద్రుని' 'మఘవాన్'
అనిసంబోధించియుండెను. అప్పటి కింకను
వర్ణభేదమున్నట్లు గన్పట్టదు. మఘవాన్ శబ్ద
మునకు రెండర్థము లుండుటచేత యాగముల
మూలముననే పూజ్యతగలిగె ననునది తరు
వాతవచ్చిన యర్థము. తెనుగు భాషలో
మగవాడన రాజునకు శూరునకు గూడ సర్ధ
మేర్పడి యుండుటచేతను, మఘములు చేయు
టకు బూర్వమే పూజ్యత వహించియుండిన
వారని స్పష్టముకాగలదు. ఇదివఱకు అంద
శబ్దమునకు ఇంద్రశబ్దమునకు సంబంధమే
గొంత కనుబఱచి యన్నాను. ఇప్పుడు తెను
గుభాషలో పురుషవాచక పదమైన మగశబ్ద
మునకు మఘశబ్దమునకు సంబంధము చూపు
చున్నవాడను. బుద్ధిమంతులు సత్యమును
మాత్రము గ్రహింపవలసియుండును. ఆర్యా
నార్య శబ్దములు జాతిభేదములు గల్పించునవి
కావనియినావ్యాసము యొక్క ముఖ్యోద్దేశ
శము. 'మగవాడు, మగఁడు' అనుశబ్దములు
'మఘవాన్' శబ్దముయొక్క ప్రాచీనరూప
ములు. 'మఘవాన్' శబ్దమునుండి పుట్టినవి
కావని నాయభిప్రాయము. అయిన నింకను
బరిశోధించి తెలిసికొందము. జరాతుష్ట్రుల
జెండా అవెస్తా (ధర్మోవస్థానము) వేదము
నందు 'మగవాన్' లేక 'మఘవాన్' అనుశబ్ద

ము గన్పట్టుచున్నది. ¹ మఱియు 'హెరాడటస్' అనుచరిత్రకారుడు ప్రాచీన పారశీక దేశమునఁ బురోహితులను 'మగీ' లందురనియు, వారు పారస మీడుల తెగలకు సంబంధించినవారనియు వక్కాణించి యున్నాఁడు 'మార్టిన్ హాగ్' అనునాతఁడు 'అవెస్తా' గాథలలోని 'మఘవాన్' అనువాకే 'మగీ' లైయుందురని తలంచెనుగాని పెక్కండు అంగీకరించలేడు. ఈవిషయమును గూర్చి క్లిరి శేషలయిన సి. పి. టీలేగారు 'ఐరేనియనుల మతము' అని వ్రాసిన గ్రంథములోఁ జర్చించి యున్నారు. దీని భాషాంతరీకరణము జి. కె. నరిమన్ అనువారిచే 'ఇండియన్ అంటిక్వరీలో' ప్రకటింపఁబడినది. ² 'మఘవాన్' లేక 'మగవాన్' అనఁగా దమూఖులైన గొప్ప భువులని యర్థము చెప్పచున్నారు. బాబిలోన్, అస్సీరియా, దేశములలో (మగీ—మగా)లను వారికి మాంత్రికులని యర్థము. క్రైస్తవ వేదమగు బైబిలులోని 'జరిమియ' అను గ్రంథములో 'నెబూచెడ్నెజ్జర్' అను బాబిలోని యారాజు "యహూదీ (జుదియా—యదుదేశము)" దేశముపై దండెత్తిపోయినపుడు 'Rab-Mag' (రబ్-మగ్) అనువాడు వెంబడించుచుండెనని చెప్పఁబడియుండుటచేత నాతని మగీ లేక మగాలలోనివాఁడ గాండఁబిప్రాయపడుచున్నారు గాని యతఁడు బాబిలోను రాజయొక్క సామంత ప్రభువనియె

హిబ్రూ గ్రంథకర్తలయొక్క యభిప్రాయ మని టీలేగారు వ్రాసియున్నారు. అతఁడు మగీలకథి నాధుఁడయైనయెడల నతఁడు మీడియానుండి బాబిలోను బ్రవేశించియుండవలయును. అట్లు కాదని తోచుచున్నదని వ్రాసివారు. సుమ్మేరియనుల భాషలో 'మగ' శబ్దమునకు 'గొప్ప' అనియు, 'శక్తిగల' అనియు 'ప్రకాశ'మనియు 'ప్రభువనియు' నర్థములుగలవనియు నర్థముగలదే కాని పురోహితుఁడని మాంత్రికుఁడని యర్థములేదని టీలేగారు వ్రాసియున్నారు. కాని 'మగ' శబ్దము రెండర్థము లోను వాడఁబడియున్నది. ఒకటి చెడ్డది. రెండవది మంచిది. పూర్వకాలమున దేవతలకు గురువులుగా నుండు 'మగీ' లేక మగాలను వారు స్వసంఘములపై వారికుండు మాంత్రికశక్తులనుజూపి యకార్యకరణములు చేయువాకుగ నుండిరని తేలుచున్నది. అందువలన మగవారిలోనే రెండు శాఖ లేర్పడినవి. ఆకాలమున మగజాతి వారిలోని గురువులిట్టి కార్యములు చేయుచుండుటచేత వీరి సంఘగురువులని పేరుపెట్టి యన హోయలయిన ప్రజలు దూషించి యుండరు. వీరవలంబించిన దురాచారము మూలముననే యాకాలమున వైదికకర్మలచేయువారిలో భేదములుదయించియుండును. మగజాతివారొకప్పుడు మహోత్సవమైనదశ ననుభవించినవారగుట సీశ్వయము. అట్లు కానియెడల మగ శబ్దముతో సంబంధించిన Magnate, Magni-

1. In the Gathas, however, in some places the magvans are mentioned in whom Martin Haug saw the magians that were to be and whom he attempted to bring into rapport with maga, which is repeatedly met with. This view is now surrendered by all scholars.

2. The Indian Antiquary Vol XXXIV-1905 P. 60

ude, Magnanimity, Majesty శబ్దములు భాషలోనికి వచ్చియుండవు.

ఓ చదువరులారా! పరిశోధకులారా!! మీ కొక్కప్రార్థనము గావించుకొనుచున్నాడను. దయతో జిత్తుంపుడు.

తెనుగుభాషలో 'మగ' శబ్దమునకు గల యర్థములే సుమేరియనుల భాషలోగల 'మగ' శబ్దమునకుండినవని చెప్పబడియుండుట చేత వారికిని ప్రాచీనాంధ్రులకు నేమైన సంబంధముండునేమో మనము విచారింపవలసి యుండును. ఉండినయెడ వారు భరతఖండమునకు వచ్చినవారో లేక భరతఖండమునుండి 'సుమ్మెరియా' రాష్ట్రమునకు' బోయినవారో తరువాత విచారించుకొందము. మన మహాభారతములో మేరువున కుత్తరభాగమునఁ గ్రొంచ ద్వీపము గలదనియు, అందు క్రొంచపర్వతము గలదనియు, దానికి సమీపమునఁ గుశలదేశమున్నదనియు, దానికిఁ జేరి దిగువున మనోనుగ దేశమున్నదనియు, దానికిఁ జేరి దిగువ నుష్ణ (ఉత్తర) దేశ మున్నదనియు, దానికిఁ జేరి దిగువ ప్రావరక దేశమున్నదనియు, దానికిఁ జేరి దిగువ అంధకార దేశ మున్నదనియు నీ క్రిందిశ్లోకములలోఁ జెప్పబడియున్నది.

శ్లో. క్రొంచస్య కుశలో దేశో వా మనస్య మనోనుగః మనోనుగాత్పరశ్చోష్ణో దేశః కరుకులోద్భవః.

శ్లో. ఉష్ణోత్తరః ప్రావరకః ప్రావారాదాంధ కారకః అంధకారక దేశాత్తు మని దేశః పరః స్యుతే.

అంధకార దేశమునకు దిగువఁ జేరి ముని దేశ మున్నదనికూడఁ జెప్పబడి యుండెను. (మ. భా. భీష్మ. ప. భూమిఖండము. అ. ౧౨.)

మై వ క్కణింపఁబడినవానిలోఁ గుశలదేశమె కృష్ణ దేశమనియు, ఉష్ణ దేశముఁ ఉత్తర దేశమనియు, (Ushuns or Ugurs) అంధకార దేశమె అంధ దేశమనియుఁ దలంచుట కవకాశము గలదు. ఉష్ణ దేశములోని ప్రజలును ఉత్తరులని యెట్లు తెలిసికొనుచున్నామో, అంధకారదేశములోని ప్రజలును అంధులని తెలిసికొనవలసి యుండును. ఈ దేశములన్నియు, చరిత్రకారులచే 'సుమ్మెరియా' రాష్ట్రమని యే ప్రదేశమునకుఁ బేరుపెట్టబడెనో యా ప్రదేశము నందే యుండుటచేతను, పైనిచెప్పిన 'మగ' శబ్ద సంబంధముచేతను మన ప్రాచీనులకు నాసుమ్మెరియనులకు గొప్ప సంబంధమున్నట్లు గన్నట్లు చున్నది. ఈ సుమేరియనులు, ప్రాచీన పారశీక పార్థియా, మీడియాలను జయించి వాని మీదుగాఁ బోయి బాబిలోన్ అస్సిరియా రాజ్యములను జయించి యచ్చట 'కీష్' రాజ్యములను స్థాపించినటుల చరిత్రమున వలనఁ దెలియుచున్నది. మనయింద్రుడు ఋగ్వేదమంత్రములలోఁ బెక్కులు దూర ప్రయాణములు గావించినటులు గనుపట్టుచున్నది. దీనికి నిదర్శనముగా యాస్మి టీసునదీ తీరమున Baghaz-Keui (బఘాజ్-కీయు యి) అను ప్రదేశమునఁ గనుగొనఁబడిన యొక శాసనములో మిత్తాణిదేశ ప్రభువుచే జేయబడిన యొక సంధి పత్రమున 'ఇంద్రుడు, వరుణుడు, మిత్రుడు, నాసత్యుడు' సాక్షులుగా నుదాహరింపఁబడి యుండుటచేతను, ఈ శాసనము క్రీ. శ. పూర్వము ఐదువేనవ శతాబ్దిలోనిదిగా బరిశోధకులచే నిర్ణయింపఁబడి యుండుట చేతను, జరాతుష్త్రులు తమవేద

ములో 'ఇద్దని అద్దనిగ' వక్కాణించి
దయ్యముగ భావించి యుండుటవేతను, మన
కను వారికి నత్యంత ప్రాచీనకాలముననే,
యెక్కువ సంబంధములు గలిగి యున్నట్లు
గన్పట్టుచున్నది. ఈనాగరికతలు కన్నిటికి
మూలస్థానము మన హిందూదేశమే యని
తోచుచున్నది. అనగా నీజాతులన్నియు
మొదట మన దేశమునుండియే యాస్వర్గభూ
ములకుఁబోయియారాజ్యములను స్థాపించినట్లు

నొకటిలికొనుచున్నాము. దీని యాధార్య
మునుగ్రహించుటకు మనకు సాధనములు దొ
రకుచ్చువి. శ్రీవేంకటరంగయ్యగారివంటివా
రాంధ్రజాతులవారి పూర్వచరిత్రమును దెలిసి
కొనఁ గోరుదురేని వారు పరిశోధింపవలసినది
శ్రీనాథుని భీమేశ్వరపురాణముగాదు. పైని
నేను పేర్కొనిన విషయములను బరిశోధింప
వలయును. అంధపురాణ మని తెలియక
యెదో ప్రసంగించుటకాదు.

ఎచటి కేగితిరి?

కె. అన్నంరాజశర్మ గారు

అమ్మ నాయనలార! మీ రరిగి నట్టి
దేశమెయ్యెదియో నాకుఁ దెలియరామి
పనంకులమైన ప్రపంచ మందె.

హేయకాయంబు నింకను మోయుచుంటి.

కలువపూతెక్కల హిమంబు గారువేళ,
అమృతరసలిప్తమైన పూర్వాబ్ధి మీరు
జలదనాకను గూర్చుండి, చనెదరంచు
గాంచుచుందును బాష్పముల్ కనులదొరగ.

కారు మబ్బులు నిండిన కాశరాత్రి,
మేఘపక్షిని ఛేదించు మించులందు
గానవచ్చెదో యని కనుల విచ్చి,
కాంచుచుందు విహాయనీ గహ్వరమును!

బాహ్య దృష్టికి గనరాని పరమభూమి
నెందు వసియించుచుంటిరో యెఱుంగఁగాని
సుతుండనై పుట్టి ఋణమును సుతృయైన
బాపికొననైతి మీరలు బ్రతికి యుండు.

భౌతికజగం బసహ్యమై ప్రాణశల్య
మగుచు దోచెను మీరు లేనంతనాకు
కర్మతంత్రుల బంధనాగారమందు
నిలువనేటికి దివి మిమ్ము, గలిసికొనక

రమ్మరమ్మని విజనలోకమ్మునుండి
వీనులం గూరుకేకల వినియె నేను
రేయి బవలును జీవనిశ్రేణి నెక్కి
వచ్చుచున్నాను వంతలవరద దాటి.

భావవీధిని మీవ్యక్తి ప్రతిఫలింప
చెప్పరాని విరాగఁపు చింతతోడ
జాటు కన్నీటి ధారలన్ సరులఁగూర్చి
పంచి యిచ్చుచు నుందునే ప్రణయవిధిని.

ప్రకృతి జీవితనాటక భాగమెల్ల
విరతి యొనరించి నన్నొటి, విడిచి చూసిన
నాటనుండియు మిమ్ము స్వప్నములఁగాంచి
సతము దుగళింపు శ్లోకముల్ చదువుచుందు.

“మల్లెపువ్వులు”

పంతులు శ్రీకృష్ణారావు గారి విగ్రహమును ప్రార్థించుచు
 శ్రీమద్భక్తజ్ఞులైన ఆంధ్రకు శ్రీయుత
 దేవారాజుగారు సత్ సమర్పణ కరిగించుచుం నాయునుగారు

పద్మయ్యరెడ్డిగారి అగ్రముద్రాపత్రము
 చిరమయితి చిరకామేశ్వరరావు పంతులుగారు
 19. 12. 19. 19. 19. 19.

పరపతి సంఘములు లేక 'బ్యాంకులు'

అవి చేయగల్గు పనులు

రంగనాయకులు (జి. యి. పి) ఆక్స్‌ఫర్డ్ సి. యన్. డబ్ల్యు.

మన దేశమునందు పరపతిసంఘము లనగా కోపరేటివు బ్యాంకులని సామాన్యముగా ప్రజలు తెలుతురు. 'కోపరేటివు' బ్యాంకు లనగా, సహకారపరపతిసంఘములని యర్థము వచ్చుననియు, ప్రస్తుతము ప్రభుత్వముచే స్థాపించబడి, కోపరేటివురీష్ట్రాయి, అసిస్టెంటు రిజిస్ట్రారుల యాజమాన్యముద్వారా సాగించబడు 'కోపరేటివు బ్యాంకులు' సహకారపరపతిసంఘములుగాని, పరపతిసంఘములు కావు. బ్యాంకు లనగా పరపతిసంఘములు; పరపతియనగా నమ్మకముచే కల్లు విలువ. ఒకమనిషి కెక్కువ పరపతి యొక్కచోట నున్నదనగా ఆమనివయం దితరప్రజలయం దాప్రదేశమున యెక్కువ నమ్మకము కలవనియు, అందుచే నతనికి, అప్పుకల్లుట, అతనిసహజబాంధి యతనిహామీపై యప్పు గోరువారికి యప్పుకల్లుట సాధ్యమనియు తెలియవలయును. ఆమనిషికి ఆప్రదేశమున పదివేల రూపాయల పరపతి యున్నదనగా, అతనికి పదివేలరూపాయలవరకప్పు అచోట దొరుకుననియు, అంతకంటె హెచ్చుగా యప్పుదొరుకుట కష్టమనియు యర్థము. కనుక, మనము పరపతి యనుమాటను రెండువిధములుగా, ఇంగ్లీషునందున్న 'Credit' అను మాటను వారెట్లుపయోగింతురో యటలనే యుపయోగింతుమనియు, పరపతిసంఘములు లేక బ్యాంకుల గూర్చి విచారించునప్పు డొక్కయర్థమునే యెల్లప్పు డుపయోగింపవలయుననియు తెలియవలయు. ఒక్కయర్థము 'పరపతి' యనగా నమ్మకము. రెండవయర్థము, ఆర్థికసంపద ననుసరించి, ఆనమ్మకముద్వారా గల్లు విలువ. ఒకమనిషిని మంచివాడనియు, ఇతరులపేరు కోరువాడనియు, అమితానుభవముకలవా

డనియు యెరింగినను, అతనికి వ్యాపారము తెలియదనియు, అతనికి ధనము ఖర్చిడుట తెలియననియు తెలిసినచో, అతనికి 'పరపతి' యాప్రదేశమున గలదని మొదటి యర్థముప్రకారము తెల్పవచ్చు. మరొకమనిషి, తీసుకున్న యప్పు తిరిగి సరిగా యిచ్చుననియు కొంతయాప్తిగగ్గి, జయప్రథముగా వ్యాపారము చేయగలడనియు తెలియవచ్చుచో, ఇతరులాతని కప్పునిచ్చుట కంగీకరింపుచో, అతని కచ్చట రెండవయర్థముద్వారా పరపతి యున్నదని చెప్పవచ్చు.

కనుక రెండవయర్థానుసారమే మనమిచ్చట 'పరపతి' యనుమాట నుపయోగించు చున్నారమనియు, అట్టిపరపతి కగ్గినవారికి 'పరపతి' నిచ్చు సంస్థలే బ్యాంకులు లేక పరపతిసంఘములనియు తెల్లము. ఇచ్చటగూడ నొక విషయము గ్రహించవలయు. పైన తెల్పినటుల నొక మనుష్యున కొక ప్రదేశమునందు కొంత మొత్తము, అప్పుద్వారా లేపుటకై కైకొలదు. ప్రస్తుత మింత లేపగలడను సాధారణమయ్యక మెగాని, గట్టిగా, లేపగలడా లేదా యను ప్రశ్న వచ్చుచో దృఢముగు సమాధానము చెప్ప లేకపోవచ్చు. అట్టిప్రశ్నకు సమాధానము నిచ్చుటకు 'పరపతిసంఘము' ద్వారా సాధ్యమగు. కనుక పరపతిసంఘ మిచ్చు 'పరపతి' అనుమాటనకుండు పరపతిపై సాధారణతయుండు, కనుక 'పరపతి' యనుమాటకు వచ్చు సూడార్థముల నెప్పుడు ముందుంచుకొని, 'నమ్మకము' అను మొదటి యర్థమును వేరుగా వంచి, నమ్మకముచే గల్లువిలువ' యను రెండవయర్థమును, నమ్మకముచే గల్లు విలువయొక్క పరిమితి యను మూడవయర్థమును, మనప్రస్తుతవిషయమున కుపయోగించునని గ్రహించవల

యును కాన, 'బ్యాంకులు లేక' పరపతిసంఘములు చేయుపని యేమి? అసలు పరపతి సంఘము లేదే? యను ప్రశ్నలకే ప్రశ్నలు కలవు? ఇతరులకు పరపతి నిచ్చునని పరపతి సంఘములు లేక బ్యాంకులు; ప్రజలకు 'పరపతి' యొట్టులుండునో యట్లులేనే, పరపతిసంఘములకు లేక బ్యాంకులకుమాడ 'పరపతి' యుండుగదా! బ్యాంకు కిచ్చిన ధనమెచ్చటకు పోదనియు, భద్రముగ నుండుననియు, అడిగినప్పుడు తిరిగిచ్చుననియు కల్లనమృతము, బ్యాంకు కున్న 'పరపతి' కనుక బ్యాంకుచేయుపని ఇతరులకు పరపతి నిచ్చుట, ఇతరులవద్దనుండి పరపతిబొందుట' లేక ఇతరుల కప్పు నిచ్చుట, ఇతరులనుండి యప్పుకొనుట. బ్యాంకు యనగా అప్పు లిచ్చి పుచ్చుకొనుటతో వ్యాపారము చేయు సంస్థయని పైన తెన్నినదానిబట్టి తెలియుచున్నది. 1 పరపతిసంఘములు సహకారపరపతిసంఘములు కావు. 2 'పరపతి'యను మాటకు చూడదగ్గములు కలవు. (అ) నమ్మకము. (ఆ) నమ్మకముచే కల్గి విలువ (ఇ) నమ్మకముచే కల్గి విలువయొక్క పరిమితి. 3 ఇతరులకు పరపతి నిచ్చునని బ్యాంకులు 4 బ్యాంకులు చేయు ఇతరులకు పరపతినిచ్చి, ఇతరులనుండి పరపతి నొంది బ్యాంకు యనగా అప్పు లిచ్చి పుచ్చుకొనుటతో వ్యాపారముచేయు సంస్థయనియు నర్థమే.

మనదేశమునం దిట్టిసంస్థలు ప్రస్తుతపుబ్యాంకులకు మించి ప్రత్యేకముగా నున్నవా? సంస్థలు' లేవు కాని, ఆబ్యాంకులపనినే నెరవేర్చు ప్రజలనేకులున్నారు. మార్కెట్టు గుజరాతు, హైదరాబాదునుండిచ్చి, తెల్ల జిల్లాలయందు తమలక్షలకొలిది ధనము నప్పులకిచ్చుచు, అమితధనము సంపాదించుచున్నారు. మనకోమట్లు, తమ ధన మప్పుల కిడి ధనము బొందుచున్నారు. మన కమ్మవారు, రెడ్లు, వెలమ, తెలగవారు, కొందరు బ్రాహ్మణులు, వీరియందు చాలమంది యప్పుల నిచ్చుచు, అధిక ధనము గణించుచుండుట సంప్రదాయసిద్ధముగ వచ్చుచున్నది. సాహేబు షాహుకారులు, బాకీ లిచ్చి ధనముచేయుచున్నారు. ఇటుల సంఘమునందున్న యన్నిభాగములవారియందు, అప్పుల కిచ్చువారి గాంచుచున్నారము. కాని, పైన మనము పేర్కొన్న 'సంస్థలు'గా వీరిలో నెచ్చటను పరపతిసంఘములు బయటచేరి వచ్చుటంతగా లేదు. తరువాత, ఇటుల నప్పులిచ్చువారందరు, ఇతరుల

వద్ద నివ్వడప్పు డప్పుల తెచ్చుచుండుట సాధారణముగా జరుగుచునేయున్నది. తామెవ్వరి కెంత యప్పులో యున్నది, తమకితరులెంత యప్పుల నివ్వవలసియున్నది తెక్కించుట ప్రతిషాహుకారున కనుదినానుభవమే! ఒకలక్షాధికారు డుండుచో, ఆత డప్పుల కిచ్చు ధనము, ఆ'లక్ష'వరకే పరిమితిబొందియుండు. ఆతనికి, ఆలక్షవరకే, ఇతరులప్పుల నిచ్చుట కివ్వ ధైర్యము చేయుదురు. కాని సాధారణముగా, ఆతడెప్పుడు, ఏబదివేలకంటె నప్పులందు తన ధన ముంచుడు. మిగత యేబదివేలను భూములు, గృహములు, సాములు, స్థలములం దిడును. ఆతని కప్పుల నిడువారు, ఆతనికి రావలసిన ధనముపై సాధారణముగా నమ్మకముంచరు. కాని యాతని స్థిరాస్తిపై నమ్మకము గగ్గియుండి, షుమారు ముప్పదివేలకంటె యెక్కువనప్పుల నీయ సాహసించరు. ఇట్లుచుచే, తమకున్న ధనమునంతను అంతకు మించియు, అప్పులకిచ్చు ఆసాము లుండుట లేదనిగాని, తమకున్న పూర్తియాస్తికంటె యధికముగా యితరులవద్ద ధన మప్పుల బొందుచుండులేదనిగాని చెప్పుటకు వీలులేదు. మన దేశమునందు, ఏషాహుకారున కెంతధనమున్నదను విషయము, జనవాడుక, షాహుకారులందు గల పలుకుబడి ననుసరించి యాధారపడియుండుగాని, ఆషాహుకారున కసలున్నధనముపై గా దేర్పడునది. అందువలన, కొంతమంది షాహుకారులకున్న ధనముకంటె తక్కువ వాడుక పుట్టును. మరికొంతమంది కున్నధనముకంటె హెచ్చువాడుక పుట్టును. కొంతమంది షాహుకారులు విజయము వ్యాపారము బొందుచున్నను, నష్టముబొందుచున్నారను వాడుక కల్గును. మరికొంత మంది షాహుకారులు నష్టము బొందుచున్నను, లాభ మొందుచున్నారను వాడుక పుట్టు. ఇందువలన, కొందరు షాహుకారులు తమకున్న ధనముకంటె హెచ్చుధనముతో అప్పులనిచ్చుచు, అప్పులగొను వ్యాపారముచేసి త్వరితముగ అధికధనవతులగుటయు, మరికొందరు షాహుకారులు తమకున్న ధనముకంటె తక్కువధనముతో నట్టివ్యాపారము చేసి హెచ్చుగా సంపాదించ లేకుండుటయు చూచుచున్నారము. కొందరు షాహుకారు లిట్టి 'వాడుక'పై యాధారపడి, హెచ్చుధనముల నప్పుగొని, పరదేశముల కురుకుటయు, మరికొందరు వ్యాపారమున నవజయమంది అప్పుల నిచ్చిన వారి, వారి

వ్వారా వారి కప్పుల నిచ్చినవారిని 'దివాలా' యందుంచి బ్యాంక్ క్రాప్ టీ కోర్టునకు వెళ్ళమంటుంటే జరుగుచున్నది. ఒకప్పుడు శిస్తులు గోరు ప్రభుత్వోద్యోగులు పీడాకరులై, శిస్తులధికముగనున్న, తమకున్న ధనముకంటె తక్కువవారమని తెచ్చి, వాడుకబుట్టించుట జరుగుచుండు. కొన్ని ప్రదేశములందు మరొకప్పుడు 'షాహుకారు' అనిపించుకొని గౌరవము బొందవలయునను యాశతో, ఉన్న ధనముకంటె, హెచ్చుగా గలవారమని వాడుక కొన్ని ప్రదేశములందు బుట్టించుటయు సంభవించు. ఇటుల అప్పుల నిచ్చి, అప్పుల పుచ్చుకొను వ్యాపారము దేశమందంతట; చాలమందిచే నడుపబడుచున్నది. ప్రతిగ్రామమున యిట్టి షాహుకారులున్నారు. ఎల్లకాలములందు యీ వ్యాపారము సాగుచున్నది. బ్యాంకులు లేక పరపతిసంఘముల నడుపువారి 'షాహుకారు'లనుట మంచిది. పైన జూచినటుల 'షాహుకారులు' బ్యాంకులు చేయు పనినే చేయుచున్నారు. కొన్ని భేదములు కలవు. మన షాహుకారులు, అప్పుల నిచ్చి పుచ్చుకొను వ్యాపారమున కనుబంధముగా యితరపనులు చేయుచున్నారు. మరికొందరు షాహుకారులు, ఇతరపనుల కనుబంధముగా అప్పులనిచ్చి పుచ్చుకొను వ్యాపారము చేయుచున్నారు. మనశరాత్రి హైదరాబాదు మార్వాడీలు, వడ్డీవ్యాపారము చేయుచుండుట యేకాక, వారిలో కొందరు గుడ్డల వ్యాపారము, మరికొందరు బంగారు వెండి రాగి యాదిగాగల లోహములందు వ్యాపారము, మరికొందరు మిఠాయిదుకాణ వ్యాపారము చేయుచున్నారని మన మెరుంగుదుము. మన కోమట్లు వడ్డీ వ్యాపారము చేయుటయేగాక, పొగాకు, మిర్చి, పసుపు, ఖాయిదా వ్యాపారము, అమ్ముట కొనుట వ్యాపార మీషన్లువులు వడ్లు వస్త్రములు లోహములు సకల ధనధాన్యములందు వ్యాపారము చేయుచుండుట ప్రతిచోటను చూచుచున్నారము. మనరైతులందును కొందరు 'వడ్డీవ్యాపారము'న కనుబంధముగా కొంత వ్యవసాయపుపనిని, మరికొందరురైతులవ్యవసాయపుపని కనుబంధముగా 'వడ్డీ' వ్యాపారమును చేయుచున్నారు. అటులనే మనమహమ్మదీయ షాహుకారులు, 'వడ్డీ' వ్యాపారముతో బాటు తోళ్ల గుడ్డల కంచరవ్యాపారముల చేయుచున్నారు. కనుక, ఇంగ్లీషు యార్థికశాస్త్ర

పండితు లిదివరకు తలంచుచున్నట్లు, మనబ్యాంకరులు లేక షాహుకారులు, ఇతర 'పనుల' జేయుచు 'వడ్డీ' వ్యాపారము చేయుచున్నారనిగాని, మన బ్యాంకరులు లేక షాహుకారులు 'వడ్డీ' వ్యాపారము చేయుచున్నారన్న, అప్పుల నిచ్చువారేగాని అప్పుల పుచ్చుకొను వారు కారనికాని భావించట తప్పు. అట్లని, మన షాహుకారులని పిలువబడువారందరు 'నిజముగా' అప్పుల నిచ్చి పుచ్చుకొనువారని తలంచటగాని, 'వడ్డీవ్యాపారము' చేయుటయే ప్రధానవృత్తిగా గొనువారనిగాని తలంచట తప్పు. కనుక యిచ్చటకా తగ్గమగ్గ, ఈమాటల తంటాలను వదలితము. 'షాహుకారు'లను తరగతియందు, వర్తకులు, ఖాయిదాదారులు, వడ్డీవ్యాపారులు వచ్చుచున్నారుగాన, ఎప్పుడేయేవారి మనము తలంచుచున్నది ప్రత్యేకముగా తెలుపకున్న, అర్థముచేసుకొనుట చాల కష్టము. కాన, మన ప్రస్తుతవిషయమునకు సంబంధించినవారినందరి, అనగా, అప్పుల నిచ్చి పుచ్చుకొనువారి నందరిని 'వడ్డీవ్యాపారు'లని పిలువము, అమాటనే పరపతిసంఘ ప్రపంచమున వాడుట మేలని హెచ్చరించుచున్నాను. తరువాత, ప్రధమముననే 'అ' నిచ్చి పుచ్చుకొనుటలో గల ద్వంద్వపద్ధతి బాగుగఁగ పెట్టిననేగాని విషయము బోధపడదని 'అప్పుల నిచ్చి పుచ్చుకొను వ్యాపారము'ని పిలువఁ బ్రారంభించితి. ఇప్పటికావ్యాపారపుపద్ధతిగ్రాహ్యముగగాన, అవ్యాపారమునేయే వ్యాపారపుమాటచే మనప్రజలు పిలుతుకో, అట్టి వడ్డీవ్యాపార మను పదముచే పిలువ ప్రారంభించినగును. సాధ్యముగఁగతవరకు, క్రొత్తపదముల సృజించుటకంటె, సహజముగా వ్యాపారులుపయోగించు పదములనే, తగు జాగ్రత్తతో, ఆర్థికప్రపంచమున వాడుట, ఆర్థికశాస్త్రజ్ఞుల ధర్మము 1. అప్పుల నిచ్చి పుచ్చుకొనువారు, షాహుకారులం దొకతరగతికి జేసిన 'వడ్డీవ్యాపారులు' 2. అప్పుల నిచ్చి పుచ్చుకొనువ్యాపారము 'వడ్డీవ్యాపారము' 3. బ్యాంకరు లనగా, 'వడ్డీవ్యాపారులు' 4. బ్యాంకింగు యనగా వడ్డీవ్యాపారము 5. మర్చంటు లనగా వ్యాపారులు 6. కమీషనర్లు అనగా ఖాయిదాదారులు.

ఇంతవరకు మనదేశమునందిదివరకే, దేశమునందంతట, బ్యాంకింగు జరుగుచున్నదనియు, బ్యాంకరులున్నా

రనియు, బ్యాంకు లున్నవనియు, లేక వడ్డీవ్యాపారము జరుగుచున్నదనియు, వడ్డీవ్యాపారులన్నారనియు, ఆ పప్పుల నిచ్చి పుచ్చుకొను, వడ్డీవ్యాపారము చేయు ఖజానా లున్నవనియు తెల్లము. కనుక, బ్యాంకింగు లేక వడ్డీవ్యాపార మింగ్గి ఘహారు మనమధ్య పెట్టుచున్నారని గాని బ్యాంకింగు లేక వడ్డీవ్యాపారము యూరపియనుదేశపు వ్యాపారముగాన. మనము అవలంబించరాదనికాని చెప్పట, కలందుట వెర్రి.

ఐనచో మన బ్యాంకింగుకులేక మనవడ్డీవ్యాపారమునకు ఇంగ్లీషువారి 'బ్యాంకింగు' భేదమేమి? మనవడ్డీ వ్యాపారము చాల బాల్యస్థయందున్నది. అందువలన మనవాణిజ్యాభివృద్ధికి సహాయభూతముగ తగినంతగ నుండుట లేదని చెప్పటలో యర్థమేమి? ఎందులకు సహకారపరపతిసంఘముల స్థాపించుచున్నారను? అను ప్రశ్నల వచ్చువ్యాసములందు విచారించెము. ప్రస్తుత మిచ్చుట బ్యాంకింగు లేక వడ్డీవ్యాపారము ప్రస్తుతవాణిజ్యపుద్ధి యందు యెట్లుండవలయు నను విషయము మాత్రము గుంచబడు.

పై ప్రశ్నగూర్చి యాలోచించుటకు ముందు, బ్యాంకులు లేక పరపతి సంఘములు చేయగల్గుపనులను తెలుసుకొనవలయును. మొదటిపని(Credit giving) పరపతి నిచ్చుట. రెండవపని:(Deposits)పరపతిగొనుట: మన దేశమునందు రెండవపని మొదట ప్రారంభముకావలసి యున్నది. ఇంగ్లండుదేశమునందు ఇతరవాగరికత బొందినదేశములందు పరపతి నిచ్చుట పరపతిసంఘముల ప్రథమ ప్రధాన కార్యముగ నుండుచున్నది. ఆదేశములందు, ప్రత్యేకముగా, ఇంగ్లండు, అమెరికాదేశములందు ప్రతివాడు తనధనమును పరపతిసంఘమునందుంచును. తనకు ప్రస్తుత మక్కరలేనిధనమును, రెండువిధములుగా వడ్డీ కిచ్చును. ఒకటి జాయంటు స్టాకు కంపెనీలయొక్క షేరు పట్టాలగునుటయందు కొంతధనము వడ్డీ కిచ్చును. రెండు బ్యాంకులులేక, పరపతిసంఘములందు(Fixed deposits) లేక మనవాడుక ననుసరించి, వడ్డీకి కొంతధనము బెట్టును. దినదినమునకు వాడుక చేయవలసిన ధనము, వారము వారమునకు ఖర్చుపడు ధనమును, మనవారు చేతిలోని ధనము నుదానిని, పరపతిసంఘములందు, (Current Deposits)

తన వట్టెలోని ధనముగా నుంచును. ఇటుల, ప్రజల యందు ధనేకుల ధనము; వడ్డీకొరకై గాని, పెట్టెలోని ధనముగా నుండుటకుగాని, పరపతిసంఘములందు, అను దినము పెట్టబడుచుండు. ఈధనముయొక్క విలువ; ఈ వ్యాసము చివరపెట్టినప్పటి గాంచిన తెలియును. ప్రతివర్తకుడు, తనకాదినము వచ్చిన ధనమును, పరపతిసంఘమునందు పెట్టును. ప్రతిదుకాణదారుడు తనగల్గొనెట్లెను పరపతిసంఘమునందు ప్రతిదినము ఖాళీచేయును. ప్రతిపనివాడు తనవారపుజీతమునందు కొంతభాగమును పరపతిసంఘమునందుంచు. ప్రతియజమాని ప్రతికార్యగార పుటధికారి; తనధనము పరపతిసంఘమునందు బెట్టు. ఏయింటియందు వాల్లయిడుదినములకు కావలసిన ధనము కంటే హెచ్చుధనముండదు. పనివారియిండ్లలో తప్పతైతులు వ్యాపారులు, ఖాయిదాదారులు, ప్రభుత్వోద్యోగులు, ఇతరచిల్లర జీతముల కుండువారు, దుకాణదారులు, స్త్రీలు, పురుషు లిట్లునదినము తమతమధనము పరపతిసంఘములందుంచుచున్నారు. ఖర్చిడవలసినచ్చినప్పుడెల్ల, పరపతి సంఘమునకు నెల్ల, ధనముతెచ్చి, ధనముగోరు వ్యాపారులు, లేక, దుకాణదారులు, ఇతరుల కివ్వవలసిన యగత్యములేదు సరిగదా, అటుల చేయరు. ధనముగోరువారికి తమబ్యాంకు లేక పరపతి సంఘముయొక్క 'చెక్కు' ధనముగోరు రకీదుపై చెల్లింపవలసినధనము మొత్తము, ఎవరికి చెల్లింపవలసినది తెల్పుచు దస్తావజెట్టి ఆరకీదు 'లేక' చెక్కునాయా ప్రజల కిత్తురు. ఆప్రజలు, ఆ చెక్కు తమకువద్దు, ధనమాయమని, చెక్కునిచ్చువారి నెరుంగునో కోరరు. అంత చెక్కులనుబొందిన ప్రజలు, సాధారణముగా, వానినితమతమపరపతిసంఘములందు దిత్తురు. ఆపరపతిసంఘములు, సీపరపతిసంఘముపై వ్రాయబడినచో యీ చెక్కులు, ఆపరపతిసంఘమున కీ చెక్కుల నిచ్చి ధనము తెచ్చి, తమసభ్యుల లెఖ్యలందు బెట్టి వారికి కావలసినప్పుడుధనమిచ్చెదరు. ఇటుల, ధనముపయోగించుట తగ్గింది, చెక్కులద్వారా పరస్పరముగా ధనము జెల్లించుకొనుచు, తమధనమునంతను, పరపతిసంఘములందు బెట్టుచుదురు. ఇందువలన రెండులాభములు కల్గుచున్నవి. (అ)ప్రతివారు తమతమయిండ్లయందు తమధనము తమపెట్టెలయందు భద్రముగదాచిపెట్టుకొనవలసినయగత్యము

పోవుచున్నది. ధనికులు, అప్పుడు దొంగలువత్తురొచ్చును, దీక్షములు పెట్టుకొని, గుండెలు దడదడకొట్టుకొనుచుండు సరిగా నిమరపోక, హాయిగ రొమ్ముపై చేయివేసుకొని సుఖపడ నోమునోమకొనక నానావస్థలు మనవారు పడు చున్నట్లు వారు పడుటలేదు. మన దేశములోవలె, ఇనుప పెట్టెల వ్యాపార మంతవృద్ధిగాయాయా దేశములందు లేదు. ఏలనన, ప్రజల కాపెట్టె లనవసరము. కంతలువేసి, ఇంటి లోని వారి తలల పగులగొట్టి, కన్నములు పడకటిండ్లలో వేసి, ఇనుప పెట్టెల పగులగొట్టి దొంగిలించి, సహాయము చేసిన దేవతలకు కొల్వులుగొల్పి తందనాలెక్కు వేలకొలది దొంగలు మనదేశములోవలె నచ్చట లేరు. ఇనుపపెట్టెలవలె, కిటికీలులేకుండా, కొన్నియున్నను, పిల్లిరాలేనంత చిన్నవిగ, ఒకవేళ పెద్దకిటికీలున్నను, ఇనుపకడ్డలతో బంధించుట, గట్టిగోడల, పెద్దరాయి, లేక, కోరుకొండ రాళ్లతో కట్టించుట, గట్టిసర్పాజాల నేర్పరచి, తలలు బ్రదలుచేయు, ఇనుప, ఇత్తడిసబ్బుల తలుపులంతటపెట్టి ప్రహరీగోడయందమంత పోవునట్లు అద్దపు వెంకుల నెత్తిపై గుచ్చి, అమితధనము మనమున్నదాగా వెచ్చించుచున్నట్లు వారు వ్యయపెట్టుటలేదు.

ఇంగ్లండుదేశమున యిటుల దొంగిలించుచున్నను దొరకు ధనము తక్కువగుటవలన దొంగలసంఖ్య తగ్గించుటకు చాలవరకు తోడ్పడుచున్నది. మనదేశమున పోలీసు వారి కింతపని కల్గుటకు మనయినుపపెట్టె లెంతవరకు కారామా విచారింపవలసియున్నది. ఇంగ్లండుదేశము నందు ప్రతియింటియందు దనేక కిటికీలుండు. ప్రతిపడకగది యందు ఒకభాగమంతయు కిటికీలతోనేయుండు. ప్రతి భోజనశాలయందు దొకప్రక్క యంతయు పెద్దకిటికీయే. ఈకిటికీలమధ్య యినుప ముగ్గులు పెట్టుటకుమారు, సన్నని యద్దపు తలుపులమాత్రము పెట్టెవరు. గదులయందు, అద్దముల పగులగొట్టి చేరుట యంతయో సులభము. ఐనను దొంగతనము తక్కువచ్చుట. పొలములందు, ఒంటరిగా నిట్టి గృహములందు గ్రామముల కెంతమారముననో ప్రజలు నిర్భయముగ నిద్రించుచుండురు. ఇదియ పరపతిసంఘము లందు ధనమునుంచుటచే వారికి కల్గుచున్న లాభములలో నొక్కటి.

(ఆ) పరపతిసంఘములకు వైఫల్యమైన పద్ధతివలన మరొకలాభము కలుగుచున్నది. ఇతరుల కప్పునిచ్చుటకు, పరపతిసంఘములకు ధన శుగత్యము. ఈ వ్యాసము చివర లెక్కల జూచువారి కంతధనము, ఏపదిమంది ఏవేయి మందిగవంతయు తమధనమంత బ్యాంకులందు పెట్టి నను సరికాదని తెల్లము. అందువలన ప్రజలంద రట్లు తమ ధనమునంత బ్యాంకులందుపెట్టి, బ్యాంకుల తాత్కాలిక ముగా ధనవంతముగఁ జేయుటవలన బ్యాంకులందు, కోటానకోట్లధనముండుటయు, వేలకొలది కోట్ల ధనము బ్యాంకు లితరల కప్పుల నిచ్చుటయు, తద్వారా వడ్డీని బొంది, లాభముల నందుటయు జరుగుచున్నది. ఇంత ధనము బ్యాంకులందుంచి, బ్యాంకులద్వారా వ్యాపారల కన్ని విధముల నప్పులనిడి, వ్యాపారముల నిరభ్యంతరముగ నభివృద్ధి నొందించుచుండుటవలననే దేశపువాణిజ్యము హెచ్చె. ప్రజలయొక్కధనము వృద్ధియగుచున్నది. ఇచ్చట ఈవిధం దర్శింపసగుము లెట్లుకల్గునో తెల్పుటకు ఘిలు లేదుగాని, ప్రజలయొక్క ధన మప్పుగొని, వారికి వడ్డీ చెల్లించి లాభమెటుల బ్యాంకులు బొందునో కొద్దిగా నూదించు టిచ్చట సాధ్యము. ప్రజలిచ్చు ధనము వడ్డీని కొంచెము తక్కువరేకుప్రకార మిచ్చి, పలకు తాము కొంచెము హెచ్చువడ్డీల కప్పులనిడుటవలన కొంతలాభము వచ్చును. దినదినమునకు నలయు ధనము నంత నొక్కవారమే ధనమునుంచినప్రజలుకోరరు గనుక, అట్టి పెట్టెలోని ధనము లేక (Current Deposits) లోనుండి చాలభాగపు ధనమును, దినదినమునకుగా, వర్తకులకు వడ్డీకిచ్చి నవకు నెలకు బేడ లేక పావులావడ్డీ చొప్పున ఒకటి, రెండు, మూడు, నాల్గదినములకు మాత్రమిచ్చి లక్షలకొలది ధనము సంపాదించ సాధ్యము. మొదటివిషయము నిప్పుడు విచారితము 'అప్పుల నిచ్చుట' యెట్లో, ఎందుల కప్పుల నివ్వవలయునో, అందువలన కల్లులాభము లెవ్వయోచూతము. దృష్టాంతపూర్వకముగా తెల్పెద. ఒకచిన్న బస్తీ కలదనుకొందము. అందొక్కటే బ్యాంకు కలదు. అచ్చటి ప్రజలందరు, ఆబ్యాంకునందే సభ్యులై దానియందే తమధనము బెట్టుచు, దానినుండి యే యప్పులను బొందుచున్నారనుకొందము. యుర్రులు, పిల్లలు, నయ్యలు వర్తకులు, బ్యాంకువద్దకు, అప్పుకై వెళ్లి వారనుకొందము. బ్యాంకు ఒక్కొక్కరికి పదివేలు అప్పు

నిచ్చెదనని వాగ్దానమిచ్చినది. అనగా బ్యాంకు 70 వేలకు వీరికి పరపతినిచ్చినది. వీరు, తమకు ఒక్కొక్కరికి పది వేలరూపాయలు బ్యాంకులో నున్న దనుకొనవచ్చు. అంత, 'య' అనువాడు కొన్ని వస్తువులు 'ర' అనువానివద్ద కొని వేయిరూపాయలు బాకీపడి, అందులకొక చెక్కు తమ బ్యాంక్‌కిపెయిద్దు. అంత 'ర' 'ల' వద్ద ఐదువేలరూపాయలకు కొన్ని వస్తువులు కొని, వానికొక చెక్కునిచ్చు 'ల' అనువాడు 'ప' అనువానికి నాల్గువేలకు, 'ప' అనువాడు 'శ'కు ఐదువేలకు 'ష' అనువానికి 'శ' అనువాడు నాల్గు వందలు, 'ష' అనువాడు 'స' అనువానికి వేయిరూపాయలకు, ప్రతివాడు ఇతరవర్తకులకు, వేయిరూపాయలకు, ఆ బ్యాంక్‌పై చెక్కుల నిచ్చినారనుకొందము. అంత చెక్కులను బొందినవారెల్లరు వానిని బ్యాంకుకి తీసుకొని వెళ్లి, పరపతిసంఘమునందుంచెదరు. వీరిలో నెవ్వరుపరపతిసంఘమునుండి బయటికి ధనము లేబోరు. క్రొత్తగా వచ్చిన చెక్కులను తమధనమునకు కలపవనియే పరపతి సంఘమును గోరెవరు. జరుగు పర్యవసాన మేమి?

య	10,000—(1000 + 1000)	8,000
	10,000—(5000 + 1000) + 1000	5000
	10,000—(4000 + 1000) + 5000	10,000
వ	10,000—(5000 + 1000) + 4000	8,000
శ	10,000—(400 + 1000) + 5000	18,600
ష	10,000—(1000 + 1000) + 400	8,400
స	10,000—(1000)	+ 1000 10,000
ఇతరులు	+ (7000)	0007
మొ.త్తం	70,000—28,400 + 26,400	70,000

పైపెట్టికవలన తెలియు విషయములేవ్వి? బ్యాంకు డెబ్బది వేలు, ఏడువరుస వర్తకులకు అప్పనిచ్చినది. వీరు తమలో తమకుతదితర బ్యాంకు మెంబరులకీధనమునందు కొంతభాగము (26,400 రూపాయల) నిచ్చుకొనిరి. ఈధనమును వీరి వీరికి బ్యాంకు చెల్లించినది. కనుక యిరువదియారువేల నాల్గువందలపై, ఆవర్తకులు, వడ్డీని బ్యాంకుకు చెల్లించవలసియున్నారు. బ్యాంకు చేసినట్లై, ఇంతధనమును తన బొక్కసమునుండి వీరివీరి కిచ్చుచుండుటకాదు. ఒకరి కివ్వదగు పరపతినుండి కొంతతగ్గించి, ఆచెక్కువలన చెందదగు వారి కామొత్తమును హెచ్చించి, ఇటుల, ఒక్కొక్కరి

కీర్తి నాపరపతిని తగ్గించుటో, హెచ్చించుటో పరిశోధించుట చేసి, తనబొక్కసమునుండి యొక్కడమ్మిడినైన బయటికి పంపకయే, లెఖ్యులలో కూడిక, తీసివేతులతో పనిపూర్తిచేసినది. వర్తకులో, ఇంతమాత్రము పరపతి పుట్టునను నమ్మకమే లేనిచో, ఇంతవ్యాపార మింతమలకనగ, ధైర్యముగ చేసియుండుకపోవచ్చు. బ్యాంకు యిచ్చిన ధైర్యముచే, బ్యాంకు యిచ్చిన పరపతిద్వారా యిరువది యారువేల నాల్గువందల వ్యాపారముచేయుటకు శక్తికల్గిరి. ప్రతిమకాదారునకిట్లు కొంతధనమునకు బ్యాంకుపరపతి నివ్వవచ్చు. కొన్నిలక్షల వ్యాపారము సాగవచ్చు. వ్యాపారము చేయగల శక్తికల్గిన, వ్యాపారమునందు లాభము చేయగల్గిన ప్రతివానికి తగినంత పరపతి నొసంగి, ప్రోత్సాహపరచి, బ్యాంకు, వారిచే నన్ని వ్యాపారములఁ జేయించి వ్యాపారాభివృద్ధి నొందించుటకు వీలుకల్గును. ధనము లేక, ఎందఱో యనుభవజ్ఞులైన వ్యాపారులు చిన్నిచిన్ని దుకాణములతో బాధపడుచుండవచ్చు. పూటకూటి యిండ్లను నడపుటం దతిశీర్షరితనము కల్గిన ముసలమ్మలు తగినంత ధనము లేక, హోటలుకట్టించ కుండవచ్చు. మంచిబోటుల గట్టించి, పడవకాల్వలద్వారా రహదారుల నేర్పరచి, లాభము బొందగల్గినవారనేకులు పరపతిలేమిచే చిన్నబోటులతో నాల్గుదమ్మిడిలు సంపాదించుకొని గంజీ త్రాసుచుండవచ్చు. పరపతిలేమిచే రైతులు ఎరువుల నేయక, బంజరుభూముల సాగుచేయక, పరపతి లేకపోవుటచే గనులనుండి లోహములు తీయక, పెద్దకాలువల నుండి పంటకాలువ దీసి వ్యవసాయముచేయక, మెట్టభూములందు కోనేరుల నేర్పరచి భూమిసాగుచేయించక ఊరకొనుట గల్గునచ్చు. వీటియన్నిటివలన, హెచ్చుగా 'పని' లేమిచే పనివారిలో హెచ్చుమంది నిరుద్యోగులై గర్భదారిద్ర్యమునం దుండువచ్చు. ఉద్యోగము చేయుచున్నవారు తగినంత మాలి సంపాదించలేక, ఒంటిపూట భోజనముతో సంతృప్తి నొందుచుండవచ్చు. ప్రజలందరు కుర్చీలు, కమిసీమంచములు, తపటాబుల్లలు, స్టూలులు కోరవచ్చు. పనివారందరు, మంచియీడ్లు నాపరాళ్లు మంచిపీటలు, బంగారుసాములు అశుభ్రమగువస్త్రములు సుఖము గల్గించు పరమాన్నములు అభిలషింపవచ్చు. వ్యాపారులందరు, ఇండ్లు

కట్టుటందు కంఠరసామాను, కొయ్యపనిముట్లు భోజన
వదార్థములు, వస్త్రములు, గొడుగులు వీనిచేయించుటం
దు, కొనియమ్ముటందు ఇతరుల పరముగా కొని యమ్ము
టందమితలాభము కల్గుట కవకాశము లున్నవని,
వీలైన యాపనల చేయుదమని యుత్సాహపడుచుండ
వచ్చు. ఈపనిముట్లన్నిటి చేయగల్గినవారు కంసాలివారు,
బంగారుపనివారు, కమ్మర, కుమ్మరవారు, ఎరువుగలవారు,
ఓడల, పడవలచేయువారు, వస్త్రములనేయువారు, ఎల్లరు
తగినంత పనిలేక బాధపడుచు హెచ్చుపనిచేసి హెచ్చు
వస్తువులవేసి హెచ్చుధనము బొంది తద్వారా, ఇతరులు
చేయుచున్న వస్తువుల కొనుక్కొని సంసారసుఖములనంద
యూరటలూడుచుండవచ్చు: కాని ఎందులకా బస్తీయందలి
ప్రజలు సోమరులవలె, దిక్కులేనివారివలె, ఆప్టవరిద్రుల
వలె యున్నారు. గోడల నానుకొని గండులయందు బరుం
డి సుడ్డులులేక యలమటించుచు, చురికిగల్గిల తిరుగుచు, చెల్లె
యాకులదిని బ్రతుకుచు నేల ప్రజలంద రిట్టి దుర్దైవము
దున్నారు? వారియందు పరపతినంఘములు లేకపోవుట
వలననేయని చెప్పిన, పరిహాసించుకును నవ్వకుడు. అది
సత్యము. పైన తెల్పినటుల వర్తకమునందు జయము బొంద
గల్గువారి కందరికి తగినంతధనము నప్పయిచ్చెదనని పర
పతి నొసంగెనవని మనపరపతినంఘము వాగ్దాన మొన
ర్చిన దనుకొనుడు. పైవుప్తాంతమునందు చేసినటులనే
ప్రతివర్తకుడు కోరినధనమును, ఆతడెవరికీయమనునో ఆ
వర్తకునకు బ్యాంకుచెల్లించుచున్నదనుకొనుడు అన్ని వస్తువుల
నా బస్తీయందే చేయుటకు వీలుకల్గిననుకొనుడు. అంత
ప్రతివ్యాపారము గొప్పగొప్ప పద్ధతులపై సాగుట ప్రా
రంభించు. ఇదివరకున్న ప్యాక్టరీలన్నియు పూర్తిగా పరి
చేయుచు, నిండుగా పనివారి నుపయోగించు క్రొత్త
ప్యాక్టరీలు స్థాపించ వర్తకులు పూనెదరు. బోటులు,
గుడ్డలు, కుండలు, కంచములు, తట్టలు, బుట్టలు, ఇండ్లు,
దరవాజాలు, కిటికీలు, మురుగులు మురిడిగొలుసులు
ముక్కుపుడకలు నాగరములు, పరమాన్నములు హోల్వా
లు, అన్నియు ప్రజలు చేయమొదలిడుదురు. ఎన్నియో
పనులు సాగును. అన్ని వస్తువులు హెచ్చుసంఖ్యగా చేయ
బడును. అందరుపనివారి కుద్యోగము దొరుకును. నిరు
ద్యోగము అపృశ్యమగును. అందరి కాదాయము హెచ్చు

ను. ప్రతిపనివానికి, అనేకవస్తువులు కొను శక్తికల్గెను.
వర్తకులు లక్షాధికారు లగుదురు. ఎల్లడ యైశ్వర్యము
తాండవమాడును. ఏమి యామాహాత్మ్యము? ఎటుల
యాయద్యుతము కల్గినది? బ్యాంకునందు, ఆకాశమునుండి
కోట్లకొలది ధనము వచ్చిపడలేదే. వర్తకుల కెవ్వరు
భూమిలో నుండి ధనమెత్తి యిచ్చలేదే! పనివారికి బిందె
నాడము కల్గి భూమిలో నుండి వరహాలబించెలు దొరక
లేదే! ఎటుల నీ తమాషా ఈగారడీ, ఈమెస్సరిజనును
విడదీసి, ఈగుచ్చులునుడిని విడగొట్టి తెల్పుట? అదియే
మనపని. ఇచ్చట పరపతి యిచ్చుటచే, ఆనమ్మకముపై,
ధనమున్నదను భైర్యముచే వర్తకులెక్కువనివారి నుపయో
గించి, హెచ్చువస్తువుల సృజించిరి. ఈవస్తువుల ధనము
న్న దనుకొన్న మరెకొందరు వర్తకులు కొని, ధనమున్న
దనుకొన్న మరెకొందరు ప్యాక్టరీలవారి యనపమేకుల, మెషీ
నుల నమ్మిరి. తాము చేయు వస్తువులు, గుడ్డలు ప్రజలు
కొందు రను నమ్మకముతో, బ్యాంకువద్ద తెచ్చిన బాకీ
నాధారపరుచుకొని, ఈయజమాని యధికసంఖ్యాకులగు
పనివారి నుపయోగించి, గుడ్డల నేయిరు. ఈవిధము
ఒకరిపై నొక రాధారపడి, వస్తువుల వన్నిటి చేసి,
తెరపిలేకుండా కట్టవడి, తమకు కావలసినపనిముట్లు, తా
కున్న, తాము సంపాదించుకొనిన ధనము బ్యారా కొను
క్కొని సుఖపడుచున్నారు. కనుక, చివరకు కల్గిన ఫలి
తమకు సర్వప్రజలసౌభాగ్యము, వారంతటవారు చేతులార
కష్టించి సంపాదించుకొన్నదే! ఇందు బూటకములేదు!
ఈలోపల, బ్యాంకులో జరుగుచున్నదేమి? వస్త్రముల
దీసుకొందుము: దూదికల్గిన రైతు, అప్పుపై యాధారపడి,
పాలము సాగుచేసి, తిరిగి దూదినమ్మెను. ఆతడు ఖర్చిడిన
ధనమును బ్యాంకు ఆతడుచెల్లింపమన్నవారికి చెల్లించియుం
డెను. దూది నమ్మినపిమ్మట రైతు తనధనమును, నడ్డిని
బ్యాంకుయందు పెట్టు అనగా బాకీ తీర్చుకొనును. ఆత
డెవ్వరికి ధనము చెల్లింపమనెనో వారును, బ్యాంకుకు
బాకీపడియుండిరి గనుక, వారికివచ్చిన ధనమును
బ్యాంకునకే యిత్తురు. అందువలన బ్యాంకునుండి
దమ్మిడి బైటికిపోకుండనే, రైతుకు బాకీ కల్గినది. ఆతని
కన్నితనుబంధారుముల నొసంగిన దుకాణదారులకు బాకీ
కల్గి, వారుచేసిన పనికి ఫలితము కల్గినది. అంతరైతువద్ద

దూదికొన్న వర్తకుడు రైతునకు చెక్కుద్వారా ధనము చెల్లిండు. ఈ వర్తకుడు దూదిని వడకిన పిళ్ళుట, మరొక వర్తకున కమ్మును. ఆ వర్తకుడు, యీ వడకిన నూలునుండి వస్త్రముల నేయించు. వీరు, ఒకరికొకరు చెక్కుల నిమ్ము కొనుమందురు. అందరి చెక్కులు బ్యాంకు ద్వారాయే పోవును. అందరచ్చట బాకీయున్నారు. చేయుచున్న పని పూర్తియైనకొలది, అప్పులు తీరుచుండును. తుదకు అంపరు లాభమందుచున్నారు. ప్రతిపనివానికి చెల్లించిన ధనమంత చెక్కుల ద్వారాయే చెల్లింపబడినది యనుకొనుచో వారికి ప్రథమమున కొన్ని వారములవరకుమాత్ర మప్పు యిచ్చి, తినుబండారముల నిమ్ముచో క్రొత్తవస్తువులు తయారగుట, అంత వారితోములు వచ్చుచుండుట అంత వారి యప్పులు తీరుటయేగాక వారిచూదాయము హెచ్చుచుండుట, ఈచూదాయముతో యనేకవస్తువుల వీరు కొనుట, ఆహారముల నమ్ముటతోవచ్చిన ధనముతో బ్యాంకుకు చెల్లించి అప్పులదిద్దుకొనుట జరుగును. ఇటుల చెక్కులు గిరగిరగిరగిరిగి, ఒకలెక్కనుండి మరొకలెక్కకుడింపబడి ఒకలెక్కనుండి మరొకలెక్కకు లెగ్గింప తుదకు ధనమంతయు వస్తురూపముగా చేరును.

గా లేకునది యేమి? ధనమును మనము తినము. రూపాయలను కరిగించుకొని మనముతినము. తిన్నను హెచ్చు రూపాయల తిని జీవించజాలము. మనము, రూపాయలను మాట గట్టుకొనుటకై పని చేయము. మనకూలివారు రూపాయల మొలకు తగిలించుకొనుటకు క్షూలిచేయుటలేదు. మనవర్తకులు రూపాయలచే చలిగానుకొనుటకు, రూపాయలచే తమమానము గాపాడుకొనుటకు, రూపాయలచే నిదురబోవుటకు న్యాపారము చేయుటలేదు. 'భస్మాసురునికథ' భాగవతము జదివినవారికి తెలియు. తాకిన దెల్ల తగలబడవలెనని వరము తెచ్చుకొనెను. తుదకు తానే తననెత్తిపై బురదవేసుకొని భస్మనుయ్యెను. పంచతంత్రము జదివినవారికి, తాకినదెల్ల బంగారుకావలెనని వరముబొందిన తాతయ్య, తినుట కన్నములేక, నాశనమయ్యెనని తెలియును. అటులనే రూపాయలె కావలెనని పరుగులెత్తు వారికి, ఆత్మసుఖము లేకపోగా, భౌతికశరీరసుఖముగూడ దక్కదు.

కొని సుఖించుటకు తోటకూరను బెంచగరువుస్త్రీ తోటకూరనే తిని సుఖపడజాల దెల్లకాలము. బంగాళాదుంపలు, చిలకడదుంపలు పెంచినను, ఆడిడకు సుఖము కలుగదు. సగ్గదియ్యము, బెల్లము, తెల్లనిబియ్యము, కమ్మని ఖిర్రూరపండ్లు, కన్నుల కందముగనుండు రంగులరవిక, సాంపు గల కోక యాబిడ్డ కవసరము. ఆయావస్తువుల నమ్ము వర్తకులయొక్క గ్రామములకు తనకున్న తోటకూర, బంగాళాదుంపలు, చిలకడదుంపలు, తట్టులలో నెత్తు కొనివెళ్లి, అవి కొనుటకు పోవుట సాధ్యముకాదు సరిగదా, తీసుకొని వెళ్లకల్గినను, ఆచూవస్తువుల నమ్ము వారిమె యమ్ముగోరు వస్తువుల కొనగోరకపోవచ్చు కనుక చులకనైన కార్మిమేమన, తోటకూర, బంగాళాదుంపలు, చిలకడదుంపలు కోరువారి కవి యమ్మి, రూపాయలను బొంది, ఈరూపాయల నిచ్చి, గుడ్డల, బెల్లము, బియ్యము, పండ్లు కొనుక్కొను టతిచలకన. ఈవస్తువుల నమ్మువారిరూపాయలను ఇతరవస్తువుల కొనుటకై యుపయోగింతురు. ఇటుల, రూపాయలను నాణెముల ద్వారా, అన్నివస్తువుల తదితరవస్తువులకు పరస్పరముగా, అవసరములేని వస్తువుల వానియజమానులు తమకవసరమైన వస్తువులకొనుటకై మార్చుకొని, లాభము బొందుదురు. కనుక, రూపాయలను కర్ణియుంట, అవి కర్ణించుకొనగల శక్తికై గాని, వానియందున్న లోహముకై కాదు సరే! వెండిరూపాయల నొకచోటినుండి మరొకచోటికి జేబులోపెట్టుకొని మోసుకొనిపోవు టతికష్టము. దొంగలభయము గలదు; కత్తిరించు గజుకక్కరుల దుండగములు గలవు. కాని, చెక్కులు చేతిలోనుండ్చి, అవసరము వచ్చినప్పుడు స్వదస్తూరితో ధనముతీయు యల వాటున్న మరింత లాభముకల్గు. ఈపద్ధతి నవలంబించియే వైద్యుడొంతమన తెలుపబడిన పట్టణపు వైజులు, బ్యాంకునుండి డబ్బుడియైన బయటికి తీసుకురాకుండా, తమతమ కార్యములకును, తమకు కావలసిన వస్తువులను చెక్కులతో, కొని తమకవసరములేని వస్తువుల చెక్కులకొరకై యమ్మి, 'పరపతి'పై అన్నిపనుల నాధారపరచి, పట్టణ సౌభాగ్యమును వృద్ధపరచి.

ఆబస్తీయందె రెండుబ్యాంకులు కలవనుకొందము. బస్తీయందుగల ప్రజలందరు, ఈరెండుబ్యాంకులద్వారా

నే, అప్పులబొందుచున్నారనుకొందము. అంత జరుగుచున్నది యేమి? 'య' యను బ్యాంకుసభ్యులు 'ర' యను బ్యాంకు సభ్యులతో వ్యాపారము చేసెనను. 'య' బ్యాంకుసభ్యులు 'ర' బ్యాంకుసభ్యులనుండి యనేకవస్తువుల ననేకదినము లందు క్రమముగా గొని, వారికి తమ 'య' బ్యాంకుపై చెక్కులను, వస్తువులపర ననుసరించి యిత్తురు. ఇట్లులే 'ర' బ్యాంకుసభ్యులు 'య' బ్యాంకుసభ్యులనుండి వస్తువులగొన్న, వానికి తమబ్యాంకుపై చెక్కుల యాధనము నకు ఇత్తురు. ప్రతివారము, ఈసభ్యులనుభ్య జరుగుచున్న వ్యాపారము ననుసరించి, 'య' బ్యాంకునందు 'ర' బ్యాంకుపై వ్రాయబడిన చెక్కులు యివ్వబడుచుండ, (ర) బ్యాంకునందు (య) బ్యాంకుపై వ్రాయబడిన చెక్కులు ఇవ్వబడుచుండునంత. సభ్యులనుభ్యను పరస్పరము యప్పులు తీరును కాని, ఒకబ్యాంకు మరొకబ్యాంకుకు, పరస్పరముగా కొంత ధనమివ్వవలసియుండు. 'య' బ్యాంకుపై ఒకవారమున 50,000 రూపలకు చెక్కులువచ్చిన నుకొందము. 'ర' బ్యాంకుపై యావారమున, 60,000 రూపాయలకు చెక్కులువచ్చె. అంతేలునదియేమి?

'ర' బ్యాంకు 'య' బ్యాంకుకివ్వవలసినది 60,000
'య' బ్యాంకు 'ర' బ్యాంకుకివ్వవలసినది 50,000

'ర' బ్యాంకు 'య' బ్యాంకుకివ్వవలసినది 10,000
మరొక { 'ర' ,, 'య' బ్యాంకుకివ్వవలసినది 100,000
వారము { 'య' ,, 'ర' బ్యాంకుకివ్వవలసినది 110,000

'య' బ్యాంకు 'ర' బ్యాంకుకివ్వవలసినది 10,000
రెండువారములపైన తేలినల్పము

ఒకరొకరి కేమియు బాకీ లేరు.

ఇట్లు, వారవారమున కొక్క బ్యాంకు మరొక్క బ్యాంకుకు కొంతయివ్వవలసియుంటుగాని, ఆ బ్యాంకునుండి ధనము రాబట్టుకొనవలసియుంటుగాని జరుగుచుండును. ఈ బ్యాంకులనుభ్య యిట్లుల నొకరొకరి కప్పురడుచుండుటయు, అందుల కొకరికొకరు 'పరపతి' నచ్చుకొనుటయు జరుగును. రెండుబ్యాంకులకు బదు లేక బ్యాంకు లున్న ననుకొంద మాబస్తీయుండు. అప్పుడును, ఈపర్యవసానమే కల్గును. ఐన, లెఖ్యల సరిపెట్టుకొనుటమాత్రము కొంత కష్టతరమగును. 'Clearing House' అను తూరుపార

బట్టు గృహము యవసరమగుటయు తాలుగానుండు లేక పరస్పరముగా కొట్టి వేతబడు చెక్కులు పెట్టిలగుటయు, గట్టిగా నుండు చెల్లింపవలసిన చెక్కులకు 'పరపతి' యేర్పరచుటయు జరుగవలసియుండు. 'తూరుపారబట్టు గృహము' గూర్చి వేరుగా మరికొంత తెలియపరతుము. ఇప్పటి కీమూలమాత్రము 'దెలుసుకొన్న చాలు.

మనము, పనివారికికూడ చెక్కులిచ్చుట సాధ్యమనుకొంటిమి. కాని నిజముగ జీవితమందు, పనివారికి, దిన దినమునకు, వారవారమునకు మానివచ్చుచుండుటచే వారికి చెక్కులనిచ్చుటగాని, వారు బ్యాంకులందు తమధనము బెట్టి, తమచెక్కుల మార్చుకొని, బ్యాంకులందు 'పరపతి' బొందుటకాని సాధ్యముగాదు. తరువాత, ఇతరప్రజలు కూడ, పది పదునేను రూపాయలైన జేబునందిడుకొని, చిల్లరపనులకు చిల్లరవస్తువులకు ధనపూర్వకముగా చెల్లింపకుండుట సాధ్యముగాదు. రైలుప్రయాణములు చేయుటకు, బస్, ట్రాంబండ్లు, గుట్టపుబండ్లు, ఒంటెద్దుబండ్లు వగైరావానికి చెల్లించుటకు, ఇతరప్రదేశములందు కొంత కాలముండుటకు, జేబులో కొంతధనముండవలయు కా చిల్లరపనులకుగా 'Till money' యను గల్లాపెట్టె ధన యాబస్తీయందున్న బ్యాంకులందుండవలయును.

ధనమెంతగా, ప్రతిదినము బ్యాంకు 'గల్లాపెట్టె' యందుండవలసినది, క్రమముగా దినదినమునకు ఒకసంవత్సర పర్యంతము మూచిన పిమ్మట తేల్చసాధ్యమగును. ఈధనమును దినదినము వచ్చిపోవు సభ్యులకు, అడిగినప్పుడెల్ల అడిగినంత యివ్వవలసియుండును. కనుక, ఎల్లప్పుడు మనబ్యాంకులు నాణెములరూపకముగా కొంతధనమును, ఉంచుకొనవలయును. ఐన బ్యాంకువద్దకువచ్చి ఇట్లు నాణెమురూపకముగాధనముగోరి కష్టము కల్గించువారెవరు? బ్యాంకునం దిదివరకే పెట్టెలో నున్నధనము లేక (Current accounts) గా పెట్టినవారు, బ్యాంకునందు 'వడ్డీ'గా ధనముంచినవారు, బ్యాంకునందు 'పరపతి' బొందినవారు పై యున్నారు. పై రెండువిధములగువారు తామిదివరకే యిచ్చినధనమును మాత్రము కోరుచుందురు. మూడవతరగతివారు, బ్యాంకుతనకిచ్చెదనన్న 'పరపతి'పై యాధారపడి, ధనమును గోరుచుందురు. కనుక, బ్యాంకుకు, దినదినము వచ్చుచున్న 'చిల్లరధనము'పై వత్తిడిని

తగ్గించవలయునన్న చేయగల్గినదెల్ల 'పరపతి' నిచ్చుట తగ్గించవలయును. అనగా, లెక్కలేకుండా, ఇదివరకు మనము నమ్మినట్లు 'పరపతి' నిచ్చుటకు వలనుపడదు. మొదటి మెట్టునందే, బ్యాంకులోనికెట్లు ధనమువచ్చునది చూచితిమిగదా? ఆధనమునుండియే, ఇతరులకు, అప్పులుగా, బ్యాంకు, అప్పిచ్చునదియు చూచితిమి. కాని యీ యప్పుల నెంతవర కిచ్చుటకు పిలుకల్గునని చూడలేదు.

బ్యాంకు

బ్యాంకుపై నున్న ధనము	10,000
ఇతరులు గల్గొనెట్టె, నమగా నుంచినది	100,000
ఇతరులు వడ్డీకిచ్చినది	500,000
అప్పులవారి కివ్వవలసినది	1,000,000

ఇతరుల కివ్వవలసినది 1,610,000

ఈపైన యొక్క దృష్టాంత లాభ్యకపైన Balance at ను యిచ్చితిమి. బ్యాంకుకురావలసినధనముగూర్చి చారిత్రము. బ్యాంకుచస్తుసామగ్రినమ్మిననచ్చుధనము పది వేలు. అప్పులు తీసుకొన్న వారివ్వవలసినది. 1,000,000 రూపాయలు. రెండు మాడు దినములకు మాత్రమే యిచ్చిన యప్పులధనము, 500,000. బ్యాంకునందు, వాణెమరూపకముగానున్న ధనము, 100,000 రూపాయలు. కనుక బ్యాంకుకు రావలసిన ధనము రూ 1,610,000 కాని, అవసరమొచ్చినప్పుడు, బ్యాంకువస్తుసామగ్రిలందు గలధనముగాని, అప్పులవారివ్వవలసినధనముగాని తెచ్చుటకు వలనుపడదు. కనుక, పిలుచుటతో వచ్చుధనము వాణె ముగా నున్న ధనమే అవసరమొచ్చినప్పుడు చేతి కందు

లేవకు నచ్చుచున్న ధనమునుండి దినదినమున కెంతెంతధనము ప్రజలు తిరిగి యిచ్చుకోరనది తెలియును గాన మిగిలినధనమును, మరికొంత 'పరపతి' నిచ్చినగూడ దినదినము ఎంతెంతధనము బయటికిచ్చుచుండవలయు నను విషయము తేలినపిమ్మటనే 'పరపతి' నిచ్చుట బ్యాంకుకు మంచిపద్ధతి: ఎట్లులనందురా?

బ్యాంకుపై నున్న ధనము	10,000
అప్పులవారి కివ్వవలసినది	1,000,000
పిలుచుటతో వచ్చు అప్పులు	500,000
వాణిజ్యముగా నున్న ధనము	100,000

1,610,000

ధనము. ఈరెండు విటములు కలిసి, 600,000 అరులక్షల ధనముగను.

బ్యాంకు యివ్వవలసిన ధనము:—బ్యాంకు వస్తు నొమ్మగ్రియందు శిర్చిచిన ధనము నెప్పటికైన బ్యాంకు యజమానులకివ్వవలసినదేగదా. అయ్యదిపదివేలు. ఇతరులు గల్గొనెట్టెలుగా నుంచినది 10,000 రూపాయలు ఇతరులు వడ్డీకిచ్చినది విదులక్షలు. అప్పులవారికి 1,000,000 రూపాయల నివ్వవలసియున్నది. పదిలక్షల 'పరపతి' వారికిచ్చిరి. వారెప్పుడు కోరిన యప్పుదీధనము నంతను, లేక కొంతభాగము నీయవలసియే యున్నది. కనుక, బ్యాంకువస్తుసామగ్రియందున్న ధనమును, ఇతరులు వడ్డీకిచ్చిన ధనమును, అడిగినప్పు డివ్వవలసిన యగత్వము లేదు.

గాలి రావ

ప్రకృప్త భావమతివిచిత్రము. నిశ్శబ్దముగ నున్న ప్రకృతిస్వరూప మొకగడియ కాలమునను ప్రళయకారమును దాల్చును. శుభ్రాంబరము గా ధాంధకార బంధురమై భీతావహ మగును. మందమారుతము ఘుంఘూనిమై భీభత్సాకారమునుదాల్చును. మార్తాండుప్రభావము మాటురడి తమసావృతమై ప్రాణరక్షణయందు ప్రభాకరు డప్రమత్తుడగుచుండును. ఇంద్రాగ్ని వరుణ వాయు దేవతలు మహామల్లలై ప్రకృతిరంగమునందు లీలా విహారము బలాబలములను బ్రదర్శించుచు మహాసంతోభమును గలుగజేయుచుండురు. మహాసంరంభముచందు నదులు పొంగి పొరలుచుండును. చెట్లు కుంకుమవేళ్లతో గూలి పడుచుండును. ఇండ్లు కూలుచుండును. జంతువులు మడియుచుండును. జంతుజాలము లన్నాశ్రయాధారములు లేకను హాహా కారములు చేయుచుండును. ఈమహోపద్రవావస్థయందు నిస్సహాయస్థితియందు భీభత్సానస్థయందు ప్రజాదృష్టి సహజముగను వైరాగ్యాయత్తమై భూతనాథునిమీదను లగ్న మగు చుండును.

సంకీర్తనములు చెలరేగుచుండును. ప్రానలు ప్రబలుచుండును. ఆపన్నుడైన గజేంద్రుని భంగిని ప్రజలార్తనాదమును కేయుచుండురు.

శా. లావోక్తింతయులేదు ధైర్యమువిలోలం

బయ్యెఁ బ్రాణంబులున్

తావుతోదప్పెను మూర్ఖవచ్చెఁ దను

వున్ డస్సికొర్రెమంబయ్యెడికొ

నీవేతప్పనితఃపరం తెలుగ మన్నిం

పంపకొ దీనునికొ

రావే యీశ్వర కావవే వరద సంర

క్షింపు భద్రాత్మకా.

భూతేశుడపుడునిర్భరానందుడైనారాయణ రూపమును దాల్చి ప్రజలమొరల నాలించునో మహావిష్ణువై దీనాలాపముల నాలకించి రక్షణముచు బూనునో మహాయోగులు గ్రక్కినోపుదురు. గడియలో సంతయును పోవును. మహాభూతములు రోషావేశములను వదలి సహజస్వరూపమునుదాల్చును. ప్రకృతి సామ్యాకృతిని బొందుచు శాంతస్వరూపమును దాల్చును. మహాభూతసంరంభసంజాతమైన మహాభీభత్సము నిలిచియున్నను ప్రజలు సంసారప్రవృత్తియందు నిమగ్నులై లోకయాత్రను మహదానందముతో జేయుచుండురు. ఈ ప్రభావమును గనుగొనుటకు జగన్నాటక సూత్రధారుడు సమర్థుడు.

* * * *

వై శాఖిమాసము. మండు వేసవి. గాలి వాన. నుహా ప్రళయము. ఈ యవస్థా సంయోగములు సామూన్యముగ కని విధి

యెఱుంగని విషయములు. గ్రీష్మమునందు గాలిదుమారములు సంభవములు గాని గాలి వానలు సంభవములు గావు. రైతులు పశువులను పోలములయందు గట్టియుంచి పోలములను బాగుచేయుచుందురు. పోలములలో గొల్లవాండ్లు గొట్టలమందల గట్టుచు జీవయాత్రను చేయుచుందురు. పశువులు, జనులు కాలమును పోలములందు గడపుచుండుట సాధారణము. తృణధాన్యాదు లింకను చేలయందు నిలిచియుండును. ప్రజలు గృహకుటీర నిర్మాణమునందును జీర్ణగృహ కుటీరోద్ధరణము నందును నిమగ్నులగుచుందురు. ఈ సమయమునందు సంప్రాప్తమైన ధారాపాత వర్షము సహాయమున గలుగజేసెడి బీభత్సమును చూచినవారలు దెలిసికొన గలుగుగాని వర్ణనలవలన దెలిసికొనజాలరు.

కృష్ణామండల సముద్రతీరమునను తుపాను 60 మైళ్ల వెడలుపునను ప్రారంభమై 70 మైళ్ల పొడవున వ్యాపించినది. కృష్ణామండలము లోనిదివి బందరు గుడివాడ ఏలూరు కైకలూరు పామర్రు బెజవాడ గన్నవరము తాలూకాలయందును, గుంటూరుమండలమునందలి రేపల్లె తెనాలి తాలూకాలందును తుపాను నష్టము విశేషముగ గలిగినది. ఈప్రాంతములందు కూలినయిండ్లకు, పడిపోయిన చెట్లకు, చచ్చిన జంతువులకు, పాడయిన తోటలకు పోలములకు, నష్టమైన యాస్తి మితి మేరలు లేవు. బందరు బెజవాడలందె 30 లక్షల రూప్యముల నష్టము పరిగణనము చేయబడినపుడు మండలముమీదను కోటిరూప్యముల నష్టమైనను

సరప్రాప్తమైయుండును. అన్నిచోట్లను ప్రజలు కష్టముల ననుభవించుచున్న విషయమును వార్తలు ఘోషించుచున్నవి. ఎన్నియో గూడములు మాలపల్లెలు పాడుపడి నిరుపేదలు నిలుచుటకు నీడలేకను పరితపించుచున్నారు. కాని ప్రతీకారము మాత్రము కంటికి గోచరము గాకున్నది.

* * * *

ప్రభుత్వదృష్టి ప్రజలనుండి ద్రవ్యోపార్జనము జేయుటయందువలె ప్రజలకు సహాయమును జేయుటయందు లగ్నముగా దను విషయ మనుభవపద్ధతి. కోట్లకొలది ద్రవ్యమును గురిపించెడిప్రాంతములకు సహాయార్థము లక్షరూప్యములను మంజూరుచేయుటయందు గల యాదార్యమును వర్ణించుట యనవసరము. ప్రభుత్వ మేమిచేసినను చేయకున్నను నాపన్నులకు సహాయము చేయవలసిన భారము శ్రీమంతులైన ప్రజానాయకులమీదను గలదు. శ్రీమంతు లచ్చటచ్చటను సహాయము చేయుచున్న శుభవర్తమానములు తెలియుచున్నను సహాయార్థము కేంద్రసంస్థగాని యపసంస్థలుగాని యేర్పడలేదు. ఎవరిపట్టుమును వారు గడపుకొనునటులు గనుపడుచున్నది. సహాయము చేయవలసిన యావశ్యకత విషయమై చెన్నపురియందు గూడిన బ్రాహ్మణేతరనాయకులసభయందు సర్. క్యూర్మా వేంకటరెడ్డి నాయుడుగారుపాఠించిన తీర్మాన మేకగ్రీవముగ నామోదించబడినది. దుఃఖము ననుభవించెడి రయితులు విశేషముగను బ్రాహ్మణేతరులు. గొల్లలు బ్రాహ్మణేతరులు.

పంచములు బ్రాహ్మణేశ్వరులు. చిల్లర జాతివారు బ్రాహ్మణేశ్వరులు. బ్రాహ్మణేశ్వర సంఘ పక్షవ్యాజముననుసరికారపదవుల నభ్యర్థించిన నాయకులు త్యాగమును జూపవలసి వచ్చిన పుడు కర్మకలాపము పొడి మాటలలోనె ముగియుచున్నది. పురోహితులు విఘ్నేశ్వరునకు సమస్త పూజాలంకారములను హరిద్రాక్షతలతో సరిపెట్టుటలు పొడిమాటలతో నాయకులు దుఃఖోపశమనమును జేయబూనుట వృథాప్రయాసముగదా! దేశమునందనేక సేవా సంఘములును నిమ్నజాత్యుద్ధరణ సంఘములును సత్యాగ్రహశ్రమములును కాంగ్రెసు సభలును స్వరాజ్యసభలును క్షత్రియవైశ్య కమ్మ మహాజనాదిసంఘములును గలవు. ఆయాసంఘ సభాసభ్యులైనను నడుము గట్టుకొని కార్యపరాయణులగుటకు బూనుకొనకుండుట శోచనీయము. కృష్ణామండలమునందు శరపరంపరలుగగలపర పరిసంఘముల ప్రయోజనమును ప్రకటించుటకిపుడు తరుణమాసన్నమైనది. కృష్ణాగుంటూరు మండల పరపతి సంఘములందు లక్షలరూప్యము లుపయోగపడకను మూలుగుచున్నవి. ఆధనమును నాపన్నులకు తక్కువవడ్డీకిచ్చి కాపాడుట కవకాశములు గలవు. కాని యధికారాయత్తములైన పరపతిసంఘములకు ధనమును ప్రజోపయోగార్థము వినియోగించుట కవకాశాధికారము లేటులు లభించును? స్వపరిపాలనగల దేశములం డట్టి యాపదలు సంభవించినపుడు ప్రభుత్వము ధనమును విచ్చలవిడిగ వ్యయము చేయుటయును నా పన్నులను

రక్షించుటయును సహజమై యున్నది. గత సంవత్సరమునందు కావేరిప్రాంతములందు గాలి వానలు వచ్చినపుడు ద్రవిడసోదరులుచూపిన మహాసంచలనమైనను నాంధ్రులుచూపకుండుట విచారకరము. రాజధానీనగరమైన చెన్నపురి యందు శ్రీమంతులైన యార్యవైశ్య శిఖామణు లెందరొ గలరు. సంపన్నులైనన్యాయవాదులును నుద్యోగస్థులును గలరు. వీరి ద్రవ్యోపార్జనమునకు మూలాధారము కృష్ణాగుంటూరు మండలములు. వీరైననునాపన్నుల రక్షణార్థము ప్రయత్నములను జేయకుండుట యాంశ్రహృదయము నావరించిన యలసత్వమును విశదము చేయుచున్నది. ఇప్పుడుకాల విలంబనచైనను నాంధ్రులు దీక్షాపరాయణులై స్వపర్యనిర్వహణమునుజేసి ధన్యవాదముల బడయుదురు గాత!

* * * *

మహాత్ముని వంగదేశ పర్యటనము
గాంధీమహాత్ముడు మెయి మాసారంభమునండియును మాసాంతమువరకును వంగదేశ విజయయాత్రను జేసి స్వపర్యనిర్వహణమును జేయగలిగెను. కేరళ ఘూర్జర రాష్ట్ర సంచారములవలె వంగరాష్ట్ర సంచారమును జయప్రదముగ ముగిసినది. రాష్ట్రమునందంతటను జయజయధ్వానములు చెలరేగినవి. మహారాజులు, రాజులు, విద్యావంతులు, శ్రీమంతులు, సామాన్యులు, స్వాగత సత్కారముల నొసంగుటయం దహమహామికకు జూపిరి. ప్రజలు సన్మానపత్రములను సమర్పించిరి. పాదాక్రాంతులై పాదధూళిని శిరసావహించిరి.

మహాత్మునకు జూపిన స్వాగత సన్మానపూజా విధానములు వంగదేశీయుల యుద్దేశోత్సాహములకనురూపములై మహాత్మున కానందమును గలుగజేసినవి. ఉత్సాహ తరంగములు పొంగి పొరలి మహాత్ముని ముంచినవి. రామమోహనరాయలు జగదీశచంద్రబోసు బంకించంద్ర ఛట్టోపాధ్యాయులు రవీంద్రనాథ ఠాకూరు అవనీంద్రనాథఠాకూరు మొదలగు సుప్రసిద్ధ మహాపురుషుల నామరూపములను మహాత్ముడు సంస్మరించి వంగదేశ మాహాత్మ్యమును గొనియాడెను. కాని మహాత్మున కింతటితో సంతృప్తి గలుగలేదు. వంగదేశ సౌఖ్యసౌభాగ్య మీషదుగురితోగలుగజాలదు. గ్రామనీమలంకు నివసించుచున్న 4 కోట్ల బెంగాలీలమీదను వంగదేశసౌభాగ్య మాధారమున్నది. గ్రామవాసుల సౌభాగ్యమే దేశసౌభాగ్యము. గ్రామవాసులదుర్భరమైన దారిద్ర్య దుఃఖము ననుభవించుచుండగను నగరములందెన్ని ప్రాసాదములున్నను నెందరుకోటీశ్వరులున్నను దేశసౌభాగ్యము గగనకుసుమము. ఈరమార్థమును మహాత్ముడు గ్రహించినటు లితర నాయకులు గ్రహించి యుండలేదు. మహాత్ము డితరరాష్ట్రములందువలె వంగరాష్ట్రమునందును తన సంచారానంతరము గ్రామసౌభాగ్యసందేశమును ప్రకటించెను. ఆచార్య ప్రఫుల్లచంద్రరాయగారు ఖాదీప్రతిష్ఠాపనములద్వారా చేయుచున్న పని మహాత్ముని ప్రశంసకు బాత్రమైనది. కాని వంగదేశపు రాటములును గ్రాటములపనియును మహాత్మున కాశాభంగమును గలుగ

జేసినవి. పూర్వము 200 వ సంబడుగల డక్కామజిలీనుల తయారుచేయ గలిగిన వంగదేశ మిప్పుడు చిన్ని రాటముల మీదను 10 వ సంబడునూలునైనను తయారుచేయజాలకుండుట దేశమునకు సంప్రాప్తమైన యధోగతిని విశదము చేయుచున్నది. దేశమునం దంతటను గృహఽరిశ్రమలు నశించినవి. వ్యవసాయము కూలిపనులు జీవనాధారములైనవి. ఈపనులైనను నేజాదియం దారుమానములు మాత్రముండుట సర్వత్ర విదితమైయున్నది. గృహఽరిశ్రమల పునరుద్ధరణమే గ్రామనీమల సౌభాగ్యమునకు మూలాధారమనిగాంధీమహాత్ముడు వంగరాష్ట్ర సంచారానంతరము తిరిగి ప్రకటించెను. గృహఽరిశ్రమలయందు రాటపుఽరిశ్రమము మాత్రమే సకలజనులును నవలంబింప దగినదియును సకలజనోపయోగమైనదియును నై యున్నది. ఈవిషయమందటకును తెలిసియున్నను మహాత్ముడు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నను ప్రయోజనము ప్రయత్నముల కనురూపముగ గలుగుటలేదు. కారణము ప్రపంచము నావరించిన పాశ్చాత్య పారిశ్రామిక ప్రాబల్యవ్యామోహ మని విశదమగుచున్నది. వ్యవసాయము ప్రధానవృత్తియైన భరతఖండమున కీక్లితి యనంగతమైనను ప్రభుత్వ ప్రాబల్యము, ప్రజలయలసత్వము మహాత్ముని సందేశవ్యాపకమునకై ప్రతిబంధకములుగ నున్నవి. ముప్పదికోట్ల ప్రజలు గల దేశమునందు నూలు చందాను చెల్లించిన వారిసంఖ్య 15000 మాత్రమే యని తేలినపుడు ప్రజల నావరించిన యల

సత్వము విశదమగుచున్నది. నూలుచందావిషయమునను మహారాష్ట్ర దేశమునందు బహిర్గతమైన ప్రతిభుటనమును నీవిషాదస్థితిని విశదము చేయుచున్నది. మహాత్ముడు జూకా, జూలై మాసములందు అస్సాము, బీహారు, రాష్ట్రములందు సంచారమునుచేసి ఆగస్టు, సెప్టెంబరు మాసములందు తమిళాంధ్ర రాష్ట్రములందు సంచారమునకు బూనుకొనవచ్చును. ఆంధ్రులు మహాత్మునిసంచారకాలమునకైనను తమ యావచ్ఛక్తిని వినియోగించి మహాత్ముని సద్దాశయములను సఫలముచేయుటకు పాటుపడుట ధర్మము.

* * * *

ఆంధ్ర రాష్ట్ర జాతీయోపసంఘము

గతమాసమునందు రాజమహేంద్రవరమునందు గూడిన ఆంధ్ర రాష్ట్రీయ జాతీయోపసంఘసమావేశమునందు కార్యశూరులైన శ్రీయుతులు బులుసు సాంబమూర్తిగారు, మండపాక రంగయ్యనాయుడుగారును అధ్యక్షులుగను కార్యదర్శులుగను నెన్నుకొనబడుట శుభసూచకముగ నున్నది. సుప్రసిద్ధ దేశారాధకులైన వీరియూజమాన్యముక్రిందను దేశావ్యతమైన యంతఃకలహములును, యలసత్వమును యంతరించి దేశము స్వధర్మనిర్వహణమునందు లగ్నమగుటకు భగవంతుడు తోడ్పడునని నమ్ముచున్నాము. గాంధీ మహాత్ముడు ఆంధ్ర దేశస్థితిని తలంచి విషాదమును

బొందుచున్నవిషమును వారిభావములు విశదము చేయుచున్నవి. ఈ విషయమై మహాత్ముడు చెన్నపురియందు తెలిపిన భావములనే యంగుళిండియా పత్రికయందును గతవారము నందు ప్రకటించి ఆంధ్రులకర్తవ్యమును వ్యక్తము చేసెను.

“నాకు ప్రేమాస్పదమైన యాంధ్రదేశస్థితి నాకు విచారమును గలుగజేయుచున్నది. అదుపాజ్ఞలు లేకను నెవరికివారు ప్రభువుగ నున్నారు.”

గాంధీమహాత్ముడు కొండంతలను గోరంతలను జేయునుగాని గోరంతలను కొండంతలను జేయడని సర్వజన విదితము. మహాత్ముని సంతాపమునకు గారణంబులైన రాగద్వేషాసూచులసత్వభావముల నాంధ్రసోదర విసర్జించి మహాత్ముని మన్ననలకును నీశ్వశీర్వాదములకును బాతులగుటకు బాటుపడుదురు గాత!

ఆంధ్రోద్యమమునకును నాంధ్ర రాష్ట్ర జాతీయోపసంఘమునకును జనకులై ఆంధ్ర రాష్ట్ర జాతీయోపసంఘమున కారంభము నుండియు నధ్యక్షతవదలిని వహించుచు కష్టసమయమునందు సాహసద్వైర్యోత్సాహములతో నాంధ్రప్రతిభను సంరక్షించి జాతీయోద్యమమును నడిపి ప్రజాదరణమునకు బాతులైన దేశభక్త వేంకటప్పయ్యపంతులుగారు ధన్యులు. దేశమునం దసహాయోద్యమ మారంభము గాకపూర్వమే పంతులుగారు

సేవావ్రతమును స్వీకరించి చేసిన సేవ యాంధ్ర
దేశమునకు చిరఃరిచితము. ఆ సేవావర్ణనము
ప్రస్తుత మనవసరము. ఆంధ్రరాష్ట్ర జాతీ
యోపసంఘాధ్యక్షులుగను వేంకటప్పయ్య
పంతులుగారు చేసిన సేవకు రాజమ
హేంద్రవరసమావేశము చేసిన యభి
వాదన తీర్మానముతో మేమును నేకీభవించుచు

శ్రీయుత దేశభక్త వేంకటప్పయ్య పంతులు
గారికి ధన్యవాదముల నర్పించు చున్నాము.
శ్రీపంతులుగా రధ్యక్షపదవి నలంకరించక
పోయినను నెప్పటివలెనే యథాశక్తిని సేవా
వ్రతమును నిర్వహించగలరు. దేశసేవా పరా
యణులు శ్రీపంతులవారి సేవామార్గము
నవలంబించుచు ధన్యవాదములకు బాత్తులయ్యె
దరుగాత!

త ర ణి

పెద్దిభట్ల రామచంద్రరావు గారు, బి. ఏ., (సాహితీసమితి)

సాంధ్యవేళను సైకతస్థలము మిగుల
చల్లనై సువిశాలమై శాంతమగుచు
బాలకృష్ణనిక్రీడల భవ్యమైన
సైకతంబుల విధమున సౌఖ్యమొదలె.

అరుణకాలంపు కెంజాయ నలరుచున్న
ఆకసంబున లీనమై, యతిమనోజ్ఞ
మై, యగాధమై యంబుధిధ్యేయమయ్యె,
త్రాత వామనమూర్తి పాదంబుఁగది.

బాలభానుని కిరణాలవన్నెమీరి
మేలిబంగరుచాయను మెరయుచుండి
దీనరక్షణయా మహా దేవికరణి
తరణియొక్కటి వనధిమోదంబు గూర్చె.

జీవజలధినిదాటించి చిత్రముగను
నన్నుదరిజేర్చజాలిన నౌకయైన
నీవిమలమూర్తి యుష్పడు నిల్చెమదిని;
దీప్తమయ్యెను నాజన్మ దీనమయ్యె.

భారతి - ద్వితీయ సంపుటము

వ్యాసముల అకారాది సూచి

			సం.	పుట.
అంత్యసంప్రార్థన—వేంకట్రావుగారు-నాడెళ్ల (ప) (1)	౫	౬౪
అగ్నిపరీక్ష—శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు (ప)	౨	౧-3
అజంతాగుహలయములు—నరసింహాచారిగారు-కొ	౨	౧౧౮-౧౨౨
అదియ యిహపరానందదాయకపథంబు—సుబ్బారావుగారు-భమిడిపాటి(ప)...	3	౧౨౫
అనుతాపము—పార్వతీశ్వర శాస్త్రిగారు-మండపాక (ప)	౧	౧౦౧-౧౦౨
అబ్దుల్ రజాక్—నెంకటకృష్ణారావుగారు-భావరాజు	౨	౯౫-౧౦౪
అభావ ప్రాదుర్భావము—శివన్న శాస్త్రిగారు-జంధ్యాల (ప)	౨	౫౮
అభినవాంధ్ర నట శేఖరులు	3	౧౫౪
అభినందనము—తిప్పయ్యగారు-రాచర్ల (ప)	౬	౬౭
ఆంధ్రకవిత్య చరిత్రము—నారాయణమూర్తిగారు- భోగరాజు	౪	౧-౧౨
” ”	౫	3-౮
ఆంధ్రగ్రంథములపట్టిక	3	౧౪౭-౮
ఆంధ్రచిత్రకారులు	౨	౧౫౬-౧౭
ఆంధ్రాధ్యపర్వ శేషప్రశంస—బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు-కాశీభట్ట	౬	౯-౧౭
ఆంధ్రులార్యులా?—వేంకటరంగయ్యగారు-మామిడిపూడి	3	౯౮-౧౦౭
ఆతిథ్యము—లక్ష్మీపతిగారు-పెమ్మరాజు (ప)	౫	౧-౨
ఆమని—రామకృష్ణయ్యగారు-మోచర్ల (ప)	౬	౧౧౦
ఆలోచన—శ్రీవాసుదేవరావుగారు (క) (2)	3	౫౯-౬౬
ఆశీర్వాదము—సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు-తుమ్మల (ప)	౨	౪౮ త (3)
ఆహ్వానము—వేంకటరత్నకవిగారు-మక్కపాటి (ప)	౨	౧౧౬-౧౧౭
ఇదియేనాపునర్వివాహము—శ్రీవాసుదేవరావుగారు (క)	౫	౬౫-౭౮
ఇల్లరికము—అంజనేయులుగారు. పాలపత్రి (క)	౪	౮౨-౯౫
” ” ”	౫	౪౮-౬3
ఈవేశకనుపించునా—వేంకటరామయ్యగారు-తురగా (కే) (4)	౪	౬౯-౭౦
ఈశ్వరగూఢ—నారాయణమూర్తిగారు-ఎనమండ్ర (ప)	౪	౧౨౫-౧౨౯
ఈశ్వర ప్రసన్నత—శివశంకరంపిళ్లెగారు-టి. (ప)	౧	౧౦౪ త.
ఉద్భటారాధ్య చరిత్రము-పీఠిక—ప్రభాకరశాస్త్రిగారు-వేటూరి	౫	౮౦-౮౯

(1) (ప) = పద్యము. (2) (క) = కథ. (3) ౪౮ త. అనగా ఆ సంఖ్యగలపత్రమునకు తర్వాత, (4) (కే) =

గేయము అని యెఱుంగునది.

ఉపాధి—సూర్యనారాయణశర్మగారు-సోమంచి (ప)	౪	3౨
ఉచిబియ్యము—పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు-దీపాల (ప)	౨	౧౬
ఋతులక్ష్మి—నరసింహమూర్తిగారు-మిల్లింటి (ప)	౫	౧౧౧
” ” ”	౬	౧౦౮-౧౧౦
ఋతుసౌభాగ్యము—బాపయ్యగారు-వేట (ప)	౪	౪౮
ఎచటికేగితిరి?—అన్నంరాజశర్మగారు-కే. (ప)	౬	౧౪౪
కంఠబాహుశ్యము—క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు	౬	3౪-3౬
కడుపుతీపు—ప్రభాకరశాస్త్రిగారు-వేటూరి (ప)	౧	౫-౬
కన్యాచార్యము—సంఘసంస్కారి (క)	౬	౮౯-౯౭
కలహంస—వీరరాజేశ్వరరావుగారు-భండారు (ప)	3	౧౧౫
కవిజనాశ్రయము—నారాయణరావుగారు-చిలుకూరి	3	౪-౧3
కవిజనాశ్రయ విమర్శసఖిండనము—రామయ్యగారు-జయంతి	౪	౪౯-౫౮
కవితాప్రశంస—వేంకటరావుగారు-కవికొండల	౬	౧-౭
కవితారచన—వేంకటసుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు-కావ్యతీర్థ వద్దులపల్లి (ప)	౬	3౬-3౭
కవీంద్రగానము-కాలమానము—నరసింహచార్యులుగారు-బి. టి. (సే)	౬	౧౨౫
కర్ణాటనీమ—పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు-దీపాల (ప)	౬	౮౬-౮౭
రాని కష్టాలు—శంకరదీక్షితులుగారు (క)	౨	౭౨-౭౭
గ్రహదురు—సత్యనారాయణమూర్తిగారు-నిడమర్రు (ప)	౫	౮౯
కాలిదాసు-భవభూతి—శత్రుముగారు-ఏ. వి.	3	౨౫-3౧
కీ. కే. దామెల్ల రామారావుగారు—లక్ష్మీపతిగారు-పెమ్మరాజు (ప)	3	౧౪౪ త
” వేంకటరావుగారు-కవికొండల (ప)	3	౧౪౫
” సాంబశివరావుగారు-యల్ (ప)	3	౧౪౫-౧౪౬
” వేంకటేశ్వరవిగారు-అనుముల (ప)	3	౧౪౮
కీ. కే. సత్యవోలు గున్నేశ్వరరావుగారు—జాషువ-జి (ప)	3	౮౬
కృతి—శివరామశాస్త్రిగారు-వేటూరి (క)	3	౫౦-౫౬
కృష్ణ—వెంకటసుబ్బారావుగారు-గుండిమెడ (ప)	౪	౧౪౬
కృష్ణానది—జాషువకవిగారు-జి (ప)	౫	3౬
కోనోపనిషత్తు—వేంకట విశ్వనాథశర్మగారు-మల్లాది (ప)	౨	౬౯-౭౧
కొన్ని కాకతీయశాసనములు—రామకృష్ణకవిగారు-మానవల్లి	౧	౧3౦-౧3౫
కోకిల—జాషువాగారు-బి. (ప)	౬	౬౮
గానము—భైరవమూర్తిగారు-కాశీనాథుని	౧	౯3-౧౦౧
” ”	3	౧3౭-౧౪౪
” ”	౬	౪౨-౪౮
గులాబిపువ్వు—వెంకటరావుగారు-నాదెళ్ల (ప)	౪	౧౨౦

	సం.	పుట.
గోమలము: ప్రణయోన్మాదము—శ్యాసాచార్యులు గారు-కాశీ... ..	౬	౭౭-౭౯
గోవుమాలబ్బిమి—వేంకటసుబ్బారావు గారు-నంజూరి (గే)	౪	౬౪
గ్రంథవిమర్శనము—	౧	౧౫౨-౧౫౪
”	౨	౧౫౪
”	౩	౧౫౫-౧౫౮
గ్రాంథిక వ్యాపహారిక భాషావివాదతా రావళి—వెంకటసూర్యప్రసాదరావుదొరగారు } -త్రిపురాన (ప) }	౧	౧౨౬-౧౨౯
చలముతీతెనె కన్నులు చల్లవడెనె—అక్షయలింగము గారు-గున్నేపల్లి (ప) ...	౪	౧౧౮
చాటూర్పులు—వీరరాజు గారు-నడమదుటి (ప)	౧	౮౩
చిలుక—దానయ్యచౌదరి గారు-వెలగపూడి (ప)	౩	౧౫౮
చిత్రలీలాస్తవము—సుబ్రహ్మణ్యశర్మ గారు-దుర్భా (ప)	౪	౬౪ త.
ఛందశ్శాస్త్ర విమర్శనము—సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు-వాసా	౨	౨౭-౩౧
”	౩	౩౩-౩౪
జీవమా నీరహస్యంబు జెప్పవేల!—చంద్రశేఖరరావు గారు-మల్లాది(ప)	౪	౨౩
జై నులమతకథలు—అదినారాయణ శాస్త్రి గారు-పంచాక్షుల (క)	౬	౮౦-౮౫
తంజావూరు—సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు-అవ్వారి (ప)	౬	౮౮
తంజావూరి సరస్వతీమహా—విశ్వనాథశర్మ గారు-వేమూరి	౧	౧౩౭-౧౪
తానొకటికలచిన దైవమొకటి తలచును—సూర్యప్రకాశము గారు-సుపర్ల (క) ..	౧	౮౪
తిరోధానము—సత్యనారాయణ గారు-విశ్వవిద్య (క)	౧	౮౬-౯౧
తుక్కాపంచకము—రామకృష్ణకవి గారు-మానవల్లి	౬	౧౧౧-౧౧౪
తుమ్మెద—అన్నప్పసోమయాజి గారు-మిత్తలిటి (ప)	౫	౧౫౪-౧౫౫
తేజోలేఖనము—కృష్ణమాచార్యులు గారు-వింజమూరి	౫	౧౧౫-౧౨౦
తొలిముద్దు—నరసింహారావు గారు-మునిమాణిక్యం (ప)	౪	౯౫
దిగంబరయోగి—బసవరాజు గారు-కె. వి (క)	౪	౭౧-౭౮
దీపావళినాడు—సత్యనారాయణ శాస్త్రి గారు-వేదల (ప)	౫	౪౭
దొంగట—వేంకటసూర్యప్రసాదరాయకవి గారు-త్రిపురాన (ప)	౩	౯౭
ద్రవిడవాఙ్మయము-ఆంధ్రులు—రంగస్వామిసరస్వతి గారు-ఆ	౧	౨౭-౩౨
”	౨	౩౩-౩౮
ద్రౌపది—లక్ష్మీనరసమాంబ గారు-పులుగుర్ల	౧	౬౪-౬౯
”	౨	౪౩-౪౮
ద్వాదశశ్లోతిరింగములు—సుందరముపంతులు గారు-నిడుదవోలు (ప)	౩	౧౩౧
ద్వాదశశ్లోతిరింగములు—వెంకటరంగయ్య గారు-న	౩	౮౯-౯౬
ధన్యదు—సీతారామయ్య గారు-వేమూరి (ప)	౬	౧౨౦
ధర్మమేనజయతి—శర్మ గారు-పి. యన్. (ప)	౩	౧౪౪
నక్షత్రప్రజాపతి—కనకసుందరంగారు-నిడుమోలు	౪	౧౧౯-౧౧౨

	సం.	పుట.
నన్నయభట్టారకుడు—సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు-సన్నిధానము (ప) ...	౧	౭౪
నవనాగరికత-విద్యున్ని రాచరామము—సుబ్బావధానిగారు-వైద్యరాజ-చంటు (ప) ...	౨	౧౦౪
నాచిత—వెంకటగత్తుముగారు-పెనుమర్తి (ప) ...	౩	౨౪
నాటకములు—శేషాద్రిశర్మగారు-జనమంచి ...	౧	౧౦౩-౧౦౪
నాటకకళాసంస్కరణము—రామిరెడ్డిగారు-దువ్వూరి ...	౫	౧౩౭-౧౪౬
నానాతివాక్యంబు—సూర్యనారాయణరావుగారు-అధికార్లు (ప) ...	౫	౧౨౦
నావెండిరూపాయ—సుబ్బారావుగారు-భమిడిపాటి (క) ...	౨	౫౯-౬౦
నాసొమ్ము—వెంకటరమణయ్యగారు-పూడిపెద్ది (ప) ...	౪	౫౦
నిర్మలాత్మ—సీతారామయ్యగారు-చింతలపూడి (ప) ...	౧	౧౫౪
నిర్వేదము—శ్రీ. వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు (ప) ...	౩	౧-౩
నేను ధన్యుడ—శ్రీ. శేషాద్రి రమణకవులు (ప) ...	౬	౪౧
నేనె—బసవకోటిలింగంగారు-కంచెర్ల (ప) ...	౫	౧౦౮-౧౦౯
పశ్చిమనాయకవిక్రమనాటక విమర్శనము—సోమేశ్వరశాస్త్రిగారు-శ్రీరంగము ...	౧	౧౪౬-౧౪౯
పద్మిని—కొంపమాచార్యకవిగారు-చూపాటి (ప) ...	౬	౮౭
పరపతి సంఘములు లేక బ్యాంకులు—రంగనాయకులుగారు ...	౬	౧౪౫-౧౫౪
రాజ్యేషణము—సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు-దుర్భా (ప) ...	౫	౨౩-౨౪
లు—రామేశంగారు-వేపా ...	౫	౧౦౫-౧౦౮
రారి పయనము—వ్యాసాచార్యులుగారు-కాశీ (ప) ...	౧	౧౪౨-౧౪౫
రాజకవిప్రశంస—అక్షయలింగముగారు-గున్నేపల్లి(ప) ...	౧	౭౦
పార్వతి యనుతాపము—వేంకటశివుడుగారు-రాయసము (క) ...	౬	౬౯-౭౬
పాల్కురికి సోమనాధుని గుర్తుప్రశంస—వేంకటరమణగారు-నిడుదవోల ...	౧	౭౧-౭౪
పురాణస్మృతి తరంగిణి-తృణీకారము—శ్రీ.వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు (ప) ...	౧	౬౩
పూర్ణిమ—రామచంద్రరావుగారు-పోహూరి (క) ...	౩	౬౭-౭౬
పూలకన్నె—తమ్మిరాజుగారు-ఏనుగు (క) ...	౧	౮౫
పెద్దనకవీంద్ర! నీపేట్లు పెద్దవైతి—కృష్ణమాచార్యులుగారు-కో. వెం. (ప) ...	౩	౫౭-౫౮
‘పేరికా స్త్రీనిధిమతా’—సూర్యనారాయణదిగ్గజులుగారు-పండిత పురాణం (ప) ...	౬	౮౫
ప్రణయకల్పము—వేంకటసూర్యప్రసాదరాయకవిగారు-త్రిపురాన (ప) ...	౫	౧౨౯
ప్రణయజానకి—సూర్యనారాయణరావుగారు-అధికార్లు (ప) ...	౨	౩౨
ప్రణయ ప్రభావము—సత్యనారాయణగారు-దిట్టకవి (ప) ...	౨	౧౨౨
ప్రతాపభానుని చరిత్రము—నృసింహశర్మగారు-భాగవతుల (ప) ...	౬	౯౮-౧౦౦
ప్రపన్నుడు—శ్రీశివశంకరశాస్త్రిగారు (ప) ...	౨	౪౮ త
ప్రభాతము—‘సుధానిధి’ (ప) ...	౪	౬౫ పూ. (1)
ప్రసవవేదన—వేంకటసూర్య ప్రసాదరావు దొరగారు-త్రిపురాన (ప) ...	౬	౯
ప్రాచీనభరతవర్ష మునందు శూద్రులకుగల యధికారము—శివరామశాస్త్రిగారు-వేల్పూరి ...	౫	౧౩౦-౧౩౬

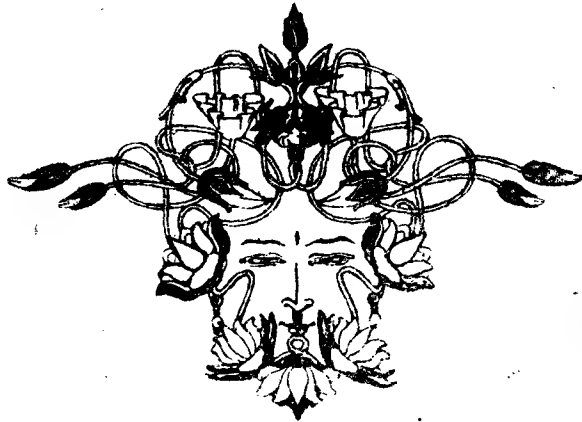
ప్రాచీనాద్భుత విషయములు	3	౧౫౧-౧౫౨
ప్రాచీనాంధ్రుడెవ్వరు? ఆయ్యలుకారా?—వీరభద్రరావుగారు-విజయూరి	౧	౧౦౫-౧౧౭
"	"	...	౨	౧౦౫-౧౧౫
"	"	...	౬	౧౨౯-౧౪౪
ప్రాలరాజు—సత్యనారాయణగారు-విశ్వనాథ (ప)	౬	౨౭-౨౯
ఫైజీపారసీవచనమా—ఉమర్ అలీషాకవిగారు	౫	౧౦౨-౧౦౪
బమ్మెర పోతరాజు—సత్యనారాయణమూర్తిగారు-నిడమర్రు...	౬	౩౮-౪౦
బాల్యస్మృతి—'కృష్ణుడు' (ప)	౩	౧౩౬
బావక తై—సత్యనారాయణగారు-విశ్వనాథ (నే)	౩	౬౬
బెల్లాము కాండ్రెగు	౧	౭-౮
బ్రహ్మగీతము—సింహాచలంగారు-చేపూరు (ప)	౫	౧౧౨-౧౧౪
భక్తాగ్రజి—జగన్నాథశాస్త్రిగారు-అనిపెద్ది (ప)	౨	౭౮
భద్రావతి-ఇనుము, కలపస్మృతి పరిశ్రమ—చిన్నస్వామిగారు-వి. యస్.	౪	౧౩౦-౧౩౩
భాగ్యములు—శివశంకరంపిళ్లెగారు-టి (ప)	౪	౧౨౪
భారతిప్రశంస—ప్రభాకరశాస్త్రిగారు-నేటూరి (ప)	౧	ముఖప్రతము ౨.
" —పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు-దీపాల (ప)	౪	ముఖప్రతము (బి)
భీష్మప్రతిజ్ఞ—జగన్నాథస్వామిగారు-పారసంది	౩	౧౪౪
" —శేషగిరిరావుగారు-ఆంధ్ర	౬	౨౧-
మంగళసూత్రము-వ్యాఖ్య-వేంకటాచార్యులుగారు-కొమండూరు	౬	౧౨౬-౧౨౭
మన కర్తవ్యము—పిచ్చిరెడ్డిగారు-పొణకా	౩	౧౧౬-౧౨౫
మనిషీ-కోతి—దీక్షితులుగారు-చింతా (క)	౧	౪౧-౫౦
మరణభీతి—పుండరీకాక్షుడుగారు-దామరాజు (ప)	౨	౧౨౭
మహాపతివ్రత—సూర్యరావుగారు-క్రొత్తపల్లి(క)	౨	౭౯-౯౨
మహాపతిసీత—రంగనాథశాస్త్రిగారు-కలువలపల్లి(ప)	౪	౩౩-౩౪
" " "	౫	౧౫-౧౬
" " "	౬	౧౨౦-౮
మార్గాన్వేషణము—సీతారామశర్మగారు-దుర్గమహంతి (ప)	౧	౯౨
ముక్కు-తిమ్మనార్యుడు—వేంకటశాస్త్రిగారు-మండలేముల	౨	౧౭-౨౦
" " "	౪	౧౩-౨౨
మూడవ వజ్రహస్తుని చిక్కాలవలస శాసనము—సోమశేఖరశర్మగారు-మల్లంపల్లి	౨	౧౩౮-౧౫౫
మృచ్ఛకటికప్రదర్శనము—రామబ్రహ్మంగారు-గూడవల్లి	౩	౧౩౨-౧౩౪
మేఘము—ఆంజనేయులుగారు-సీరిపి (ప)	౩	౧౩
మొదటిజయసింహ వల్లభుని సడమట్టు శాసనము—సోమశేఖర శర్మగారు-మల్లంపల్లి	౫	౯౦-౧౦౦
మోసగాండ్రకథలు—సూర్యనారాయణతీర్థులుగారు-పండిత పురాణం (క)	౪	౫౯-౬౪
రతివిలాపము—వేంకటసూర్యప్రసాదరాయకవిగారు-త్రిపురాన (ప)	౪	౨౧౨౬

			సం.	పుట.
రాగము—రామవధానిగారు-గాధావర్ణన (ప)	3	౧౮౮
రామాయణమునందలి వానరులెవరు?—బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు-కాశీభట్ట	౪	౧౦౫-౧౦౮
రుక్మిణీపరిణయము-హుచిమంచి తిమ్మకవి—పెదరామ సోమయాజులుగారు-భమిడిపాటి	౧	౧౭-౨౫
లక్ష్మణగ్రంథవిశేషములు—వేంకటరమణశాస్త్రిగారు-దువ్వూరి	౧	౧౦-౧౪
లక్ష్మీ—రామసోమయాజులుగారు-భమిడిపాటి (క)	౧	౩౩-౪౦
లేఖని—ఉమర్ అలీషాగారు (ప)	౧	౨౬
‘లేవ్ జె’ మహాత్ముని సుభాషితములు—సోమనాథరావుగారు-అదిపూడి (ప)	౧	౧౧౮-౧౨౦
“ “ “	“	“	౨	౩౯-౪౨
లోకాలు నాకేలనే—వేంకటరామయ్యగారు-తురగా (కే)	౫	౭౮-౭౯
వత్సరాది—సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు-వారణాసి (ప)	౪	ముఖపత్రము (ఎ)
వనవాసి—నీతారామశర్మగారు-దుర్గమహంతి (ప)	౫	౧౧౪
వాసరులు—వేంకటరంగయ్యగారు-వంగోలు	౬	౩౦-౩౩
వాయువార్తాపథతి—లక్ష్మీరావుగారు-కానూరి	౧	౭౫-౮౩
విజ్ఞానబీజము—సుబ్బావధానిగారు-వైద్యరాజ దంటు (ప)	౧	౫౦
“గుని నిర్వేదము—సాహిత్య వర్ణనాడు (ప)	౬	౪౯
ము—వెంకట్రావుగారు-నాదెళ్ల (ప)	౨	౧౬
హోత్కంఠిత—భాష్యకాచార్యులుగారు-పండిత ఈ. (ప)	౬	౫౬
చిత్రాంతి—లక్ష్మీపతిగారు-పెమ్మరాజు (ప)	౩	౩౭-౩౮
విష్ణుస్వర్ణోత్తమ శ్రీకృష్ణస్తవము—రామమూర్తిగారు-సునర్ల (ప)	౪	౧౩౪
వృక్షజాతివైచిత్ర్యములు—అంబిక	౬	౧౨౧-౧౨౫
వేంకటేశ్వరవచనములు—	౫	౧౧౦-౧౧౧
వేంకటేశ్వరవియోగము—వెంకట్రావుగారు-నాదెళ్ల (ప)	౩	౪౯
వేంగీచాళుక్యులు—సోమ శేఖరశర్మగారు-వల్లంపల్లి	౩	౭౭-౮౭
“ “ “	“	“	౪	౧౩౫-౧౪౬
వేదాంతవిమర్శ—కామశాస్త్రిగారు-సునర్ల	౪	౧౧౪-౧౧౯
“ “ “	“	“	౫	౧౨౧-౧౨౮
వేసటకాలపు గౌతమి—సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు-మల్లాది (ప)	౧	౯
వైరాగ్యపంచకము—శేషగిరిరావుగారు-చింతలపూడి (ప)	౪	౧౧౩
శంకరదివ్యమూర్తి—బాలకృష్ణయ్యగారు-కొణిదెన (ప)	౧	ముఖపత్రము బి.
శంకర స్తవ కళానిధి—కుప్పస్వామయ్యగారు-నాగపూడి (శ్లో) (1)	౫	౧౬౦ త.

(1) (శ్లో) = శ్లోకములు.

(1) (నా) = నాటకము.

			సం.	పుట.
నూర్యాస్తమయము—కామేశంగారు-కృత్తి (ప)	౪	౭౯-౮౦
సేవ్యసేవకోపదేశము—దుర్గా సదాశివేశ్వరప్రసాద బహద్దరుగారు-శ్రీరాజా వాసిరెడ్డి (ప)	౧		౧౫౦-౧౫౧	
” ” ”			౨	౯౩-౯౪
స్వప్నగత వేణుగానము—లక్ష్మీపతిగారు-పెమ్మరాజు (ప)	౧	౧౪-౧౬
స్వరాజ్యమననేమి?—శివశంకరం పిళ్లైగారు-టి	౨	౧౨౩-౧౨౪
హరిశ్చంద్ర—సుందర రామమూర్తి గారు-కాశీసోమయాజుల (నా)	౨	౪-౧౫
” ” ”	౩	౩౯-౪౦
హిందూదేశపు లక్కపరిశ్రమ—రామసోమయాజులుగారు-చిర్రావూరి	౧	౧౨౧-౧౨౫
హేమంతము-కోయిల—ఈశ్వరగారు (ప)	౬	౩౩

			సం.	పుట.
జాషువా గారు-జి. — కోకిల (ప)	౬	౬౮
జాషువకవి గారు-జి. — కృష్ణానది (ప)	౫	౩౬
జాషువ-జి గారు — శ్రీ. శే. సత్యవోలు గున్నే శ్వరరావు గారు (ప)	౩	౮౬
'జిజ్ఞాసువు' — శ్రీ జగద్గురు నూత్రములు	౩	౧౫౩-౧౫౪
తమ్మిరాజు గారు-ఎనుగు — పూలకన్నె (కే) (1)	౧	౮౫
తిప్పయ్య గారు-రాచర్ల — అభివందనము (ప)	౬	౬౭
దానయ్యచౌదరి గారు-నెలగపూడి — చిలుక (ప)	౩	౧౫౮
దీక్షితులు గారు-చింతా — మనిషీ-కోతి (క)	౧	౪౧-౫౦
దుర్గా సదాశివేశ్వరప్రసాద బహద్దరు గారు-శ్రీరాజా వాసిరెడ్డి — నేవ్య నేవకోపదేశము (ప)	౧	౧౫౦-౧౫౧
" " "	౨	౯౩-౯౪
నరసింహమూర్తి గారు-మిత్తింటి — ఋతులక్ష్మి (ప)	౫	౧౬౧
" " "	౬	౧౦౮-౧౧౦
నరసింహేశ్వర గారు-భాగవతుల — ప్రతాపభానుని చరిత్రము (ప)	౬	౯౮-౧౦౦
నరసింహాచారి గారు-కొ — సార్వదున్నాపములు	౪	౯౯-౧౦౪
" " "	౬	౧౦౧-౧౦౭
" " అజంతాగుహలయములు	౨	౧౧౮-౧౨౨
నరసింహాచార్యులు గారు-బి. టి. — కపింద్రగానము-కాలయానము (కే)	౬	౧౨౫
సింహారావు గారు-మునిమాణిక్యం — తొలిముద్దు (ప)	౪	౯౫
నారాయణమూర్తి గారు- భోగరాజు — ఆంధ్రకవిత్య చరిత్రము	౪	౧-౧౨
" " "	౫	౩-౧౪
నారాయణమూర్తి గారు-ఎనమండ్ర — ఈశ్వరపూజ (ప)	౪	౧౨౫-౧౨౯
నారాయణరావు గారు-చిలుమూరి — కవిజనాశ్రయము	౩	౪-౧౩
పట్టాభిరామయ్య గారు-భమిడిపాటి — శ్రీకృష్ణుని కృప (క)	౨	౪౯-౫౮
పార్థసారథి అయ్యంగారు — శ్రీకృష్ణాశ్రమము-పెదపాలెము	౪	౧౨౧-౧౨౪
పార్వతీశ్వర శాస్త్రి గారు-మండపాక — అనుతాపము (ప)	౧	౧౦౧-౧౦౨
పచ్చయ్య శాస్త్రి గారు-దీపాల — భారతీప్రశంస (ప)	౪	ముఖపత్రము (బి)
" " కర్ణాటనీమ (ప)	౬	౮౬-౮౭
" " ఊచబియ్యము (ప)	౨	౧౬
పిచ్చిరెడ్డి గారు-పొణకా — మన కర్తవ్యము	౩	౧౦౬-౧౨౫
పుండరీకాక్షుడు గారు-దామరాజు — మరణభీతి (ప)	౨	౧౨౭
పెదరామ సోమయాజులు గారు-భమిడిపాటి — రుక్మిణీపరిణయము-కూచిమంచి తిమ్మకవి	౧	౧౭-౨౫
ప్రభాకర శాస్త్రి గారు-వేటూరి — శ్రీకాళహస్తి-శివరాత్రి (ప)	౩	౭౭
" " ఉద్భటారాధ్య చరిత్రము-పీఠిక	౫	౮౨-౮౯
" " శ్రీకృష్ణ దేవరాయల విద్యాగోష్ఠులు	౪	౬౫-౬౯
" " కడుపుతీపు (ప)	౧	౫-౬
" " భారతీప్రశంస (ప)	౧	ముఖపత్రము ఎ.

బసవోజీలింగంగారు-కంచెల్ల—నేనె. (ప)	౫	౧౦౮-౧౦౯
బసవరాజుగారు-కె. వి—దిగంబరయోగి (క)	౪	౭౧-౭౮
బాపయ్యగారు-పేట—ఋతుసాభాగ్యము (ప)	౪	౪౮
బాలకృష్ణయ్యగారు-కొణిదేవ—శంకరదివ్యమూర్తి (ప)	౧	ముఖ్యప్రథమ వి.
బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు-కాశీభట్ట—ఆంధ్రారణ్యపర్వ శేషప్రశంస	౬	౯-౧౭
” రామాయణమునందలి వానరులవరు?	౪	౧౦౫-౧౦౮
భావ్యకాచార్యులుగారు-పండిత ఈ—విరహోత్పంతిత (ప)	౬	౫౬
భైరవమూర్తిగారు-కాశీనాథుని—గానము	౧	౯౩-౧౦౧
” ”	౩	౧౩౭-౧౪౪
” ”	౬	౪౨-౪౮
రంగనాథశాస్త్రిగారు-కలువలపల్లి—మహాసతీసీత (ప)	౪	౩౩-౩౪
” ” ”	౫	౧౫-౧౬
” ” ”	౬	౧౨౦-౮
రంగనాయకులుగారు—పరపతి సంఘములు లేక బ్యాంకులు...	౬	౧౪౫-౧౫౪
రంగస్వామిసరస్వతిగారు-ఆ—ద్రవిడవాఙ్మయము-ఆంధ్రులు	౧	౨౭-౩౨
” ”	౨	౩౩-౩౮
” శ్రీకృష్ణ దేవరాయల యజ్ఞవంశములు	౪	౯౬-౯౮
రత్నముగారు-ఏ. వి.—కాళిదాసు-భవభూతి	౩	౨౫-౩౧
రామకృష్ణకవిగారు-మానవల్లి—కొన్ని కాకతీయశాసనములు	౧	౧౩౦-
” —తుక్కా-పంచకము	౬	౧౧౧-
రామకృష్ణయ్యగారు-మోచర్ల—ఆమని (ప)	౬	౧౧౨
రామచంద్రరావుగారు-పోడురి—పూర్ణిమ (క)	౩	౬౭-౭౬
రామబ్రహ్మంగారు-గూడవల్లి—మృచ్చకటిక ప్రదర్శనము	౩	౧౩౨-౧౩౪
రామమూర్తిగారు-సుసర్ల—విష్ణుసర్వోత్తమ శ్రీకృష్ణ స్రవము (ప)	౪	౧౩౪
రామయ్యగారు-జయంతి—కవిజనాశ్రయ విమర్శనఖండనము	౪	౪౯-౫౮
రామసోమయాజులుగారు-భమిడిపాటి—లక్ష్మీ (క)	౧	౩౩-౪౦
రామసోమయాజులుగారు-విర్రావూరి—హిందూదేశపు లక్కపరిశ్రమ	౧	౧౨౧-౧౨౫
రామవధానిగారు-గాధాపరుల—రాగము (ప)	౩	౧౦౮
రామిరెడ్డిగారు-దువ్వూరి—నాటకకళాసంస్కరణము	౫	౧౩౭-౧౪౬
రామేశంగారు-నేపా—పల్లవులు	౫	౧౦౫-౧౦౮
లక్ష్మణరావుగారు-కానూరి—వాయువార్తాపద్ధతి	౧	౭౫-౮౩
లక్ష్మీకాంతంగారు-బలికేపల్లి—సత్యనారాయణస్వామి (ప)	౩	౧౬౪
లక్ష్మీనరసమాంబగారు-పులుగుర్ల—ద్రౌపది	౧	౬౪-౬౯
” ”	౨	౪౩-౪౮
లక్ష్మీపతిగారు-పెమ్మరాజు—స్వర్గత వేణుగానము (ప)	౧	౧౪-౧౬
” విశ్రాంతి (ప)	౩	౩౭-౩౮
” కీ. శే. దామెర్ల రామరావుగారు. (ప)	౩	౧౪౪ త
” ఆతిథ్యము (ప)	౫	౧-౨

	సం.	పుట.
శ్వనాథశర్మగారు-వేమూరి-తంజావూరి సరస్వతీమహల్ ...	౧	౧౩౭-౧౪౧
బరభద్రరావుగారు-చిరుమూరి-(ప్రాచీనాంధ్రాలెవ్వు? ఆర్యులుకారా?)	౧	౧౦౫-౧౧౭
" " "	౨	౧౦౫-౧౧౫
" " "	౬	౧౨౯-౧౪౪
పీఠరాజుగారు-నడకుదుటి-చాటుములు (ప)	౧	౮౩
పీఠరాజేశ్వరరావుగారు-భండారు-కలహంస (ప)	౩	౧౧౫
వేంకటకృష్ణారావుగారు-భావరాజు-అద్వైతరజాక్	౨	౯౫-౧౦౪
వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు-పురాణస్మృతి తరంగిణి-తృణీకారము (ప)	౧	౬౩
" అగ్నిపరిక్ష (ప)	౨	౧-౩
" నిర్వేదము (ప)	౩	౧-౩
వేంకటరంగయ్యగారు-వంగోలు-వానరులు	౬	౩౦-౩౨
వేంకటరంగయ్యగారు-మామిడిపూడి-ఆంధ్రలాభ్యుదయ?	౩	౯౫-౧౦౭
" శ్రీనాథుని భీమేశ్వరపురాణము	౫	౧౭-౨౩
వేంకటరంగయ్యగారు-వి-ద్వాదశలేఖములు	౩	౮౯-౯౬
వేంకటరత్నకవిగారు-మక్క-పాటి-ఆహ్వానము (ప)	౨	౧౧౬-౧౧౭
వేంకటరత్నముగారు-పెనుమర్రి-నాచిత (ప)	౩	౨౪
వేంకటరమణగారు-నిడువచోలు-పాలుగొరికి సోమనాథుని గురుప్రశంస	౧	౭౧-౭౪
టరమణయ్యగారు-పూడిపెద్ది-నాసామ్మ (ప)	౪	౫౮
రమణశాస్త్రీగారు-దువ్వూరి-లక్ష్మణగంధవి శేషములు	౧	౧౦-౧౪
టరమణయ్యగారు-తురగా-ఈవేళకనుమించునా (గే)	౪	౬౯-౭౦
" లోకాలు నాకేలనే (గే) ...	౫	౭౮-౭౯
వేంకట్రావుగారు-నాదళ్ల-ఉంత్యసంప్రార్థన (ప)	౫	౬౪
" విరహము (ప)	౨	౧౬
" వేంకటేశ్వరవియోగము (ప)	౩	౪౯
" గులాబిఫువ్వ (ప)	౪	౧౨౦
వేంకటరావుగారు-కవికొండల-కీ. శే. దామెల్ల రామారావుగారు (ప)	౩	౧౪౫
" కవితాప్రశంస	౬	౧-౭
వేంకట విశ్వనాథశర్మగారు-మల్లాది-కేనోపనిషత్తు (ప)	౨	౬౯-౭౧
వేంకటశాస్త్రీగారు-మండలేముల-శ్రీవేంకటేశ్వర స్తోత్రము (ప)	౧	౧౩౬
" ముక్కుతిమ్మనార్యుడు	౨	౧౭-౨౦
" "	౪	౧౩-౨౨
వేంకటశివుడుగారు-రాయసము-పాగ్యలి యనుతాపము (క)...	౬	౬౯-౭౬
వేంకట శేషకవిగారు-అనుముల-కీ. శే. దామెల్ల రామారావుగారు (ప)	౩	౧౪౮
వేంకటసుబ్బయ్యశాస్త్రీగారు-ఓటి-శ్రీనాథుని పలనాటి వీరచరిత్రము	౪	౨౪-౩౨
వేంకటసుబ్బారావుగారు-నంపూరి-గోవుప్పాలచ్చిమి (గే) ...	౪	౬౪
వేంకటసుబ్బారావుగారు-గుండిమెడ-కృష్ణ (ప)	౪	౧౪౬
వేంకటసుబ్బయ్యశాస్త్రీగారు-పెండ్యాల-సూత్రకాల వ్యవసాయచరిత్ర...	౨	౧౨౨-౧౩౪
" " "	౩	౧౦౯-౧౧౪

	సం.	పుట.
వేంకటసుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు-కావ్యతీర్థ మద్దులపల్లి—కవితారచన (ప) ...	౬	3౬-37
వేంకటసుబ్రహ్మణ్యప్రసాదరావుదొరగారు—త్రిపురాన—గ్రాంథిక న్యాయపరిక బాహువివాదతా రావలిగ	౧౨౬-౧౨౭	
“ “ దొంగట (ప) ...	3	౯౩
“ “ రతివిలాపము (ప) ...	౨	౨౧౨౬
“ “ ప్రణయకలహము (ప) ...	౫	౧౨౯
“ “ ప్రసవవేదన (ప) ...	౬	౮
వేంకటాచార్యులుగారు-కొమండూరు-మంగళ సూత్రము-వ్యాఖ్య	౬	౧౨౧-౧౨౩
“ పల్లెటూరి పయనము (ప) ...	౧	౧౪౨-౧౪౫
వ్యాసాచార్యులుగారు-కాశీ-గోకులము:-ప్రణయోన్మాదము...	౬	౩౩-౩౯
శంకరదీక్షితులుగారు—కానరాని కష్టాలు (క) ...	౨	౩౨-౩౩
శర్మగారు-డి. యన్.—ధర్మమేనజయతి (ప) ...	3	౧౪౪
శివన్నశాస్త్రిగారు-జంధ్యాల—అభావ ప్రాదుర్భావము (ప) ...	౨	౫౮
శివరామశాస్త్రిగారు-వేటూరి—కృత్తి (క) ...	3	౫౦-౫౬
“ ప్రాచీనభరతవర్షమునందు శూద్రులకుగల యధికారము	౫	౧౩౦-౧౩౬
శివశంకరప్పశైలగారు-టి.—ఈశ్వర ప్రసన్నత (ప) ...	౧	౧౦౪ త.
“ స్వరాజ్యమనశేమి? ...	౨	౧౨౩-౧౨౩
“ భాగ్యములు (ప) ...	౪	౧౨౪
శ్రీశివశంకరశాస్త్రిగారు—ప్రపన్నుడు (ప) ...	౨	౪౮ త
శేషగిరిరావుగారు-చింతలపూడి—వైరాగ్యపంచకము (ప) ...	౪	౧౧౩
శేషగిరిరావుగారు-ఆంధ్ర—భీష్మప్రతిజ్ఞ	౬	౨౧
శేషాద్రిశర్మగారు-జనమంచి—నాటకములు	౧	౧౦౩-
శ్రీ శేషాద్రిమణికవులు సహగమనము (ప) ...	౨	౧౩౫-౧౩౬
“ సుకవి (ప) ...	౫	౧౪౬
“ శేష ధన్యుడ (ప) ...	౬	౪౧
శ్రీనివాసరావుగారు-వ్యాయపతి—శిల్పము ...	3	౧౨౬-౧౩౧
శ్రీరామశాస్త్రిగారు-గొల్లపూడి—భామంతలనాయకుడు	౫	౨౫-౩౫
శ్రీవాసుదేవరావుగారు—ఆలోచన (క) ...	3	౫౯-౬౬
“ ఇదియేనాపునర్వివాహము (క) ...	౫	౬౫-౭౮
సంఘసంస్కారి—కన్యాచార్యము (క) ...	౬	౮౯-౯౩
సత్యనారాయణగారు-విశ్వనాథ—తిరోధానము (క) ...	౧	౮౬-౯౧
“ బావక_తె (గీ) ...	3	౬౬
“ ప్రోలరాజు (ప) ...	౬	౨౩-౨౯
సత్యనారాయణగారు-దిట్టకవి—ప్రణయ ప్రభావము (ప) ...	౨	౧౨౨
సత్యనారాయణమూర్తిగారు-నిడమర్రు—బమ్మెర ప్రోలరాజు...	౬	౩౮-౪౦
“ కాపుపడుదు (ప) ...	౫	౮౯
సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు-వేదుల—దీపావళినాడు (ప) ...	౫	౪౩
సాంబశివరావుగారు-యల్—కీ. శే. దామెల్ల రామారావుగారు (ప) ...	3	౧౪౫-౧౪౬
సాధకుడు—సంసారజలధి (ప) ...	౪	౧౨
సాహిత్యపథముడు—విద్వాంసుని నిత్యదము (ప) ...	౬	౪౯
సింహాచలంగారు-చేపూరు—బ్రహ్మగీతము (ప) ...	౫	౧౧౨-౧౧౪

సం.	పుట.
౧	౪౮ త
౨	౧౫౪
౩	౧౨౦
౪	౯౨
౫	౧౧౪
౬	౧౩౧
౭	౩౭-౪౬
౮	౫౭-౬౭
౯	౪-౧౫
౧౦	౩౯-౪౮
౧౧	౬౫ పూ. (1)
౧౨	౫౦-౫౬
౧౩	౧౨౫
౧౪	౫౯-౬౮
౧౫	౫౦
౧౬	౧౦౪
౧౭	౬౪ త.
౧౮	౨౩-౨౪
౧౯	౮౮
౨౦	౫౯-౬౪
౨౧	౮౫
౨౨	౧౨౦
౨౩	౩౨
౨౪	౩౨
౨౫	౪
౨౬	౨౪-౨౫
౨౭	౭౯-౯౨
౨౮	౩౪-౩౬
౨౯	౧౧౪-౧౧౫
౩౦	౭౪
౩౧	౯
౩౨	౮౪-౮౫
౩౩	౭౯-౯౨
౩౪	౩౪-౩౬
౩౫	౧౧౮-౧౨౦
౩౬	౩౯-౪౨
౩౭	౧౩౮-౧౪౫
౩౮	౭౭-౮౭
౩౯	౧౩౫-౧౪౬
౪౦	౯౦-౧౦౦
౪౧	౧౪౬-౧౪౯